

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ШЕВЧЕНКО ОЛЕКСАНДР ВІКТОРОВИЧ

УДК 378:[355.237:070.422]:[37.011.2:002](043.5)

**ДИСЕРТАЦІЯ
ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ ЖУРНАЛІСТІВ
У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

011 – освітні, педагогічні науки

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

О. В. Шевченко

Науковий керівник: Дубініна Оксана Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент.

Київ – 2025

АНОТАЦІЯ

Шевченко О. В. Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки». – ДЗВО «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України, Київ, 2025.

Зміст анотації

Дисертаційне дослідження присвячено проблемі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки.

Мета дослідження передбачала теоретичне обґрунтування та експериментальну перевірку моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки.

Об'єктом дисертаційного дослідження обрано процес формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки; предмет дослідження: модель формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки.

Завдання дослідження: 1) визначити та обґрунтувати теоретичні аспекти формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки; 2) визначити педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів в процесі фахової підготовки; 3) розробити та науково обґрунтувати модель формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки; 4) здійснити експериментальну перевірку ефективності впровадження моделі формування

інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки.

Для досягнення мети та виконання поставлених завдань застосовано такі методи дослідження: теоретичні методи: аналіз наукових, методичних та нормативних положень щодо визначення сутності і змісту підготовки майбутніх військових журналістів, а також змістової складової інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста; синтез, порівняння, прогнозування – для узагальнення досліджень щодо застосування форм, методів та засобів формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста у процесі професійної підготовки та визначення відповідних педагогічних умов; теоретичне моделювання – для розроблення моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста у процесі професійної підготовки; емпіричні методи: спостереження – для вивчення реального стану проблеми в педагогічній практиці; анкетування, бесіда, тестування, самооцінка – для визначення рівня сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста на кожному етапі професійної підготовки; експеримент – для перевірки ефективності впровадження моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста у процесі професійної підготовки було застосовано діагностичний (констатувальний), дослідницький (формувальний), контрольний (заклучний) педагогічний експеримент; методи обробки результатів дослідження: кількісний і якісний аналіз, методи математичної статистики, які застосовуються з метою перевірки ефективності впровадження в освітню практику закладів вищої освіти розробленої моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста у процесі професійної підготовки та відповідного дидактичного забезпечення.

Дослідження здійснювалось протягом 2022–2024 рр. на базі:

Військового інституту Київського Національного університету імені Тараса Шевченка» (Протокол № 9 від 05.05.2025 р.); Воєнної академії імені Євгена Березняка (Протокол № 8 від 25.05.2025 р.); Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (Протокол № 28 від 07.05.2025 р.), Запорізького національного університету (Довідка № 01/01-23/945 від 11.06.2025 р.).

Дослідження передбачало три етапи наукового пошуку (2022–2025 рр.).

Перший етап (констатувальний) (2022–2023 рр.) був спрямований на вирішення таких завдань: проаналізувати стан проблеми формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки; визначити теоретичні засади (наукові підходи, принципи, завдання) формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки; визначити змістові компоненти (мотиваційно-ціннісний, змістовно-процесуальний, комунікативно-діяльнісний, рефлексивно-корекційний), критерії, показники та рівні сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки; визначити наявний рівень сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів; обґрунтувати педагогічні умови та розробити модель формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки; проаналізувати існуюче методичне забезпечення підготовки військових журналістів у ВВНЗ та визначити особливості формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки.

На другому етапі (формувальний) (2023–2024 рр.) етапі експерименту нами було систематизовано матеріал щодо педагогічних умов формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста у процесі фахової підготовки; розроблено, обґрунтовано, здійснено впровадження та експериментально перевірено ефективність

реалізації моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки та відповідних педагогічних умов у діяльність ЗВО та ВВНЗ; обґрунтовано критерії та показники сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки; розроблено методичний інструментарій реалізації заявлених у дослідженні педагогічних умов, зокрема навчальний тренінг «Головне завдання журналіста в умовах війни – вижити!», як вибіркової компоненти, який включає в себе: теоретичний блок, збірник ситуаційних завдань і конкретних інструкцій, що спроектовані на засадах міжпредметної інтеграції; здійснено статистичне оцінювання отриманих кількісних і якісних показників; проведено підсумкове порівняння результатів експерименту в експериментальних і контрольних групах; систематизовано та сформульовано загальні висновки.

На третьому етапі (контрольний) – (2024–2025 рр.) – здійснювалася інтерпретація отриманих результатів, кількісний і якісний аналіз результатів педагогічного експерименту; статистична перевірка, опис отриманих результатів дослідження та їх інтеграція в освітній процес експериментальних закладів; перевірка ефективності впровадження моделі формування майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки та відповідних педагогічних умов; систематизація й узагальнення дослідного матеріалу в дисертаційній роботі та наукових публікаціях; оприлюднення основних положень та висновки дослідження.

Наукова новизна та теоретичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що автором: вперше уточнено зміст і структуру формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів в контексті визначених критеріїв (мотиваційно-ціннісний, змістовно-процесуальний, інформаційно-комунікативний, аналітично-творчий, рефлексивно-корекційний) та рівнів (високий, вище середнього, середній, низький) сформованості досліджуваної компетентності;

розроблено та експериментально перевірено модель формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів в процесі їх фахової підготовки визначено педагогічну сутність поняття «інформаційно-аналітична компетентність майбутнього військового журналіста» яке ґрунтується на здатності ефективно виконувати професійну діяльність у сфері журналістики в умовах воєнного стану, спираючись на глибоких знаннях, сформованих уміннях, навичках та особистісних якостях, необхідних для об'єктивного та результативного висвітлення подій під час воєн та збройних конфліктів; узагальнено педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів у процесі професійної підготовки в межах реалізації ОК за ОП «Журналістика», «Військова журналістика», «Зв'язки з громадськістю у збройних силах» та ін. споріднених ОП; усвідомлення майбутніми журналістами на рівні переконань значущості інформаційно-аналітичної компетентності для професійної діяльності, формування професіоналізму і патріотизму у процесі фахової підготовки, впровадження в практику ЗВО та громадських організацій методичних рекомендацій до проведення тренінгів в умовах наближених до бойових умов»); розроблено, науково-обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність впровадження моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів у процесі професійної підготовки, яка в своїй структурі містить взаємопов'язані блоки (теоретико-цільовий, організаційно-змістовий, діагностично-результативний), відображає педагогічні підходи і принципи професійної підготовки майбутнього військового журналіста, визначає педагогічні умови, які сприяють формуванню інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста у процесі фахової підготовки, засоби, форми і методи їх реалізації, розкриває структурні компоненти та визначає критерії й рівні сформованості формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових

журналістів у процесі професійної підготовки; набули подальшого розвитку науково-теоретичні положення про сутність, зміст та особливості формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів в процесі їх фахової підготовки та розроблений навчально-дидактичний інструментарій щодо формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки; розроблено та впроваджено в практику закладів вищої освіти та громадських організацій навчальний тренінг «Головне завдання журналіста в умовах війни – вижити!»

Здійснено аналіз наукової, методичної та нормативно-правової літератури з проблеми дослідження. Визначено, що під інформаційно-аналітичною компетентністю майбутнього військового журналіста розуміється здатність ефективно виконувати професійну діяльність у сфері журналістики в умовах воєнного стану. Вона базується на глибоких знаннях, сформованих уміннях, навичках та особистісних якостях, необхідних для об'єктивного та результативного висвітлення подій під час збройних конфліктів. Аналіз основних дефініцій дослідження в контексті визначеної проблеми дав змогу визначити, що формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста, як складової професійної компетентності – це багатоетапний і динамічний процес, що включає цілеспрямоване оволодіння знаннями, уміннями та навичками, необхідними для аналітичної діяльності в умовах воєнного стану. Він охоплює ціннісно-мотиваційний, змістовно-процесуальний та рефлексивно-корекційний етапи, результатом яких є інтеграція професійних знань, практичних навичок аналізу інформації та прийняття рішень у складних і нестабільних умовах військових конфліктів. Представлено структуру інформаційно-аналітичної компетентності військового журналіста, яка включає мотиваційно-ціннісний, змістовно-процесуальний, комунікативно-діяльнісний та рефлексивно-корекційний компоненти. На основі аналізу наукової літератури уточнено та узагальнено педагогічні умови формування

інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста (системність проведення занять максимально наближених до бойових умов; реалізація індивідуально-диференційованого підходу до здобувачів вищої освіти з урахуванням варіативного рівня засвоєння навчальної дисципліни та ступеня професійної орієнтації на виконання функціональних обов'язків в умовах збройного конфлікту; спрямування майбутніх військових журналістів на самореалізацію в навчальній діяльності; високий рівень підготовки викладачів фахових дисциплін для майбутніх військових журналістів).

Окреслено особливості професійної підготовці майбутніх військових журналістів, серед яких: інтеграція сучасних технологій, що сприятиме використанню новітніх технічних засобів та програмного забезпечення в освітньому процесі ВВНЗ; ефективне використання сучасних освітніх програм і методик, які функціонують на засадах інноваційності; надзвичайна інтенсивність та всебічність професійної діяльності військового журналіста, що часто призводить до їхнього сприйняття насамперед як військовослужбовців, а вже потім – як журналістів; організація польових навчань у співпраці з військовими підрозділами, що дозволить здобувачам освіти зануритися в реальні умови роботи; заняття з психологічної стійкості, управління стресом та методів саморегуляції; організація та проведення спеціалізованих тренінгів, що охоплюють навички надання першої медичної допомоги, орієнтування на місцевості та поведінку під час обстрілів.

Представлено порівняльний аналіз підготовки військових журналістів у США, Польщі та України за наступними критеріями: назва профільної установи, назва освітньої програми / курсу, рівень освіти, мова навчання, тривалість навчання, основні дисципліни, практична підготовка, специфіка, додаткові можливості, що дозволило зробити висновок, що системи підготовки військових журналістів у трьох країнах мають значні відмінності, що відображають їхні історичні традиції, поточні військові доктрини та

геополітичні реалії.

Розроблено та науково обґрунтовано модель формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів, яка включає взаємопов'язані блоки: теоретико-цільовий компонент запропонованої моделі охоплює мету, науково-методологічні підходи, принципи та завдання формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі їхньої професійної підготовки, а також визначає її основні структурні компоненти (мотиваційно-ціннісний, змістовно-процесуальний, комунікативно-діяльнісний, рефлексивно-корекційний); організаційно-змістовий блок включає змістову складову організації освітнього процесу, який спрямований на реалізацію ОП «Журналістика» та «Військова журналістика» у вітчизняних закладах вищої освіти і вміщує педагогічні умови, які сприяють якісному формуванню інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки та зміст, форми і методи їх реалізації; діагностично-результативний блок відображає критерії, показники, рівні сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки.

Експериментально перевірено ефективність впровадження моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки. Представлено узагальнені результати діагностики та здійснено їх аналіз на констатувальному та формувальному етапах експерименту щодо визначення рівня сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки. Засвідчено, що під час впровадження моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки та відповідних педагогічних умов її реалізації, за комунікативним критерієм у контрольній групі високий та достатній рівні сформованості виявлено у 10 % та 30 % респондентів

відповідно, тоді як в експериментальній – у 13,3 % та 40 %. За мотиваційно-ціннісним критерієм у контрольній групі високого рівня досягли 8,3 % опитаних, достатнього – 33,3 %, тоді як в експериментальній групі ці показники становили відповідно вищий відсоток у порівнянні з КГ 15 % та 43,3 % відповідно. За операційно-діяльнісним критерієм у контрольній групі високий рівень зафіксовано у 6,7 % респондентів, достатній – у 26,7 %, а в ЕГ – 13,3 % та 41,7 % відповідно.

Доведено ефективність впровадженої моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки, про що свідчать узагальнені середні значення: в експериментальній групі частка респондентів із високим рівнем становить 13,87 %, а з достатнім 41,7 %, що переважає порівняно показники з контрольною групою (8,33 % та 30 % відповідно).

Статистичну значущість виявлених у результаті аналізу змін у рівнях сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів експериментальної та контрольної груп підтверджено математичною обробкою отриманих даних за допомогою t -критерію Стюдента. Відмінності у розподілах курсантів/студентів експериментальної і контрольної груп за рівнями сформованості інформаційно-аналітичної компетентності підтверджені на рівні значущості $n1 + n2 - 2 = 118$ ступенів свободи: *при $\alpha = 0,05 \rightarrow t$ критичне $\approx 1,98$; при $\alpha = 0,01 \rightarrow t$ критичне $\approx 2,63$* . Оскільки всі отримані значення за t -критерієм Стюдента перевищують критичні значення для обох рівнів значущості – можемо зробити висновок, що різниця між КГ і ЕГ за всіма рівнями статистично значуща, що в свою чергу підтверджує ефективність впровадження моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки та відповідних педагогічних умов її реалізації.

Практичне значення полягає в тому, що уперше було розроблено та впроваджено в освітню практику ЗВО: навчально-дидактичний

інструментарій, який включає в себе: збірник ситуаційних завдань і тестів, що спроектовані на засадах міжпредметної інтеграції; навчальний тренінг «Головне завдання журналіста в умовах війни – вижити!»; модель формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі професійної підготовки; визначено та узагальнено педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів процесі професійної підготовки.

Результати та висновки дисертаційного дослідження можуть бути використані педагогічними працівниками та здобувачами вищої освіти з метою вдосконалення змісту та технології підготовки висококваліфікованих військових журналістів, а також з метою формування інформаційно-аналітичної компетентності фахівців за цим напрямом.

Ключові слова: інформація, інформаційне суспільство, сучасне суспільство, інформаційна культура, навчання, навчання та розвиток, студент, курсант, інформаційні технології, професійна підготовка, військова підготовка, компетентність, цифрова компетентність, інформаційно-аналітичної компетентності, війна, журналіст, військова журналістика, військовий журналіст, медіа, медіаграмотність, професійний розвиток, вищий військовий навчальний заклад, модель, педагогічна модель, моделювання, модель формування інформаційно-аналітичної компетентності, педагогічні умови, тренінг, національна свідомість, заклад вищої освіти, комунікація, євроінтеграція, підходи до навчання, форми та методи навчання, професійна підготовка військовослужбовців, медіа-середовище, інтеграція, освітній процес, формування, освітньо-професійна програма, освітній компонент, майбутні офіцери, цифрові технології, цифровізація.

ANNOTATION

***Shevchenko O. V.* Formation of information and analytical competence of future military journalists in the process of professional training.** – Qualification work on the rights of the manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 011 – «Educational, Pedagogical Sciences». State Institution of Higher Education «University of Educational Management» of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, 2025.

Annotation content

The dissertation research is devoted to the problem of forming information and analytical competence of future military journalists in the process of professional training.

The purpose of the research was to provide theoretical justification and experimental verification of the model of forming information and analytical competence of future military journalists in the process of professional training.

The object of the dissertation research was the process of forming information and analytical competence of future military journalists in the process of professional training; the subject of the research: a model of forming information and analytical competence of future military journalists in the process of professional training.

The objectives of the study: 1) to identify and substantiate the theoretical aspects of the formation of information and analytical competence of future military journalists in the process of professional training; 2) to identify the pedagogical conditions for the formation of information and analytical competence of future military journalists in the process of professional training; 3) to develop and scientifically substantiate a model for the formation of information and analytical competence of future military journalists in the process of professional training; 4) to

carry out an experimental test of the effectiveness of the implementation of the model for the formation of information and analytical competence of future military journalists in the process of professional training.

To achieve the goal and fulfill the tasks set, the following research methods were used: theoretical methods: analysis of scientific, methodological and regulatory provisions on determining the essence and content of the training of future military journalists, as well as the content component of the information and analytical competence of a future military journalist; synthesis, comparison, forecasting – to generalize research on the application of forms, methods and means of forming the information and analytical competence of a future military journalist in the process of professional training and determining the appropriate pedagogical conditions; theoretical modeling – to develop a model for the formation of the information and analytical competence of a future military journalist in the process of professional training; empirical methods: observation – to study the real state of the problem in pedagogical practice; questionnaire, interview, testing, self-assessment – to determine the level of formation of the information and analytical competence of the future military journalist at each stage of professional training; experiment – to verify the effectiveness of the implementation of the model of formation of the information and analytical competence of the future military journalist in the process of professional training, a diagnostic (confirmatory), research (formative), control (final) pedagogical experiment was used; methods of processing the research results: quantitative and qualitative analysis, methods of mathematical statistics, which are used to verify the effectiveness of the implementation of the developed model of formation of the information and analytical competence of the future military journalist in the process of professional training and the corresponding didactic support in the educational practice of higher education institutions.

The research was carried out during 2022–2024 based on: the Military Institute of the Taras Shevchenko National University of Kyiv (Protocol No. 9 dated 05.05.2025); the Yevhen Bereznyak Military Academy (Protocol No. 8 dated

05.05.2025); the National Academy of Land Forces named after Hetman Petro Sahaidachny (Protocol No. 28 dated 05.07.2025), Zaporizhia National University (Reference No. 01/01-23/945 dated 11.06.2025). The research consisted of three stages of scientific investigation (2022–2025).

The first stage (confirmatory) (2022–2023) was aimed at solving the following tasks: to analyze the state of the problem of forming information and analytical competence of future military journalists in the process of professional training; to determine the theoretical foundations (scientific approaches, principles, tasks) of forming information and analytical competence of future military journalists in the process of professional training; to determine the content components (motivational-value, content-procedural, communicative-activity, reflective-corrective), criteria, indicators and levels of formation of information and analytical competence of future military journalists in the process of professional training; determine the current level of formation of information and analytical competence of future military journalists; substantiate pedagogical conditions and develop a model for the formation of information and analytical competence of future military journalists in the process of professional training; analyze the existing methodological support for the training of military journalists in higher educational institutions and determine the features of the formation of information and analytical competence of future military journalists in the process of professional training.

At the second stage (formative) (2023–2024) of the experiment, we systematized the material on the pedagogical conditions for the formation of information and analytical competence of a future military journalist in the process of professional training; developed, substantiated, implemented and experimentally tested the effectiveness of the implementation of a model for the formation of information and analytical competence of future military journalists in the process of professional training and the corresponding pedagogical conditions in the activities of higher education institutions and higher educational institutions; the criteria and indicators of the formation of information and analytical competence of

future military journalists in the process of professional training were substantiated; a methodological toolkit for the implementation of the pedagogical conditions stated in the study was developed, in particular the training course “The main task of a journalist in wartime is to survive!” as a selective component, which includes: a theoretical block, a collection of situational tasks and specific instructions designed on the principles of interdisciplinary integration; a statistical evaluation of the obtained quantitative and qualitative indicators was carried out; a final comparison of the results of the experiment in the experimental and control groups was carried out; general conclusions were systematized and formulated.

At the third stage (control) – (2024–2025) – the interpretation of the obtained results, quantitative and qualitative analysis of the results of the pedagogical experiment were carried out; statistical verification, description of the obtained research results and their integration into the educational process of experimental institutions; verification of the effectiveness of the implementation of the model for the formation of future military journalists in the process of professional training and relevant pedagogical conditions; systematization and generalization of research material in dissertation work and scientific publications; publication of the main provisions and conclusions of the study.

The scientific novelty and theoretical significance of the obtained research results lies in the fact that the author: for the first time clarified the content and structure of the formation of information and analytical competence in future military journalists in the context of certain criteria (motivational-value, content-processual, information-communicative, analytical-creative, reflective-corrective) and levels (high, above average, average, low) of the formation of the studied competence; a model for the formation of information and analytical competence in future military journalists in the process of their professional training was developed and experimentally tested; the pedagogical essence of the concept of «information and analytical competence of a future military journalist» was determined, which is based on the ability to effectively perform professional activities in the field of journalism in martial law, relying on deep

knowledge, developed skills, abilities and personal qualities necessary for objective and effective coverage of events during wars and armed conflicts; the pedagogical conditions for the formation of information and analytical competence in future military journalists in the process of professional training within the framework of the implementation of the OK for the OP «Journalism», «Military Journalism», «Public Relations in the Armed Forces» and other related OPs were summarized; awareness by future journalists at the level of convictions of the significance of information and analytical competence for professional activity, the formation of professionalism and patriotism in the process of professional training, the implementation of methodological recommendations for conducting training in conditions close to combat conditions in the practice of higher education institutions and public organizations»); the effectiveness of implementing a model for the formation of information and analytical competence in future military journalists in the process of professional training has been developed, scientifically substantiated and experimentally tested, which in its structure contains interrelated blocks (theoretical-target, organizational-content, diagnostic-resultative), reflects pedagogical approaches and principles of professional training of a future military journalist, determines pedagogical conditions that contribute to the formation of information and analytical competence of a future military journalist in the process of professional training, scientific and theoretical provisions on the essence, content and features of the formation of information and analytical competence of future military journalists in the process of their professional training were further developed and educational and didactic tools were developed for the formation of information and analytical competence in future military journalists in the process of professional training; the training course “The main task of a journalist in war conditions is to survive!” was developed and implemented in the practice of higher education institutions and public organizations.

An analysis of scientific, methodological and regulatory literature on the research problem was carried out. It was determined that the information and analytical competence of a future military journalist is understood as the ability to effectively

perform professional activities in the field of journalism in conditions of martial law. It is based on deep knowledge, developed skills, abilities and personal qualities necessary for objective and effective coverage of events during armed conflicts.

It is based on deep knowledge, developed skills, abilities and personal qualities necessary for objective and effective coverage of events during armed conflicts. Analysis of the main definitions of the study in the context of the identified problem made it possible to determine that the formation of information and analytical competence of a future military journalist, as a component of professional competence, is a multi-stage and dynamic process that includes the purposeful mastery of knowledge, abilities and skills necessary for analytical activity in conditions of martial law. It covers value-motivational, content-procedural and reflective-corrective stages, the result of which is the integration of professional knowledge, practical skills of information analysis and decision-making in complex and unstable conditions of military conflicts. The structure of information and analytical competence of a military journalist is presented, which includes motivational-value, content-procedural, communicative-activity and reflective-corrective components.

Based on the analysis of scientific literature, the pedagogical conditions for the formation of information and analytical competence of a future military journalist have been clarified and generalized (systematic conduct of classes as close as possible to combat conditions; implementation of an individually differentiated approach to higher education applicants, taking into account the variable level of mastering the academic discipline and the degree of professional orientation to the performance of functional duties in conditions of armed conflict; orientation of future military journalists to self-realization in educational activities; high level of training of teachers of professional disciplines for future military journalists).

The features of the professional training of future military journalists have been outlined, including: integration of modern technologies, which will facilitate the use of the latest technical means and software in the educational process of

military universities; effective use of modern educational programs and methods that operate on the principles of innovation; extraordinary intensity and comprehensiveness of the professional activity of a military journalist, which often leads to their perception first of all as military personnel, and only then as journalists; organization of field exercises in cooperation with military units, which will allow students to immerse themselves in real working conditions; classes on psychological resilience, stress management and self-regulation methods; organization and conduct of specialized trainings that cover first aid skills, terrain orientation and behavior during shelling.

A comparative analysis of the training of military journalists in the USA, Poland and Ukraine is presented according to the following criteria: name of the specialized institution, name of the educational program / course, level of education, language of instruction, duration of training, main disciplines, practical training, specifics, additional opportunities, which allowed us to conclude that the systems of training military journalists in the three countries have significant differences, reflecting their historical traditions, current military doctrines and geopolitical realities.

A model of the formation of information and analytical competence in future military journalists has been developed and scientifically substantiated, which includes interrelated blocks: the theoretical and target component of the proposed model covers the goal, scientific and methodological approaches, principles and tasks of the formation of information and analytical competence of future military journalists in the process of their professional training, and also determines its main structural components (motivational and value, content and procedural, communicative and activity, reflexive and correctional);

The organizational and content block includes the content component of the organization of the educational process, which is aimed at the implementation of the OP «Journalism» and «Military Journalism» in domestic higher education institutions and contains pedagogical conditions that contribute to the high-quality formation of information and analytical competence of future military journalists in

the process of professional training and the content, forms and methods of their implementation; the diagnostic and results block reflects the criteria, indicators, levels of formation of information and analytical competence of future military journalists in the process of professional training.

The effectiveness of the implementation of the model for the formation of information and analytical competence of future military journalists in the process of professional training has been experimentally tested. The generalized results of the diagnostics are presented and their analysis has been carried out at the ascertaining and formative stages of the experiment to determine the level of formation of information and analytical competence of future military journalists in the process of professional training.

It is shown that during the implementation of the model of formation of information and analytical competence of future military journalists in the process of professional training and the corresponding pedagogical conditions for its implementation, according to the communicative criterion in the control group, a high and sufficient level of formation was found in 10 % and 30 % of respondents, respectively, while in the experimental group – in 13.3 % and 40 %. According to the motivational and value criterion, in the control group, a high level was achieved by 8.3 % of respondents, a sufficient level – 33.3 %, while in the experimental group these indicators were a higher percentage compared to the CG – 15 % and 43.3 %, respectively. According to the operational and activity criterion, in the control group, a high level was recorded in 6.7 % of respondents, a sufficient level – in 26.7 %, and in the EG – 13.3 % and 41.7 %, respectively.

The effectiveness of the implemented model for the formation of information and analytical competence of future military journalists in the process of professional training has been proven, as evidenced by the generalized average values: in the experimental group, the share of respondents with a high level is 13.87 %, and with a sufficient level is 41.7 %, which is higher than the indicators in the control group (8.33 % and 30 %, respectively).

The statistical significance of the changes identified as a result of the analysis in the levels of information and analytical competence formation among future military journalists in the experimental and control groups was confirmed by mathematical processing of the obtained data using Student's t-test. Differences in the distributions of cadets/students of the experimental and control groups by the levels of formation of information and analytical competence are confirmed at the *significance level* $n1 + n2 - 2 = 118$ *degrees of freedom*: $\alpha = 0.05 \rightarrow t_{critical} \approx 1.98$; $\alpha = 0.01 \rightarrow t_{critical} \approx 2.63$. Since all the obtained values according to the Student's t-test exceed the critical values for both levels of significance, we can conclude that the difference between the CG and the EG at all levels is statistically significant, which in turn confirms the effectiveness of implementing the model of formation of information and analytical competence of future military journalists in the process of professional training and the corresponding pedagogical conditions for its implementation.

Keywords: information, information society, modern society, information culture, learning, training and development, student, cadet, information technology, professional training, military training, competence, digital competence, information and analytical competence, war, journalist, military journalism, military journalist, media, media literacy, professional development, higher military educational institution, model, pedagogical model, modeling, model of formation of information and analytical competence, pedagogical conditions, training, national consciousness, institution of higher education, communication, European integration, approaches to learning, forms and methods of learning, professional training of military personnel, media environment, integration, educational process, formation, educational and professional program, educational component, future officers, digitalization, digital technologies.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні результати дисертації

Статті у наукових фахових виданнях України:

(які входять до переліку МОН)

1. Шевченко О. Особливості фахової підготовки майбутніх військових журналістів в системі ВВНЗ. *Вісник післядипломної освіти : зб. наук. праць. Серія «Педагогічні науки»*. 2025. Вип. 31(60). С. 219-234. [https://doi.org/10.58442/3041-1831-2025-31\(60\)-219-234](https://doi.org/10.58442/3041-1831-2025-31(60)-219-234)
2. Шевченко О. Особливості реалізації педагогічних умов при формуванні Інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх Військових журналістів у процесі фахової підготовки. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2025. Вип. 1(96). С. 83-90. [https://doi.org/10.63437/2309-3935-2025-1\(96\)-12](https://doi.org/10.63437/2309-3935-2025-1(96)-12)
3. Шевченко О. Модель формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів в процесі фахової підготовки. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія «Педагогіка»*. 2025. Вип. 20(39). С. 1-19. URL: <https://amtp.org.ua/index.php/journal/article/view/754/639> (дата звернення: 30.04.2025).
4. Шевченко О. Критерії та показники оцінювання сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів в процесі їх фахової підготовки. “Суспільство та національні інтереси”. № 6(14) 2025. С.464-476. <http://perspectives.pp.ua/index.php/sni/index>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

Публікації в інших наукових виданнях та матеріалах

науково-практичних конференцій

5. Шевченко О. Формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів, як педагогічна проблема. *Наука і молодь*

– 2023: пріоритетні напрями глобалізаційних змін: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., тех. ред. Т. Махія: Київ : ННІМП ДЗВО «Ун-т менедж. освіти», 2023 С. 556–560.

6. Шевченко О. В. Модель формуванні інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів в процесі фахової підготовки. *Modern global trends in the development of science, education, technology, and society*: Proceedings International scientific-practical conference (Aarhus, Denmark, May 21, 2025). Aarhus, Denmark : Scholarly Publisher ICSSH, 2025. Рр. 28–34.

7. Шевченко О. В. Педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів як педагогічна проблема. *Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції* : зб. тез доп. VII Міжнар. наук.-практ. конф., 26–27 жовт. 2023 р., м. Мукачево; Ред. кол. : Т. Д. Щербан (голов. ред.) та ін. Мукачево : Вид-во МДУ, 2023. С. 435–438.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	25
ВСТУП	26
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ ЖУРНАЛІСТІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ	42
1.1 Інформаційно-аналітична компетентність майбутніх військових журналістів як педагогічна проблема	42
1.2 Особливості фахової підготовки майбутніх військових журналістів у системі Вищих військових навчальних закладів	74
Висновки до першого розділу	102
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО- АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ ЖУРНАЛІСТІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ	105
2.1 Педагогічні умови формування інформаційно- аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки	106
2.2 Модель формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки	134
2.3 Критерії та показники оцінювання сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки ...	160
Висновки до другого розділу	171

РОЗДІЛ 3	ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО- АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ ЖУРНАЛІСТІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ	176
3.1	Організація та методика експериментального дослідження	176
3.2	Аналіз результатів експериментального дослідження впровадження моделі формування інформаційно- аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки	201
3.3	Методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам Вищих військових навчальних закладів щодо впровадження моделі формування інформаційно- аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки	211
	Висновки до третього розділу	225
	ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	228
	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	234
	ДОДАТКИ	259

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АТО	– Антитерористична операція;
ВВНЗ	– Вищий військовий навчальний заклад;
військор.	– військовий кореспондент;
ВІКНУ	– Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
ЕГ	– експериментальні групи;
ЗВО	– заклад вищої освіти;
ЗМІ	– засоби масової інформації;
ЗСУ	– Збройні Сили України;
ІКТ-	– інформаційно-комунікаційно-технологічна
компетентність	компетентність;
КГ	– контрольні групи;
КНУТШ	– Київський національний університет імені Тараса Шевченка;
ЛВВПУ	– Львівське вище військово-політичну училище;
МГП	– міжнародне гуманітарне право;
МІГ	– медіа- та інформаційна грамотність;
ОДІ	організаційно-діяльнісні ігри;
ООС	– Операція об'єднаних сил;
ОП	– освітня програма;
ОК	– освітня компонента;
ПТНЗ	– професійно-технічний навчальний заклад;
ПТСР	– посттравматичний стресовий розлад;

ВСТУП

Актуальність теми. Військова журналістика набула особливої значущості для України в умовах збройних конфліктів, що тривають з 2014 року, і особливо після повномасштабної агресії Росії у 2022 році. До початку бойових дій розвиток цієї галузі залишався поза увагою, однак нині зросла потреба у висококваліфікованих військових журналістах, здатних працювати в умовах інформаційних протистоянь.

В умовах модернізації система освіти перебуває у стані постійних змін, оновлення та реформування, а мета цих змін – підвищення гарантованої якості та ефективності професійного навчання, посилення зв'язку між актуальними й перспективними запитами життя країни, підготовка конкурентоспроможного, затребуваного фахівця, котрий здатен реалізовувати свій потенціал у нових соціально-економічних умовах, гнучко та мобільно реагувати на виклики інформаційного суспільства.

Документи та нормативно-правові акти, що визначають стратегічні цілі розвитку Збройних Сил України, вимагають ефективності у професійній підготовці офіцерських кадрів. Від них вимагається не лише сформованості необхідних професійних умінь та навичок, а й уміння застосовувати фізичну силу, використовувати зброю, озброєння та техніку.

У першу чергу, надто важливим є високий рівень інформаційно-аналітичної компетентності, який забезпечить проведення якісного аналізу, ефективного планування діяльності, прийняття самостійних і нестандартних рішень з використання усіх методів, засобів, прийомів освітнього процесу.

Для формування відповідних сучасному рівню розвитку суспільства інформаційно-аналітичних компетентностей, спрямованих на активну практичну діяльність, потрібне ефективне застосування набутих знань і вмінь у професійній військовій сфері, володіння перспективними розробленими та впровадженими в навчання фахівців у галузі військової справи нових освітніх

технологій, які спонукатимуть майбутнього офіцера до постійного самовдосконалення.

Широке використання сучасних педагогічних та інформаційно-аналітичних комунікаційних засобів в освітньому процесі робить можливим підвищення навчально-пізнавальної активності майбутніх офіцерів; забезпечення якості навчання на рівні вимог сучасного інформаційного суспільства; створення умов для інтелектуального розвитку майбутніх військових, розкриття їхнього творчого потенціалу; підвищення рівня фахової підготовки майбутніх офіцерів та їх конкурентоспроможності на міжнародному ринку інтелектуальної праці; підвищення рівня їх інформаційно-аналітичної культури, тощо.

Поняття «інформаційно-аналітична компетентність» як науково-педагогічна категорія набула особливої актуальності у зв'язку з формуванням сучасного інформаційного суспільства. Вивчення наукових джерел (О. Бескровний, Н. Гайсинюк, Н. Зінчук, Н. Лобач, Л. Петренко, І. Савченко, В. Ягупов та ін.) свідчать про відсутність серед дослідників єдиного погляду на поняття «інформаційно-аналітична компетентність». Залежно від характеристик професійної діяльності фахівців різних професій, перевага надається інформаційній або аналітичній компетентності. Інформаційно-аналітична компетентність майбутнього офіцерів під час фахової підготовки як складова професійної компетентності відображає готовність і здатність майбутніх офіцерів (військових журналістів) застосовувати інформаційно-аналітичні знання, вміння, навички у сукупності з їх особистісними якостями під час роботи з інформацією різних видів, знання норм інформаційної культури, вміння відібрати та опрацювати інформацію, класифікувати та систематизувати інформацію різними мовами (англійська, польська, німецька та ін.), вміння використовувати та презентувати отриману інформацію в подальшій професійній діяльності, а також здатність до самостійного удосконалення професійно-аналітичних здібностей.

Аналіз теоретико-методологічних основ з теми дослідження (П. Асоянц, О. Іванова, О. Бескровний, С. Тернов, Н. Костенко, І. Савченко, В. Шевченко) показує, що формувальний характер освітнього процесу вищого військового навчального закладу досягається шляхом створення певних педагогічних умов. Виявлення та забезпечення цих умов необхідні для успішного вирішення завдань щодо формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього офіцера, зокрема військового журналіста. Тільки з урахуванням відповідних педагогічних умов загальна структура фахової підготовки майбутніх офіцерів набудуть конкретного змісту.

У контексті питань формування інформаційно-аналітичної компетентності є низка напрацювань серед українських науковців, зокрема: засади проблема формування професійної компетентності фахівців представлено у працях О. Ануфрієвої, Н. Бібік, Т. Бурлаєнко, О. Дубасенюк, О. Дубініної, М. Євтуха, Г. Кравченко, Л. Лук'янової, Н. Ничкало, О. Пометун, З. Рябової та ін.; загальними питаннями наукової грамотності представлено у працях О. Ковальової та М. Гальченко; проблеми формування професійних компетентностей фахівців різного рівня розкрито у роботах Н. Бахмат, В. Вербицького, А. Вінниченко, Я. Галети, Т. Махині, Н. Приходькіної та ін.

Концептуальні положення щодо фахової підготовки майбутнього вчителя, а зокрема вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін представлено у ряді нормативно-правових документів: Законах України «Про освіту» (2017) та «Про вищу освіту» (2014); Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти (2018); Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (зміни 2020); Стандартом вищої освіти: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, галузь знань 06 Журналістика, спеціальність 061 Журналістика (Наказ МОН України від 20.06.2019 № 864), Професійний стандарт «Журналіст» за групою професій: журналіст, кореспондент, фотокореспондент, оглядач, редактор випусковий,

редактор» (наказ акціонерного товариства «Національна суспільна телерадіокомпанія України» № 84 від 22.01.2025 року, № 84-р від 22.01.2025 року), Положенням про особливості організації освітньої діяльності у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти (наказ Міноборони № 4 від 09.01.2020 р.), Доктрина «Цивільно-військове співробітництво» (2020 р.), Професійний стандарт офіцера тактичного рівня Збройних Сил України «Військова журналістика та соціальні комунікації» (ВОС 330100, 330300, 330400) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (2021 р.), Стандарт НАТО ASCP-01 «Стандарти підготовки з питань стратегічних комунікацій НАТО». Видання А, версія 1, червень 2020 року та ін.

Таким чином, аналіз нормативних і наукових джерел та військово-педагогічного досвіду скерованого на підготовку майбутніх офіцерів, зокрема військових журналістів у межах формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців галузі «Журналістика» засвідчив наявність низки суперечностей, які потребують вирішення, а саме між:

- зростаючою потребою суспільства та Збройних Сил України у висококваліфікованих військових журналістах, здатних діяти в умовах гібридних та інформаційних війн, і недостатнім рівнем сформованості у них інформаційно-аналітичних компетентностей;

- складністю, динамічністю сучасного інформаційного середовища та обмеженою практикою застосування аналітичних методів обробки інформації у процесі професійної підготовки військових журналістів;

- потребою у розвитку стійких професійних якостей, готовності до роботи в екстремальних умовах та обмеженим досвідом створення педагогічних умов, які забезпечують психологічну підготовку до роботи у бойових зонах;

- високими вимогами до рефлексивної, самокорекційної діяльності журналіста в умовах інформаційної війни та недостатньою розробленістю

дидактичних технологій розвитку рефлексивно-корекційного компонента інформаційно-аналітичної компетентності;

– інтенсивним розвитком новітніх цифрових технологій збору та обробки інформації та недостатнім рівнем їх методичної інтеграції у систему підготовки військових журналістів.

Концептуальні положення, які викладено у Професійному стандарті підготовки майбутніх журналістів, а саме «...інформувати суспільство про події в Україні та світі відповідно до журналістських стандартів та етики. Сприяти демократії та розвитку громадянського суспільства через забезпечення вільного обміну інформацією, висвітлення різних точок зору в суспільстві. Забезпечувати гласність та спостереження за діями суб'єктів влади. Підтримувати увагу суспільства до тем, що стосуються суспільних та громадських інтересів, прав і потреб громадян» регламентують і підкреслюють актуальність основної мети нашого дослідження.

Сьогодні, військовий журналіст стає не лише ретранслятором інформації, а й активним учасником інформаційного протистояння, що визначає особливу роль і відповідальність цієї професії в умовах збройних конфліктів. В умовах ведення сучасних воєнних дій значна частина бойового протистояння відбувається в інформаційному просторі. Військовий журналіст зобов'язаний не лише оперативно висвітлювати події, а й забезпечувати достовірність поданої інформації, протидіяти дезінформації, фейковим повідомленням та маніпуляціям. Професійна діяльність військових журналістів вимагає інтеграції знань із суміжних галузей — військової справи, права, етики, міжнародних відносин, що створює потребу у спеціалізованих програмах професійної підготовки, орієнтованих на комплексне формування професійних, аналітичних, комунікативних і морально-психологічних компетентностей, що в свою чергу вимагає сформованих інформаційно-аналітичних умінь, здатності до критичної оцінки джерел, глибокого аналізу даних та прогнозування подій.

Таким чином, підготовка майбутніх військових журналістів набуває

системної державної ваги, оскільки забезпечує створення фахового кадрового ресурсу, здатного ефективно діяти у складних умовах гібридної війни, інформаційних протистоянь та воєнних конфліктів. Організація такої підготовки вимагає цілеспрямованої розробки сучасних освітніх програм, інтеграції теоретичних знань і практичного досвіду, формування інформаційно-аналітичної компетентності як ключового професійного компонента майбутнього військового журналіста.

Зазначені вище нові виклики і геополітичні умови даної проблеми зумовили вибір теми нашого дослідження, оскільки проблема формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки потребує наукового переосмислення існуючих положень, форм і методів навчання в освітній галузі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до наукових тем «Проектне управління розвитком соціально-економічних та інформаційних систем в умовах діджиталізації» (РК 0122U000096), «Тренди, ризики та детермінанти соціально-економічного розвитку організації в умовах цифрової трансформації» (РК0121U114199).

Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (протокол № 11 від 30.11.2022 р.), уточнено на засіданні вченої ради ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (протокол № 6 від 24.04.2025 р.)

Мета дослідження передбачає теоретичне обґрунтування та експериментальну перевірку моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки.

Завдання дослідження:

1) Визначити та обґрунтувати теоретичні аспекти формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки.

2) Визначити педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів в процесі фахової підготовки.

3) Розробити та науково обґрунтувати модель формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки.

4) Здійснити експериментальну перевірку ефективності впровадження моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки.

Об'єкт дослідження: процес формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у ВВНЗ.

Предмет дослідження: педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки.

Методи дослідження. Для досягнення мети та виконання поставлених завдань застосовано такі методи дослідження:

– *теоретичні методи:* аналіз наукових, методичних та нормативних положень щодо визначення сутності і змісту підготовки майбутніх військових журналістів, а також змістової складової інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста; синтез, порівняння, прогнозування – для узагальнення досліджень щодо застосування форм, методів та засобів формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста у процесі професійної підготовки та визначення відповідних педагогічних умов;

– *теоретичне моделювання* – для розроблення моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста у процесі професійної підготовки;

– *емпіричні методи:* спостереження – для вивчення реального стану проблеми в педагогічній практиці; анкетування, бесіда, тестування, самооцінка – для визначення рівня сформованості інформаційно-аналітичної

компетентності майбутнього військового журналіста на кожному етапі професійної підготовки;

– *експеримент* – для перевірки ефективності впровадження моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста у процесі професійної підготовки було застосовано діагностичний (констатувальний), дослідницький (формувальний), контрольний (заклучний) педагогічний експеримент;

– *методи* обробки результатів дослідження: кількісний і якісний аналіз, методи математичної статистики, які застосовуються з метою перевірки ефективності впровадження в освітню практику закладів вищої освіти розробленої моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста у процесі професійної підготовки та відповідного дидактичного забезпечення.

Організація та основні етапи дослідження.

Дослідження передбачало три етапи наукового пошуку (2022–2025 рр.).

Перший етап (констатувальний) (2022–2023 рр.) був спрямований на вирішення таких завдань: проаналізувати стан проблеми формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки; визначити теоретичні засади (наукові підходи, принципи, завдання) формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки; визначити змістові компоненти (мотиваційно-ціннісний, змістовно-процесуальний, комунікативно-діяльнісний, рефлексивно-корекційний), критерії, показники та рівні сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки; визначити наявний рівень сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів; обґрунтувати педагогічні умови та розробити модель формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки; проаналізувати існуюче методичне

забезпечення підготовки військових журналістів у ВВНЗ та визначити особливості формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки.

На другому етапі (формувальний) (2023–2024 рр.) етапі експерименту нами було систематизовано матеріал щодо педагогічних умов формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста у процесі фахової підготовки; розроблено, обґрунтовано, здійснено впровадження та експериментально перевірено ефективність реалізації моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки та відповідних педагогічних умов у діяльність ЗВО та ВВНЗ; обґрунтовано критерії та показники сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки; розроблено методичний інструментарій реалізації заявлених у дослідженні педагогічних умов, зокрема навчальний тренінг «Головне завдання журналіста в умовах війни – вижити!», як вибіркової компоненти, який включає в себе: теоретичний блок, збірник ситуаційних завдань і конкретних інструкцій, що спроектовані на засадах міжпредметної інтеграції; здійснено статистичне оцінювання отриманих кількісних і якісних показників; проведено підсумкове порівняння результатів експерименту в експериментальних і контрольних групах; систематизовано та сформульовано загальні висновки.

На третьому етапі (заключний) – (2024–2025 рр.) – здійснювалася інтерпретація отриманих результатів, кількісний і якісний аналіз результатів педагогічного експерименту; статистична перевірка, опис отриманих результатів дослідження та їх інтеграція в освітній процес експериментальних закладів; перевірка ефективності впровадження моделі формування майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки та відповідних педагогічних умов; систематизація й узагальнення дослідного матеріалу в дисертаційній роботі та наукових публікаціях; оприлюднення основних

положень та висновки дослідження.

Наукова новизна та теоретичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що *вперше*:

– *вперше уточнено* зміст і структуру формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів в контексті визначених критеріїв (мотиваційно-ціннісний, змістовно-процесуальний, інформаційно-комунікативний, аналітично-творчий, рефлексивно-корекційний) та рівнів (високий, вище середнього, середній, низький) сформованості досліджуваної компетентності; *розроблено та експериментально перевірено* модель формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів в процесі їх фахової підготовки *визначено* педагогічну сутність поняття «інформаційно-аналітична компетентність майбутнього військового журналіста» яке ґрунтується на здатності ефективно виконувати професійну діяльність у сфері журналістики в умовах воєнного стану, спираючись на глибоких знаннях, сформованих уміннях, навичках та особистісних якостях, необхідних для об'єктивного та результативного висвітлення подій під час воєн та збройних конфліктів;

– *узагальнено* педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів у процесі професійної підготовки в межах реалізації ОК за ОП «Журналістика», «Військова журналістика», «Зв'язки з громадськістю у збройних силах» та ін. споріднених ОП; усвідомлення майбутніми журналістами на рівні переконань значущості інформаційно-аналітичної компетентності для професійної діяльності, формування професіоналізму і патріотизму у процесі фахової підготовки, впровадження в практику ЗВО та громадських організацій методичних рекомендацій до проведення тренінгів в умовах наближених до бойових умов»);

– *розроблено, науково-обґрунтовано та експериментально перевірено* ефективність впровадження моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів у процесі професійної

підготовки, яка в своїй структурі містить взаємопов'язані блоки (теоретико-цільовий, організаційно-змістовий, діагностично-результативний), відображає педагогічні підходи і принципи професійної підготовки майбутнього військового журналіста, визначає педагогічні умови, які сприяють формуванню інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста у процесі фахової підготовки, засоби, форми і методи їх реалізації, розкриває структурні компоненти та визначає критерії й рівні сформованості формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів у процесі професійної підготовки;

– *набули подальшого розвитку* науково-теоретичні положення про сутність, зміст та особливості формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів в процесі їх фахової підготовки та розроблений навчально-дидактичний інструментарій щодо формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки; розроблено та впроваджено в практику закладів вищої освіти та громадських організацій навчальний тренінг «Головне завдання журналіста в умовах війни – вижити!»

Практичне значення полягає в тому, що уперше було розроблено та впроваджено в освітню практику ЗВО: навчально-дидактичний інструментарій, який включає в себе: збірник ситуативних завдань і тестів, що спроектовані на засадах міжпредметної інтеграції; навчальний тренінг «Головне завдання журналіста в умовах війни – вижити!»; модель формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі професійної підготовки; визначено та узагальнено педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів процесі професійної підготовки.

Результати та висновки дисертаційного дослідження можуть бути використані педагогічними працівниками та здобувачами вищої освіти з метою вдосконалення змісту та технології підготовки висококваліфікованих

журналістів та військових журналістів, а також з метою формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів.

Упровадження результатів дослідження. Основні положення та рекомендації дисертаційного дослідження впроваджено в освітній процес Військового інституту Київського Національного університету імені Тараса Шевченка» (Протокол № 9 від 05.05.2025 р.); Воєнної академії імені Євгена Березняка (Протокол № 8 від 25.05.2025 р.); Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (Протокол № 28 від 07.05.2025 р.), Запорізького національного університету (Довідка № 01/01-23/945 від 11.06.2025 р.).

Особистий внесок здобувача: основні положення та результати дослідження є самостійним внеском автора у процес інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів процесі професійної підготовки. У працях, опублікованих самостійно (відповідно до списку наукових праць), дисертантом відображено:

– у статті «Особливості реалізації педагогічних умов при формуванні інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки» висвітлено аналіз особливостей реалізації педагогічних умов під час формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки. Представлено аналіз науково-педагогічних підходів до визначення понять «інформаційно-комунікаційна компетентність» та «педагогічні умови», які наявні у науково-педагогічній літературі. Розглянуто структуру інформаційно-аналітичної компетентності військового журналіста, яка охоплює міжособистісне спілкування, технічні навички, навички письма і командну взаємодію. На основі теоретичного аналізу та узагальнення досвіду фахової підготовки майбутніх військових журналістів, визначено та обґрунтовано педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів, а саме: системність

проведення занять, максимально наближених до бойових умов; здійснення індивідуально-диференційованого підходу до здобувачів вищої освіти; спрямування майбутніх військових журналістів на самореалізацію в навчальній діяльності; високий рівень підготовки викладачів фахових дисциплін. Розкрито зміст кожної з визначених педагогічних умов, наведено приклади їх практичної реалізації в освітньому процесі, зокрема моделювання бойових ситуацій, польові навчання, інтерактивні тренінги і використання спеціальних технологій. Підсумовано, що формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів є складним, багатоетапним процесом, ефективність якого значною мірою залежить від створення відповідних педагогічних умов;

– у статті «Модель формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів в процесі фахової підготовки» акцентовано увагу на актуальності підготовки фахівців даного профілю в умовах воєнного конфлікту, зважаючи на ключову роль журналістики у забезпеченні суспільства об'єктивною та достовірною інформацією, протидії дезінформації та підтримці міжнародної солідарності. Проведено аналіз теоретичних аспектів проблеми формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки, на основі аналізу розроблено та теоретично обґрунтовано відповідну модель формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів в процесі фахової підготовки, яка включає три взаємопов'язані між собою блоки: теоретико-цільовий який відображає педагогічні підходи та принципи, що націлені на реалізацію окресленої мети; організаційно-змістовий блок включає змістову складову організації освітнього процесу, який спрямований на реалізацію ОП «Військова журналістика» у вітчизняних закладах вищої освіти та вміщує педагогічні умови, що сприяють формуванню інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки та засоби, форми і методи їх реалізації; діагностично-результативний блок відображає критерії, показники,

рівні сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі професійної підготовки.

– у статті «Критерії та показники оцінювання сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів в процесі їх фахової підготовки» визначено, що в умовах сучасних воєнно-політичних конфліктів, гібридних загроз та зростання ролі інформаційних операцій, зростає потреба у висококваліфікованих фахівцях, здатних до аналітичного осмислення, критичної інтерпретації та ефективного поширення інформації. У цьому контексті інформаційно-аналітична компетентність постає як інтегрований професійний компонент, що охоплює когнітивні, діяльнісні, комунікативні та мотиваційно-ціннісні характеристики особистості майбутнього журналіста.

Запропоновано класифікацію засобів педагогічної діагностики, адаптовану до потреб освітнього процесу у військових закладах вищої освіти, та обґрунтовано систему критеріїв і показників оцінювання сформованості означеної компетентності. Виокремлено три взаємопов'язані критерії: комунікативний (рівень сформованості навичок професійної взаємодії), мотиваційно-ціннісний (ступінь професійного самовизначення і внутрішньої мотивації) та операційно-діяльнісний (здатність застосовувати знання в професійних умовах, включно з екстремальними ситуаціями). Для кожного з критеріїв розроблено відповідні показники та статистичні індикатори, що дозволяють здійснювати комплексну діагностику освітніх результатів.

Особливу увагу приділено методичному обґрунтуванню опитувальника, який включає Індекс професійної мотивації та Коефіцієнт участі у позааудиторній діяльності як важливі інструменти кількісного вимірювання сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів. Зазначено, що апробація таких засобів уможливлює не лише моніторинг індивідуального прогресу здобувачів, а й корекцію освітньої траєкторії відповідно до актуальних професійних вимог фахівців галузі журналістика.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертації було оприлюднено на науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах, зокрема:

Міжнародного рівня: XII Міжнародна науково-практична конференція «Психолого-педагогічний супровід професійної підготовки та підвищення кваліфікації фахівців в умовах воєнного стану» (м. Київ, 19.05.2022 р.); III Міжнародна науково-практична конференція «Наука і молодь – 2023: Пріоритетні напрями глобалізаційних змін» (м. Київ, 14.04.2023 р.); «Університет менеджменту освіти» у міжнародній онлайн-виставці «Освіта та кар'єра – 2023» (м. Київ, 28–29.04.2023 р.); Круглий стіл «Детермінанти спеціалізованої освіти наукового спрямування за умов структурних зрушень у суспільстві: досвід України та Польщі» (м. Київ – м. Люблін – м. Варшава, Республіка Польща, 18.05.2023 р.); Науково-педагогічне стажування «Психолого-педагогічні аспекти європейських інтеграційних процесів: досвід України та Польщі» (м. Люблін, Республіка Польща, 20–26.10.2023 р.); VII Міжнародна науково-практична конференція «Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції» (м. Мукачеве, 26–27.10.2023 р.); IV Міжнародна науково-практична конференція «Розбудова внутрішніх систем забезпечення якості у ЗВО України: досягнення і проблеми - погляд ззовні і зсередини» (м. Київ, 05.12.2024 р.).

Всеукраїнського рівня: круглий стіл «Тенденції професійного розвитку особистості майбутнього фахівця в умовах сьогодення» (м. Харків, 26.10.2023 р.); Всеукраїнський науково-практичний онлайн-семінар «Інноваційні освітні технології та методики навчання: актуальні питання, досвід упровадження» в рамках Шістнадцятої міжнародної виставки «Інноватика в сучасній освіті» (м. Київ, 24.10.2024 р.).

Основні положення, висновки та результати дослідно-експериментальної роботи обговорювалися впродовж 2022–2025 рр. на засіданні кафедри економіки, підприємництва та менеджменту ННІМП ДЗВО

«Університет менеджменту освіти» НАПН України.

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 7 друкованих праць, із них – 7 одноосібні (з яких 4 – у провідних наукових фахових виданнях України, що входять до категорії «Б», 3 – в інших журналах та збірниках – матеріалів конференцій).

Структура й обсяг дисертації. Робота складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел із 210 найменувань (із них 47 – іноземною мовою) і 6 додатків. Загальний обсяг дисертації – 284 сторінки, з них 19 сторінок – анотації, 208 – основного тексту. Робота містить 15 таблиць та 5 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ ЖУРНАЛІСТІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У першому розділі досліджується обґрунтовано теоретичні аспекти формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки. Окреслено стан розробленості проблеми формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста у педагогічній теорії і практиці. Уточнено та сформульовано сутність дефініцій «інформаційно-аналітична компетентність» та «формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста». Доведено, що змістовий діапазон дефініції «інформаційно-аналітична компетентність» вказує на міждисциплінарну природу компетентності. Визначено, що формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста, як складової професійної компетентності – це багатоетапний і динамічний процес, що включає цілеспрямоване оволодіння знаннями, уміннями та навичками, необхідними для аналітичної діяльності в умовах воєнного стану. Він охоплює ціннісно-мотиваційний, змістовно-процесуальний та рефлексійно-корекційний етапи, результатом яких є інтеграція професійних знань, практичних навичок аналізу інформації та прийняття рішень у складних і нестабільних умовах військових конфліктів. Охарактеризовано особливості формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі професійної підготовки.

1.1 Інформаційно-аналітична компетентність майбутніх військових журналістів як педагогічна проблема

Найбільш масштабні збройні конфлікти, які виникали на планеті після Другої світової війни, не припинилися й досі, особливо на тих територіях, де є такі ресурси, як нафта. Більш локальні – перейшли у фазу замороженого конфлікту, деякі вдалося локалізувати чи навіть припинити повністю [27].

Захоплення російською федерацією територій України (2014 р.), подальше повномасштабне вторгнення і неспровокована агресія (2022 р.) зумовили суттєві зміни у самосвідомості та діяльності громадян України та й цілого світу. Затребуваними стали актуальна інформація про ведення бойових дій інструктивно-інформаційного характеру, опис міжнародних подій тощо [95].

Крім знищення і руйнування інфраструктури, негативний вплив війни позначився на ментальності, самосвідомості людей (громадян України), призвів до втрати ними відчуття психологічної захищеності, фізичної безпеки, життєвих звичок, характерних для життя в мирних умовах.

Сьогодні життя в Україні відбувається в умовах продовженого воєнного стану, повітряних тривог та обстрілів. Значна кількість осіб втратила можливість жити, спілкуватися, вчитися та працювати у нормальних умовах. Повномасштабна військова агресія рф проти України призвела до обмеження в задоволенні базових потреб людей (матеріальних засобів життя, діяльності тощо); масштабних руйнувань різних інфраструктур; вимушеного внутрішнього й зовнішнього (за кордон) переміщення громадян; існування і життєдіяльності в умовах блекауту, постійного стресу; психологічного тиску та фізичного знищення українських людей на тимчасово окупованих територіях [170].

Для більш глибокого аналізу теми нашого дослідження вважаємо за доцільне описати терміни, пов'язані з дефініцією «війна» задля концептуального розуміння професії військового журналіста та його фахової підготовки.

Війна – це збройний конфлікт між збройними силами держав, або між

урядовими силами та збройними групами, організованими під певною командною структурою та здатними підтримувати військові операції, або між такими організованими групами [175].

Англійське слово «war» походить від давньоанглійських слів XI століття «wугге» та «weгге», від давньофранцузького «weгге» (guerre у сучасній французькій мові), яке, своєю чергою, походить від франкського *weгга, що зрештою походить від протогерманського *werzō «суміш, плутанина». Це слово споріднене з давньосаксонським weггап, давньоверхньонімецьким weггап та сучасним німецьким verwírren, що означає «плутати, бентежити, вводити в замішання» [187].

Нижче представляємо опис видів воєнних дій.

Асиметрична війна – це методи, що використовуються в конфліктах між воюючими сторонами, які мають різне різний рівень військового потенціалу або розміру.

Біологічна війна, або мікробна війна, – це використання біологічних інфекційних агентів або токсинів, таких як бактерії, віруси та грибки, проти людей, рослин або тварин. Це може здійснюватися за допомогою складних технологій, таких як касетні боєприпаси [173], або за допомогою рудиментарних методів, таких як катапультація зараженого трупа в тилу ворога [206], і може включати як збройні, так і незбройні патогени.

Хімічна війна передбачає використання хімічних речовин у бойових діях. Отруйний газ як хімічна зброя використовувався переважно під час Першої світової війни та призвів до понад мільйона жертв, включаючи понад 100 000 мирних жителів [174].

Холодна війна – це інтенсивне міжнародне суперництво без прямого військового конфлікту, але з постійною загрозою його виникнення, включаючи високий рівень військової підготовки, витрат та розвитку, і може включати активні конфлікти непрямыми засобами, такими як економічна війна, політична війна, таємні операції, шпигунство, кібервійна або

опосередковані війни.

Звичайна війна – це форма війни між державами, в якій ядерна, біологічна, хімічна або радіологічна зброя не використовується або її розгортання обмежене.

Кібервійна включає дії національної держави або міжнародної організації з метою атаки та спроби пошкодження інформаційних систем іншої країни.

Повстання – це бунт проти влади, коли нерегулярні сили беруть до рук зброю, щоб змінити існуючий політичний порядок. Повстання можна вести за допомогою контрповстанських заходів, а також протидіяти йому заходами щодо захисту населення, а також різними політичними та економічними діями, спрямованими на підлив претензій повстанців до чинного режиму.

Інформаційна війна – це застосування руйнівної сили у великих масштабах проти інформаційних активів та систем, проти комп'ютерів та мереж, що підтримують чотири критичні інфраструктури (енергетичну мережу, комунікації, фінансову та транспортну) [179].

Ядерна війна – це війна, в якій ядерна зброя є основним або головним методом досягнення капітуляції.

Радіологічна війна – це будь-яка форма ведення бойових дій, що включає навмисне радіаційне отруєння або зараження території радіоактивними джерелами.

Тотальна війна – це ведення бойових дій будь-якими можливими засобами, що нехтує законами війни, не обмежує законні військові цілі, використовує зброю та тактику, що призводить до значних жертв серед цивільного населення, або вимагає воєнних зусиль, що потребують значних жертв від дружнього цивільного населення.

Нетрадиційну війну можна визначити як «військові та квазівійськові операції, відмінні від звичайної війни» [184], і вона може використовувати приховані сили або дії, такі як підливна діяльність, диверсія, саботаж, шпигунство, біологічна війна, санкції, пропаганда або партизанська війна. Загалом вона характеризується широкомасштабним насильством,

руйнуваннями та смертністю з використанням регулярних або нерегулярних збройних сил. Війна стосується спільних дій та характеристик видів війни або війн загалом.

Тотальна війна – це війна, яка не обмежується виключно законними військовими цілями та може призвести до масових страждань та втрат серед цивільного населення або інших некомбатантів.

Збройний конфлікт, на думку Т. Бурлаєнко, О. Дубініної, О. Ковальвої – це найжорстокіша реальність сучасності. Тому висвітлення збройних конфліктів у ЗМІ належить до складних соціально-політичних питань. Засоби масової інформації є одним із способів ініціювання або, навпаки, запобігання та врегулювання конфліктів: ЗМІ можуть загострювати чи згладжувати хід розвитку конфліктів, сприяти ескалації; напруженості або брати участь у процесі умиротворення та соціального відновлення після завершення конфлікту [27].

Вище зазначені негативні геополітичні явища формують нові виклики суспільства та зародження / відродження професій війни, однією з яких, є військовий журналіст. Військова журналістика, на думку О. Лаврика та С. Гнатенко, на сьогоднішній день – це один із журналістських напрямів, що передбачає висвітлення військових конфліктів, терористичних актів, контртерористичних операцій, а також етнічних та релігійних конфліктів [85].

Формуванню професійної компетентності майбутніх журналістів присвячено багато наукових українських та закордонних досліджень, зокрема: теоретичні засади і проблеми реалізації компетентнісного підходу як пріоритетної освітньої парадигми висвітлено у наукових працях зарубіжних дослідників Р. Бадер, Д. Брітер, Р. Джонсон, Ж. Делор, Ш. Дерри, А. Кларк, Дж. Коллаган, С. Крашен, В. де Ландшеєр, Лян Цзе, Д. Мертенс, М. Міровська, Б. Оскарсон, С. Пэрри, Дж. Равен, Д. Селин, П. Фрейре, Х. Халас, Цзян Хепін, Чжан Няньхуа, А. Шелтен та ін., та українських (Н. Бібік, В. Бондарь, О. Дубініна, Л. Зеленська, В. Луговий, В. Лунячек,

Л. Мороз, Н. Ничкало, О. Пометун, Л. Пуховська, К. Рудницька, О. Савченко, С. Ящук та ін.) учених.

Питанням щодо історії і розвитку військової журналістики України, як суб'єкта інформаційного жанру військової тематики, значну увагу приділяли вітчизняні науковці та історики: С. Горєвалов, М. Грушевський, Т. Гунчак, В. Здоровега, С. Кость, Г. Кривошея, І. Нагаєвський, Ю. Шаповал, та ін. [38; 42; 43; 44; 62; 80; 81; 98; 149].

Проблемі формування ІК-компетентності присвячували дослідження В. Биков, В. Бубнов, Н. Гендина, О. Глазунова, А. Гримальська, А. Гуралюк, А. Гуржій, О. Дубініна, М. Жалдак, С. Зайцева, О. Кузьмінська, М. Лещенко, С. Литвинова, Н. Морзе, О. Наumenко, О. Овчарук, О. Спірін, Н.Сороко, Л. Тимчук, Ф. Уваров, С. Шевчук та інші [7].

Проблемам формування інформаційно-аналітичної компетентності фахівців освітньої сфери присвячено дослідження О. Ануфрієвої, Н. Бахмат, І. Бега, Т. Бурлаєнко, А. Богущ, С. Вітвицької, М. Головань, О. Гури, Ж. Дасюк, О. Дубасенюк, Л. Зеленської, І. Зязюна, А. Козир, В. Лозової, Л. Масол, О. Овчарук, В. Саяк, О. Семеног, Т. Сорочан, О. Олексюк, С. Сисоєвої, С. Ящук та інших науковців.

Аналітичну (аналітично-інформаційну, оцінювально-аналітичну) компетентність як результат професійної підготовки, що передбачає логічну культуру раціонального мислення досліджують І. Абрамова, І. Бабкова, О. Гайдамак, О. Дубініна, Н. Зінчук, В. Іщенко, Є. Карпенко, О. Лютко, Т. Махиня, Н. Приходькіна, В. Омельченко, Л. Петренко, Н. Рижова, А. Трофименко, В. Фомін, С. Шевченко, Ю. Штика та інші вітчизняні вчені [75].

Аналіз теоретико-методологічних основ з теми дослідження (П. Асоянц, О. Іванова, О. Бескровний, С. Тернов, Н. Костенко, І. Савченко, В. Шевченко) показує, що формувальний характер освітнього процесу вищого військового навчального закладу досягається шляхом створення певних педагогічних умов. До окремих аспектів дослідження військової/воєнної журналістики в

Україні вже зверталися такі вчені, як В. Безсмертний, О. Позняков, І. Копотун, І. Коропатнік, М. Микитюк, О. Павлюк, С. Пасіка, С. Петков та інші, які зосереджувалися на становленні і розвитку української військової/воєнної журналістики, місці цього сегменту журналістики в медіапросторі в період воєнного стану, правових підставах діяльності військових/воєнних журналістів під час воєнних дій.

Поняття «інформаційно-аналітична компетентність» як науково-педагогічна категорія набула особливої актуальності у зв'язку з формуванням сучасного інформаційного суспільства. Вивчення наукових джерел (О. Бескровний, Н. Гайсинюк, Н. Зінчук, Н. Лобач, Л. Петренко, І. Савченко, В. Ягупов та ін.) свідчать про відсутність серед дослідників єдиного погляду на поняття «інформаційно-аналітична компетентність». Залежно від характеристик професійної діяльності фахівців різних професій, перевага надається інформаційній або аналітичній компетентності.

Останні аналітичні дослідження вказують, що за останні два роки зросла популярність військових кореспондентів, чиї матеріали із зони бойових дій прицільно читають та дивляться мільйони. Багато хто з них веде свої телеграм-канали, які мають сотні тисяч передплатників. З'являються, як «гриби після дощу», військові блогери, претендуючи на експертність. Начебто всі перелічені говорять про війну, але, як кажуть, сутність криється в деталях. Кореспонденти, які безпосередньо з місць подій висвітлюють збройні конфлікти, мають цілком чіткий юридичний статус, а з ним – права та обов'язки [21].

Права і обов'язки журналістів у зоні збройного конфлікту визначає міжнародне гуманітарне право (МГП) (або міжнародне право збройних конфліктів), більшість норм якого визнані всіма державами світу. Ключовими документами є Гаазькі конвенції і декларації 1899 і 1907 років (так зване Гаазьке право) [187], Женевські конвенції про захист жертв війни 1949 року і Додаткові протоколи до них 1977 року (Женевське право), резолюції

Генеральної Асамблеї ООН [54]. У широкому розумінні Гаазьке право застосовується до правил і звичаїв ведення війни і встановлює обмеження на застосування зброї. Право Женеви містить норми про захист тих, хто знаходиться у зоні конфлікту, але не бере в ньому участі – цивільне населення, поранені, військовополонені тощо. Особливе місце займає звичаєве міжнародне гуманітарне право, основні норми якого були зібрані в одному дослідженні Міжнародним комітетом Червоного Хреста у 2005 році [61]. Права журналістів у зоні збройного конфлікту безпосередньо закріплені у Конвенції про закони і звичаї суходільної війни (1907 р.), Конвенції про поводження з військовополоненими (1949 р.) [24] і у I Додатковому протоколі до Женевських конвенцій щодо захисту жертв міжнародних збройних конфліктів [25; 105].

Журналісти – цивільні особи, і користуються вони захистом тільки доти, доки залишаються цивільними особами. Оскільки журналіст – сторонній спостерігач, а не учасник бойових дій, то він не має права будь-яким чином брати участь у військових діях, носити зброю, несанкціоновано перебувати біля важливих військових об'єктів.

Уперше статус журналіста на війні було визначено Гаазькою конвенцією 1907 року «Про закони і звичаї сухопутної війни» [142; 188; 22].

У ст. 13 додатку до конвенції зазначено: «Особи, які супроводжують армію, але прямо не належать до неї, такі як кореспонденти газет і репортери, маркітанти та постачальники, які потрапляють до рук ворога і він вважає за доцільне затримати їх, користуються правами військовополонених за умови, що вони мають при собі посвідчення від військового керівництва тієї армії, яку вони супроводжували» [188].

Стаття 15 Закону України «Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналістів» та стаття 25 Закону України «Про інформацію» містять однакову норму, що надає право засобу масової інформації відряджати журналістів «у місця збройних конфліктів,

вчинення терористичних актів, ліквідації небезпечних злочинних груп» та визначають обов'язки журналістів щодо користування отриманою там інформацією. При цьому вся відповідальність за відряджених журналістів покладається на засоби масової інформації, що їх відряджають [115].

Суб'єкти у сфері медіа зобов'язані забезпечувати журналістів та інших працівників на період їх відрядження в райони ведення воєнних (бойових) дій та/або на тимчасово окуповані території України засобами, призначеними для захисту від уражень вогнепальною зброєю, осколкових уражень, а також медичними аптечками. Журналісти та інші працівники на період їх відрядження в райони ведення воєнних (бойових) дій та/або на тимчасово окуповані території України підлягають обов'язковому страхуванню за рахунок роботодавця або будь-яких інших не заборонених законом джерел на випадок заподіяння шкоди їхньому життю та/або здоров'ю під час виконання професійних обов'язків [116].

У межах нашого дослідження вважаємо за доцільне уточнити термінологію та з'ясувати на чому полягає різниця між поняттями «військовий кореспондент» та «військовий журналіст». У міжнародному гуманітарному праві закріплено термін «військовий кореспондент». Це громадянський журналіст, який супроводжує армію, але не входить до її складу. Він не має форми. Йому заборонено брати до рук зброю.

Військовий кореспондент (військор) – кореспондент, що супроводжує армію, авіацію і флот під час військових дій і висвітлює події війни в пресі та акредитований країною, на території якої знаходиться [193].

Військова журналістика є підвидом журналістського інформаційного жанру, який спрямований спеціально на висвітлення бойових, збройних дій війни, а також релігійних та етнічних конфліктів, терористичних операцій. У працях вченого Г. Горєвалова, висловлюються ідеї, що мають методологічне та теоретичне значення з приводу синонімічних понять «українська військова преса» і «українська військова журналістика» [38, с. 11]. Ці два поняття чітко

не розмежуюються, а є синонімами і не мають різниці.

У «Оксфордських бібліографіях» окреслено поняття військового кореспондента, як це вікно суспільства на поле бою. Вони незважаючи на небезпеки на фронті або поблизу нього, намагаючись розповісти про те, хто перемагає і чому; про характер, сильні та слабкі сторони головних генералів; а також про умови, з якими стикаються сили противника, їхню зовнішність, зброю, раціон та моральний дух [166].

У Digital encyclopedia of european history (Цифрова енциклопедія європейської історії) Сорбонського університету зазначено, що військові репортери тісно пов'язані – у соціальному, культурному та військовому, а також у технологічному та економічному плані – з історією як сучасних медіа, так і сучасної війни. Незалежно від того, чи є вони анонімними, чи відомими постатями, вони пропонують ширшій публіці свій особистий досвід воєн, які вони переживають щодня. Хоча їх контролюють, цензурують або навіть використовують як рупори пропаганди, вони все ж виконують «місію»: інформувати.

Військова журналістика бере початок із виникненням комунікативних технологій. Досить рано значення військових повідомлень усвідомив Олександр Македонський. У походах його супроводжували спеціально навчені люди, які фіксували його військові успіхи та увічнювали їх в історії [9].

Ситуація змінилася з винаходом Йоганном Гутенбергом в 1450 друкарського верстата, що дозволило сповіщати широку публіку про події на війні. Однією з перших таких згадок було взяття острова Лесбос французькими та венеціанськими військами. Далі війни стали основним сюжетом для газет [9].

Військові журналіст – це творчі співробітники військового відомчого ЗМІ – усі вони спочатку могли закінчувати чи військовий, чи цивільний факультет журналістики. Але сьогодні вони входять до складу збройних сил, мають форму, озброєні (мають особисту зброю для самооборони, як і у медиків) [29].

Отже, доцільно розрізняти поняття «військова журналістика» та «воєнна журналістика» на основі їхнього предметного поля та фокусу висвітлення. Військова журналістика на думку Д. Ларіної та Ю. Нестеряк [87] є ширшою категорією, що охоплює інформування про військову справу в цілому. Вона висвітлює широкий спектр аспектів, пов'язаних з діяльністю армії та збройних сил; оборонною стратегією держави; розвитком військових технологій; аналізом військової політики та доктрини; функціонуванням військово-промислового комплексу; соціальними питаннями військовослужбовців та їхніх родин.

Таким чином, військова журналістика зосереджується на системному та довготривалому висвітленні функціонування військової сфери у мирний та воєнний час, забезпечуючи розуміння її ролі у національній безпеці.

Натомість, воєнна журналістика за О. Позняковим фокусується переважно на воєнних конфліктах, безпосередніх воєнних діях та їхніх наслідках. Її основні характеристики включають: репортажі безпосередньо з місця подій та зони бойових дій; інтерв'ю з учасниками конфлікту (військовослужбовцями, цивільним населенням); аналітичні матеріали щодо тактики та стратегії ведення війни; висвітлення гуманітарних аспектів конфлікту та воєнних злочинів [108].

Воєнна журналістика є більш оперативною та реактивною, оскільки її першочерговим завданням є документування та аналіз подій, що відбуваються в умовах збройного протистояння. Таким чином, вона є підмножиною військової журналістики, але з більш вузьким інтенсивним фокусом на динаміці та наслідках війни.

У сучасному журналістикознавстві, а також серед фахівців медійної сфери, спостерігається відсутність єдиної термінологічної узгодженості щодо ключових понять «військова журналістика» та «воєнна журналістика», про що дискусійність ілюструється, зокрема, працею В. Безсмертного «Українська журналістика та її воєнний сегмент: учора, сьогодні, завтра».

В. Безсмертний трактує «військову (воєнну) журналістику» як «жанр журналістики, який спрямований на пряме висвітлення бойових і конфліктних дій: війн, релігійних та етнічних зіткнень, контртерористичних операцій» [9, с. 101]. Таке визначення об'єднує два терміни, що, з одного боку, може свідчити про їхню взаємозамінність у певному контексті, а з іншого – приховувати нюанси їхнього використання.

Водночас, автор пропонує окремі дефініції для суб'єктів цієї діяльності: «військовий журналіст» визначається як «військовослужбовець кадрового складу Збройних сил України, який має освіту за відповідним фахом, військове звання і виконує завдання редакції засобу масової інформації силової структури» [9, с. 101], що підкреслює належність такого журналіста до військових структур та його офіцерський статус.

«Воєнний журналіст» розглядається як ширша категорія: «це цивільний або військовий журналіст, який висвітлює хід бойових дій. Як правило, він безпосередньо знаходиться у зоні збройного конфлікту, спілкується з його учасниками» [9, с. 101], що розширює коло суб'єктів, що займаються висвітленням війни, включаючи до них цивільних фахівців.

Цікавим є також зауваження В. Безсмертного про те, що «військовий журналіст – це не журналіст для армії, а передусім той, хто може розповісти суспільству про армію... Військовим журналістом може стати будь-який журналіст, якщо він досконало знає свій предмет» [9, с. 101]. Це свідчить про акцент на глибині знань та фаховій компетентності журналіста щодо військової тематики, незалежно від його належності до силових структур.

Таким чином, у згаданій праці спостерігається певна суперечність між узагальненням понять «військова/воєнна журналістика» як жанру та їхнім подальшим розмежуванням на рівні суб'єктів діяльності, що посилює потребу в уніфікації термінології для чіткішого розмежування ролей та функцій у сфері висвітлення військових подій.

Провівши аналітичні дослідження англomовних джерел, нами було

виокремлено загальне бачення поняття «військовий журналіст», зокрема – це професіонал, солдат або приватна особа, який транслює новини для різноманітних військових та державних видань. Через такі канали, як відео та веб-розповсюдження, вони планують та публікують контент, пов'язаний з громадськими справами та відносинами з громадою. Якщо вони вступають до військового підрозділу, ці фахівці часто проходять підготовку до додаткових військових обов'язків. Якщо їх наймають як цивільних осіб, їхні знання базуються на наявності відповідних ступенів або попереднього досвіду журналістської роботи [176].

Концептуалізація терміна «військова журналістика» є складним завданням, однак у медійному дискурсі західних країн існують три основні дефініції цього поняття: «defense journalist» (журналіст, що спеціалізується на оборонній тематиці), «war correspondent» (військовий кореспондент) та «hot spot reporter» (репортер, який працює в зонах конфлікту) [39, с. 250].

Отже, термін «defense journalist» позначає аналітика, який здійснює підготовку публікацій військової тематики для авторитетних видань. «War correspondent» використовується для позначення журналіста, присутнього в кадрі при висвітленні подій. «Hot spot reporter» ідентифікує кореспондента, який здійснює прямі репортажі з епіцентру конфлікту. Для формування цілісного уявлення про українську військову кореспонденцію необхідно здійснити інтеграцію зазначених трьох понять в єдину концептуальну рамку.

У різних країнах світу існує різна градація військових журналістів. Наприклад в Сполучених Штатах Америки існує кілька вакансій військового журналіста на вибір, залежно від того, в якому роді військ журналіст хоче військового журналіста, пов'язані з кожним із них [176]:

- Армія (Army: Public Affairs Broadcast Specialist, Combat Documentation / Production Specialist, Public Affairs Specialist): Спеціаліст з питань зв'язків з громадськістю та мовлення, спеціаліст з бойової документації / виробництва, спеціаліст з питань зв'язків з громадськістю.

- Корпус морської піхоти (Marine Corps: Mass Communicator, Communication Strategy and Operations Chief): спеціаліст з масових комунікацій, керівник відділу комунікаційної стратегії та операцій.

- ВМС – військово-морські сили (Navy: Mass Communications Specialist): спеціаліст із масових комунікацій.

- Військово-повітряні сили (Air Force: Broadcast Journalist): журналіст-радіожурналіст.

- Берегова охорона (Coast Guard: Public Affairs Specialist): спеціаліст зі зв'язків з громадськістю.

У Республіці Польща ототожнюються поняття військовий репортер (Reporter wojenny) і військовий кореспондент (Korespondent wojenny) – журналіст, який працює для преси, радіо, телебачення або кінохронік, що спеціалізується на висвітленні перебігу збройних конфліктів, військових переворотів чи революцій. Він збирає матеріали, найчастіше як очевидець, проводить інтерв'ю з людьми, які брали участь у подіях, та збирає думки серед свідків подій. Він також часто робить фоторепортажі або записує матеріали для телевізійної станції із зони конфлікту [210].

У документах Міжнародного гуманітарного права у зоні збройного конфлікту можуть бути три категорії журналістів: військовий журналіст, військовий кореспондент, журналіст, який перебуває в небезпечному професійному відрядженні в районах збройного конфлікту. Всі вони можуть вести особисті громадські блоги. Обмежень на таку діяльність для журналістів у законодавстві немає. Обмеження можуть запроваджуватись внутрішніми редакційними правилами конкретного ЗМІ [96].

Отже, військові кореспонденти – це завжди творчі співробітники цивільних ЗМІ, акредитовані при діючій армії, а військова журналістика, що передбачає висвітлення військових конфліктів, терористичних актів, контртерористичних операцій, а також етнічних та релігійних конфліктів».

Роботі журналіста у «гарячій» точці має передувати ретельна підготовка

до поїздки до зони збройного конфлікту: продуманість екіпірування, ведення записів, переміщення, вибору транспорту, стосунків із попутниками, взаємин із представниками прес-служб, військовослужбовцями, місцевим населенням, знання технології отримання. Журналіст повинен точно дотримуватися рекомендацій та інструкцій з техніки безпеки, знати, як поводитися під час бою та комендантської години, під час арешту, захоплення в полон чи заручники. До обов'язків журналіста належить знання законодавчої бази міжнародного гуманітарного права про захист кореспондентів, а також порядку взаємодії з органами військового та місцевого самоврядування [63].

Саме тому, важливим аспектом у підготовці майбутніх журналістів на нашу думку є практична підготовка в умовах, максимально наближених до реальних. Ключовими засадами такої підготовки є: інтеграція теоретичних знань із практичними навичками, польові навчання та стажування, тренінги з безпеки та виживання, психологічна підготовка, використання сучасних технологій та обладнання, етична підготовка та правові аспекти

З огляду на сучасну парадигму інформаційного простору, зростає значущість інформаційно-аналітичної компетентності фахівців різноманітних галузей, включаючи журналістику. Майбутні професіонали у сфері журналістики, зокрема військової журналістики, повинні демонструвати володіння актуальними інформаційно-комунікаційними технологіями та безперервно підвищувати свій професійний рівень відповідно до тенденцій розвитку інформаційного суспільства. Як вважає Я. Фруктова, «саме ці фахівці в сучасному глобалізованому світі є монополістами головного ресурсу сьогодення – інформації, завдяки чому вони окреслюють межі допустимого й недопустимого, етичного та аморального... продукують та руйнують соціальні стереотипи і, як наслідок, – створюють медіа-картину навколишньої дійсності, прокладають життєві орієнтири для переважної більшості громадян держав, регіонів, континентів...» [146, с. 423–433].

Отже, інформаційно-аналітична компетентність постає як одна з

фундаментальних складових професійної підготовки військового журналіста, набуваючи особливої значущості в контексті його фахової діяльності. У зв'язку з цим, процес підготовки здобувачів вищої освіти військових журналістських спеціальностей потребує орієнтації на актуальні тенденції інформаційно-комунікаційного розвитку, з акцентуванням на оптимізації інформаційно-аналітичної діяльності як засобу ефективного виконання професійних завдань [145; 158].

З дослідницької точки зору, проблематика компетентностей та компетенцій є предметом інтенсивних досліджень як у міжнародному, так і у вітчизняному науковому дискурсі. Зокрема, у праці [77, с. 112] українських науковців здійснено аналіз еволюції змісту освіти в Україні та провідних країнах світу. У контексті зазначеного дослідження розглянуто досвід формування та імплементації компетентнісно орієнтованого підходу в системі загальної середньої освіти. Крім того, авторами представлено аналітичний огляд новітніх розробок українських фахівців у галузі освіти щодо ідентифікації переліку ключових компетентностей, релевантних для української едукції, з особливим акцентом на інформаційних компетентностях.

Розгляньмо сутність понять «компетентність», «інформаційна грамотність», «медіаграмотність», «інформаційно-аналітична компетентність». Для цього проведемо скрінінг термінології, яка вживається у педагогічній науковій літературі.

Термін «компетентність» походить від латинського «*competo*», що в перекладі означає: прагну, домагаюся, відповідаю, підходжу. Аналіз наукових концепцій, які з'ясовують сутність компетентності, демонструє широку неоднозначність цього поняття. Передусім це пов'язано з використанням термінів «компетенція» і «компетентність». У деяких випадках ці терміни вживаються як синоніми, але найчастіше їх розрізняють [91, с. 304–308].

На думку В. Варенка [23], компетентність – це характеристика цілі, яка означає, що цілі освіти пов'язані із ситуаціями, які стосуються ринку праці, з

актуальними потребами сьогодення.

У сучасній вітчизняній педагогіці відомі кілька різних підходів, які лежать в основі підготовки фахівців, Так. О. Березок [10, с. 193–209.] вважає, що володіння компетентністю повинно охоплювати здібності, підготовленість до виконання функційних обов'язків і підхід до них (образ поведінки), які необхідні для провадження певного виду діяльності. Л. Петренко [106] наголошує, що термін «компетенція» логічно використовувати для характеристики кола повноважень, прав, обов'язків працівника, певні знання, уміння, навички з професійно значущими якостями, які у своїй інтегративній сукупності і визначають його здатність до діяльності.

Л. Семко у своїх працях представляє інформаційну компетентність як якість особистості, яка передбачає наявність знань і вмінь у галузі роботи з інформацією і застосування ІКТ, а також здатність, готовність і досвід використання засобів ІКТ для розв'язання інформаційних проблем, для самостійного здобуття знань з інформації [122, с. 435–439].

У межах даного дослідження операціоналізація поняття «компетентність» здійснюватиметься на основі дефініції, зафіксованої у Законі України «Про вищу освіту» [114], де вона інтерпретується як інтегральна здатність індивіда до успішної соціалізації, навчальної та професійної діяльності, що формується на основі динамічної взаємодії знань, умінь, навичок, когнітивних стратегій, світоглядних позицій, ціннісних орієнтацій та інших особистісних атрибутів.

В. Саюк визначає компетентність, як «інтегровану професійно-особистісну характеристику спеціаліста, яка включає ціннісні орієнтації, професійні знання, вміння, навички управління та особистісні якості для досягнення ефективного результату діяльності організації в ринкових умовах» [123, с. 511–520].

Науковиця Т. Сорочан, у своїх дослідженнях вказує на те, що «...компетентність становить інтегрований результат, який передбачає

зміщення акцентів із накопичення нормативно визначених умінь і навичок на формування здатності застосовувати набуті знання й досвід у нових умовах певної сфери діяльності» [131, с. 7–12].

О. Дубініна, професійну компетентність визначає як нормативну модель компетентності фахівця, відображаючи науково обґрунтований склад професійних знань, умінь і навичок [50].

Під «економічною компетентністю» фахівчиня у галузі досліджень О. Ануфрієва розуміє «сукупність економічних знань та практичних умінь, досвід, економічної культури та мислення, наявність стійкої потреби та інтересу до професійної компетентності» [4, с. 160–170].

Т. Бурлаєнко вважає, що професійна компетентність, з особливим акцентом на економічній компетентності, репрезентує собою фундаментальну складову якісної професійної підготовки майбутніх спеціалістів, актуалізуючи проблеми формування професійної компетентності майбутніх педагогічних працівників значно зростає в умовах сучасних соціально-економічних та геополітичних трансформацій, що відбуваються на державному рівні.

Я. Галета наголошує на тому, що компетентності здобувачів освіти, окреслює здатність класифікувати наявні чи отримані дані, оволодіння навичками планування експерименту, вміння структурувати матеріал), операційного (передбачає готовність студентів застосовувати здобуті знання та умінь у вирішенні дослідницьких завдань [35, с. 118–125].

Щодо розуміння професійної компетентності, у нашому дослідженні ми спиратимемося на трактування Ж. Дасюк [45, с. 140], яка визначає її як системну сукупність особистісних можливостей фахівця, що забезпечують конструктивну діяльність у межах визначеної професійної компетенції.

Т. Койчева і Ван Сяоган трактують аналітичну компетентність, яка концептуалізується, як складний конструкт, що об'єднує інтелектуально-логічний та інтелектуально-евристичний аспекти професійної, зокрема аналітичної, діяльності. У науковому дискурсі вона інтерпретується як

інтегральна характеристика особистості, що відображає її мотивацію та здатність до здійснення аналітичної діяльності [75, с. 127–130].

У контексті дослідження аналітичної компетентності майбутніх фахівців з економіки, Ю. Штика [161, с. 213] визначає її як динамічне інтегративне особистісне утворення, що характеризує здатність індивіда застосовувати набуті знання, уміння та особистісні якості з метою продукування якісно нового знання, необхідного для оперативного та ефективного забезпечення процесу прийняття рішень у професійній сфері.

Вектор наукових досліджень В. Ягупова скерований на аналітичну компетентність керівника ПТНЗ як необхідну передумову його успішної аналітичної діяльності треба розуміти як здатність і готовність вирішувати різноманітні аналітичні завдання наукового, дослідницького, управлінського, педагогічного, кадрового та іншого спрямування, що забезпечують ефективність моделювання, конструювання і програмування практичного вирішення різних проблем у ПТНЗ, у тому числі управлінських. Вона є інтегральною складовою інформаційно-аналітичної компетентності керівника ПТНЗ, що, в свою чергу, є важливою складовою його управлінської компетентності [121].

Американські дослідники визначають у своїх напрацюваннях «інформаційну компетентність», як поєднання комп'ютерної грамотності, вмінь працювати з традиційними видами повідомлень у бібліотеці, технологічної грамотності, етики, критичного сприйняття і навичок комунікації [177].

С. Каравелло, Е. Бора, Д. Гершман, Е. Мітчелл, визначили інформаційну компетентність як інтегративне утворення особистості, яке віддзеркалює її здатність до визначення інформаційної потреби, пошуку відомостей та ефективної роботи з ними у всіх їх формах та представленнях – як в традиційній, друкованій формі, так і в електронній формі; здатності щодо роботи з комп'ютерною технікою та телекомунікаційними технологіями, та

здатності щодо застосування їх у професійній діяльності та повсякденному житті [189].

У розрізі наукових досліджень Н. Бахмат виділяє «цифрову компетентність» як інтегративну освіту, яка відображає здатність особистості до визначення інформаційної потреби, пошуку інформації та роботи з нею як в традиційній, друкованій формі, так і в електронному вигляді; вмінь працювати з комп'ютерною технікою та мультимедійними технологіями, навичок застосування їх у професійній діяльності та повсякденному житті. Цифрова компетентність, на думку дослідниці, з одного боку, є важливим компонентом професійності сучасного викладача, а з іншого – не обмежується лише рамками професійної діяльності, забезпечуючи успішність людини в середовищі [6].

Досліджуючи поняття «інформаційна грамотність» ми звернули увагу, що вона має численні визначення в академічній літературі. Одним з найбільш цитованих та фундаментальних є визначення, запропоноване Американською бібліотечною асоціацією (American Library Association) у 1989 році: інформаційна грамотність – це здатність визначати потребу в інформації, знаходити, оцінювати та ефективно використовувати необхідну інформацію. Це визначення підкреслює не лише навички пошуку інформації, а й критичне мислення та здатність застосовувати отримані знання [192].

Інше впливове визначення належить ЮНЕСКО (UNESCO), яка розглядає інформаційну грамотність як частину ширшого поняття медіа- та інформаційної грамотності. У своїх документах ЮНЕСКО часто визначає інформаційну грамотність як грамотність, яка охоплює знання, навички та ставлення, необхідні для того, щоб знати, коли і яка інформація потрібна, де і як її знайти, а також оцінити, критично проаналізувати та етично використовувати знайдену інформацію. Це визначення акцентує увагу на етичному аспекті використання інформації та її критичному аналізі [181].

Таким чином, інформаційно грамотні люди – це ті, хто вміє

використовувати інформаційні ресурси для своєї роботи і в навчанні.

В наукових дослідженнях спостерігаємо ще одне поняття як «медіа грамотність», яке також має різноманітні визначення в академічній літературі, відображаючи його багатогранність та еволюцію. Одним з найбільш поширених та авторитетних є визначення, запропоноване Центром медійної грамотності (Center for Media Literacy), де медіаграмотність – це здатність отримувати доступ, аналізувати, оцінювати та створювати медіа у різних формах [167]. Це визначення підкреслює активну роль індивіда у взаємодії з медіа, включаючи не лише споживання, але й критичний аналіз та власне медіавиробництво.

ЮНЕСКО (UNESCO), у рамках своєї концепції медіа- та інформаційної грамотності (МІГ), визначає медіаграмотність як набір компетенцій, які дозволяють людям критично оцінювати медіа, розуміти, як вони функціонують, і ефективно використовувати їх для комунікації та участі в суспільному житті. Визначення ЮНЕСКО акцентує увагу на розумінні функціонування медіасистем, їх впливу на суспільство та можливості використання медіа для соціальної взаємодії [181].

Інший впливовий підхід представлений Дж. Поттером (W. James Potter), який у своїй праці «Media Literacy» (2001) визначає медіаграмотність як набір перспектив, які ми активно використовуємо для інтерпретації значень повідомлень, з якими ми стикаємося. Дж. Поттер наголошує на когнітивних процесах, залучених у розуміння медіاپовідомлень, та на тому, що медіаграмотність є динамічною конструкцією, що постійно розвивається [191, с. 266–272].

На думку Н. Приходькіної «медіаосвіта дорослих є стратегічним ресурсом забезпечення національних інтересів держави, адже це – процес постійного навчання, який спрямований на розвиток у дорослих здобувачів освіти критичного мислення щодо медіаконтенту, формування медіаграмотності та навичок ефективного використання медіа для

особистісного зростання й активної участі в суспільному житті. В епоху інформаційних воєн та дезінформації, медіаграмотність допомагає захистити суспільство від маніпуляцій, пропаганди і фейкових новин, а критичне мислення дає змогу відрізняти факти від фейків, оцінювати достовірність інформації та приймати обґрунтовані рішення. Окрім того, медіаграмотність є основою активної громадянської позиції, бо людина, яка вміє аналізувати медіаповідомлення, може ефективніше брати участь у політичному житті, формувати громадську думку та контролювати владу» [143]. І. Дичківська зазначає, що «Технології медіаосвіти сьогодні передбачають залучення до навчального процесу як традиційні засоби масової інформації (періодичні видання, радіо, телебачення, кіно тощо), так і засоби новітніх інформаційних технологій, а саме – програмно-апаратні засоби і пристрої, що функціонують на базі обчислювальної техніки; використовують також сучасні способи і системи інформаційного обміну, що забезпечують операції збирання, накопичення, збереження, оброблення й передавання інформації» [72].

Грунтуючись на попередніх наукових дослідженнях [77], констатуємо багаторівневу природу професійної компетентності (та будь-якого її різновиду), виокремлюючи теоретичний (що корелює з когнітивним компонентом), практичний (що відображає діяльнісно-поведінковий компонент) та особистісний (що актуалізує мотиваційний та ціннісно-смісловий компоненти) рівні її прояву.

Поняття «інформаційно-комунікаційна компетентність» сьогодні є предметом досліджень багатьох науковців і має чимало трактувань, що зумовлює різні підходи до показників її сформованості.

Н. Лобач [88, с. 124–128] розглядає інформаційно-аналітичну компетентність як складник професійної компетентності, що відображає готовність і здатність майбутніх фахівців застосовувати інформаційно-аналітичні знання, вміння, навички разом з їх особистісними якостями під час роботи з інформацією різних видів і форм представлення, а також здатність

проводити пошук, оцінювання, збереження, аналіз, оформлення й передачу важливої інформації з метою отримання якісно нового знання для прийняття відповідальних рішень у професійній діяльності.

О. Спірін ІК-компетентність, або інформаційно-комунікаційно-технологічну компетентність (ІКТ-компетентність), трактує як підтверджену здатність особистості використовувати на практиці інформаційно-комунікаційні технології для задоволення власних індивідуальних потреб і розв'язування суспільно значущих, зокрема професійних, задач у певній предметній галузі [133]. Автор здійснює орієнтовний опис індикаторів рівнів ІКТ-компетентностей, з-поміж яких виокремлює початковий рівень, що охоплює розуміння суті й історії розвитку ІК-технологій, характеристику основних професійних задач, розв'язування яких доцільно здійснювати з використанням ІКТ, та відповідні професійні вміння; мінімальний базовий рівень, де спеціаліст має відтворити основні положення теорій ІКТ, описати їх принципи, поняття, функціональні характеристики та продемонструвати знання й уміння розв'язувати професійні задачі; базовий рівень, що передбачає самостійний пошук, аналіз і тлумачення відомостей з ІКТ, правильний їх добір і використання для розв'язування основних професійних задач; підвищений, який охоплює розуміння й використання методів критичного аналізу, критичне узагальнення й розширення знань, уміння розв'язувати професійні задачі підвищеної складності з використанням ІКТ; поглиблений, що передбачає критичну оцінку нових ідей, здатність у галузі ІКТ розв'язувати нестандартні, інноваційні професійні задачі, зокрема з моделювання, проєктування, розроблення, упровадження; дослідницький, що проявляється в засвоєнні й демонструванні новітніх методів незалежного дослідження, здатністю розв'язувати інноваційні професійні задачі теоретичного й практичного характеру в галузі ІКТ, зокрема з моделювання, проєктування, розроблення, упровадження, налагодження нових інформаційно-комунікаційних технологій та управління ними [10].

Т. Махиня в своїх наукових дослідженнях розглядає ІКТ-компетентності як здатності використовувати фахівцями інформаційно-комунікаційні технології для виконання професійних обов'язків із застосуванням комп'ютерної техніки [180]

Деякі дослідники (Л. Башманівська, В. Башманівський, Л. Шевцова) наголошують на тому, що інформаційно-комунікаційна компетентність – це сукупність знань, умінь і ставлень, що застосовуються для використання інформаційних і комунікаційних систем, разом із засобами, і, особливо, здатність здійснювати вебдизайн, розробляти презентації, використовувати графічні програми, відомості онлайн-бібліотек, веббраузерів, програми Word та ін. [7, с. 30–42].

У сучасному суспільстві, що характеризується високим рівнем цифровізації та інтенсивним обігом інформації, інформаційна культура виступає фундаментальною складовою професійної підготовки журналістів. Вона охоплює систему знань, умінь, навичок, цінностей і норм, які забезпечують здатність майбутнього фахівця критично сприймати, добирати, аналізувати, перевіряти, інтерпретувати та ефективно поширювати інформацію відповідно до етичних стандартів журналістики та вимог демократичного суспільства.

Інформаційна культура є інтегрованим поняттям, яке поєднує в собі елементи інформаційної грамотності, цифрової компетентності, медіаосвіти та етики комунікації. Згідно з дослідженнями (Spencer, 2020; UNESCO, 2021), сучасний журналіст повинен не лише володіти технічними навичками роботи з інформаційними ресурсами, але й уміти критично осмислювати джерела, виявляти маніпулятивні стратегії, дотримуватись принципів достовірності, об'єктивності, неупередженості.

Зарубіжні та українські дослідники вказують на те, що ключовими компонентами інформаційної культури, зокрема майбутнього журналіста є інформаційно-аналітичні компетентності (здатність здійснювати пошук,

фільтрацію, систематизацію та інтерпретацію інформації в умовах інформаційного перевантаження), медіаграмотність (уміння ідентифікувати фейки, верифікувати джерела, аналізувати зміст повідомлень у контексті); етична відповідальність (дотримання норм професійної етики в інформаційній діяльності, зокрема щодо приватності, мови ворожнечі, поширення чутливої інформації); техніко-технологічна обізнаність (знання щодо цифрових інструментів збору, обробки, збереження й поширення інформації).

Аналіз навчальних програмах з підготовки майбутніх журналістів (згідно з Європейськими рамками цифрових компетентностей – DigCompEdu) вказує на те, що все більшого значення набувають міждисциплінарні підходи, які поєднують знання з журналістики, соціології, інформатики, психології комунікації. Особливе місце посідає розвиток критичного мислення як інструмента розбудови інформаційно свідомої позиції фахівця.

З огляду на сучасні виклики – інформаційні війни, гібридні загрози, поширення дезінформації – формування високого рівня інформаційної культури журналістів є не лише професійною, а й громадянською потребою. Системна робота у цьому напрямі має базуватись на оновленні змісту освіти, впровадженні інноваційних методів навчання (проектно-дослідницький підхід, моделювання медіаситуацій, інтерактивні тренінги з фактчекінгу), а також міжсекторальній співпраці з медіаорганізаціями, експертними центрами та міжнародними інституціями.

В умовах модернізації система освіти перебуває у стані постійних змін, оновлення та реформування, а мета цих змін – підвищення гарантованої якості та ефективності професійного навчання, посилення зв'язку між актуальними й перспективними запитами життя країни, підготовка конкурентоспроможного, затребуваного фахівця, котрий здатен реалізовувати свій потенціал у нових соціально-економічних умовах, гнучко та мобільно реагувати на виклики інформаційного суспільства.

Документи та нормативно-правові акти, що визначають стратегічні цілі

розвитку Збройних Сил України, зокрема рішення Ради національної безпеки і оборони України, Стратегія воєнної безпеки України, Закон «Про Збройні Сили України» [118; 119; 117] вимагають ефективності у професійній підготовці офіцерських кадрів. Від них вимагається не лише сформованості професійно необхідних умінь та навичок, а й уміння застосовувати фізичну силу, використовувати зброю та ін.

У першу чергу, на нашу думку, надто важливим є високий рівень інформаційно-аналітичної компетентності, який забезпечить проведення якісного аналізу, ефективного планування діяльності, прийняття самостійних і нестандартних рішень з використання усіх методів, засобів, прийомів освітнього процесу.

Узагальнюючи дані визначення та спираючись на власний досвід сформулюємо визначення *інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста*. Під *інформаційно-аналітичною компетентністю майбутнього військового журналіста*, ми розуміємо здатність ефективно виконувати професійну діяльність у сфері журналістики в умовах воєнного стану, яка базується на глибоких знаннях, сформованих уміннях, навичках та особистісних якостях, необхідних для об'єктивного та результативного висвітлення подій під час збройних конфліктів.

Аналіз основних дефініцій дослідження в контексті визначеної проблеми дав змогу визначити, що *формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста*, як складової професійної компетентності – це багатоетапний і динамічний процес, що включає цілеспрямоване оволодіння знаннями, уміннями та навичками, необхідними для аналітичної діяльності в умовах воєнного стану. Він охоплює ціннісно-мотиваційний, змістовно-процесуальний та рефлексійно-корекційний етапи, результатом яких є інтеграція професійних знань, практичних навичок аналізу інформації та прийняття рішень у складних і нестандартних умовах військових конфліктів.

Ми вважаємо, що інформаційно-аналітична компетентність майбутнього офіцера у галузі журналістики під час фахової підготовки як складова професійної компетентності відображає готовність і здатність майбутніх офіцерів застосовувати інформаційно-аналітичні знання, вміння, навички у сукупності з їх особистісними якостями в процесі роботи з інформацією різних видів, знання норм інформаційної культури, вміння відібрати та опрацювати інформацію, класифікувати та систематизувати інформацію різними мовами (англійська, польська, німецька та ін.), вміння використовувати та презентувати отриману інформацію в подальшій професійній діяльності, а також здатність до самостійного удосконалення професійно-аналітичних здібностей.

Проаналізувавши літературні джерела, ми окреслили принципи професійної підготовки військового журналіста в умовах війни, що на нашу думку є надзвичайно важливим і складним завданням. Пропонуємо розглянути декілька ключових принципів, які, на нашу думку, мають бути покладені в основу такої підготовки (див. рис. 1.1).

I. Принципи безпеки та виживання:

Пріоритетність особистої безпеки: Життя та здоров'я журналіста є найвищою цінністю. Навчання має включати обов'язкові протоколи безпеки в зоні бойових дій, розпізнавання небезпек (мін, обстрілів, засідок), основи тактичної медицини (перша допомога при пораненнях), правила евакуації та поведінки в екстремальних ситуаціях.

Безпека команди та джерел: журналіст несе відповідальність за безпеку своєї команди (фотографів, операторів) та за збереження анонімності та безпеки своїх джерел інформації. Навчання має охоплювати методи комунікації та координації в небезпечних умовах, а також етичні аспекти захисту інформаторів.

Усвідомлення ризиків та психологічна готовність: Війна є травматичним досвідом. Підготовка має включати психологічну підготовку до стресу,

посттравматичного стресового розладу (далі – ПТСР), навчання методам самопомоги та підтримки колег. Важливо навчити розпізнавати власні емоційні межі та знати, коли необхідно звернутися за професійною допомогою.

Рис. 1.1 Принципи професійної підготовки військового журналіста в умовах війни

II. Принципи професійної майстерності в екстремальних умовах:

– Оперативність та точність в умовах обмеженої інформації: Військовий журналіст повинен вміти швидко збирати, перевіряти та передавати інформацію в умовах дефіциту часу та часто суперечливих даних. Навчання має включати методи швидкої верифікації фактів, роботи з первинними джерелами, розпізнавання дезінформації та пропаганди.

– Адаптивність до технологій в умовах війни: Сучасна війна нерозривно

пов'язана з технологіями (дрони, супутниковий зв'язок, цифрові комунікації). Журналіст повинен володіти навичками використання сучасних засобів зв'язку, передачі даних, фото- та відеофіксації в складних умовах, а також розуміти ризики кібербезпеки.

– Етична відповідальність та неупередженість: В умовах війни особливо важливо дотримуватися журналістських стандартів етики, об'єктивності та неупередженості. Навчання має акцентувати на принципах гуманізму, поваги до жертв конфлікту, неприпустимості мови ненависті та пропаганди насильства.

– Розуміння військового контексту та термінології: Для якісного висвітлення військових подій журналіст повинен мати базові знання про військову стратегію, тактику, озброєння, військову ієрархію та термінологію. Це допоможе уникнути помилок та неточностей у репортажах.

– Наративна майстерність в умовах травми: Розповідь історій людей, які постраждали від війни, є важливим аспектом роботи військового журналіста. Навчання має включати методи чутливого інтерв'ювання, емпатійного сторітелінгу та документування людських трагедій без зайвої сенсаційності.

III. Принципи співпраці та координації:

– Взаємодія з військовими та іншими організаціями: Робота в зоні бойових дій часто вимагає співпраці з військовими, гуманітарними організаціями та іншими журналістами. Підготовка має включати навчання правилам комунікації та взаємодії з різними структурами, розуміння їхніх протоколів та обмежень.

– Робота в команді: Військова журналістика часто є командною роботою. Навчання має сприяти розвитку навичок ефективної комунікації, розподілу обов'язків, взаємопідтримки та прийняття спільних рішень в стресових ситуаціях.

Ці принципи є взаємопов'язаними та повинні інтегруватися в комплексну програму підготовки військових журналістів, на нашу думку.

Важливо, щоб така підготовка була практично орієнтованою, включала симуляції реальних ситуацій, тренінги з безпеки, майстер-класи від досвідчених військових кореспондентів та психологічну підтримку.

В умовах сьогодення фахова підготовка військових журналістів у вищій освіті України стикається з низкою проблем, що зумовлені як особливостями військової сфери, так і специфікою медіаіндустрії. Основні проблеми можна поділити на кілька ключових аспектів: недостатня інтеграція журналістики та військової підготовки, недостатня обґрунтованість та використання сучасних освітніх програм і методик, морально-психологічна підготовка здобувачів освіти, практична підготовку в умовах, максимально наближених до реальних, інформаційно-аналітична складова системи освіти, а також матеріально-технічна база закладів вищої освіти, які готують військових журналістів.

Таким чином, формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього офіцера при фаховій підготовці у вищому військовому навчальному закладі є однією із складових професійної компетентності військовослужбовця / військового журналіста. Якісне і ефективне формування якої залежить від створення та забезпечення відповідних педагогічних умов в процесі професійної підготовки у вищому військовому навчальному закладі.

На території України на сьогоднішній день працюють вищі військові навчальні заклади (ВВНЗ) України, які являють собою розгалужену систему освітніх інституцій, що забезпечують підготовку кваліфікованих військових фахівців для Збройних Сил України та інших військових формувань. Ці заклади здійснюють багаторівневу підготовку, охоплюючи як молодший офіцерський склад, так і офіцерів тактичного та стратегічного рівнів.

До основних ВВНЗ України належать [26]:

Національний університет оборони України імені Івана Черняховського (Київ) – флагманський військовий навчальний заклад, що здійснює підготовку офіцерів оперативно-стратегічного та стратегічного рівнів, а також проводить наукові дослідження у сфері оборони та безпеки.

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (Львів) – провідний навчальний заклад з підготовки офіцерів для Сухопутних військ.

Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба (Харків) – здійснює підготовку льотного складу, авіаційних інженерів та фахівців протиповітряної оборони.

Військова академія (м. Одеса) – готує фахівців за ОП Електрична інженерія, Транспорт, Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону, Освіта / педагогіка, Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону.

Воєнна Академія імені Євгенія Березняка – готує магістрів за спеціальностями: *Військове управління у міжнародних відносинах; Військове управління (за видами збройних сил); докторів філософії за спеціальністю «Політологія».*

Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут (Київ) – спеціалізується на підготовці фахівців у галузі зв'язку, інформаційних технологій та кібербезпеки.

Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Київ) – здійснює підготовку фахівців гуманітарного та соціального спрямування для військових потреб, зокрема психологів, юристів, перекладачів.

Житомирський військовий інститут імені С. П. Корольова (м. Житомир) – готує фахівців інженерно-технічних спеціальностей для різних видів Збройних Сил.

Київський інститут Національної гвардії України (м. Київ) – здійснює підготовку офіцерів для Національної гвардії України.

Крім того, підготовку військових фахівців здійснюють військові коледжі сержантського складу, а також кафедри військової підготовки при деяких цивільних закладах вищої освіти.

Система ВВНЗ України постійно розвивається та адаптується до сучасних викликів і загроз у сфері національної безпеки, впроваджуючи новітні методи навчання та технології для забезпечення високого рівня підготовки майбутніх захисників держави.

З нашої дослідницької перспективи, підготовка фахівців у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ) є багатоаспектним процесом, спрямованим на формування компетентного військового професіонала, здатного ефективно виконувати службові обов'язки в умовах складної та динамічної безпекової ситуації.

Цей процес охоплює комплекс теоретичної, практичної та військово-професійної підготовки, що забезпечує засвоєння необхідних знань, умінь та навичок у військовій справі, техніці та технологіях, управлінні підрозділами, а також формування лідерських якостей, високого рівня морально-психологічної стійкості та патріотичної свідомості, який ми плануємо проаналізувати у п.п. 1.2.

Важливим аспектом підготовки є формування у майбутніх офіцерів здатності до критичного мислення, прийняття обґрунтованих рішень в умовах невизначеності, а також готовності до постійного професійного розвитку та самовдосконалення. Система підготовки у ВВНЗ України також включає виховну роботу, спрямовану на формування високих морально-етичних якостей, дисципліни та відповідальності. Ефективність підготовки фахівців у ВВНЗ є ключовим фактором забезпечення обороноздатності держави та боєздатності її збройних сил [119].

Підготовку військових журналістів в Україні здійснює Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка (ВІКНУ).

Згідно з інформацією з офіційного сайту інституту, кафедра військової журналістики з 31 серпня 2015 року здійснює підготовку фахівців інформаційно-медійного забезпечення військ (сил) за спеціальністю

«військова журналістика» [31]. З вересня 2025 року кафедра також розпочинає підготовку за спеціалізацією «Зв'язки з громадськістю у збройних силах».

З огляду на вище сказане виникає потреба у подальшому дослідженні, яке розкриє методологічні аспекти формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі професійної підготовки, що буде більш детально розкрито з урахуванням аналізом ОП у п.п. 1.2. п.п та 1.3 нашого дослідження під кутом формування інформаційно-аналітична компетентність.

1.2 Особливості фахової підготовки майбутніх військових журналістів у системі Вищих військових навчальних закладів

Фахова підготовка майбутніх військових журналістів у системі вищих військових навчальних закладів (далі – ВВНЗ) є специфічним та багатогранним процесом, що поєднує академічну освіту з військовою підготовкою. Ця інтеграція є ключовою для формування фахівця, здатного ефективно виконувати комунікаційні функції в умовах військової служби, враховуючи специфіку бойових дій, національної безпеки та інформаційної протидії.

Сучасні виклики у сфері інформаційної безпеки та війни вимагають від військового журналіста не лише володіння традиційними журналістськими навичками (збір, аналіз, верифікація та поширення інформації), а й глибокого розуміння військової справи, знання основ тактики, стратегії, військового права та психології. Як зазначає В. Скуратівський, «військовий журналіст – це не просто репортер у формі, а офіцер, який має спеціальні знання та вміння, необхідні для роботи в екстремальних умовах» [129, с. 72–78].

Процес інтеграції військової та журналістської освіти у ВВНЗ передбачає: *двокомпонентну навчальну програму*, зокрема навчальні плани ВВНЗ мають гармонійно поєднувати дисципліни з журналістики (теорія та історія журналістики, жанри, медіаправо, етика, нові медіа) та військових дисциплін (військова топографія, вогнева підготовка, тактика, статuti ЗСУ, основи

військової психології); *практико-орієнтоване навчання*, де значна увага має приділятися практичній підготовці, що включає проходження військових зборів, стажування у військових частинах, прес-службах Збройних Сил, участь у військових навчаннях та моделюваннях кризових ситуацій. Це відповідає тезі О. Кульчицького про те, що «ефективність військового журналіста визначається не лише його теоретичними знаннями, а й здатністю застосовувати їх на практиці в умовах бойової обстановки» [83, с. 115] *та розвиток специфічних навичок*, зокрема набуття навичок роботи з конфіденційною інформацією, правил безпеки в зоні бойових дій, психологічної стійкості, а також уміння працювати в команді з військовими фахівцями.

На думку Н. Заремби [58, с. 85] особливістю підготовка майбутніх військових журналістів у вітчизняних ВВНЗ сприяє формуванню у курсантів унікальної професійної ідентичності, що поєднує відданість журналістським стандартам з усвідомленням військового обов'язку та включає в себе: *патріотичне виховання*, зокрема виховання високого рівня національної свідомості, відданості Україні, розуміння своєї ролі у забезпеченні національної безпеки та інформаційної протидії агресору. За словами А. Ткаченка, «військова журналістика є невід'ємною складовою інформаційно-психологічного забезпечення національної безпеки, і її фахівці мають бути носіями патріотичних ідей» [137, с. 45]; етичні аспекти, зокрема навчання етичним нормам військової журналістики, що включають відповідальність за поширену інформацію, дотримання принципу «не нашкодь», об'єктивність, достовірність та збалансованість подачі матеріалу, особливо в умовах воєнного стану та психологічна готовність, яка представляє формування психологічної стійкості до стресових ситуацій, здатності працювати в умовах обмеженого часу, ризику для життя та здоров'я, а також взаємодіяти з людьми, які переживають травматичний досвід щодо важливості психологічної підготовки для військових комунікаторів [58, с. 85].

Військова журналістика на сучасному етапі являє собою дискусійний

феномен, що характеризується відсутністю єдиного усталеного дефініціювання в науковому дискурсі. Різноманітність термінологічного апарату, що включає визначення її як жанру, виду або спеціалізації, відображає складність її концептуалізації.

У цьому контексті формується точка зору щодо відсутності принципових відмінностей між військовою та загальною журналістикою, що зумовлює необхідність універсальної підготовки фахівців. Крім того, існує думка про потенційну можливість залучення як військових, так і цивільних журналістів, а також непрофільних спеціалістів до висвітлення воєнних подій за умови наявності відповідної фахової освіти або якісної перекваліфікації.

У рамках зазначеної проблематики акцент поступово зміщується з розробки спеціалізованих освітніх програм для військових журналістів на потребу в чіткому законодавчому регламентуванні принципів висвітлення бойових дій. Таким чином, артикулюється положення, згідно з яким набуття статусу військового журналіста може бути досягнуто будь-яким компетентним фахівцем за умови глибокого опанування специфіки військової тематики та проходження відповідної спеціалізованої підготовки.

Емпіричні свідчення французької журналістки Гаель Жірб, яка здійснювала професійну діяльність у зоні Антитерористичної операції (АТО) на Сході України, ілюструють дію Хартії 1971 року у Франції. Відповідно до її положень, журналістам гарантується свобода вираження поглядів, включаючи критичне висвітлення дій уряду. Ключовою вимогою при цьому є верифікація інформації шляхом надання доказової бази, оскільки відсутність такої кваліфікується як дезінформація [29].

Водночас підкреслюється важливість дотримання етичних норм, зокрема поваги до прав і гідності людини, що передбачає утримання від фіксації фізичних дефектів, травм або критичних станів. Фундаментальними принципами професійної діяльності визначаються нейтральність, об'єктивність у передачі інформації та критичний аналіз подій [141].

Для забезпечення належного рівня компетентності французьких журналістів існують спеціалізовані курси перекваліфікації. Програма навчання охоплює такі аспекти, як поводження зі зброєю, ідентифікація звуків вибухів, надання першої медичної допомоги (включаючи накладання джгутів), виживання в умовах дикої природи, ефективне використання сучасних комунікаційних технологій для забезпечення зв'язку, захисту та передачі даних, а також запобігання розголошенню інформації з обмеженим доступом. Обов'язковий комплект спорядження перекваліфікованого журналіста, що набуває статусу військового, включає індивідуальну аптечку, шолом та бронежилет. Крім того, наголошується на необхідності глибокого розуміння традицій і культури протиборчої сторони та налагодження контактів з ключовими державними службами та міністерствами. Подальша професійна діяльність здійснюється за загальноприйнятими стандартами журналістики [168].

Авторитетні міжнародні фахівці в галузі масової комунікації та висвітлення новин, серед яких, М. Буроменський, С. Штурхецький, Е. Білз, М. Бетц, К. Шюпп, З. Казанжи у своїх академічних працях переважно не виокремлюють військову журналістику як самостійну категорію. З їхньої точки зору, військова журналістика, за винятком випадків пропагандистської діяльності, за своїми сутнісними характеристиками мало відрізняється від роботи в зонах стихійних лих або терористичних актів. У зв'язку з цим, навіть онлайн-словники останнім часом розширили визначення військової журналістики, включаючи до її сфери усі види екстремальної діяльності [21].

Ураховуючи вище зазначене, вважаємо, що незмінним залишається факт впливу військової журналістики на цивільні засоби масової інформації при отриманні доступу до зон бойових дій, що супроводжується як засвоєнням її переваг, так і успадкуванням її проблем. Варто зазначити, що мілітарна масова комунікація як явище історично передувала становленню журналістики в її сучасному розумінні. У давнину командувачі військових підрозділів залучали

літописців не з метою об'єктивної фіксації подій, а для формування бажаної інтерпретації фактів. Саме тому історичні військові хроніки часто характеризуються суб'єктивністю та не можуть розглядатися як повністю репрезентативні джерела інформації.

Проблема періодизації української військової журналістики є ключовим аспектом історико-комунікаційних студій. Вона передбачає систематизоване хронологічне розмежування подій, що дає змогу ідентифікувати тимчасові рамки конкретних етапів розвитку. Ці етапи різняться якісними трансформаціями у змісті, формах, функціях та завданнях військової журналістики. Кожен із періодів є самодостатнім, цілісним та органічним складником загального історичного процесу. Наріжним каменем цієї періодизації є концепція української державності, що надає їй універсального та загальнонаціонального характеру.

Формування військової преси в Україні на початку ХХ століття відбувалося у тісному зв'язку з діяльністю патріотичних молодіжних організацій, зокрема «Пласт», «Січ» та «Сокіл». Ці видання були переважно орієнтовані на внутрішню аудиторію організацій та виконували роль важливого комунікаційного каналу для національно свідомої молоді. Особливе місце в цьому контексті посідає видання «Молода Україна». В «Енциклопедії українознавства» воно трактується як періодичне видання, засноване лідерами визвольного руху, а не як організація [52, с. 1641]. Водночас, деякі дослідники розглядають «Молоду Україну» насамперед як організацію, що відіграла визначальну роль у поширенні ідеї самостійності, без якої становлення військової журналістики було б неможливим [120, с. 6].

Важливою історичною подією став з'їзд української молоді в липні 1900 року, на якому було проголошено, що лише в умовах незалежної держави український народ зможе забезпечити свободу свого розвитку [147, с. 87].

Значний внесок у наукове осмислення історії української військової журналістики зробив засновник кафедри журналістики Національного

авіаційного університету Григорій Кривошея. У своїх працях він досліджував взаємозв'язок між процесами національного державотворення та становленням вітчизняних військових інформаційних ресурсів. Він підкреслював, що формування Збройних сил України супроводжувалося появою відповідної військової преси, наскільки це дозволяли історичні умови [81, с. 10].

У рамках власної концепції Г. Кривошея запропонував авторську періодизацію розвитку української військової журналістики, яка охоплює сім етапів:

1912–1917 роки – початковий етап військової преси, її зародження та становлення.

1917–1921 роки – період національно-визвольних змагань і активного розвитку військової журналістики в умовах революційних змін.

1921–1939 роки – міжвоєнний період, що характеризується певною стабілізацією та адаптацією до нових умов.

1939–1945 роки – період Другої світової війни.

1945–1991 роки – етап функціонування військової преси в умовах радянської ідеології, до здобуття незалежності України.

Період після 1991 року – військова журналістика доби державного відродження та розбудови Збройних сил України.

З 2014 року до сьогодення – сучасний етап, що включає відродження військової журналістики та розвиток воєнних мас-медіа в умовах збройної агресії з боку російської федерації, яка набула широкомасштабного характеру після 2022 року.

Ця періодизація, на нашу думку, дозволяє глибше осмислити еволюцію української військової журналістики як невіддільної складової національної історії, політичної боротьби та культурної самоідентифікації.

Два десятиліття тому в Україні існувала розвинена інституційна база для фахової підготовки військових журналістів, проте під впливом ряду чинників, аналогічно тенденціям, що спостерігалися в інших військових спеціальностях, цей напрям професійної освіти зазнав значної деградації. На сучасному етапі

інформаційне забезпечення збройного конфлікту на сході України здійснюється, з одного боку, кадрами, підготовленими в межах попередньої освітньої парадигми, зокрема випускниками Львівського вищого військово-політичного училища (яке є альма-матер, наприклад, Дмитра Тимчука) та на базі якого нині функціонує Академія сухопутних військ ім. П. Сагайдачного, а з іншого – талановитими цивільними військовими кореспондентами, які не мають спеціалізованої освіти, однак досягли значних результатів у даній професійній сфері. Протягом останнього півріччя Україна зіткнулася з необхідністю відновлення військової журналістики в умовах триваючого збройного протистояння, проте системні трансформації в галузі підготовки відповідних фахівців залишаються на початковому етапі [41].

Після ліквідації спеціалізації «військова журналістика» в Академії сухопутних військ процес підготовки фахівців даного профілю в Україні фактично було припинено. Однак у 2006 році у складі Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка було створено кафедру інформаційно-психологічного протистояння, в межах якої було здійснено спробу відновлення втрачених освітніх потужностей. У листопаді 2012 року відбулася її реорганізація в кафедру військової преси та інформації, а у 2013 році – в кафедру зарубіжної воєнної інформації як структурний підрозділ військового гуманітарно-лінгвістичного факультету. На поточний момент кафедра здійснює підготовку фахівців за чотирма спеціальностями: «міжнародна інформація», «міжнародні відносини», «зв'язки з громадськістю» та «журналістика» [41].

З наукової точки зору, у Військовому інституті Київського національного університету імені Тараса Шевченка (далі – ВІКНУ) майбутні військові журналісти отримують кваліфікаційні ступені бакалавра та магістра. Процес підготовки фахівців здійснюється в рамках міжінституційної кооперації у структурі КНУ: викладачі Військового інституту забезпечують викладання військових дисциплін, тоді як фахову підготовку з журналістики

здійснюють спеціалісти Інституту журналістики [32]. Розподіл навчального часу між цими двома дисциплінарними блоками є приблизно паритетним.

Важливо відзначити, що на відміну від Львівського вищого військово-політичного училища (далі – ЛВВПУ), яке готувало переважно спеціалістів для друкованих видань Збройних сил СРСР, випускники Військового інституту мають бути компетентними для роботи в різноманітних медіаформатах, включаючи телевізійні платформи. Слід зазначити, що серед інформаційних структур Збройних сил України наразі функціонує, зокрема, Центральна телерадіостудія Міністерства оборони України. Окрім того, кваліфіковані фахівці є затребуваними у прес-службах численних силових відомств, які були відсутні як структурні одиниці за радянської доби. Показово, що лише в структурі Управління преси та інформації Міністерства оборони України, згідно з офіційними даними, функціонує три відділи та десять прес-центрів, кожен з яких очолюється посадовою особою у званні не нижче підполковника. На поточний момент актуалізується питання ефективності функціонування такого розгалуженого апарату, проте його аналіз є предметом окремого наукового дослідження [132].

Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка (далі – ВІКНУ) є сучасним міжвідомчим, багатопрофільним, інтегрованим військовим навчальним підрозділом провідного вищого навчального закладу України, що здійснює підготовку професіоналів з повною вищою освітою для Збройних Сил України та інших силових структур сектору безпеки і оборони України: Служби безпеки України, Державної служби України з питань надзвичайних ситуацій, Державної прикордонної служби України, Служби зовнішньої розвідки України, Національної гвардії України, Державної спеціальної служби транспорту [33].

ВІКНУ є єдиним в Україні військовим навчальним закладом, де започатковано освітню програму «Військова журналістика та соціальні комунікації» для підготовки медіа-фахівців освітнього ступеня бакалавр на

кафедрі військової журналістики Військового факультету сил підтримки та забезпечення 3 вересня 2025 року кафедра розпочинає підготовку за спеціалізацією «Зв'язки з громадськістю у збройних силах» [31].

Вивчення досвіду підготовки військових журналістів у провідних країнах світу (США, Польща, Велика Британія) та інтеграція найкращих практик у вітчизняну систему, що підкреслюється в роботі С. Бондаря, який аналізує зарубіжний досвід підготовки військових медіафахівців [14, с. 101].

Для підтвердження необхідності та актуальності формування компетентного військового журналіста, нами було проведено кількісний аналіз навчальних закладів, які готують вище зазначених фахівців в США та Польщі.

У Польщі існує кілька освітніх програм, які можуть зацікавити тих, хто прагне поєднати журналістику з військовою тематикою. Хоча спеціалізовані програми з військової журналістики є рідкістю, деякі навчальні заклади пропонують суміжні напрями або практичні курси, що готують журналістів до роботи в умовах збройних конфліктів. Військові та спеціалізовані навчальні заклади, які готують військових журналістів представляють Військова академія технологій у Варшаві (WAT) та Академія військових мистецтв (Akademia Sztuki Wojennej, ASzWoj).

Військова академія технологій у Варшаві (WAT) пропонує бакалаврську програму «Bachelor of Media», яка поєднує медіаосвіту з військовою підготовкою. Навчання триває 3 роки польською мовою. Програма орієнтована на студентів, які бажають працювати у сфері військових комунікацій або медіа [182; 198].

Академія військових мистецтв (Akademia Sztuki Wojennej, ASzWoj) вищий військовий навчальний заклад Польщі, що пропонує програми бакалавра, магістра та доктора наук у галузі національної безпеки, управління та стратегічних досліджень. Хоча спеціалізованої програми з військової журналістики немає, академія готує фахівців для роботи в інформаційних підрозділах армії [208; 55].

У польському едукативному просторі популярними є Програми з журналістики та комунікацій, та курси підвищення кваліфікації, які дозволяють отримати додатковий навчальний контент та навички для військового журналіста на базі диплому з журналістики та комунікаційний зв'язків. Хоча ці програми не спеціалізуються на військовій журналістиці, вони надають фундаментальні знання та навички, які можуть бути корисними для роботи в цій сфері.

Навчатися на вище зазначених програмах та курсах можна в Центрі підготовки до закордонних операцій у м. Кельце (РП Польща). Центр пропонує інтенсивні курси для журналістів, які готуються до роботи в зонах конфліктів. Програма включає тренування в умовах обстрілів, навчання надання першої допомоги та взаємодії з військовими підрозділами. Цей курс особливо актуальний для журналістів, які планують висвітлювати військові події [190].

Університет м. Вроцлава (РП Польща) пропонує магістерську програму «Global Communication», яка охоплює міжнародні медіа, публічні відносини та стратегічну комунікацію [205; 56].

Економічний університет в Катовицях (РП Польща) пропонує програми з журналістики та соціальної комунікації як на бакалаврському, так і на магістерському рівнях [204].

Collegium Civitas у м. Варшава (РП Польща) пропонує бакалаврську програму «Journalism and New Media», яка поєднує традиційну журналістику з новітніми медіа-технологіями [203].

Таким чином, можемо зазначити, що Польща на сьогоднішній день, не беручи участі у збройних конфліктах, має більш розгалужену мережу закладів освіти, що готують (перекваліфікують) військових журналістів.

Так як засоби масової інформації Сполучених Штатів Америки є гарним прикладом для преси усього світу, то ми дослідили кількість та наявність навчальних закладів військової журналістики на прикладі цієї країни.

У США існує кілька престижних програм підготовки військових журналістів, які поєднують журналістські навички з розумінням військової специфіки.

Defense Information School (далі – DINFOS), м. Форт-Мід, Меріленд – є головним навчальним закладом Міністерства оборони США для підготовки військових журналістів та фахівців зі зв'язків з громадськістю. Програми включають:

- Mass Communication Foundations – Broadcast Journalism (MCF-BJ): курстривалістю 6 місяців, що охоплює основи теле- радіожурналістики, відео-виробництва, написання сценаріїв, монтажу та роботи за аудіо [169].

- Public Affairs Qualification Course (PAQC): базовий курс для офіцерів та цивільних фахівців, який навчає медіа взаємодії, написанню новин та основам журналістики.

- Public Affairs Course for International Students (PACIS): спеціальна програма для іноземних військових та цивільних фахівців, яка адаптована до міжнародних стандартів та культурних особливостей [169].

DINFOS приймає здобувачів освіти з усіх родів військ США, а також з країн-партнерів.

Програма Advanced Military Visual Journalism (MVJ), Школа Ньюхаус, Університет Сірак'юз [198]. Зазначена 10-місячна Програма, спонсорована ВМС (Військово-морські сили) США, призначена для активних військовослужбовців флоту та морської піхоти. Напрями підготовки:

- Advanced Military Photojournalism nationalguard (Розширений військовий фотожурналістичний дизайн Національної гвардії).

- Advanced Military Motion Media (Розширений військовий рух медіа).

- Advanced Military Graphic Design armyrotc (Розширений військовий графічний дизайн армійської роти).

Учасники отримують 30 кредитів до ступеня бакалавра, вивчають журналістику, фотографію, звук та документалістику, а також працюють з професійним обладнанням [185].

Програма ROTC Public Affairs Internship, Армія США Public Affairs [194] – літня стажувальна програма для студентів спеціальностей «журналістика», «фото- та мультимедійна журналістика», «зв'язки з громадськістю». Інтерни працюють у командах, створюючи новинні матеріали, відео та фото з навчань Cadet Summer Training у Форт-Нокс. Стажери працюють у командах з 2–3 осіб і отримують завдання висвітлювати навчальні заходи як у базовому, так і в просунутому таборах. Команди проводять дослідження щодо навчання, беруть інтерв'ю як у експертів з предметної області, так і у курсантів, які проходять навчання, а потім створюють новинні продукти, що включають 60-90-секундні репортажі, статті та фотографії. Новинні продукти поширюються на сайтах www.armyrotc.army.mil, www.army.mil/rotc, у соціальних мережах та просуваються по всій країні серед місцевих громад та університетських газет. Команди працюють п'ять днів на тиждень і створюють 4–5 новинних продуктів на тиждень.

Курс «Practicum in Writing War» пропонує Коледж Бейтс у м. Левістон [195]. Короткостроковий курс, який викладає журналіст національної безпеки США Пол Шінкман. Студенти вивчають навички висвітлення конфліктів, взаємодії з військовими та роботу в зонах бойових дій.

Неприбуткова американська організація Military Veterans in Journalism (MVJ) [183], яка підтримує ветеранів США у побудові кар'єри в журналістиці. MVJ пропонує менторські програми, стажування, гранти та щорічну конференцію для ветеранів-журналістів.

Підготовка у ПС (повітряні сили) США пропонує напрям Public Affairs Specialist (спеціаліст зі зв'язків з громадськістю). Після базової підготовки (7,5 тижнів) новобранці проходять 108-денне технічне навчання у м. Форт-Мід, де вивчають створення мультимедійного контенту, роботу з камерами та програмами редагування, а також взаємодію з медіа [164].

Проаналізувавши кількість навчальних закладів та пропоновані навчальні контенту України, Польщі та США, можемо зазначити, що фокус

підготовки військових журналістів в зазначених країнах має відмінні вектори підготовки, а саме: у США підготовка військових журналістів зосереджена на глибокому розумінні військової сфери, забезпеченні об'єктивного висвітлення конфліктів та дотриманні високих етичних стандартів практичної підготовки; у Польщі, на нашу думку, особлива увага приділяється практичним аспектам роботи в польових умовах та ефективній комунікації з військовими структурами, а також відіграє роль елемент інформаційної безпеки; в Україні наразі акцент робиться на швидкому отриманні практичних навичок, необхідних для роботи в зоні бойових дій, розумінні специфіки війни, питань безпеки та інформаційної протидії агресору, також, велика увага приділяється формуванню національно-патріотичного світогляду.

У межах нашого дослідження ми підготували порівняльний аналіз підготовки військових журналістів у США, Польщі та України (табл. 1.1). Аналіз проводився за наступними критеріями: назва профільної установи, назва освітньої програми / курсу, рівень освіти, мова навчання, тривалість навчання, основні дисципліни, практична підготовка, специфіка, додаткові можливості [203; 182; 55; 185; 199; 164; 183; 194; 169; 33]. У таблиці 1.1 основні дисципліни, які передбачають реалізацію ОП «Військова журналістика», «Зв'язки з громадськістю у збройних силах» не можуть бути представлені у даному дослідженні у зв'язку із закритістю інформації, а саме обмежений доступ до відомості щодо підготовки фахівців для Збройних Сил України та інших військових формувань, інформація про науково-педагогічний склад зі складу військовослужбовців ЗСУ, перелік освітніх компонентів, що викладаються у межах ОП. Підстава обмежень чинне законодавство України, зокрема Закон України № 389-VIII від 12 травня 2015 року «Про правовий режим воєнного стану», Указ Президента України № 64 від 24 лютого 2022 року «Про введення воєнного стану в Україні»; «Перелік відомостей Міністерства оборони України, які містять службову інформацію», затверджений наказом Міністерства оборони України № 720 від

27.12.2016 р. у редакції від 15.12.2020 р.; «Перелік відомостей Збройних Сил України, що становлять службову інформацію (ПСІ-2023)», затверджений наказом Генерального Штабу Збройних Сил України № 1 від 30.01.2023; «Перелік відомостей, що містять службову інформацію в Міністерстві освіти і науки України», затверджений наказом Міністерства освіти і науки України № 1 від 02.01.2019.

Таблиця 1.1

**Порівняльна таблиця підготовки військових журналістів
у США, Польщі та Україні**

Критерій	США	Польща	Україна
1	2	3	4
<i>Профільна установа</i>	Defense Information School (DINFOS); Syracuse University (Newhouse School)	Akademia Sztuki Wojennej, Військова академія технологій	Військовий інститут КНУ ім. Т. Шевченка, Національна академія сухопутних військ
<i>Назва освітньої програми / курсу</i>	Mass Communication Foundations, Advanced Military Journalism	Media i komunikacja społeczna; курси комунікацій при військових структурах	Військова журналістика, зв'язки з громадськістю у збройних силах / військова журналістика як модуль у програмах інформаційної безпеки
<i>Рівень освіти</i>	Сертифікат / бакалавр / курсова підготовка	Бакалавр / магістр	Бакалавр / магістр
<i>Мова навчання</i>	Англійська	Польська	Українська
<i>Тривалість навчання</i>	6–12 місяців (сертифікати); 4 роки (бакалавр)	3/2 років	4/1,5 років
<i>Основні дисципліни</i>	Військова журналістика, комунікації, теле- та радіомовлення, стратегічні комунікації	Теорія комунікації, основи безпеки, інформаційна політика	–

Продовження табл. 1.1

1	2	3	4
<i>Практична підготовка</i>	Висока – навчання у військових базах, польових умовах	Обмежена – зазвичай у формі стажувань або коротких курсів	Висока – польові тренування, участь у військових медіа-операціях
<i>Специфіка</i>	Чітко структурована військова медіа-школа, доступна також для міжнародних студентів	Військова журналістика як частина загальної комунікаційної освіти	Інтеграція журналістики та військової підготовки, з урахуванням умов воєнного стану в країні

Враховуючи дані таблиці 1.1, нами було зроблено висновок, що системи підготовки військових журналістів у трьох країнах мають значні відмінності, що відображають їхні історичні традиції, поточні військові доктрини та геополітичні реалії. Однією з ключових особливостей американсько-британського підходу є широке застосування концепції «*embedded journalism*» (вбудованої журналістики), що стала особливо актуальною після Іракської кампанії 2003 року. Суть цього підходу полягає в інтеграції цивільних журналістів безпосередньо у військові підрозділи для висвітлення конфліктів. Для них свого часу було розроблено чіткі правила акредитації та інструкції, які передбачають обов'язкове проходження спеціалізованих тренінгів. За словами Ханни Сміта, яка досліджувала еволюцію взаємин між військовими та медіа у Великій Британії, «британська модель 'вбудовування' була спробою знайти баланс між потребою у контролі над інформацією та забезпеченням доступу медіа до передової лінії, вивчивши уроки Фолклендської війни та Першої війни у Перській затоці» [196, р. 87].

Зазначені тренінги, наголошує П. Тейлор включають ознайомлення з військовими правилами безпеки, першою медичною допомогою в умовах бою, протоколами комунікації, а також розуміння військової термінології та ієрархії. Це дозволяє журналістам краще орієнтуватися у бойовій обстановці та ефективніше взаємодіяти з військовослужбовцями [200].

Так, на сьогоднішній день США демонструють найбільш розвинену та комплексну систему, що включає як спеціалізовану військову підготовку для офіцерів із військових академій, так і програми для цивільних журналістів, які працюють у зоні бойових дій (т. зв. «embedded journalists» / «вбудовані» журналісти). Акцент робиться на практичних навичках, етичних стандартах та розумінні військових операцій.

Польща, як член НАТО, активно інтегрує досвід західних партнерів, зокрема США, у свою систему підготовки. Їхні освітні програми та курси підвищення кваліфікації військовослужбовців орієнтована на поєднання теоретичних знань із практичними навичками, необхідними для роботи в умовах сучасних конфліктів, з акцентом на взаємодію з військовими структурами та дотримання стандартів альянсу.

Щодо України, можемо зазначити, що перебуваючи в умовах повномасштабної війни, активно переосмислюється та розвивається система підготовки. До 2015 року підготовка військових журналістів в Україні була практично згорнута, що призвело до дефіциту фахівців на початку російсько-української війни. Наразі відбувається її відновлення та адаптація до сучасних викликів, з фокусом на висвітленні бойових дій, протидії дезінформації та співпраці з Силами оборони України.

Подальшим кроком нашого дисертаційного дослідження буде скрінінг стану формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів в процесі їх фахової підготовки у вітчизняних ЗВО та аналіз навчальних програм з військової журналістики у практиці українських ЗВО.

У контексті дисертаційного дослідження, присвяченого підготовці фахівців журналістської галузі до професійної діяльності в умовах воєнного стану, нами проведено аналіз змісту навчальних програм / курсів з військової журналістики у провідних закладах вищої освіти України. Хоча раніше нами зазначалося, що майбутніх військових журналістів готує ВІКНУ, ми звернули увагу, що у вітчизняних ЗВО на спеціальностях з журналістики є виокремлені

складові освітніх програм, які включають додатковий компонент «військова журналістика». Особливу увагу нами було приділено вивченню структури, змісту, компетентнісного підходу, а також освітньо-професійного спрямування відповідних дисциплін.

У Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника [111] на кафедрі журналістики факультету філології реалізується вибіркова навчальна дисципліна «військова журналістика» (бакалаврський рівень, 3 кредити ECTS), зміст якої охоплює як теоретичні засади висвітлення військових тем у ЗМІ, так і практичні аспекти діяльності журналіста в умовах бойових дій. У силабусі курсу окреслено компетентнісний підхід, що передбачає формування військово-правової демократичної культури, розвиток професійної етики та критичного мислення майбутнього журналіста [112].

Національний університет «Львівська політехніка» на базі Інституту гуманітарних і соціальних наук реалізується магістерський курс «Екстремальна журналістика: журналістика в умовах конфлікту», який має міждисциплінарний характер і охоплює аспекти роботи журналіста у зонах соціальної напруги, включаючи бойові дії. Основною метою курсу є формування навичок інформаційної етики, безпечної комунікації та медіапосередництва в умовах гібридних загроз [51].

Національний університет оборони України імені Івана Черняховського у межах підготовки офіцерів інформаційно-психологічних підрозділів викладається дисципліна «Медіа та інформаційні операції» (5 кредитів ECTS), що орієнтована на опанування механізмів інформаційного впливу, стратегічних комунікацій та протидії фейкам. Курс має високе практичне навантаження і супроводжується проектними роботами [99].

У таблиці 1.2 представлено порівняльний аналіз освітніх програм в українських ЗВО:

Таблиця 1.2

Порівняльний аналіз освітніх програм в українських ЗВО

ЗВО	Назва ОП	Рівень освіти	Кредити ECTS	Етичний / правовий модуль	Фокус на військову тематику
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника	Журналістика	Бакалавр	3 роки 10 місяців	Так	Середній
НУ «Львівська політехніка»	Журналістика	Бакалавр / Магістр	4 / 1,5	Так	Середній
КНУ ім. Т. Шевченка	Військова журналістика	Бакалавр / Магістр	4/1,5	Так	Високий

На підставі даних таблиці 1.2 можемо зробити висновок, що освітні програми українських ЗВО, що орієнтовані на сферу військової журналістики, характеризуються зростаючим рівнем професіоналізації, міждисциплінарністю та орієнтацією на сучасні безпекові виклики. Наявність етичного та правового компонента є обов'язковою складовою, що свідчить про загальну тенденцію до формування відповідального журналіста в умовах інформаційної війни. Найбільш спеціалізовані програми розроблені в університетах, що мають доступ до практичного досвіду взаємодії з армією та сектором безпеки, зокрема ПНУ імені Василя Стефаника (Додаток А).

Отже, проведений порівняльний аналіз методів та форм навчання військових журналістів у США, Польщі та Україні, дозволив нам зробити наступний висновок: підготовка військових журналістів є складним і багатокомпонентним процесом, що відображає національні доктрини безпеки кожної країни, особливості взаємодії медіа та збройних сил, а також поточні геополітичні виклики. Аналіз методів і форм навчання в університетах США, Польщі та України виявляє як спільні тенденції, так і суттєві відмінності, зумовлені історичним досвідом та актуальними потребами.

У Сполучених Штати Америки підчас професійної підготовки

військових журналістів використовується комплексний та практико-орієнтований підходи. Система підготовки військових журналістів у США є однією з найбільш розвинутих, що обумовлено значним досвідом участі у міжнародних конфліктах та високим рівнем розвитку медіаіндустрії. Навчання відбувається як для військовослужбовців (фахівців зі зв'язків з громадськістю), так і для цивільних журналістів, які працюють у зоні бойових дій (embedded journalists) [91, с. 17–21].

На підставі джерельної бази ми з'ясували, що найбільш розповсюдженими методами навчання в американських військових навчальних закладах є [60]:

- метод «польового дослідження» (Field Research): активне занурення студентів у реальні або максимально наближені до реальних умови, що імітують військові дії, що дозволяє розвивати навички роботи під тиском, збору інформації в складних умовах;
- кейс-метод (Case Study): розбір конкретних ситуацій з практики військової журналістики, що сприяє розвитку критичного мислення та прийняття рішень в етично складних або небезпечних ситуаціях;
- метод проєктів: розробка студентами комплексних медіа-проєктів, що вимагають застосування широкого спектру журналістських та військових знань [91, с. 17–21];
- інтерактивні методи: дискусії, дебати, рольові ігри, що моделюють взаємодію з військовими, жертвами конфліктів, урядовими структурами.
- медіа-тренінги: підготовка до інтерв'ю з високопосадовцями, виступи перед камерою, прес-конференції.

До популярних форм навчання в США зараховуємо: спеціалізовані курси при військових академіях / університетах (наприклад, при факультетах зв'язків із громадськістю, прикладної журналістики); курси для цивільних журналістів (Hostile Environment Awareness Training – HEAT) (короткострокові, але інтенсивні тренінги з безпеки, першої допомоги,

навігації, роботи в умовах викрадення); стажування (проходження практики у прес-службах військових відомств, у складі військових підрозділів (вбудована журналістика).

Польща, як член НАТО, активно адаптує свою систему підготовки до західних стандартів, приділяючи значну увагу практичній підготовці та безпеці журналістів. На підставі літературних джерел ми з'ясували, що найбільш розповсюдженими методами навчання в польських військових навчальних закладах є:

- практичні заняття та симуляції: моделювання ситуацій у зоні конфлікту, відпрацювання навичок поведінки під обстрілами, евакуації, надання першої допомоги;
- кейс-стаді: аналіз реальних прикладів висвітлення конфліктів, зокрема з досвіду польських журналістів;
- тренінги з безпеки: акцент на фізичній та психологічній безпеці в небезпечних умовах;
- медіа-тренінги: робота над комунікаційними навичками у кризових ситуаціях.

До популярних форм навчання в Польщі відносяться: спеціалізовані курси у військових або цивільних університетах, хоча конкретні деталі програм з військової журналістики не так широко доступні, як у США, можна припустити, що вони включають як теоретичні, так і практичні модулі; співпраця з військовими підрозділами (можливість участі журналістів у військових навчаннях, що дозволяє ознайомитися з реаліями військової служби та операцій [162]; програми для цивільних журналістів, зокрема, курси з безпеки та виживання у зонах конфліктів, часто організовані міжнародними організаціями або за підтримки НАТО.

Досвід України у підготовці військових журналістів є найбільш динамічним, що зумовлено повномасштабною агресією РФ та нагальною потребою у фахівцях. До 2015 року підготовка була згорнута, як зазначалося

раніше, але зараз відбувається її інтенсивне відновлення та трансформація [29, с. 19]. На підставі джерельної бази ми з'ясували, що найбільш розповсюдженими методами є: практико-орієнтовані заняття, інтенсивні короткострокові курси [103], кейс-метод та аналіз реальних подій, тренінги зі стресостійкості та ін.

У підготовці журналістів, зокрема які можуть працювати за умов війни до розповсюджених форм навчання в Україні відносимо навчання у впровадження спеціалізованих дисциплін, як вібіркових компонент ОП наприклад, ОК «Військова журналістика» у Національному університеті «Одеська політехніка» [30]; створення навчальних центрів [12]; спільні проєкти з міжнародними організаціями та ін. Результати моніторингу методів та форм навчання у ЗВО, ВВНЗ США, Польщі, України представлено у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Порівняльна таблиця методів та форм навчання у військових вищих навчальних закладів США, Польщі, України

Характеристика	США	Польща	Україна
<i>Методи навчання</i>	Польові дослідження, кейс-метод, метод проєктів, медіа-тренінги	Практичні заняття, симуляції, кейс-стаді, тренінги з безпеки, медіа-тренінги	Практичні заняття в польових умовах; тренінги зі зйомки, монтажу, репортажу в зоні конфлікту; моделювання кризових подій, тренінги з психологічної стійкості
<i>Форми навчання</i>	Поеднанням формальної освіти, спеціалізованих військових програм та польових стажувань у рамках «embedded journalism»	Поеднання теоретичної підготовки, міжсекторальної співпраці та практичних тренінгів у сфері безпеки	Лекційні, семінарські та практичні заняття, онлайн-курси, вебіари, відеолекції, елементи самостійної роботи з цифровими ресурсами, сертифікація журналістів перед виїздом у зону бойових дій
<i>Статус журналістів</i>	Офіцери-комунікатори, «вбудовані» цивільні журналісти	Військові фахівці, цивільні журналісти	Військові журналісти, цивільні журналісти

Таким чином, аналіз методів та форм навчання у ВВНЗ США, Польщі, України, що представлено у таблиці 1.3 показує, що США має найбільш розгалужену та відпрацьовану систему, що поєднує глибоку академічну підготовку з інтенсивним практичним досвідом. Польща, як член НАТО, активно інтегрує західні підходи, концентруючись на безпеці та взаємодії з військовими структурами. Україна, перебуваючи в умовах активних бойових дій, демонструє прискорений розвиток та адаптацію методів і форм навчання, роблячи акцент на оперативність, практичність, цифрові компетенції та психологічну стійкість. Існує спільна тенденція до посилення практико-орієнтованого навчання та акценту на безпеці, що є критично важливим для роботи в умовах сучасних конфліктів. Обмін досвідом та імплементація найкращих світових практик є надзвичайно важливими для подальшого розвитку підготовки військових журналістів в Україні.

Враховуючи вище зазначене, наразі Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка є основним ВВНЗ в Україні, що спеціалізується на підготовці військових журналістів.

Освітні програми у ВВНЗ розробляються з урахуванням сучасних тенденцій розвитку воєнної науки та практики, досвіду ведення бойових дій, а також вимог до військових фахівців різних спеціальностей. Процес навчання передбачає використання інноваційних педагогічних методів і технологій, активне залучення курсантів до науково-дослідницької діяльності та стажування у військових частинах і підрозділах. На кафедрі військової журналістики ВІКНУ розроблені:

1) професійні стандарти та освітньо-професійні програми зі спеціальності «Журналістика» ступеня вищої освіти бакалавр і магістр, відповідно до методичних рекомендацій з використанням компетентнісного підходу;

2) внесені зміни в підготовку курсантів з урахуванням досвіду застосування ЗСУ в АТО;

3) програми та кваліфікаційні характеристики курсів підготовки

військовослужбовців рядового і сержантського складу з вищою освітою та курсів перепідготовки та підвищення кваліфікації осіб офіцерського складу, прийнятих на військову службу за контрактом [33; 5].

Київський національний університет імені Тараса Шевченка Факультет журналістики пропонує курси на бакалаврському та магістерському рівнях із фокусом на інформаційну безпеку, журналістську діяльність в умовах війни, правові аспекти висвітлення військових подій. Курси містять елементи практичного аналізу інформаційних кампаній та вивчення міжнародного гуманітарного права.

Представимо зріз відомості самооцінювання кафедри військової журналістики ВІКНУ [28], зокрема перший набір курсантів за галуззю знань журналістика та інформація відбувся у 2006 році, де до 2015 року випускалися курсанти за різними спеціальностями (видавнича справа та редагування, реклама і зв'язки з громадськістю (рекламування військової справи). З 2014 року розпочалася підготовка курсантів за спеціальністю журналістика (військова журналістика). Із введенням у дію нової постанови Кабінету Міністрів «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» від 29 квітня 2015 р. № 266. Підготовка курсантів продовжилась за новою галуззю знань 06 Журналістика, спеціальністю 061 Журналістика. У серпні 2015 року була створена кафедра військової журналістики у Військовому інституті Київського національного університету імені Тараса Шевченка. У 2018 році у Військовому інституті була відкрита ОПП «Військова журналістика та соціальні комунікації» (введена в дію наказом ректора № 953-32 від 31.10.2018). У 2019 році наказом Міністерства освіти і науки України № 864 від 20.06.2019 року був затверджений стандарт вищої освіти за спеціальністю 061 «Журналістика» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. У нормативному документі визначені обсяг кредитів ЄКТС, перелік компетентностей випускників, нормативний зміст підготовки здобувачів,

сформульований у термінах результатів навчання, форми атестації, вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти. У 2020 році після затвердження стандарту вищої освіти відбулася редакція освітньої програми (введена в дію наказом ректора № 561-32 від 01.09.2020 р.). У 2021 році затверджений Професійний стандарт офіцера тактичного рівня Збройних Сил України «Військова журналістика та соціальні комунікації» (ВОС 330100, 330300, 330400) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. У розробці стандарту брали участь НПП Військового інституту. ОП враховує всі вимоги професійного стандарту. З початком повномасштабної агресії РФ у 2022 році були здійснені дострокові випуски. З початком широкомасштабної агресії у 2022 році виникла потреба в розробці нових професійних стандартів, які могли б бути інтегровані з освітніми програмами підготовки військових фахівців країн НАТО. На кафедрі військової журналістики йде розробка нового професійного стандарту офіцера тактичного рівня (військова журналістика) з урахуванням бойового досвіду та процесів Євроатлантичної інтеграції. В розробці беруть участь науково-педагогічні працівники Військового інституту та Навчально-наукового інституту журналістики, а також замовники освітніх послуг.

Метою ОП «Військова журналістика та соціальні комунікації» «Військова журналістика» є: забезпечити підготовку фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти у сфері військової журналістики, взаємодії із засобами масової інформації, інформаційно-медійного забезпечення військ (сил) в зоні проведення Операції об'єднаних сил (ООС), а також сформувати здатність професійного і неупередженого висвітлення розвитку Збройних Сил України, формування позитивної громадської думки про Українську армію. Особливістю даної програми є її універсальність. Її зміст спрямований на підготовку військових журналістів для військових медіа Міноборони (друковані, аудіовізуальні, соціально-мережеві) і фахівців органів зв'язків з громадськістю (прес-офіцерів) військових частин (підрозділів)

Збройних Сил України. До цього слід додати що підготовка спеціалістів подібного профілю в Україні здійснюється тільки у Військовому інституті. Випускники отримують диплом з кваліфікацією: бакалавр військової журналістики, офіцер тактичного рівня Збройних Сил України. Також навчання за ОПП надає можливість майбутньому офіцеру після звільнення з лав Збройних Сил України реалізовувати себе в медіа-сфері.

Розкриємо більш детально кожен з аспектів практичної підготовки майбутніх військових журналістів, які ми плануємо дослідити.

Важливо у процесі фахової підготовки майбутніх журналістів у ВВНЗ поєднувати академічні знання з практичними заняттями, що моделюють реальні ситуації. Це може включати симуляції прес-конференцій, інтерв'ю з військовими, а також написання репортажів на основі змодельованих подій. Такий підхід сприяє розвитку критичного мислення та оперативного прийняття рішень у стресових умовах.

Не менш важливим під час практичної підготовки майбутніх військових журналістів має стати організація польових навчань у співпраці з військовими підрозділами, що дозволить здобувачам освіти зануритися в реальні умови роботи. Наприклад, участь у військових навчаннях або стажування в зонах конфлікту під наглядом досвідчених менторів допомагає зрозуміти специфіку роботи в гарячих точках.

Як зазначалося нами вище, робота в зонах бойових дій вимагає від журналістів знань з особистої безпеки та першої медичної допомоги. Саме тому важливим у практичній підготовці майбутніх військових журналістів має бути організація та проведення спеціалізованих тренінгів, що охоплюють навички надання першої медичної допомоги, орієнтування на місцевості та поведінку під час обстрілів.

Постійний стрес і небезпека можуть негативно впливати на психічний стан особистості в тому числі й військового журналіста. Тому важливо включати в програму практичної підготовки заняття з психологічної стійкості,

управління стресом та методів саморегуляції.

Не менш важливим фактором має стати у підготовці майбутніх військових журналістів ознайомлення з новітніми технічними засобами, такими як дрони, супутниковий зв'язок та мобільні репортерські станції, що дозволить майбутнім фахівцям ефективно працювати в польових умовах. Практичні заняття з використання цього обладнання допоможуть набути необхідних технічних навичок.

Висвітлення військових конфліктів потребує розуміння етичних норм та правових аспектів роботи журналіста. Обговорення реальних кейсів, аналіз етичних дилем та вивчення міжнародного гуманітарного права допомагають під час практичної підготовки майбутніх військових журналістів сформувати відповідальне ставлення до професії.

Отже, реалізація вище перелічених аспектів практичної підготовки майбутніх військових журналістів у ВВНЗ сприятиме якісній підготовці майбутніх фахівців, які готові до роботи в найскладніших умовах.

Наступною особливістю фахової підготовки майбутніх військових журналістів у ВВНЗ, на наш погляд, є недостатньо ефективне використання сучасних освітніх програм і методик, які функціонують на засадах інноваційності.

Сучасні дослідження методологічної підготовки майбутніх військових журналістів у ВВНЗ вказують на те, що освітні програми недостатньо адаптовані до сучасних викликів військової журналістики, зокрема висвітлення гібридних загроз, інформаційних воєн та пропаганди. Підготовка здобувачів освіти за цим профілем у сфері інформаційної безпеки, фактчекінгу та кіберзахисту залишається на недостатньому рівні.

Отже, відсутність сучасних освітніх програм і методик у підготовці військових журналістів в Україні є суттєвою проблемою, яка впливає на їхню здатність ефективно висвітлювати сучасні виклики, такі як гібридні загрози, інформаційні війни та пропаганда.

Більшість військових закладів освіти продовжують використовувати застарілі методики викладання, які не враховують специфіку сучасних інформаційних конфліктів. Зокрема, мало уваги приділяється практичним навичкам роботи в умовах гібридних загроз та інформаційних атак. Це призводить до того, що випускники не готові ефективно працювати в умовах сучасних інформаційних викликів.

Також, сучасна військова журналістика вимагає глибоких знань у сфері інформаційної безпеки, вміння розпізнавати та протидіяти дезінформації. Однак, як зазначається в нашому дослідженні, підготовка здобувачів освіти у цих сферах залишається на недостатньому рівні, що обмежує їхню здатність протистояти інформаційним загрозам.

На думку О. Бабенко «...сучасна військова журналістика вимагає глибоких знань у сфері інформаційної безпеки, вміння розпізнавати та протидіяти дезінформації [5]. Однак, як зазначається у дослідженні науковиці, підготовка здобувачів освіти у сфері військової журналістики залишається на недостатньому рівні, що обмежує їхню здатність протистояти інформаційним загрозам.

Також, за дослідженнями О. Бабенко швидкий розвиток сучасних технологій вимагає від журналістів постійного оновлення знань та навичок. Проте, освітні програми часто не встигають адаптуватися до цих змін, що призводить до розриву між теоретичною підготовкою та практичними потребами професії. Як зазначає науковиця, «...важливою є інтеграція сучасних технологій в освітній процес для підвищення ефективності підготовки військових журналістів» [5].

Отже, у відповідності до вище сказаного ВВНЗ бажано оновити освітні програми, зокрема: включити курси, які присвячені проблемам гібридних загроз, інформаційним війнам та методам протидії пропаганді. У межах реалізації ОП з підготовки майбутніх журналістів у ВВНЗ є розвиток практичних навичок, а саме: організація тренінгів та симуляцій, що моделюють реальні ситуації інформаційних атак, зокрема у зоні бойових дій.

Важливого аспекту набуває у підготовці майбутніх військових журналістів співпраця з експертами, тобто залучення фахівців з інформаційної безпеки та кіберзахисту для проведення лекцій й практичних занять.

Ще однією з особливостей професійної підготовки військових журналістів, інтегрованих до складу збройних сил, є надзвичайна інтенсивність та всебічність, що часто призводить до їхнього сприйняття насамперед як військовослужбовців, а вже потім – як журналістів. Такі фахівці несуть військову службу нарівні з іншими військовослужбовцями у складі підрозділів, здобуваючи глибоке внутрішнє розуміння військової системи та її функціонування.

За своїм статусом, військові журналісти, які входять до складу збройних сил країни, що перебуває у стані збройного конфлікту, часто кваліфікуються як комбатанти. Згідно з нормами міжнародного гуманітарного права, комбатанти мають право безпосередньо брати участь у бойових діях. Їхній статус визначається низкою ознак, зокрема: наявність відмітної форми або знаків розрізнення, на відміну від некомбатантів, які такої форми не носять; право носити та використовувати зброю, що заборонено для не комбатантів; можливість перебування на лінії фронту або в зонах активних бойових дій, тоді як некомбатанти, як правило, знаходяться поза межами цих зон; визнання «законними цілями» згідно з міжнародним гуманітарним правом, тоді як некомбатанти є «особами, що перебувають під захистом» [9; 41].

У цьому контексті стає очевидною принципова відмінність у вимогах до підготовки військових журналістів-комбатантів та цивільних журналістів, які висвітлюють війну. Журналісти-комбатанти проходять повноцінну військову підготовку та володіють спеціалізованими військовими навичками, інтегрованими у їхню професійну діяльність. Натомість, цивільні журналісти, як правило, не мають подібної військової підготовки. Для них сьогодні повсюдно організовуються короткотермінові курси (зазвичай 2–3 тижні), що спрямовані на оволодіння основами безпеки життєдіяльності в умовах ведення

бойових дій, без надання статусу комбатанта [29].

Не менш важливим у професійній підготовці майбутніх військових журналістів є інтеграція сучасних технологій, що сприятиме використанню новітніх технічних засобів та програмного забезпечення в освітньому процесі ВВНЗ.

Таким чином, реалізація вище перелічених особливостей фахової підготовки майбутніх військових журналістів сприятиме якісній їх підготовці, що максимально плине на здатність майбутніх фахівців до ефективного виконання своїх посадових обов'язків за умов сучасних інформаційних викликів.

Наступною особливістю фахової підготовки майбутніх військових журналістів має стати педагогічні умови, які будуть розглянуті у другому розділі дисертаційного дослідження.

Висновки до першого розділу

У розділі охарактеризовано науковий дискурс проблеми формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста.

Визначено стан розробленості проблеми формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста у педагогічній теорії і практиці.

Проведено скрінінг нормативно-правових актів, що визначають стратегічні цілі розвитку Збройних Сил України щодо професійній підготовці офіцерських кадрів.

Проведено розмежування понять військовий журналіст, військовий кореспондент, військовий репортер, військовий блогер.

Встановлено, що особливого значення набуває виокремлення періодизації української військової журналістики, яка дозволяє дослідити взаємозв'язок між процесами національного державотворення та становленням вітчизняних військових інформаційних ресурсів.

Сформульовано сутність дефініцій «інформаційно-аналітична компетентність» та «формування інформаційно-аналітичної компетентності»

майбутнього військового журналіста». Доведено, що змістовий діапазон дефініції «інформаційно-аналітична компетентність» вказує на міждисциплінарну природу компетентності.

Під поняттям *інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста* ми розуміємо визначення як здатність ефективно виконувати професійну діяльність у сфері журналістики в умовах воєнного стану. Вона базується на глибоких знаннях, сформованих уміннях, навичках та особистісних якостях, необхідних для об'єктивного та результативного висвітлення подій під час збройних конфліктів.

Аналіз основних дефініцій дослідження в контексті визначеної проблеми дав змогу визначити, що *формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста*, як складової професійної компетентності – це багатоетапний і динамічний процес, що включає цілеспрямоване оволодіння знаннями, уміннями та навичками, необхідними для аналітичної діяльності в умовах воєнного стану. Він охоплює ціннісно-мотиваційний, змістовно-процесуальний та рефлексійно-корекційний етапи, результатом яких є інтеграція професійних знань, практичних навичок аналізу інформації та прийняття рішень у складних і нестабільних умовах військових конфліктів.

Зазначено, що інформаційно-аналітична компетентність майбутнього офіцера під час фахової підготовки як складова професійної компетентності відображає готовність і здатність майбутніх офіцерів (військових журналістів) застосовувати інформаційно-аналітичні знання, вміння, навички у сукупності з їх особистісними якостями під час роботи з інформацією різних видів, знання норм інформаційної культури, вміння відібрати та опрацювати інформацію, класифікувати та систематизувати інформацію різними мовами (англійська, польська, німецька та ін.), вміння використовувати та презентувати отриману інформацію в подальшій професійній діяльності, а також здатність до самостійного удосконалення професійно-аналітичних здібностей.

Серед особливостей формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста у процесі професійної підготовки ми виділяємо принципи, які є необхідними компонентами науково-дослідної діяльності військового журналіста, а саме: принципи безпеки та виживання; принципи професійної майстерності в екстремальних умовах; принципи співпраці та координації.

До особливостей професійної підготовки майбутніх військових журналістів відносимо: інтеграція сучасних технологій, що сприятиме використанню новітніх технічних засобів та програмного забезпечення в освітньому процесі ВВНЗ; ефективне використання сучасних освітніх програм і методик, які функціонують на засадах іноваційності; надзвичайна інтенсивність та всебічність професійної діяльності військового журналіста, що часто призводить до їхнього сприйняття насамперед як військовослужбовців, а вже потім – як журналістів; організація польових навчань у співпраці з військовими підрозділами, що дозволить здобувачам освіти зануритися в реальні умови роботи; заняття з психологічної стійкості, управління стресом та методів саморегуляції; організація та проведення спеціалізованих тренінгів, що охоплюють навички надання першої медичної допомоги, орієнтування на місцевості та поведінку під час обстрілів.

Представлено порівняльний аналіз підготовки військових журналістів у США, Польщі та України за наступними критеріями: назва профільної установи, назва освітньої програми, мова навчання, тривалість навчання, основні дисципліни, практична підготовка, специфіка, додаткові можливості, що дозволило зробити висновок, що системи підготовки військових журналістів у трьох країнах мають значні відмінності, що відображають їхні історичні традиції, поточні військові доктрини та геополітичні реалії.

Результати дослідження за першим розділом подані в таких публікаціях [151; 152; 155].

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ ЖУРНАЛІСТІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У другому розділі дисертаційного дослідження здійснено теоретичне обґрунтування та розробку методики формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки, що є важливою складовою удосконалення професійної освіти в умовах сучасних гібридних загроз та інформаційної війни. Аргументовано, що військова журналістика вимагає від майбутніх фахівців не лише володіння стандартними журналістськими навичками, а й здатності аналізувати кризові ситуації, працювати в екстремальних умовах та оперативно реагувати на зміну військово-політичного середовища. Представлено структуру інформаційно-аналітичної компетентності військового журналіста, яка включає мотиваційно-ціннісний, змістовно-процесуальний, комунікативно-діяльнісний та рефлексивно-корекційний компоненти. Розроблено та теоретично обґрунтовано модель формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів. визначено та обґрунтовано педагогічні умови, які є необхідними для ефективного формування інформаційно-аналітичної компетентності у процесі фахової підготовки. До цих умов належать: системність проведення занять максимально наближених до бойових умов; реалізація індивідуально-диференційованого підходу до здобувачів вищої освіти з урахуванням варіативного рівня засвоєння навчальної дисципліни та ступеня професійної орієнтації на виконання функціональних обов'язків в умовах збройного конфлікту; спрямування майбутніх військових журналістів на самореалізацію в навчальній діяльності; високий рівень підготовки викладачів фахових дисциплін для майбутніх військових журналістів.

2.1 Педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки

Поняття «інформаційно-комунікаційна компетентність» сьогодні є предметом досліджень багатьох науковців і має чимало трактувань, що зумовлює різні підходи до показників її сформованості.

Проблематика формування інформаційно-аналітичної компетентності військових журналістів є актуальною у сучасному науковому дискурсі. Українські вчені розглядають цю компетентність як складний інтегративний феномен, що поєднує знання, навички та особистісні якості, необхідні для ефективної аналітичної діяльності в умовах сучасного інформаційного простору.

Формування інформаційно-аналітичної компетентності є однією з ключових проблем у підготовці військових журналістів, особливо в умовах сучасних гібридних війн та інформаційного протистояння. Ця компетентність виходить за рамки базових навичок збору та поширення інформації, вимагаючи від фахівця здатності до глибокого аналізу, критичної оцінки даних та прогнозування розвитку подій.

За словами О. Кузнецова, інформаційно-аналітична компетентність військового фахівця – це «інтегрована якість особистості, що включає сукупність знань, умінь, навичок і особистісних якостей, які забезпечують ефективну діяльність з пошуку, обробки, аналізу, інтерпретації та використання інформації для прийняття управлінських рішень у складних, динамічних умовах» [82, с. 87]. У контексті військової журналістики це означає не лише здатність висвітлювати події, а й розуміти їхній стратегічний та тактичний контекст, виявляти приховані мотиви та протидіяти дезінформації.

О. Зернецька підкреслює, що в умовах інформаційної війни «аналітичні здібності журналіста стають не менш важливими, ніж його оперативність, адже саме глибокий аналіз дозволяє викривати маніпуляції та формувати об'єктивну картину подій» [64, с. 45]. Це особливо актуально, коли військовим

журналістам доводиться працювати з великими обсягами розрізнених даних, верифікувати джерела та розрізняти факти від фейків у реальному часі.

Проблематика формування цієї компетентності охоплює кілька аспектів:

– *складність доступу до верифікованої інформації* – в умовах військових конфліктів достовірні дані можуть бути обмежені, а доступ до них ускладнений з міркувань безпеки або державної таємниці. Журналіст повинен мати навички роботи з різними джерелами, перевірки їхньої достовірності та розуміння обмежень, пов'язаних з воєнним часом.

– *необхідність розуміння військової специфіки* – ефективний аналіз військових подій вимагає глибоких знань у галузі військової доктрини, тактики, стратегії, озброєння та військового права. без цього аналітичні матеріали можуть бути поверхневими або навіть хибними, що негативно впливає на довіру аудиторії.

– *психологічний тиск та стрес* – робота в зоні бойових дій, взаємодія з травмованими людьми та постійна загроза власному життю можуть впливати на об'єктивність та здатність до раціонального аналізу. Формування стресостійкості та навичок саморегуляції є невід'ємною частиною цієї підготовки.

– *розвиток критичного мислення та медіа грамотності* – сучасний інформаційний простір перенасичений пропагандою та дезінформацією. Військовий журналіст повинен не лише вміти протидіяти їм, а й бути стійким до маніпулятивного впливу, постійно вдосконалюючи свої навички медіаграмотності. Як зазначає І. Курліщук, «медіаграмотність є основою для критичного сприйняття інформації, а для військового журналіста вона стає інструментом виживання в інформаційній війні» [72, с. 68].

Отже, формування інформаційно-аналітичної компетентності військових журналістів вимагає системного підходу, що включає поєднання глибокої теоретичної підготовки, інтенсивних практичних тренінгів, психологічної стійкості та постійного розвитку навичок критичного мислення в умовах динамічного інформаційного середовища.

Проведені українськими науковцями дослідження за даною тематикою підкреслюють необхідність комплексного підходу до формування інформаційно-аналітичної компетентності, включаючи розвиток мотивації, створення відповідного навчально-методичного забезпечення та стимулювання рефлексивної діяльності здобувачів освіти. Впровадження таких педагогічних умов сприятиме підготовці висококваліфікованих фахівців, здатних ефективно діяти в умовах сучасного інформаційного суспільства.

Військовий журналіст – це професіонал, рядовий або приватний громадянин, який транслює новини для різноманітних військових і громадських видань. За допомогою таких каналів, як відео та розповсюдження в Інтернеті, вони планують і випускають контент. Якщо вони вступають на військову службу, ці професіонали часто навчаються для виконання додаткових військових обов'язків. Якщо їх прийнято на роботу як цивільну особу, їхні знання впливають із відповідних ступенів або попереднього досвіду журналістики.

На думку американських спеціалістів Career Guide [176]: залежно від того, в якому роді військ працюють, військові журналісти, вони виконують широкий спектр робіт. Деякі розслідують, створюють і публікують новини про військовослужбовців у формі статей, фотографій, відео чи веб-контенту. Інші виступають у ролі сценаристів, репортерів або відеооператорів у теле- чи радіопродукціях.

Хоча обов'язки військових журналістів відрізняються залежно від їх військової спеціальності, можемо охарактеризувати деякі загальні обов'язки військових журналістів, які включають: дослідження тем для майбутніх статей, копій чи фотографій; створення контурів змісту; збір інформації та відповіді на запити ЗМІ; служба військовим речником під час спілкування зі ЗМІ; проведення перевірки обладнання відео обладнання; підтримка зв'язку із ЗМІ; оновлення веб-сайтів для широкої громадськості для перегляду актуальних новин і важливих питань.

Узагальнюючи дані визначення та спираючись на власний досвід нами у першому розділі нашого дисертаційного дослідження було сформульовано визначення інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста як здатність ефективно виконувати професійну діяльність у сфері журналістики в умовах воєнного стану. Вона базується на глибоких знаннях, сформованих уміннях, навичках та особистісних якостях, необхідних для об'єктивного та результативного висвітлення подій під час збройних конфліктів та подано авторську дефініцію формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста, як складової професійної компетентності – це багатоетапний і динамічний процес, що включає цілеспрямоване оволодіння знаннями, уміннями та навичками, необхідними для аналітичної діяльності в умовах воєнного стану. Він охоплює ціннісно-мотиваційний, змістовно-процесуальний та рефлексійно-корекційний етапи, результатом яких є інтеграція професійних знань, практичних навичок аналізу інформації та прийняття рішень у складних і нестабільних умовах військових конфліктів.

Протягом нашого дослідження нами було визначено, що здійснюючи професійну діяльність, військовий журналіст виконує різні види фахової діяльності, зокрема: *інформаційна діяльність* (збір, обробка та передача оперативної інформації про військові події, операції та ситуацію в зонах конфліктів; висвітлення діяльності Збройних сил, військових підрозділів та міжнародних військових місій); *аналітична діяльність* (аналіз військово-політичної ситуації, тактичних рішень та стратегій ведення бойових дій; підготовка експертних статей, прогнозів та коментарів щодо розвитку подій); *репортажна діяльність* (підготовка репортажів із зони бойових дій, навчань, військових парадів і міжнародних військових заходів; інтерв'ю з військовими, командирами, експертами та цивільними особами, які перебувають у зоні конфлікту); *документальна та архівна діяльність* (фіксація історичних подій за допомогою фото, відео та текстових матеріалів; ведення архівів військових

журналістських матеріалів, створення хронік бойових дій); *пропагандистсько-інформаційна діяльність* (робота у сфері інформаційної безпеки та протидії дезінформації; створення патріотичних матеріалів, що підвищують моральний дух військових та населення); *комунікаційна та медіа-діяльність* (співпраця з прес-службами Збройних сил та державних органів; організація брифінгів, прес-конференцій, випуск інформаційних бюлетенів та спецвипусків); *цифрова журналістика та мультимедійна діяльність* (використання новітніх технологій для створення інтерактивного контенту (подкасти, відеоблоги, стріми); робота з соціальними мережами, онлайн-платформами та відеохостингами).

Водночас зазначені види журналістської діяльності потребують від військового журналіста відповідних знань, умінь, навичок, певної мотивації і особистісних якостей, які сприяють досягненню ефективних результатів професійної діяльності. Це актуалізує значення компетентнісного підходу для нашого дослідження. Тому, конкретизувавши ознаки, які визначають специфіку інформаційно-аналітичної компетентності військового журналіста та його професійної функції, ми можемо визначити її структуру та зміст.

До компонентів інформаційно-аналітичної компетентності військового журналіста ми зараховуємо: міжособистісне спілкування, технічні навички письма командна взаємодія.

Табличну структуру та зміст інформаційно-аналітичної компетентності військового журналіста відображено у таблиці 2.1.

Ураховуючи дані таблиці 2.1, вважаємо, що для виконання професійної діяльності військовому журналісту потрібні навички міжособистісного спілкування, технічні навички, навички письма, командна взаємодія, що зазвичай передбачає використання передових письменницьких і дослідницьких здібностей військового журналіста для точного інформування громадськості про важливі новини під час збройних конфліктів та в умовах воєнного стану.

Таблиця 2.1

**Структура інформаційно-аналітичної компетентності
військового журналіста**

№ з/п	Компоненти	Зміст
1	Міжособистісне спілкування	Важливим аспектом роботи військового журналіста є щоденне спілкування з іншими людьми в умовах воєнного стану, що вимагає відповідної харизми та вміння ефективно взаємодіяти з аудиторією
2	Технічні навички	Залежно від конкретної військової професійної спеціальності необхідна наявність різноманітних технічних навичок, зокрема шифрування даних та безпечна передача інформації (PGP, VeraCrypt); використання VPN, анонімних браузерів (Tor) та безпечних месенджерів (Signal, Telegram); використання Python або JavaScript для автоматизації збору даних; робота з API новинних ресурсів та аналітичних інструментів; робота з Adobe Photoshop, Lightroom, GIMP для корекції зображень; використання картографічних сервісів для відстеження військових операцій; керування дронами для збору фото- та відеоматеріалів; використання портативних пристроїв зв'язку та супутникового інтернету (Starlink, Iridium) тощо
3	Навички письма	Письмові навички військового журналіста включають здатність писати швидко, чітко та точно; знання стенографії може допомогти швидко й ефективно робити нотатки під час інтерв'ю з кимось або дослідження теми; розуміння правильної граматичної механіки та плавності слів є важливими під час написання та редагування статей або вмісту новин
4	Командна взаємодія	Військові журналісти працюють з іншими людьми на подібних посадах, такими як редактори, спеціалісти з комунікацій та працівники громадських організацій, що вимагає від них здатності чітко передавати ідеї чи інструкції іншим колегам по роботі

Ефективність роботи військового журналіста – це здатність оперативно та правдиво висвітлювати події у зонах бойових дій, дотримуючись журналістських стандартів; збирати, аналізувати та перевіряти інформацію, зокрема з відкритих джерел та офіційних повідомлень; швидко адаптуватися до екстремальних умов, працюючи в кризових ситуаціях, під обстрілами чи в тилу ворога; дотримуватися заходів безпеки – як фізичної, так і кібербезпеки, щоб зберегти власне життя та конфіденційність джерел; ефективно

комунікувати з військовими, місцевими жителями, експертами та редакцією; використовувати сучасні технології, зокрема фото- і відеозйомку, дрони, шифрування даних, геолокаційний аналіз; формувати суспільну думку, протидіяти дезінформації та вести інформаційну боротьбу. Саме компетентний і досвідчений військовий журналіст може проаналізувати військове середовище, поставити правильні цілі, розробити ефективну стратегію висвітлення подій і забезпечити її реалізацію.

З огляду компетентнісного підходу формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів в процесі фахової підготовки повинно бути спрямоване на комплексне засвоєння знань, набуття навичок та застосування умінь і способів професійної журналістської діяльності. Однак, формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів буде більш ефективним якщо врахувати відповідні педагогічні умови.

Власне термін «педагогічні умови» досить часто зустрічається у психолого-педагогічних дослідженнях. Зміст і застосування їх досить різноманітні. Однак, для нашого дослідження важливо з'ясувати такі умови, які сприятимуть формуванню саме інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів. Для цього, насамперед, уточнимо власне поняття «умови».

У сучасній педагогічній і психологічній літературі категорія «умова» розглядається як видова по відношенню до родових понять «середовище», «обставини», що дає можливість розширити сукупність об'єктів, необхідних для виникнення, існування та зміни педагогічної системи [19].

Умови також можна розглядати і як середовище, у якому реалізується постійний причинно-наслідковий зв'язок між виділеними предметами, явищами і процесами. Виявлення умов передбачає, з одного боку, чітке визначення явищ, між якими спостерігається наявність стійкої детермінації, а з другого – опис того середовища, у якому даний зв'язок об'єктивно існує.

Аналіз науково-педагогічної літератури дає можливість виокремити різні підходи до визначення зазначеного терміну.

Насамперед зауважимо, що багатозначність науково-педагогічного терміна «умова», вочевидь, пов'язана з різним лексичним значенням загальноживаного слова «умова»: це те, від чого залежить результат; вимоги, які висуває одна сторона до іншої; домовленість між сторонами; правило, прийняте в певній царині. Академічний тлумачний словник української мови [2], подає кілька значень слова «умова», серед яких: необхідна обставина, що робить можливим здійснення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь; обставини, особливості реальної дійсності, за яких відбувається або здійснюється що-небудь; правила, що існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чогось; сукупність даних, положення, що лежать в основі будь-чого. Умова, на думку В. Семиченко та К. Артюшиної – це те, на тлі чого відбувається певне явище, те, що перебуває, нібито, поза його межами [125].

Отже, філософське тлумачення полягає в тому, що умова – це те, від чого залежить предмет або сукупність предметів (явищ), характер їх взаємодії, з наявності якого впливає можливість існування, функціонування та розвитку певного предмета. У цьому випадку ми можемо говорити про середовище виконання тієї чи іншої діяльності, про середовище існування суб'єктів і об'єктів діяльності. Вплив зовнішнього середовища (його чинників) забезпечує реалізацію функцій, досягнення поставлених цілей і вирішення завдань діяльності. Умови – це обставини, які визначають ті чи інші наслідки, настання яких перешкоджає одним процесам чи явищам і сприяє іншим. Важливо те, що умови мають розглядатися стосовно існування, функціонування та / або розвитку певного предмета, явища, події, стану чи їх сукупності. Отже, виділення умов має сенс лише стосовно до предмета, явища, процесу, системи тощо [125].

Визначення та обґрунтування педагогічних умов є фундаментальним

етапом у розробці ефективної системи професійної підготовки майбутніх військових журналістів. Педагогічні умови розуміються нами, як сукупність взаємопов'язаних обставин, чинників і заходів, які забезпечують оптимальні умови для досягнення поставлених освітніх цілей та формування необхідних професійних компетентностей. Вони створюють сприятливе освітнє середовище, що сприяє розвитку особистісних якостей та фахових навичок, необхідних для виконання завдань у специфічній сфері військової журналістики.

Однак формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів буде більш ефективним якщо врахувати відповідні педагогічні умови.

Поняття «педагогічні умови» є наріжним каменем у теорії та методиці професійної освіти, оскільки воно дозволяє систематизувати та оптимізувати освітній процес. Це не просто абстрактне визначення, а сукупність конкретних чинників, що забезпечують досягнення поставлених навчальних цілей. Розглянемо підходи українських та закордонних науковців до трактування цього концепту.

В українській педагогічній науці поняття «педагогічні умови» тісно пов'язане з ефективністю освітнього процесу та якістю підготовки фахівців.

О. Пехота визначає педагогічні умови як сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів, матеріально-технічної бази і в цілому педагогічного процесу, що забезпечують успішне вирішення поставлених завдань [107, с. 14], що акцентує увагу на широкому спектрі елементів освітнього середовища.

І. Зязюн, вивчаючи проблеми професійно-педагогічної освіти, трактує педагогічні умови як фактори, що забезпечують ефективну взаємодію суб'єктів педагогічного процесу та сприяють досягненню визначених результатів [65, с. 79], де підкреслюється динамічний аспект взаємодії між учасниками освітнього процесу.

О. Жосан розглядає педагогічні умови як компонент педагогічної

системи, що відображає сукупність внутрішніх (забезпечують розвиток особистісного аспекту суб'єктів освітнього процесу) і зовнішніх (сприяють реалізації процесуального аспекту системи) елементів, які забезпечують її ефективне функціонування і подальший розвиток. А. Возняк вважає, що педагогічні умови – це обставини процесу навчання, які є результатом цілеспрямованого відбору, конструювання й застосування елементів змісту, методів (прийомів), а також організаційних форм навчання для досягнення дидактичних цілей [34, с. 284–287].

Отже, І. Зязюн, О. Пехота, А. Кіктенко, О. Любарська та ін. визначають педагогічні умови як систему певних форм, методів, матеріальних предметів, реальних ситуацій, що об'єктивно склалися чи суб'єктивно створених, необхідних для досягнення конкретної педагогічної мети.

Н. Ничкало вказує, що педагогічні умови – це сукупність організаційно-педагогічних заходів, спрямованих на оптимізацію навчально-виховного процесу [100, с. 45].

Таким чином, українські науковці розглядають педагогічні умови як комплексну систему взаємопов'язаних чинників, що включають зміст, форми, методи, матеріально-технічне забезпечення та організаційні заходи, спрямовані на підвищення ефективності навчання та формування професійних компетентностей.

Закордонні дослідники також приділяють значну увагу вивченню педагогічних умов, хоча термінологія може дещо відрізнятися (наприклад, «educational conditions», «learning environments», «instructional design»).

Р. Ганьє у своїй праці про принципи навчального проектування (instructional design) виділяє «зовнішні умови навчання» (external conditions of learning), які впливають на внутрішні процеси засвоєння знань та навичок. Зазначені умови включають організацію навчального матеріалу, застосування відповідних стратегій навчання, зворотний зв'язок тощо [171, р. 28]. Хоча термін «педагогічні умови» прямо не використовується, його концепція тісно

перегукується з ідеєю створення оптимального навчального середовища.

Д. Вуд, Дж. Брунер та Г. Рос у концепції «будівельних риштувань» (scaffolding) для підтримки навчання підкреслюють важливість створення тимчасових підтримуючих умов, які дозволяють здобувачам освіти успішно виконувати завдання, що перевищують їхній поточний рівень компетентності, поступово передаючи відповідальність за навчання самому здобувачу освіти [209, р. 90]. Цей підхід фокусується на динамічних умовах взаємодії між викладачем та студентом.

Л. Стілман, досліджуючи питання ефективності освітніх програм, визначає педагогічні умови як сукупність організаційних, дидактичних та психолого-педагогічних факторів, що сприяють формуванню конкретних компетенцій у студентів [197, р. 115].

Незважаючи на деякі термінологічні відмінності, вітчизняні та закордонні науковці сходяться на думці, що педагогічні умови є комплексом взаємопов'язаних зовнішніх і внутрішніх чинників, що цілеспрямовано створюються та управляються в освітньому процесі. Їхньою головною метою є оптимізація навчання, активізація пізнавальної діяльності здобувачів освіти, формування необхідних знань, умінь, навичок та компетентностей, а також розвиток особистісних якостей, які є критично важливими для успішної професійної діяльності. У контексті підготовки військових журналістів, ці умови мають бути спеціально адаптовані для забезпечення високого рівня фахової майстерності та психологічної стійкості в умовах військової служби.

Важливим аспектом у підготовці майбутніх військових журналістів виступають педагогічні умови, їх важливість підкреслена у дослідженнях таких вчених, як С. Марченко, В. Іщенко, В. Семиченко, В. Ягупов та ін.

Зокрема, дослідження С. Марченкова акцентують увагу на необхідності формування інформаційно-аналітичних компетентностей у курсантів військового інституту. У своїх наукових працях дослідник підкреслюється, що фахова підготовка майбутніх офіцерів повинна включати не лише професійні

знання, але й розвиток особистісних якостей, що сприятимуть ефективному виконанню службових обов'язків.

Інші дослідники, наприклад В. Іщенко, розглядають педагогічні умови формування аналітичної компетентності майбутніх фахівців під кутом їх вплив на розвиток аналітичних здібностей у здобувачів освіти.

На створенні сприятливих умов у дидактичному процесі наголошують у своїх працях Ю. Бабанський, М. Данилов, М. Скаткін, В. Оконь [186, с. 163–177] та ін. Хоч переважна більшість педагогічних словників та енциклопедій не подає чіткого визначення педагогічних умов, різні аспекти цієї педагогічної категорії відображені в безлічі публікацій, це поняття використовується досить широко. Однак однотайності у визначеннях немає. Проаналізуємо лише деякі з них, на які, зазвичай, спираються дослідники.

Так, О. Лузай під педагогічними умовами розуміє сукупність об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних форм і матеріальних можливостей його здійснення, які забезпечують успішне вирішення поставленого завдання [89, с. 8–10].

К. Корсак та О. Скотна підкреслюють, що педагогічні умови – це елементи освітнього середовища, що цілеспрямовано конструюються та реалізуються у педагогічному процесі для забезпечення ефективності навчання та виховання [79, с. 76]. У контексті підготовки військових журналістів це означає не просто створення навчальних програм, а й формування комплексного середовища, де поєднуються академічні знання, військова дисципліна, практичний досвід та особистісний розвиток.

Виходячи з аналізу специфіки професійної діяльності військового журналіста, різні науковці виділяють такі ключові педагогічні умови:

Інтеграція військової та журналістської підготовки в єдиний навчальний процес – ця умова передбачає гармонійне поєднання освітніх програм з журналістики (теорія та історія медіа, жанри, медіаправо, етика, цифрові технології) з військовими дисциплінами (тактика, стратегія, військова

топографія, вогнева підготовка, військові статuti, основи військової психології та безпеки). Метою є не лише надання знань, а й формування системного мислення, що дозволяє розуміти взаємозв'язок між військовими операціями та їхнім медійним висвітленням.

М. Бородай наголошує на необхідності синхронізації навчальних планів, щоб майбутній військовий журналіст був однаково компетентним як у журналістиці, так і у військовій справі [18, с. 59].

Забезпечення практико-орієнтованого навчання в умовах, максимально наближених до реальних. Ефективна підготовка неможлива без інтенсивної практики, що передбачає: проходження військових зборів та стажувань у діючих військових частинах, прес-службах та медіа-центрах Збройних Сил.

Моделювання кризових та бойових ситуацій у навчальних умовах, що дозволяє відпрацьовувати навички роботи під тиском, безпеки, першої допомоги та прийняття швидких рішень.

Використання сучасних мультимедійних технологій для створення реалістичних симуляцій та розвитку навичок роботи з візуальним контентом та соціальними мережами. О. Кульчицький підкреслює, що практична підготовка є вирішальною для формування професійних компетенцій військового журналіста, адже лише вона дозволяє набути досвіду роботи в екстремальних умовах [83, с. 112].

Формування високого рівня професійної та патріотичної ідентичності, що поєднує журналістські стандарти та військовий обов'язок й стосується виховної складової підготовки. Вона передбачає виховання патріотизму, національної свідомості та розуміння ролі військової журналістики у забезпеченні національної безпеки та протидії інформаційній агресії.

Формування етичних принципів військової журналістики, що включають відповідальність за поширену інформацію, об'єктивність, достовірність, уникнення маніпуляцій та дотримання принципу «не нашкодь» [8].

Розвиток психологічної стійкості до стресових ситуацій, морально-

вольових якостей та здатності до саморегуляції в умовах ризику та невизначеності. Як зазначає І. Городенко, професійна ідентичність військового журналіста базується на усвідомленні його подвійної місії – інформувати суспільство та служити інтересам національної безпеки [40, с. 95].

Створення сприятливого науково-інформаційного середовища для постійного професійного розвитку, що передбачає забезпечення доступу до актуальних наукових досліджень, аналітичних матеріалів, міжнародного досвіду у сфері військової журналістики та комунікацій. Запропонована педагогічна умова включає організацію науково-практичних конференцій, семінарів, тренінгів із залученням провідних фахівців та практиків.

Забезпечення доступу до сучасних баз даних, електронних бібліотек, фахових видань.

Стимулювання самостійної роботи курсантів з аналізу інформаційних потоків, розробки власних медіа-проектів та дослідницьких робіт. На думку О. Дубаса це відповідає потребам у формуванні безперервної освіти та самоосвіти майбутніх військових фахівців, що дозволяє їм постійно оновлювати свої знання та навички відповідно до нових викликів [48, с. 42].

Для виявлення педагогічних умов формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів в процесі фахової підготовки, у нашому дослідженні було враховано потреби суспільства у спеціалістах, які здатні не тільки вирішувати задачі висвітлювати військову інформацію в сучасних умовах воєнного стану в Україні, але й формувати та розвивати її.

Однією з важливих педагогічних умов підготовки майбутніх офіцерів виступає мотивація. Тобто мотиваційне забезпечення організації освітнього процесу щодо формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього офіцера в процесі фахової підготовки визначає внутрішні стимули особистості, які спонукають її до виконання певних дій.

Наступною умовою виступає впровадження інтегрованого та особистісно

зорієнтованого підходів до формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів у процесі фахової підготовки. Інтеграція вище зазначених підходів проявляється в об'єднанні різних інформаційних компетентностей в процесі навчання, а саме навичок діяльності по визначенню до певної інформації в освітніх галузях, уміннями користуватися певними сучасними засобами інформації (телевізор, айфон, смартфон, факс, ноутбук, принтер, модем, ксерокс та ін.) та інформаційними технологіями (аудіо-, відеозаписи, електронна пошта, ЗМІ, Інтернет), пошук, аналіз та збір необхідної інформації, її перевіряння, збереження та передача [148].

Отже, інтегрований підхід в процесі фахової підготовки для формування інформаційно-аналітичної компетентності у військовому інституті є провідним.

Наступною педагогічною умовою виступає залучення майбутніх офіцерів до спеціально організованої, розвивальної, навчально-пізнавальної, рефлексивної діяльності, спрямованої на формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів. У цьому випадку проблему комплексного використання інформаційних засобів ми вирішуємо як з технічної, так і з методичної сторін. Наприклад, відсутність принтера чи іншого периферійного обладнання, або збій у програмі може кардинально змінити методи вирішення певного дидактичного завдання. Не менш важливою є організаційно-планова сторона, тобто чітке визначення моментів початку і закінчення використання того чи іншого засобу з навчально-методичного комплексу, паралельного їх застосування в процесі вирішення дидактичних завдань. У свою чергу, перехід до ефективної реалізації загальнодоступної освіти та особистісно орієнтованого навчання стає можливим не тільки внаслідок того, що модифікуються організаційні форми навчання, але і внаслідок того, що з'явилися і з'являються такі засоби навчання, які засновані на використанні інформаційно-комп'ютерних технологій.

Не менш важливою педагогічною умовою формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів виступає діалогічний процес,

який застосовується при вивченні дисциплін основної компоненти. Діалог є основою творчого мислення, особливою формою суб'єкт-суб'єктивної взаємодії. Навчальний діалог є не тільки формою навчання для досягнення цілей педагогічного процесу, а й допомагає його учасникам співпрацювати, пізнати один одного, самовиражатися, діяти в умовах навчальної ситуації. Його конструктивний характер також сприяє формуванню інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів.

Оточуюче середовище також може сприяти або перешкоджати встановленню діалогічного навчання, тому важливо приділяти увагу застосуванню різних технічних засобів навчання, форм та методів роботи щодо використання наочності на заняттях тощо.

Не менш важливою педагогічною умовою формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього офіцера на нашу думку в процесі фахової підготовки є творчий рівень активності особистості. Активність майбутнього офіцера полягає не в простому засвоєнні інформації, а в її використанні для формування структури майбутньої професійної діяльності, для набуття нового знання. Саме активність особистості визначає ступінь включення здобувача освіти у навчальну діяльність, що і обумовлює ступінь сформованості в них інформаційно-аналітичних умінь загалом.

Для досягнення позитивного результату у формуванні інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів в процесі фахової підготовки, необхідно визначити педагогічні умови необхідні для формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів в процесі фахової підготовки. Виходячи з аналізу психолого-педагогічної літератури і узагальнення досвіду фахової підготовки майбутніх військових журналістів, ми вважаємо, що умовами формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів в процесі фахової підготовки є:

- системність проведення занять максимально наближених до бойових умов;

- здійснення індивідуально-диференційованого підходу до здобувачів вищої освіти із різним рівнем навченості дисципліни і з різним налаштуванням на ведення професійної діяльності в умовах збройного конфлікту;
- спрямування майбутніх військових журналістів на самореалізацію в навчальній діяльності;
- високий рівень підготовки викладачів фахових дисциплін для майбутніх військових журналістів.

Розглянемо їх детальніше.

Системність проведення занять максимально наближених до бойових умов. Системність проведення занять, максимально наближених до бойових умов, передбачає організацію навчального процесу з урахуванням реальних викликів військової журналістики. Це включає моделювання кризових ситуацій, роботу в стресових умовах, використання засобів індивідуального захисту, оперативне реагування на зміну обстановки та інтеграцію сучасних технологій збору й аналізу інформації. Такий підхід сприяє формуванню професійної стійкості, навичок ухвалення рішень у критичних ситуаціях та адаптації до непередбачуваних умов бойових дій.

Системність проведення занять, максимально наближених до бойових умов, є критично важливою педагогічною умовою у професійній підготовці майбутніх військових журналістів. Вона є фундаментальною для формування адаптивних, стійких та ефективних фахівців, здатних виконувати свої обов'язки в умовах реального збройного конфлікту. Ця умова виходить за межі теоретичного навчання, фокусуючись на практичному досвіді та психологічній готовності.

Сутність цієї педагогічної умови полягає у систематичному та послідовному включенні до навчального процесу елементів, що імітують реалії бойових дій. Це не разові заходи, а інтегрований компонент освітньої програми, що передбачає поступове ускладнення завдань та збільшення рівня стресового навантаження.

Проведення занять для військових журналістів, максимально наближених до бойових умов, включає інтеграцію реалістичних сценаріїв, які дозволяють студентам відчувати на собі умови, з якими вони можуть зіткнутися в зоні конфлікту. Пропонуємо наступні види занять:

– Моделювання бойових ситуацій: створення реалістичних умов для зйомки в умовах обстрілів, евакуацій, роботи в зоні активних бойових дій, що дає змогу відпрацювати навички ухвалення рішень в екстремальних умовах. На відміну від цивільної журналістики, військова передбачає роботу в умовах, що загрожують життю та здоров'ю. Лише імітація таких умов дозволяє курсантам сформувати адекватне розуміння ризиків та вимог професії. О. Зернецька наголошує, що без занурення в середовище, що моделює бойові дії, неможливо сформувати у журналіста необхідну психологічну стійкість та готовність до викликів війни [64, с. 78].

Робота в умовах воєнного конфлікту пов'язана з високим рівнем стресу, емоційними та психологічними навантаженнями. Системне занурення в імітовані бойові умови, що включає елементи раптовості, шуму, візуальних та емоційних подразників, сприяє розвитку стресостійкості, здатності зберігати холонокровність та приймати раціональні рішення. Н. Заремба підкреслює, що моделювання екстремальних ситуацій є ключовим компонентом психологічної підготовки військових комунікаторів, дозволяючи їм розвивати механізми саморегуляції [58, с. 89].

– Польові навчання: організація виїздів на спеціально підготовлені полігони або в райони, де імітуються бойові дії, для практичного засвоєння навичок роботи в реальних умовах, наприклад, використання дронів для збору інформації, фото- та відеозйомки в польових умовах. У бойових умовах швидкість прийняття рішень, здатність адаптуватися до змінних обставин, працювати в умовах обмежених ресурсів та постійної загрози є життєво необхідними. Систематичні тренування в імітованих умовах дозволяють відпрацювати ці навички до автоматизму. Д. Голобородько зазначає, що лише

регулярні тренування в умовах, наближених до бойових, дозволяють сформувати у військовослужбовців (в тому числі й журналістів) стійкі навички поведінки у стресових ситуаціях [36, с. 45]. Військовий журналіст має бути обізнаним з правилами поведінки у зоні бойових дій, мінної безпеки, надання першої домедичної допомоги, евакуації тощо. Ці навички неможливо набути лише теоретично. Систематичні практичні заняття на полігонах, із застосуванням спеціального обладнання та інструкторів, дозволяють закріпити ці протоколи на рівні рефлексів. М. Іващенко вказує, що практичне відпрацювання безпекових протоколів у реалістичних умовах є єдиним способом гарантувати виживання журналіста в зоні конфлікту [67, с. 67].

Розвиток командної взаємодії полягає в тому, що військові журналісти часто працюють у складі груп, у тісній взаємодії з військовослужбовцями. Моделювання бойових умов сприяє відпрацюванню навичок командної роботи, взаємодопомоги, координації дій в екстремальних ситуаціях.

- Інтерактивні тренінги: включення в навчальний процес елементів, які імітують кризові ситуації, як-то інтерв'ю в умовах стресу, коригування інформації в реальному часі, швидке реагування на зміну обстановки.

- Використання спеціальних технологій: навчання роботі з новітніми засобами збору інформації, дронів, а також з програмами для роботи з інформацією в умовах обмеженого зв'язку або порушення роботи інтернету.

- Навчання безпеці в зоні конфлікту: окремі тренінги на тему фізичної та кібербезпеки, особливо для захисту особистих даних і уникнення інформаційних атак.

Такий підхід дозволяє створити умовне, але дуже наближене до реальності навчання, що сприяє підготовці військових журналістів до роботи в умовах бойових дій та інформаційної війни.

Реалізація цієї умови передбачає: створення спеціалізованих полігонів та навчальних центрів, що дозволяють імітувати різні види бойових дій (міський бій, окопна війна тощо); використання реалістичного спорядження,

піротехніки, звукових ефектів для максимального наближення до реальності; залучення до процесу навчання діючих військовослужбовців та ветеранів з бойовим досвідом як інструкторів та наставників; поступове підвищення складності завдань та інтенсивності навантаження; постійний аналіз та зворотний зв'язок після кожного заняття для корекції помилок та вдосконалення навичок.

Таким чином, системність проведення занять, максимально наближених до бойових умов, є фундаментальною педагогічною умовою, яка забезпечує не лише фахову підготовку, а й життєздатність та психологічну готовність майбутніх військових журналістів до виконання їхніх складних і відповідальних завдань.

Реалізація індивідуально-диференційованого підходу до здобувачів вищої освіти з урахуванням варіативного рівня засвоєння навчальної дисципліни та ступеня професійної орієнтації на виконання функціональних обов'язків в умовах збройного конфлікту. Викладачі, які використовують різноманітні форми навчальних занять, обов'язково повинні враховувати настрій здобувачів вищої освіти та створювати безпечне середовище одночасно наближаючи його до майбутньої діяльності журналіста в умовах бойових дій. Крім того, у психолого-педагогічній літературі доведено, що від внутрішньої позиції особистості залежить її сприйняття чи неприйняття тих чи інших впливів. Відповідно, успіх процесу формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів залежить від внутрішньої готовності здобувачів вищої освіти. Позитивна мотивація на навчання в умовах максимально наближених до бойових, сприяє розвитку навчально-пізнавальної діяльності та формуванню інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів.

Індивідуальний підхід передбачає здійснення педагогічного процесу з врахуванням індивідуальних особливостей майбутніх військових журналістів. Сутність цього підходу полягає у гнучкому використанні різноманітних форм

навчання з метою досягнення оптимальних результатів по відношенню до кожного здобувача вищої освіти.

Індивідуальний підхід до здобувачів вищої освіти можна забезпечити лише у тому випадку, якщо викладач точно заздалегідь визначить вихідний рівень його навченості, індивідуальні здібності тощо. Зробити це можна провівши відповідне діагностування: використати тести (знань, психологічних особливостей тощо) та різне анкетування. За результатами діагностики викладач чітко бачить індивідуальні особливості кожного студента та може гнучко розподіляти завдання між ними.

У процесі навчальної діяльності, залежно від цілей заняття, здійснюється різний поділ студентів на групи та відбувається групова взаємодія здобувачів вищої освіти між собою, та між групами. Тобто, проводиться певний розподіл або диференціація. Тому, такий підхід часто називають індивідуально-диференційованим. Власне диференційований підхід – це цілеспрямований педагогічний вплив на групи студентів, які виділяються викладачем за подібними індивідуальними якостями [107]. Саме завдяки індивідуально-диференційованому підходу до студентів із різним рівнем навченості викладач зможе ефективніше залучати їх до активної участі у різних навчальних активностях, згідно своїх здібностей, та отримати очікуваний результат.

Здійснення індивідуально-диференційованого підходу є однією з ключових педагогічних умов у професійній підготовці майбутніх військових журналістів. Зазначена умова набуває особливого значення з огляду на специфіку контингенту, який може включати курсантів із різним рівнем початкової підготовки, досвіду, психологічної стійкості та, що найважливіше, з різним рівнем готовності до ведення професійної діяльності в умовах збройного конфлікту та полягає у гнучкості та адаптивності освітнього процесу, який враховує індивідуальні особливості кожного здобувача. Це не означає послаблення вимог, а їхню оптимізацію з метою максимального

розкриття потенціалу кожного студента та мінімізації ризиків, пов'язаних із невідповідністю психологічних характеристик майбутнім екстремальним умовам роботи.

Здобувачі можуть мати різний рівень знань та навичок як з журналістики (наприклад, випускники різних факультетів), так і з військової справи (наявність базової військової підготовки, досвіду служби). Індивідуалізація дозволяє компенсувати прогалини в знаннях, надаючи додаткові завдання або, навпаки, прискорюючи навчання для тих, хто вже має високий рівень. О. Кононенко зазначає, що ефективний індивідуальний підхід дозволяє викладачеві адаптувати зміст і методи навчання до актуального рівня знань студентів, максимізуючи їхню успішність [78, с. 110].

Найбільш критичним аспектом у підготовці військових журналістів є психологічна готовність до роботи в зоні бойових дій. Студенти можуть мати різний ступінь стресостійкості, емоційної витривалості та особистісного налаштування на ризиковану діяльність. Індивідуально-диференційований підхід дозволяє: діагностувати психологічні особливості кожного здобувача на ранніх етапах; розробляти індивідуальні програми психологічної підготовки, що можуть включати психологічні тренінги, консультації, вправи на розвиток стресостійкості; адаптувати інтенсивність та характер симуляцій бойових умов відповідно до психологічної витривалості студента, поступово підвищуючи рівень складності. Н. Заремба підкреслює, що диференційований підхід до психологічної підготовки є запорукою мінімізації посттравматичних розладів та підвищення функціональної готовності військових журналістів [58, с. 90].

На нашу думку, індивідуалізація враховує не лише здібності, а й інтереси та мотивацію студентів. Для військових журналістів це може бути рівень зацікавленості у висвітленні певних аспектів військової справи, готовність до ризику, прагнення до самореалізації в екстремальних умовах. Диференціація дозволяє підтримувати високий рівень мотивації, надаючи

завдання, що відповідають індивідуальним прагненням та здібностям. І. Козловська зазначає, що врахування індивідуальних мотиваційних чинників у навчальному процесі значно підвищує його ефективність та сприяє глибшому засвоєнню матеріалу [76, с. 72].

Диференціація дозволяє більш раціонально розподіляти навчальні ресурси, час викладача та матеріально-технічне забезпечення, спрямовуючи їх на ті аспекти, де вони є найбільш необхідними для конкретного студента.

Вважаємо, що реалізація даної умови передбачає: діагностику (регулярне тестування та оцінювання початкового рівня знань, навичок та психологічних характеристик студентів); модульний підхід (розробка навчальних програм з гнучкими модулями, що дозволяють студентам обирати напрямки поглибленого вивчення або компенсувати прогалини); побудову індивідуальної навчальної траєкторії (створення персоналізованих планів навчання, що враховують особливості кожного здобувача; надання індивідуальних консультацій, закріплення за студентами менторів (досвідчених військових журналістів або психологів) для підтримки та розвитку; формування малих груп з різним рівнем підготовки для взаємонавчання та взаємодопомоги, з диференціацією завдань всередині групи.

Застосування індивідуально-диференційованого підходу є критично важливим для підготовки військових журналістів, оскільки дозволяє не лише забезпечити високий рівень професійної компетентності, а й гарантувати психологічну готовність та особистісну стійкість фахівців до виконання їхніх складних завдань в умовах збройного конфлікту.

Спрямування майбутніх військових журналістів на самореалізацію в навчальній діяльності. Спрямування майбутніх військових журналістів на самореалізацію в навчальній діяльності є однією з фундаментальних педагогічних умов, що сприяє не лише ефективному засвоєнню знань та навичок, а й формуванню проактивної, творчої та відповідальної особистості, здатної до постійного професійного зростання в умовах військової служби та

збройних конфліктів. Ця умова виходить за межі простого викладання матеріалу, фокусуючись на внутрішній мотивації та активній позиції здобувача освіти.

Сутність цієї педагогічної умови полягає у створенні освітнього середовища, яке стимулює внутрішню потребу студента до саморозвитку, самовдосконалення та проявлення власних здібностей у контексті майбутньої професії. Це передбачає перехід від пасивного сприйняття інформації до активного творення, пошуку та застосування знань.

Самореалізація майбутніх військових журналістів визначається двоякою позицією особистості у процесі едукації, коли здобувач вищої освіти усвідомлює себе одночасно як суб'єкта і об'єкта навчального процесу. Таким прикладом може бути організація та проведення тренінгу «Головне завдання журналіста в умовах війни – вижити!» розкриваються резервні можливості здобувачів вищої освіти, відбувається особистісне гармонійне самовираження і саморозвиток, підвищується працездатність, то це свідчить про успішність використання тієї чи іншої форми навчання, зокрема зазначеного тренінгу.

Спрямування майбутніх військових журналістів до адекватної самооцінки власної участі у навчальному процесі розглядається нами як один із важливих факторів розвитку особистості, а самооцінка студентів виступає як одна з важливих характеристик особистості. Саме від неї залежить професійна активність і безпека майбутніх військових журналістів та спрямування до самовдосконалення. Тому у процесі нашої дослідно-експериментальної роботи важливо знати, який ступінь адекватності самооцінки майбутніх військових журналістів, щоб правильно побудувати систему взаємовідносин студентів в момент проведення тренінгу для досягнення найвищого результату.

Військова журналістика є надзвичайно відповідальною та часто небезпечною діяльністю. Лише високий рівень внутрішньої мотивації та прагнення до самореалізації можуть забезпечити стійкість і відданість

професії. Спрямування на самореалізацію допомагає курсантам усвідомити власні цінності, здібності та знайти своє місце у цій специфічній сфері. В. Сліпушко підкреслює, що самореалізація у професійній діяльності є ключовим фактором формування внутрішньої мотивації та успішності фахівця, особливо у сферах, що вимагають високої віддачі [130, с. 88].

У динамічному середовищі військових конфліктів військовому журналісту часто доводиться діяти нестандартно, шукати нові підходи до збору та подачі інформації, вирішувати непередбачувані проблеми. Умова спрямування на самореалізацію сприяє розвитку творчого мислення, ініціативності та гнучкості. Т. Кашаєва зазначає, що стимулювання творчої активності студентів є невід'ємною частиною формування їхньої професійної компетентності, особливо у сферах, де важлива креативність мислення [71, с. 56].

Самореалізація передбачає прийняття відповідальності за власне навчання та професійний розвиток. Коли здобувач усвідомлює, що його дії впливають на кінцевий результат, він стає більш відповідальним та автономним у прийнятті рішень. Це критично важливо для військового журналіста, який часто діє в умовах обмеженого контролю. І. Зязюн у контексті педагогічної дії наголошував на важливості стимулювання самостійності та ініціативи особистості, що є основою для її повноцінної самореалізації [65, с. 102].

Інформаційні технології та характер збройних конфліктів постійно змінюються. Фахівець, орієнтований на самореалізацію, має внутрішню потребу до постійного оновлення знань та вдосконалення навичок, що забезпечує його конкурентоспроможність та ефективність протягом усієї професійної кар'єри. О. Дубас підкреслює, що сучасний військовий фахівець має бути готовим до безперервного навчання та самоосвіти, що є запорукою його успішної адаптації до динамічних викликів [48, с. 42].

Реалізація даної умови передбачає: створення можливостей для вибору та ініціативи (надання студентам можливості обирати теми досліджень,

формати виконання завдань, брати участь у проектах, що відповідають їхнім інтересам; використання проблемних та дослідницьких методів навчання (заохочення до самостійного пошуку інформації, аналізу складних ситуацій, розробки власних рішень та їх обґрунтування); забезпечення зворотного зв'язку та підтримки (надання конструктивної критики, індивідуальні консультації, менторська підтримка з боку досвідчених викладачів та військових журналістів); стимулювання участі у наукових та практичних заходах (заохочення до виступів на конференціях, публікації статей, участі у майстер-класах та тренінгах); формування рефлексивних навичок (навчання студентів аналізувати власний досвід, усвідомлювати свої сильні та слабкі сторони, планувати подальший саморозвиток).

Таким чином, спрямування майбутніх військових журналістів на самореалізацію в навчальній діяльності є комплексною педагогічною умовою, яка вибудовує внутрішню мотивацію, розвиває творчість та ініціативу, формує відповідальність та забезпечує готовність до безперервного професійного вдосконалення в умовах, що постійно змінюються.

Високий рівень підготовки викладачів фахових дисциплін для майбутніх військових журналістів. Високий рівень підготовки викладачів фахових дисциплін для майбутніх військових журналістів передбачає глибоку професійну компетентність, володіння сучасними методами навчання, практичний досвід у сфері військової журналістики та здатність адаптувати освітній процес до реалій воєнного часу. Це включає інтеграцію аналітичного мислення, цифрових технологій, кібербезпеки та інформаційної протидії, що забезпечує підготовку фахівців, здатних ефективно працювати в умовах збройних конфліктів та інформаційного протистояння.

Високий рівень підготовки викладачів фахових дисциплін є фундаментальною педагогічною умовою успішної професійної підготовки майбутніх військових журналістів. Успіх освітнього процесу, особливо в такій специфічній та вимогливій сфері, безпосередньо залежить від кваліфікації,

досвіду та компетентності тих, хто навчає. Якість викладання формує не лише знання та навички студентів, а й їхнє професійне мислення, цінності та готовність до виконання складних завдань.

Сутність цієї умови полягає у забезпеченні викладацького складу глибокими теоретичними знаннями, значним практичним досвідом (як журналістським, так і військовим), а також сучасними методичними компетенціями, що дозволяють ефективно передавати ці знання та формувати необхідні уміння.

Сучасна військова журналістика є надзвичайно динамічною сферою, що постійно еволюціонує під впливом технологій, характеру конфліктів та інформаційних викликів. Викладачі з високим рівнем підготовки повинні постійно оновлювати свої знання та адаптувати навчальні програми до нових реалій, забезпечуючи їхню актуальність та релевантність. В. Захаров підкреслює, що якість підготовки військових фахівців прямо пропорційна рівню кваліфікації викладацького складу, який має бути носієм найновітніших знань та практик [59, с. 65].

Для військового журналіста недостатньо лише теоретичних знань – необхідний глибокий практичний досвід роботи в польових умовах, розуміння військової специфіки. Викладач, який сам має такий досвід, здатний не лише передати сухі факти, а й поділитися власним досвідом, інсайтами, кейсами з реального життя, що значно підвищує якість навчання. О. Кульчицький наголошує на тому, що викладачі військової журналістики повинні мати не лише наукові ступені, а й реальний бойовий або польовий досвід, щоб ефективно готувати студентів до реалій професії [84, с. 115].

Викладач є не лише джерелом знань, а й рольовою моделлю. Його професіоналізм, етичні принципи, відданість справі та патріотизм безпосередньо впливають на формування світогляду майбутніх журналістів. Висококваліфікований викладач здатний прищепити студентам розуміння важливості об'єктивності, відповідальності, етичної поведінки та високих

стандартів журналістики навіть в умовах конфлікту. І. Городенко підкреслює роль викладача у формуванні професійної ідентичності та ціннісних орієнтирів майбутнього військового журналіста [40, с. 92-97].

Викладачі повинні володіти не лише змістом дисципліни, а й ефективними методиками викладання. Це включає інтерактивні методи (кейс-стаді, симуляції, рольові ігри), використання мультимедійних технологій, платформ для дистанційного навчання, а також індивідуалізацію та диференціацію навчання. А. Алексюк зазначає, що компетентність викладача визначається не лише його предметними знаннями, а й здатністю застосовувати інноваційні педагогічні технології для підвищення ефективності навчання [3, с. 54].

Викладачі, які працюють з майбутніми військовими журналістами, повинні розуміти психологічні аспекти роботи в екстремальних умовах та бути готовими надавати підтримку студентам. Це вимагає власної психологічної стійкості, емпатії та навичок наставництва.

Реалізація даної умови передбачає: систематичне підвищення кваліфікації викладачів (участь у фахових семінарах, тренінгах, конференціях, курсах з оновлення знань у галузі журналістики, військової справи та педагогіки); залучення практиків (запрошення до викладання або проведення майстер-класів діючих військових журналістів, фахівців зі зв'язків з громадськістю ЗСУ, ветеранів з бойовим досвідом); стимулювання науково-дослідної роботи викладачів (заохочення до проведення досліджень у галузі військової журналістики, публікації наукових статей, участі у міжнародних проектах); оновлення матеріально-технічної бази (забезпечення викладачів доступом до сучасного обладнання, програмного забезпечення, що відповідає вимогам медіаіндустрії); створення системи менторства (забезпечення можливості для молодих викладачів навчатися у досвідчених колег).

Таким чином, високий рівень підготовки викладачів фахових дисциплін є невід'ємною передумовою для формування висококваліфікованих,

професійно адаптованих та психологічно стійких військових журналістів, які зможуть ефективно виконувати свої обов'язки в умовах сучасних викликів.

Отже, виокремлення педагогічних умов використання з урахуванням різних форм навчання, на нашу думку, сприятиме більш ефективному формуванню інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів в процесі фахової підготовки.

Вважаємо, що запропонований підхід до формування інформаційно-аналітичної компетентності забезпечує розвиток необхідних професійних якостей, таких як критичне мислення, медіаграмотність, комунікаційні здібності та цифрова безпека.

Виявлено, що застосування сучасних технологій, зокрема мультимедійних засобів, симуляційних платформ, цифрових інструментів збору та обробки інформації, відіграє важливу роль у підготовці майбутніх військових журналістів. Разом із цим встановлено, що існує потреба у подальшому вдосконаленні навчальних програм з урахуванням викликів інформаційної війни та особливостей ведення журналістської діяльності у військових конфліктах.

2.2 Модель формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки

У воєнний час журналістика відіграє ключову роль для України, адже вона забезпечує суспільство своєчасною, об'єктивною та достовірною інформацією. В умовах конфлікту люди потребують точних новин про події на фронті, безпеку, гуманітарну ситуацію та міжнародну підтримку. Журналісти, зокрема військові журналісти допомагають виявляти фейки та пропаганду, що є особливо важливим у протидії інформаційній війні, яку ведуть ворожі сили. Завдяки незалежній журналістиці громадяни можуть формувати обґрунтовану думку та ухвалювати обдумані рішення, що підтримує моральний дух і єдність нації.

Крім того, журналістика в воєнний час виконує функцію міжнародного інформування та адвокації. Репортажі українських та іноземних журналістів про події в Україні привертають увагу світової спільноти, підвищуючи обізнаність про масштаби конфлікту, порушення прав людини та гуманітарні потреби. Це сприяє посиленню міжнародного тиску на агресора, формуванню підтримки серед союзників та залученню додаткової допомоги. Таким чином, журналістика стає не лише інструментом передачі інформації, а й засобом зміцнення міжнародної солідарності з Україною у її боротьбі за суверенітет і незалежність [110].

У сфері журналістики багато науковців приділяло увагу питанню професійної компетентності, зокрема формуванню інформаційної компетентності майбутніх фахівців видавничої справи та редагуванню за допомогою інтерактивного методу навчання Case-study вивчала Ю. Билина, формування професійної компетентності майбутніх журналістів засобами іншомовних періодичних видань досліджував І. Чемерис, професійну компетентність фахівців із журналістики та інформації досліджувала Я. Фруктова, питанням сутності компетентності майбутнього фахівця-медійника з видавничої справи та редагування займався Д. Відоменко, умови формування професійних компетенцій майбутніх журналістів у галузі електронних медіа досліджувала С. Шевчук та ін. Учені наголошують на важливості формування ІК-компетентності, вважаючи її ключовою для журналістської професії, оскільки сучасний журналіст є творчим працівником, який професійно отримує інформацію й готує її до оприлюднення в ЗМІ. А з розвитком ІКТ змінюються й вимоги до фахівців цієї галузі. Адже сьогодні активно розвивається інтерактивність традиційних і «нових медіа», створюються онлайн версії друкованих та аудіовізуальних засобів масової інформації: сайти газет і журналів, онлайн радіо, Інтернет-телебачення, блогінгові майданчики, активно розвиваються соціальні мережі [13]. Тому

означена проблема є надзвичайно актуальною на нинішньому етапі розвитку ІКТ і потребує подальших наукових розвідок.

Військовий журналіст є фахівцем у сфері медіакомунікацій, який здійснює підготовку та розповсюдження інформаційних матеріалів для різних військових та цивільних медіаплатформ. Його діяльність охоплює широкий спектр форм контенту, включно з відеоматеріалами та публікаціями в мережі Інтернет.

Здобуваючи інформацію за допомогою мережі Інтернет на думку Л. Башманівської, В. Башманівського, Л. Шевцової [7, с. 30–42], здобувачі вищої освіти – журналісти повинні вміти зіставляти, синтезувати, аналізувати, планувати, використовуючи інформаційно-комунікаційні технології, що посилюють роль активних методів пізнання та дистанційного навчання.

Нині у закладах вищої освіти збільшено частку самостійної роботи з усіх навчальних дисциплін, зокрема з предметів журналістського фаху. ІКТ забезпечують майбутніх працівників мас-медіа електронними навчальними ресурсами для самостійного опрацювання, завданнями для самостійного виконання, що дає змогу реалізувати індивідуальний підхід до кожного здобувача вищої освіти, вносити позитивні зміни в традиційну систему освіти, застосовуючи електронні дошки, комп'ютерні навчальні системи, електронні бібліотеки, мультимедійні засоби.

Сучасному журналісту необхідно мати високий рівень інформаційної культури, володіти новітніми ІКТ, уміти застосовувати їх для навчання та роботи, тому важливо формувати інформаційно-комунікаційну компетентність майбутніх працівників медіа [148].

Отже, активне впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у всі сфери суспільного життя зумовлює нагальну потребу у формуванні інформаційно-комунікаційної компетентності як важливої складової професійної підготовки. У цьому контексті особливої значущості набуває розробка і впровадження ефективних освітніх стратегій, спрямованих на забезпечення засвоєння знань, умінь і навичок використання ІКТ для розвитку

компетентності у сфері медіа. Інтеграція інформаційно-комп'ютерних технологій у навчальний процес закладів вищої освіти орієнтована на формування у здобувачів вищої освіти здатності володіти сучасними електронними засобами, користуватися інноваційними Інтернет-сервісами та ефективно застосовувати їх у професійній діяльності. Розвиток глобальної мережі Інтернет, відкритий доступ до різноманітних інформаційних ресурсів і комунікаційних платформ сприяють розширенню можливостей для здобуття нових знань і навичок, що, у свою чергу, забезпечує підвищення рівня професійної комунікації та конкурентоспроможності фахівців в умовах геополітичних змін, зокрема це актуально при професійній підготовці військових журналістів в умовах повномасштабної війни РФ на території України.

Узагальнюючи сказане, пропонуємо модель формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки.

Моделі посідають важливе місце в різних педагогічних системах. Вони поєднують теорію та практику, види роботи, методи, відповідають визначенню провідних цінностей та кінцевої мети, які супроводжують процес підготовки справжнього фахівця (військового журналіста) – професіонала. Вибір методів формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки призводить до диференціації моделей, які акцентують увагу на аналізі професійної діяльності військового журналіста, засвоєнні знань, аналізі цінності і новизни інформації, на розвитку мислення особистості, модифікації її поведінки, на організації самостійного пошуку інформації, створенню власного стилю представлення надійної інформації. Такі моделі передбачають стимуляцію навчання, вони пов'язані із задоволенням потреб суб'єкта у самовдосконаленні, з активізацією його сприйняття, пошуком-структуризацією нової інформації.

Модель (фр. *modèle*, італ. *modello*, від лат. *modulus* – міра, мірило, зразок, норма). Слово «модель» застосовується в українській мові в різних значеннях,

модель – еталон, зразок, стандарт чого-небудь; модель розвитку, самовдосконалення; тимчасове, вибіркове усвідомлення усієї важливості впровадження інтерактивних технологій навчання в навчальному – виріб з будь-якого матеріалу; моделями називають зображувані об'єкти; і нарешті, модель – пристрій, що відтворює будову і дію будь-якого об'єкта в наукових, практичних та інших цілях. Модель, в широкому розумінні цього слова, це образ, умовний або уявний, який може бути представлений у вигляді зображення, опису, схеми, креслення, логіко-математичної формули тощо. Модель може бути прообразом якого-небудь об'єкта або системи об'єктів. Модель завжди має на увазі з одного боку абстракцію, з іншого боку модель є прообразом оригіналу.

У педагогіці модель найчастіше використовують з пояснювальною та з евристичною метою, моделювання сприяє отриманню нових знань, аналіз модельованого явища, процесу дозволяє робити певні висновки, умовиводи. Модель в педагогіці – це засіб пізнання об'єкта. Модель є прагненням формалізувати певні стосунки, дії, зв'язки між об'єктами, які відображають основні істотні властивості системи, з метою їх глибокого, повного усвідомлення, можливості коригування в залежності від поставлених цілей і завдань.

Модель, на нашу думку, є формою відображення дійсності, вона передбачає абстрагування і ідеалізацію, відображення істотних властивостей об'єкту, що вивчається, з точки зору мети дослідника, і абстрагованість від несуттєвих властивостей. Модель компактно відображає, відтворює у спрощеному вигляді структуру, взаємозв'язки, взаємозалежності між елементами досліджуваного об'єкта. Моделювання в педагогіці передбачає побудову системи, яка в дійсності здатна функціонувати відповідно зі зв'язками відображеними в моделі в повному її утриманні. Модель дозволяє схематично виразити висунуті припущення, що стосуються теоретичної або практичної проблеми, і, в ході експерименту, перевірити їх істинність, знайти обґрунтування.

В. Олійник під моделлю розуміє систему об'єктів чи знаків, яка відображає основні істотні властивості системи – оригіналу і дозволяє отримати інформацію про можливі стани системи в майбутньому і шляхи їх здійснення [101].

В педагогічній та психологічній літературі наголошується, що завдяки моделюванню стає можливим: компактно організовувати факти; визначати структурні компоненти моделі та їх взаємозв'язки і взаємозалежності; планувати експеримент; застосовувати систему на практиці; вносити корективи; виконувати кількісні розрахунки.

На думку В. Маслова головною метою створення моделі є можливість проведення експерименту, практичної апробації концепції, наукових положень, технологічних пропозицій автора. Це потребує їх чіткого мовного та ілюстративного відображення організації втілення у педагогічну практику, оцінки поточної та підсумкової інформації про результати апробації моделі, внесення в разі необхідності, певної корекції у ті чи інші складові моделі [93].

В українській педагогічній науці поняття «педагогічна модель» найчастіше розглядається як ідеальна або матеріальна система, що відображає суттєві властивості, структуру та функції реального педагогічного об'єкта чи процесу, з метою його глибшого пізнання, прогнозування або проєктування [17, с. 63–75].

М. Тютюнник, роботи якого є фундаментальними для розуміння моделювання, визначає модель як «подумки представлену або матеріально реалізовану систему, що відтворює об'єкт дослідження, має здатність підміняти його для одержання нової інформації при її вивченні» [140]. У контексті педагогіки це означає, що модель створюється для вивчення складних педагогічних явищ, що їх неможливо або складно дослідити безпосередньо.

Українські дослідники часто підкреслюють, що педагогічна модель є штучно створеною системою, яка цілком або частково відтворює сутність і якість оригіналу. Вона виступає як теоретичний взірець-еталон, що дозволяє

організувати процес формування професійної компетентності на основі певних принципів та умов [49, с. 8].

Науковці також виділяють різні типи педагогічних моделей за повнотою опису (повні, неповні, наближені) та характером досліджуваних процесів (детерміновані, схоластичні) [124]. Це свідчить про розгалуженість та глибоку теоретичну розробку концепції моделювання в українській педагогіці.

Важливою вимогою до педагогічної моделі є її адекватність, тобто відповідність реальній дійсності та суттєвим властивостям об'єкта, що моделюється [102, с. 60–68]. Педагогічні моделі є науковими уявленнями у сфері освіти, і реальний об'єкт може мати кілька обґрунтованих моделей, що різняться між собою.

Н. Бахмат у своїх дослідженнях зазначає, що «...модель формування професійної компетентності ... є сукупністю теоретичних знань і практичних умінь на новому якісному рівні та передбачає його здатність до діяльності на рівні цілеспрямованості, що ґрунтується на сукупності теоретичних знань і практичних умінь. Процесуальний аспект моделі містить поетапну організацію процесу навчання майбутніх фахівців, що враховує особливості кожного з етапів їх фахової підготовки» [134, с. 10–15].

Н. Приходькіна у своїх дослідженнях підкреслюється процес моделювання, як внесок у формування методичної моделі діалогу через медіаграмотність та роботу з цитатами [113, с. 276–329].

У закордонній науковій літературі поняття «педагогічна модель» (або близькі до нього "educational model", "instructional model", "learning model") також широко використовується, але акценти можуть дещо зміщуватися в бік практичного застосування та проектування освітнього досвіду.

Г. Каппс та К. Рейман, як правило, у своїй сфері досліджень акцентують на моделях, що описують процеси навчання та викладання, а також на тому, як ці процеси впливають на результати здобувачів освіти. Часто їхні підходи ґрунтуються на системному аналізі освітніх програм, де модель виступає як

спрощене представлення складної системи з метою її проєктування або оцінювання.

Закордонні підходи часто оперують терміном «instructional design models» (моделі освітнього проєктування), що включають такі відомі як ADDIE model (Analysis, Design, Development, Implementation, Evaluation) або ARCS model (Attention, Relevance, Confidence, Satisfaction), що фокусується на мотиваційному дизайні навчання [97]. Ці моделі є покроковими алгоритмами для розробки ефективних навчальних програм і курсів, демонструючи практичну спрямованість закордонних досліджень.

Деякі закордонні дослідники, як-от Джон Келлер (John Keller) у своїй ARCS-моделі, акцентують на психологічних аспектах навчання, де модель описує чинники, що впливають на мотивацію учнів та їхню залученість до освітнього процесу [97].

Моделі можуть також розглядатись як інструмент для зіставлення висновків різних дослідників та для власного діагностичного експерименту, що допомагає уникнути неточностей та підвищити об'єктивність [135, с. 426].

Отже, модель завжди є певним спрощенням реальності, виділяючи лише найсуттєвіші елементи та зв'язки. Педагогічна модель є інструментом пізнання, проєктування та вдосконалення педагогічної практики та відображає систему елементів та їхні взаємозв'язки. Вона створюється для досягнення конкретних дослідницьких або практичних цілей (наприклад, підвищення якості освіти, формування компетентностей).

Таким чином, педагогічна модель є не просто описом, а конструюванням певного ідеалу або робочої схеми, що допомагає дослідникам та практикам краще зрозуміти складні педагогічні явища та цілеспрямовано впливати на них для досягнення бажаних освітніх результатів.

Сьогодні у науковій літературі існує класифікація типів моделей. Моделі бувають: описові; статичні; динамічні; історичні; емпіричні; нормативні. У науковій літературі також ще умовно виділяються більш узагальнені типи

моделей: фізичні (мають подібну з оригіналом природу); матеріально – математичні (їхня фізична природа відрізняється від прототипу, але можливий математичний опис поведінки оригіналу); логіко – семіотичні (конструюються зі спеціальних знаків, символів і структурних схем).

Процес побудови моделі в наукових джерелах має назву – моделювання (modelling). Це фундаментальний метод наукового пізнання, який дозволяє досліджувати об'єкти та явища, що є занадто складними, недоступними для безпосереднього спостереження, небезпечними для експериментування або ж існують лише гіпотетично. В. Маслов, доводить, що моделювання є не тільки методом, а й підсистемою (самостійною стадією) управління, яка має специфічні функції та форми прояву.

Побудова педагогічної моделі є складним дослідницьким завданням, що вимагає системного підходу та чіткого дотримання методологічних принципів. Це процес створення ідеалізованого або спрощеного відображення реального педагогічного об'єкта, процесу чи явища з метою його вивчення, аналізу, оптимізації або проектування. До ключових аспектів моделювання можна віднести: заміщення оригіналу моделлю (моделювання є непрямим методом пізнання. Замість безпосереднього вивчення оригіналу, дослідник звертається до його моделі, яка є доступнішою для маніпуляцій, аналізу та експериментування); відображення суттєвих властивостей (модель не є повною копією оригіналу, вона відображає лише ті властивості, зв'язки та аспекти, які є суттєвими для досягнення поставленої мети дослідження; несуттєві деталі опускаються, що дозволяє зосередитися на головному); перенесення знань (результати, отримані при дослідженні моделі, переносяться на оригінал, дозволяючи отримати нові знання про його властивості, поведінку або функціонування).

Взагалі побудова педагогічної моделі відбувається за допомогою визначених цілей, закономірностей, принципів, визначення змісту, форм, методів, системи

контролю та оцінки результату. Таким чином, перелічене є характеристикою дидактичного процесу, процесу формування та розвитку компетенцій.

У процесі побудови моделі виділяють певні етапи. Серед них можна виділити наступні: постановка задачі (чітке формулювання об'єкта дослідження та тих питань, на які модель має дати відповіді); конструювання моделі (на цьому етапі відбувається безпосереднє конструювання моделі - це може бути математична формула, графічна схема, фізичний макет, комп'ютерна програма, або, у педагогіці, – концептуальна схема педагогічного процесу з виділенням компонентів та їхніх взаємозв'язків. Вибір типу моделі залежить від характеру об'єкта та мети дослідження.); перевірка побудованої моделі на достовірність (оцінка адекватності моделі оригіналу та її відповідності поставленим цілям та у разі необхідності модель коригується та уточнюється); застосування; оновлення, тощо.

Моделювання спроможне створити оптимальні передумови для експериментальної апробації формування економічної компетентності майбутніх менеджерів освіти засобами ігрових форм навчання.

Проаналізувавши наявні типи моделей, ми прийшли до висновку, що найбільше відповідає цілям нашого дослідження модель структурного типу. Модель структурного типу є одним із поширених видів наукових моделей, яка акцентує увагу на внутрішній будові об'єкта, взаємозв'язках між його елементами та їхній ієрархії. На відміну від функціональних моделей, які описують процеси та дії, структурна модель зосереджується на статичних аспектах організації системи.

У загальному розумінні, структурна модель відображає компоненти об'єкта та зв'язки між ними. Вона відповідає на запитання «з чого складається?» і «як це організовано?». Як зазначає С. Шкарлет, побудова моделей структурного типу спрямована на ідентифікацію вимірів певного потенціалу, що передбачає аналіз його складових [159, с. 45], що підкреслює її аналітичну та ідентифікаційну функцію.

Побудова структурної моделі є важливим етапом у науковому дослідженні, оскільки вона надає чітке, хоча й спрощене, уявлення про внутрішню організацію досліджуваного явища, що є необхідною передумовою для подальшого функціонального аналізу та практичного впровадження.

Цілісність моделі забезпечується єдністю структурних (мета; зміст процесу, результат) і функціональних (фактори, принципи, етапи, методи, критерії, рівні) компонентів. Структурна модель формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів в процесі фахової підготовки, яка має чіткі взаємопов'язані структурні компоненти та представляє алгоритм використання різноманітних методів навчання, який забезпечує опанування майбутніми військовими журналістами певних професійних функцій.

Аналіз наукової літератури дозволяє визначити інформаційно-аналітичну компетентність журналіста як інтегровану здатність ефективно використовувати інформаційно-комунікаційні технології, зокрема комп'ютерну техніку, у професійній діяльності з урахуванням специфіки робочого середовища, особливо в умовах воєнного стану в Україні. Вона включає вміння здійснювати пошук різноманітної інформації з різних джерел, здійснювати її критичну оцінку, аналіз, відтворення та передавання іншим. До складу інформаційно-аналітичної компетентності входить також здатність на основі здобутих знань розв'язувати інформаційні проблеми, що виникають у процесі професійної діяльності, здійснювати ефективний пошук, добір і креативне використання необхідного матеріалу, а також успішно функціонувати в сучасному інформаційному середовищі та брати активну участь у суспільному житті. Сучасний журналіст має не лише володіти новітніми інформаційно-комунікаційними технологіями, але й активно застосовувати їх у професійній практиці й для власного професійного саморозвитку.

Модель ґрунтується на синергетичному, системному, ситуаційному, компетентнісному, особистісному та діяльнісному підходах (вони

спрямовують майбутнього військового журналіста до суб'єкт-суб'єктних відносин, дають можливість розвивати здібності до прийняття рішень у невизначених ситуаціях в умовах війни, мотивувати власну поведінку, цілеспрямовано змінювати свої професійні якості, формувати автономну та гнучку поведінку, адекватно оцінювати бойові ситуації та вчасно реагувати на зміни); принципах формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів: неперервності, проблемності, системності, орієнтації на досвід, самоосвіти, діалогічності, що реалізуються через функції військового журналіста (інформаційну, аналітичну, документальну, протидії дезінформації, психологічну). У моделі представлено структуру інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів, яку складають взаємопов'язані компоненти: мотиваційний (міжособистісне спілкування, мотиви, потреби, інтереси, ціннісні орієнтації); когнітивний (технічні навички); операційний (навички журналістського письма); особистісний (командна взаємодія); визначено рівні сформованості інформаційно-аналітичної компетентності військових журналістів (високий, вище середнього, середній, низький).

Вважаємо, що формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів в процесі фахової підготовки складається з низки структурних компонентів у вигляді певної етапності, з-поміж яких найбільш вагомими, на нашу думку, є:

- *мотиваційно-ціннісний*, що містить мотиви, цілі, потребу в самовдосконаленні та розвитку інформаційно-аналітичної компетентності, а також особисті якості й цінності військового журналіста, його ініціативність, ціннісне ставлення до майбутньої професії;

- *змістовно-процесуальний*, що передбачає знання особливостей майбутньої професійної медіа-діяльності та застосування під час роботи сучасних інформаційних технологій; використання знань, умінь і навичок для

прийняття рішень, визначення особистих цілей, складання планів і проєктів, досягнення конкретного результату своєї діяльності;

– *комунікативно-діяльнісний* – визначає модель поведінки в соціальних мережах, в умовах повної присутності в епіцентрі збройного конфлікту; готовність майбутнього журналіста до самореалізації, формування здатності вирішувати поставлені професійні завдання; знання англійської мови та мови суміжних країн на достатньому рівні, що забезпечує якісне виконання наукових досліджень під час навчання;

– *рефлексивно-корекційний*, що охоплює контроль результатів власної діяльності, адекватну самооцінку на основі самосвідомості й рефлексії, допомагає осмислити рівень власної професійної компетентності й проєктувати умови її підвищення, що включає самоаналіз, оцінювання власних знань, необхідних для виконання майбутньої професійної діяльності, критичний аналіз відомостей і даних, отриманих з різних джерел за допомогою інформаційно-комунікативних технологій та ін.

Теоретико-цільовий компонент запропонованої моделі охоплює мету, науково-методологічні підходи, принципи та завдання формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі їхньої професійної підготовки, а також визначає її основні структурні компоненти (*мотиваційно-ціннісний, змістовно-процесуальний, комунікативно-діяльнісний, рефлексивно-корекційний*).

Організаційно-змістовий блок включає змістову складову організації освітнього процесу, який спрямований на реалізацію ОП «Журналістика» та «Військова журналістика» у вітчизняних закладах вищої освіти і вміщує педагогічні умови, які сприяють якісному формуванню інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки та зміст, форми і методи їх реалізації.

У розробленій моделі ми виокремили такі педагогічні умови, які сприятимуть якісному досягненню позитивного результату у формуванні

інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів: системність проведення занять максимально наближених до бойових умов; реалізація індивідуально-диференційованого підходу до здобувачів вищої освіти з урахуванням варіативного рівня засвоєння навчальної дисципліни та ступеня професійної орієнтації на виконання функціональних обов'язків в умовах збройного конфлікту; спрямування майбутніх військових журналістів на самореалізацію в навчальній діяльності; високий рівень підготовки викладачів фахових дисциплін для майбутніх військових журналістів.

Діагностично-результативний блок відображає критерії, показники, рівні сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки. Комунікативний, який охоплює вміння професійного спілкування, зокрема міжособистісної взаємодії, ведення діалогу у складних соціально-комунікативних умовах, а також спроможність працювати у команді та з представниками інших професійних груп. Цей критерій є відображенням соціальної компетентності військового журналіста. Мотиваційно-ціннісний критерій – стосується особистісної мотивації до професійної діяльності, стійкого інтересу до галузі військової журналістики, прагнення до саморозвитку, наявності усвідомленої системи професійних цінностей та етичних орієнтирів. Операційно-діяльнісний критерій – визначає здатність майбутнього військового журналіста застосовувати здобуті знання, уміння й навички в практичній діяльності, зокрема в екстремальних та бойових умовах. До цього критерію належить також вміння працювати з джерелами інформації, здійснювати критичний аналіз контенту та продукувати журналістські матеріали.

У свою чергу, кожен «критерій» повинен бути оціненим за відповідними «показниками» та рівнями їх сформованості (високий, достатній, середній, низький).

Здійснюючи професійну діяльність, військовий журналіст виконує різні види медійної діяльності: оперативно висвітлює події з фронту та тилу; готує репортажі, статті, інтерв'ю про ситуацію в зоні бойових дій; надає оцінку військово-політичної ситуації та стратегічних і тактичних дій сторін конфлікту; фіксує військові злочини та порушень прав людини. До професійних обов'язків військового журналіста в умовах війни залучаємо наступні: збереження історичних фактів про війну; викриття фейків та інформаційних атак ворога; перевірка фактів та розвінчання пропаганди; поширення історій героїзму військових та цивільних; формування патріотичного духу у суспільстві; взаємодія із міжнародними медіа, дипломатами та правозахисними організаціями; донесення правди про війну світовій спільноті. Військовий журналіст, на нашу думку, є не лише інформатором, а й частиною інформаційної боротьби, що формує суспільну думку та впливає на хід історії тощо. Тобто, здійснюючи різні види журналістської діяльності, він виконує певні функції: інформаційну, аналітичну, документальну, протидіє дезінформації, психологічно-моральну, комунікаційну.

Водночас зазначені види журналістської професійної діяльності потребують від військового журналіста відповідних знань, умінь, навичок, певної мотивації і особистісних якостей, які сприяють досягненню ефективних результатів професійної діяльності. Це актуалізує значення синергетичного, системного, ситуаційного, компетентнісного; особистісного, діяльнісного підходів для нашого дослідження. Тому, конкретизувавши ознаки, які визначають специфіку інформаційно-аналітичної компетентності військового журналіста та його професійно-медійні функції, ми можемо визначити її структуру та зміст. Схематично структуру моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів в процесі фахової підготовки відображено на рис. 2.1.

Рис. 2.1 Модель формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки

Для ефективного і раціонального використання різних методів реалізації педагогічних умов визначено певні їх групи: *традиційні* (ситуаційне моделювання (case-study), імітаційні ігри, польові заняття на спеціальних майданчиках, робота в малих групах, діагностичне оцінювання знань, персоналізовані консультації викладача, проєктне навчання (створення власних журналістських матеріалів), науково-практичні семінари та конференції); *нетрадиційні* (використання VR/AR технологій для імітації бойових умов, створення кризових центрів або симуляційних середовищ на базі закладу освіти, персоналізовані освітні траєкторії на основі ІТ-рішень (освітні платформи, адаптивні курси), менторство або тьюторство (системне індивідуальне супроводження), мотиваційні зустрічі з практиками в форматі «живої бібліотеки», інтервізійні сесії (взаємне навчання викладачів через аналіз практичних ситуацій), участь у тренінгах із цифрової та фізичної безпеки, тактичної медицини).

Ситуаційне моделювання (case-study) – є ефективними педагогічними інструментами, спрямованими на активізацію когнітивних, комунікативних та креативних здібностей здобувачів освіти. Він сприяє не лише набуттю знань, а й формуванню ключових професійних компетентностей через занурення в реалістичні проблемні ситуації. Ситуаційне моделювання (case-study) базується на використанні структурованих описів реальних або гіпотетичних подій (кейсів) для спільного аналізу, дискусії та розробки рішень. Суть методу полягає в тому, що здобувачі освіти працюють з текстами, які містять чітко виражену проблему або ситуацію, що потребує вирішення.

До ключових особливостей кейс-технології відносимо: реалістичність (кейси є моделюванням життєвих або професійних ситуацій, що дозволяє здобувачам освіти застосовувати теоретичні знання у контексті реальних викликів); проблемність (проблема в кейсі, як правило, представлена в неявному, прихованому вигляді та не має однозначного вирішення, що стимулює критичне мислення та пошук альтернативних підходів):

самостійний пошук рішень (на відміну від традиційних методів, кейс-технологія не передбачає надання готових відповідей – здобувачі самостійно формулюють висновки, спираючись на власний досвід та отримані знання, що сприяє розвитку автономності та професіоналізму); комунікативні та творчі здібності (аналіз кейсів у груповому форматі розвиває навички командної роботи, аргументації, публічного виступу та пошуку креативних рішень); діагностична функція (розроблене учасником або групою рішення слугує індикатором рівня його компетентності та професійної підготовки) [73].

Охарактеризуємо, вище зазначені методи та форми реалізації педагогічних умов формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів в процесі фахової підготовки.

Імітаційна гра – це спеціально організована навчальна діяльність, що відтворює елементи реального процесу або системи з метою її вивчення, аналізу чи тренування учасників. В основі імітаційних ігор лежить принцип моделювання, де учасники виконують певні ролі, взаємодіють відповідно до заданих правил і сценаріїв, а результати їхніх дій аналізуються. В. Десятников визначає імітаційні ігри як метод активного навчання, що відтворює зміст, характер та послідовність дій фахівців у змодельованих ситуаціях професійної діяльності [46, с. 98]. Це підкреслює їхню орієнтацію на формування

Існують різні підходи до класифікації імітаційних ігор. Зазвичай виділяють:

- рольові ігри: учасники приймають на себе певні ролі (наприклад, військовий журналіст, прес-офіцер, місцевий житель у зоні конфлікту) та діють відповідно до сценарію. Основний акцент робиться на комунікації, емпатії та прийнятті рішень у соціально-професійному контексті;

- ділові ігри: зосереджені на прийнятті управлінських, тактичних або стратегічних рішень у змодельованій професійній ситуації (наприклад, проведення прес-конференції під час кризової ситуації, розробка медіа-плану операції). Вони вимагають аналітичного мислення та відповідальності за результати;

- симуляційні вправи (тренажери): використання спеціального

програмного забезпечення або апаратно-програмних комплексів (тренажерів), що дозволяють імітувати реальні пристрої, обладнання або складні ситуації (наприклад, симулятори водіння, авіаційні тренажери, тренажери для відпрацювання першої допомоги в умовах обстрілу);

– організаційно-діяльнісні ігри (ОДІ): більш складні, багатоетапні ігри, що передбачають колективну розробку рішень для комплексних проблем, які виходять за межі однієї спеціальності.

Педагогічний потенціал імітаційних ігор у підготовці військових журналістів полягає у формуванні практичних навичок, що забезпечує можливість багаторазового відпрацювання навичок збору інформації в екстремальних умовах, проведення інтерв'ю з учасниками конфлікту, написання репортажів під тиском часу, взаємодії з військовими та цивільним населенням; розвиток критичного мислення та прийняття рішень, коли учасники вчаться швидко аналізувати ситуацію, оцінювати ризики, вибирати оптимальні стратегії поведінки та медіа-подачі матеріалу в умовах невизначеності; посилення психологічної стійкості шляхом моделювання стресових ситуацій (наприклад, імітація обстрілу, спілкування з психологічно травмованими людьми) сприяє розвитку стресостійкості, емоційної саморегуляції та готовності до роботи в умовах психологічного тиску. А. Алексюк підкреслює, що імітаційні ігри є ефективним засобом формування професійної компетентності, оскільки вони дозволяють відпрацьовувати дії в умовах, максимально наближених до реальних, що особливо важливо для професій екстремального профілю [3, с. 145]; розвиток комунікативних та соціальних навичок, які забезпечують досвід взаємодії з різними суб'єктами конфлікту, відпрацювання навичок переговорів, конфлікт-менеджменту, командної роботи; оволодіння етичними принципами, коли ігри можуть включати сценарії, що вимагають прийняття складних етичних рішень, що сприяє формуванню професійної відповідальності та морально-етичних орієнтирів та безпечне експериментування, що дозволяють здобувачам освіти

експериментувати з різними стратегіями поведінки та медіа-підходів, не наражаючи себе та інших на реальну небезпеку.

Імітаційні ігри, особливо у поєднанні з кейс-технологіями та методом проєктів, є незамінним компонентом у підготовці майбутніх військових журналістів, оскільки вони дозволяють здобути унікальний досвід, який неможливо отримати іншими методами навчання.

Польові заняття на спеціальних майданчиках – це вид навчальної діяльності, що проводиться за межами аудиторій, на спеціально обладнаних територіях (майданчиках, полігонах), які імітують або відтворюють реальні умови виконання професійних завдань. У контексті підготовки військових журналістів такі майданчики можуть моделювати: зону бойових дій (імітація обстрілів, вибухів, зруйнованих будівель, пересування по мінно-вибухових полях); пункти надання допомоги (розгортання польових шпиталів, пунктів прийому біженців); контрольно-пропускні пункти (імітація взаємодії з військовими, цивільним населенням); різні типи місцевості (ліс, гірська місцевість, урбанізована забудова для відпрацювання навігації та орієнтування).

Метод передбачає активну діяльність здобувачів освіти, які виконують завдання, максимально наближені до тих, з якими вони зіткнуться у своїй професійній діяльності, під керівництвом досвідчених інструкторів (як правило, діючих військових або ветеранів).

Робота в малих групах, є одним із найбільш затребуваних та ефективних інтерактивних методів навчання, що активно застосовується у сучасній педагогіці для розвитку комунікативних, соціальних, когнітивних та професійних компетентностей здобувачів освіти. Сутність цього методу полягає в організації спільної діяльності кількох осіб (зазвичай 3–7 учасників), які об'єднуються для виконання певного навчального завдання або вирішення спільної проблеми.

В основі роботи в малих групах лежить ідея кооперативного навчання (cooperative learning), де успіх кожного учасника залежить від успіху групи в

цілому, і навпаки. Це створює умови для взаємодії, взаємодопомоги та колективної відповідальності. О. Пометун та Л. Пироженко підкреслюють, що навчання у співпраці сприяє розвитку соціальних компетентностей, оскільки учні вчаться ефективно взаємодіяти, вирішувати спільні завдання та брати відповідальність за результат [109, с. 87].

Застосування роботи в малих групах є особливо цінним у підготовці майбутніх військових журналістів завдяки специфіці їхньої професійної діяльності, яка часто передбачає командну роботу в складних та небезпечних умовах: формування навичок командної взаємодії (військовий журналіст рідко працює наодинці в зоні конфлікту – він є частиною групи, прес-центру або військового підрозділу. Робота в малих групах імітує таку взаємодію, дозволяючи відпрацювати розподіл ролей, координацію дій, взаємодопомогу та прийняття спільних рішень в умовах обмеженого часу та ресурсів); розвиток комунікативних здібностей (метод стимулює активну комунікацію, включаючи вміння чітко висловлювати думки, слухати інших, переконувати, вести дискусію та знаходити компроміси); поглиблене засвоєння матеріалу та критичне мислення (студенти обговорюють проблему в групі, вони обмінюються різними поглядами, аналізують інформацію з різних точок зору, що сприяє глибшому розумінню матеріалу та розвитку критичного мислення, аргументуючи свою позицію); стимулювання творчості та інноваційності (у груповій роботі часто генерується більше ідей та нестандартних рішень, ніж при індивідуальній роботі, що особливо важливо для військових журналістів, яким доводиться шукати креативні підходи до висвітлення складних подій); підвищення мотивації та замотивованості

Діагностичне оцінювання знань – це процес визначення стартового (початкового) рівня сформованості знань, умінь, навичок та компетентностей здобувачів освіти. Зазвичай його проводять на початку навчального року, перед вивченням нової теми або великого розділу навчальної дисципліни. Головною метою діагностичного оцінювання є не просто констатація факту

наявності чи відсутності знань, а виявлення причин можливих прогалин, сильних і слабких сторін учня, а також прогнозування та корекція подальшого освітнього процесу.

Персоналізовані консультації викладача є важливою педагогічною умовою, що забезпечує індивідуалізацію освітнього процесу та сприяє ефективному формуванню компетентностей здобувачів освіти. Цей метод передбачає цілеспрямовану, індивідуальну взаємодію викладача зі студентом, сфокусовану на унікальних освітніх потребах, проблемних аспектах та запитах конкретного здобувача освіти. І. Бех у своїх працях з особистісно орієнтованого виховання наголошує на важливості індивідуальної взаємодії з учнем для врахування його унікальних потреб та розвитку внутрішнього потенціалу [11].

Проектне навчання (створення власних журналістських матеріалів) ґрунтується на концепції проєктування – цілеспрямованої діяльності, орієнтованої на отримання конкретного, «відчутного» результату, що має практичну або теоретичну значущість. Цей метод стимулює самостійне мислення, вміння формулювати та розв'язувати проблеми, а також прогнозувати наслідки різних варіантів їх вирішення. Особливостями методу є: прагматична спрямованість на результат (центральною ідеєю є створення реального продукту (наприклад, відеофільму, альбому, комп'ютерної газети, конкретного розв'язання теоретичної проблеми), який може бути використаний у практичній діяльності або освітньому процесі; самостійна діяльність (високий ступінь автономності здобувачів освіти, що реалізується як в індивідуальній, так і в парній чи груповій роботі, що сприяє розвитку саморегуляції та відповідальності); інтеграція знань (для успішного виконання проєкту необхідно інтегрувати знання з різних галузей науки, техніки та мистецтва, що сприяє формуванню системного мислення та міждисциплінарної компетентності); дослідницький та проблемний характер (проєктна діяльність включає елементи дослідження, пошуку інформації та

вирішення проблем, що за своєю суттю є творчими процесами); розвиток соціальних та комунікативних навичок (працюючи над проєктом у групі, здобувачі вчаться співпрацювати, спілкуватися, допомагати один одному, що сприяє розвитку соціальних, розумових та комунікативних компетенцій); формування індивідуального стилю (проєктна робота дозволяє кожному учаснику зайняти позицію, що відповідає його можливостям, знанням, умінням та здібностям, сприяючи формуванню унікального індивідуального стилю діяльності).

Науково-практичні семінари та конференції є невід'ємною складовою системи професійного розвитку та підвищення кваліфікації фахівців у будь-якій галузі, включаючи військову журналістику. Це інтерактивні форми освітньої діяльності, що поєднують теоретичні аспекти з практичним досвідом, сприяючи обміну знаннями, обговоренню актуальних проблем та розробці інноваційних рішень.

Використання VR/AR технологій для імітації бойових умов у професійній підготовці. Віртуальна (VR) та доповнена (AR) реальність є передовими імерсивними технологіями, які стрімко інтегруються в освітній процес, зокрема у підготовку фахівців для роботи в екстремальних умовах. Їхнє застосування для імітації бойових умов дозволяє створити високий рівень занурення та реалістичності, що є критично важливим для формування практичних навичок та психологічної стійкості, особливо для майбутніх військових журналістів.

Віртуальна реальність (VR) створює повністю змодельоване цифрове середовище, що імітує бойову зону. Користувач занурюється у віртуальний світ за допомогою спеціальних гарнітур (VR-шоломів), які блокують реальний світ, що дозволяє симулювати будь-які сценарії, від міських боїв до переміщення по замінованих територіях, з можливістю повного контролю над умовами та нескінченною кількістю комбінацій сценаріїв.

Доповнена реальність (AR) накладає віртуальні елементи (графіку,

текст, звуки) на реальне фізичне середовище, що дозволяє інтегрувати віртуальні загрози або інформаційні підказки у реальний простір навчання. Наприклад, через AR-окуляри журналіст може бачити цифрові мітки ворожих позицій на реальному полігоні або отримувати дані про небезпечні зони.

Звернемо увагу на те, що саме завдяки поєднанню змісту навчального матеріалу й VR/AR технологій майбутні військові журналісти на практиці виконують професійно-медійні функції, застосовують набуті знання з дисциплін професійного спрямування і відпрацьовують на практиці набуті навички. Адже, кінцеві результати навчання – це формулювання того, що повинен знати, розуміти та бути здатним виконувати майбутній військовий журналіст після закінчення закладу вищої освіти.

Створення кризових центрів або симуляційних середовищ на базі закладів освіти є інноваційним та високоефективним методом професійної підготовки, спрямованим на формування у здобувачів вищої освіти (зокрема, майбутніх військових журналістів) практичних навичок, психологічної стійкості та здатності приймати оперативні рішення в умовах, максимально наближених до реальних кризових або бойових ситуацій. Цей підхід є вершиною імерсивного навчання, інтегруючи елементи моделювання, імітаційних ігор та використання передових технологій. Кризовий центр (Crisis Simulation Center) або симуляційне середовище у контексті освітнього закладу – це спеціально обладнаний комплекс приміщень, технічних засобів та педагогічних методик, призначений для імітації складних, динамічних та часто небезпечних ситуацій, що вимагають від учасників швидкого реагування, аналізу інформації, прийняття рішень та їхнього комунікативного супроводу.

Персоналізовані освітні траєкторії – це індивідуальні освітні траєкторії, розроблені з урахуванням унікальних потреб, здібностей, інтересів та темпу навчання кожного здобувача освіти. В умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій реалізація персоналізованих освітніх траєкторій стає можливою та високоефективною завдяки використанню спеціалізованих

освітніх платформ та адаптивних курсів, спрямованих на оптимізацію навчального процесу та підвищення його результативності.

Мотиваційні зустрічі з практиками у форматі «Живої бібліотеки» є інноваційним та високоефективним методом активізації пізнавальної діяльності, формування професійної мотивації та розвитку комунікативних навичок у здобувачів освіти. Цей підхід забезпечує унікальну можливість безпосередньої взаємодії студентів із досвідченими фахівцями-практиками, що є особливо цінним у підготовці майбутніх військових журналістів. Концепція «Живої бібліотеки» (Human Library) полягає в тому, що замість традиційних книг «читачі» (студенти) «позичають» на певний час «живі книги» (фахівців-практиків). Кожна така «книга» є представником певної професії, соціальної групи або має унікальний досвід, яким вона готова поділитися. Формат передбачає прямий діалог та обмін думками, що дозволяє «читачам» ставити запитання, отримувати відповіді з перших вуст та руйнувати стереотипи [201; 202; 68].

Інтервізійні сесії – це ефективний метод професійного розвитку та взаємного навчання викладачів, що ґрунтується на колегіальному обговоренні та аналізі конкретних практичних ситуацій (кейсів) з їхньої професійної діяльності. Сутність цього підходу полягає у систематичному обміні досвідом, рефлексії над викликами та пошуку спільних рішень у безпечному та підтримувальному середовищі. Інтервізія відрізняється від супервізії тим, що відбувається на рівних, без ієрархічної залежності [1].

Інтервізія – це форма колегіальної підтримки, що передбачає структурований процес обговорення професійних труднощів, дилем або успіхів, з якими стикаються учасники. Це дає можливість подивитися на власну практику «зі сторони», отримати об'єктивний зворотний зв'язок та нові перспективи. Як зазначає Н. Терещук, інтервізія є однією з найефективніших форм професійного зростання, яка забезпечує взаємне навчання та підтримку у колегіальному середовищі [136, с. 147].

Участь у тренінгах із цифрової та фізичної безпеки, тактичної медицини як ключовий елемент підготовки фахівців. Участь у спеціалізованих тренінгах із цифрової та фізичної безпеки, а також тактичної медицини є критично важливою складовою професійної підготовки фахівців, чия діяльність пов'язана з роботою в умовах підвищеного ризику, зокрема для військових журналістів. Зазначені тренінги формують життєво необхідні навички, що дозволяють мінімізувати загрози, захистити інформацію та надати першу допомогу, забезпечуючи виживання та ефективне виконання завдань у небезпечному середовищі [15; 47; 94].

Як зазначалося нами вище, процес формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів визначається за допомогою певних критеріїв і показників. Саме аналіз експериментальних даних із використання різноманітних методик навчання за відповідними критеріями і показниками дасть нам можливість оцінити рівень сформованості інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів. Більш детально критерії, показники та рівні їх сформованості будуть описані нами у наступному пункту дисертаційного дослідження.

Зауважимо, що кінцевим результатом формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів в процесі фахової підготовки є високий рівень її сформованості, який характеризується тим, що здобувач вищої освіти демонструє стійку професійну мотивацію до навчання, володіє глибокими знаннями та активно їх застосовує у практичних умовах. Використання компетентнісного підходу на основі кінцевих результатів навчання та компетентностей повинно також передбачати адаптацію різних методів, форм та засобів навчання, які застосовуються у процесі реалізації педагогічних умов у процесі фахової підготовки.

Отже, визначення критеріїв, показників та характеристика рівнів інформаційно-аналітичної компетентності військових журналістів стануть основою для проведення педагогічного експерименту. За результатами

експерименту буде визначено стан сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі їх фахової підготовки.

2.3 Критерії та показники оцінювання сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки

Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів є одним із ключових завдань їхньої фахової підготовки, особливо в умовах сучасних гібридних загроз та інформаційної війни. Для забезпечення якості освітнього процесу та моніторингу ефективності підготовки необхідно мати чітко визначені критерії та показники, що дають змогу оцінити рівень сформованості відповідної компетентності.

Здобуваючи інформацію за допомогою мережі Інтернет на думку Л. Башманівської, В. Башманівського, Л. Шевцової [7, с. 30–42], здобувачі вищої освіти - журналісти повинні вміти зіставляти, синтезувати, аналізувати, планувати, використовуючи інформаційно-комунікаційні технології, що посилюють роль активних методів пізнання та дистанційного навчання.

Активне впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у всі сфери суспільного життя зумовлює нагальну потребу у формуванні інформаційно-комунікаційної компетентності як важливої складової професійної підготовки. У цьому контексті особливої значущості набуває розробка і впровадження ефективних освітніх стратегій, спрямованих на забезпечення засвоєння знань, умінь і навичок використання ІКТ для розвитку компетентності у сфері медіа. Інтеграція інформаційно-комп'ютерних технологій в освітній процес закладів вищої освіти орієнтована на формування у здобувачів вищої освіти здатності володіти сучасними електронними засобами, користуватися інноваційними Інтернет-сервісами та ефективно застосовувати їх у професійній діяльності. Розвиток глобальної мережі Інтернет, відкритий доступ до різноманітних інформаційних ресурсів і комунікаційних платформ сприяють

розширенню можливостей для здобуття нових знань і навичок, що, у свою чергу, забезпечує підвищення рівня професійної комунікації та конкурентоспроможності фахівців в умовах геополітичних змін, зокрема це актуально при професійній підготовці військових журналістів в умовах повномасштабної війни РФ на території України.

Як зазначалося нами вище, у процесі професійної діяльності військовий журналіст виконує широкий спектр функцій, що охоплюють різні види медіапрактик. Зокрема, він оперативно висвітлює події як у зоні бойових дій, так і в тилу; готує репортажі, аналітичні статті, інтерв'ю щодо актуальної військово-політичної ситуації; здійснює оцінку стратегічних і тактичних дій сторін конфлікту; фіксує факти воєнних злочинів і порушень прав людини.

До професійних обов'язків військового журналіста в умовах збройного протистояння також належить збереження історичної правди про війну; виявлення та спростування дезінформації, фейків і пропагандистських наративів; поширення історій героїзму військовослужбовців та цивільного населення; формування патріотичного світогляду у суспільстві; взаємодія з міжнародними медіа, правозахисними організаціями та дипломатичними структурами з метою інформування світової спільноти про реальний перебіг подій.

Таким чином, військовий журналіст виступає не лише як передавач інформації, а як активний суб'єкт інформаційного фронту, що формує суспільну думку, мобілізує громадськість і опосередковано впливає на хід історичних процесів. У межах професійної діяльності він реалізує низку ключових функцій, зокрема: інформаційну, аналітичну, документально-свідчильну, контрдезінформаційну, комунікаційно-мобілізаційну та морально-психологічну.

При обґрунтуванні критеріїв формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів ми беремо в якості основи класифікації засобів педагогічної діагностики.

Перш ніж обґрунтуємо критеріїв формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів розкриємо сутність поняття «критерій».

У сучасній педагогічній науці поняття «критерій» трактується як провідний орієнтир для оцінювання певного процесу, явища або результату. Його сутність полягає в тому, що критерій виступає визначальною ознакою, за якою здійснюється порівняння та вимірювання рівня досягнення поставленої мети [37]. Саме на основі критеріїв стає можливою якісна та кількісна діагностика ефективності освітніх впливів.

С. Гончаренко визначає критерій як «ознаку, мірило для оцінювання якості, ступеня або характеру об'єкта» [37]. І. Зязюн підкреслював у своїх працях, що критерії дають змогу виявити не лише факт наявності певної якості, а й рівень її розвитку, що особливо важливо в контексті професійної підготовки майбутніх фахівців [66]. Водночас критерії, зауважує Т. Поніманська, мають бути релевантними до мети навчального процесу, відповідати його змісту та логіці формування компетентностей (Т. Поніманська, 2012).

У межах педагогічного оцінювання критерій є одним з трьох взаємопов'язаних елементів діагностичної системи, поруч із показниками (які конкретизують критерій) та рівнями (які відображають ступінь вираженості ознак). Така структурна побудова дозволяє об'єктивно вимірювати результати навчальної діяльності, у тому числі ступінь сформованості професійних компетентностей, а у межах нашого дослідження інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів.

Система міжнародних стандартів «ISO 9000» [127] трактує «критерій», як мірило відображення цілісності властивостей об'єкта, що забезпечує його існування; ідеал, що відображає вищий, досконалий (еталонний) рівень явища, яке підлягає дослідженню; засіб вибору, або виміру чогось. У свою чергу,

«показник» є нічим іншим, як конкретний вимірник «критерію», що сприяє якісному спостереженню, здійсненню його обліку тощо.

Питанням визначення критеріїв, показників, рівнів та ступенів сформованості готовності (професійних компетенцій) майбутніх офіцерів інституцій СБОУ присвячені наукові праці: Л. Балагури, Л. Барановської, М. Боровика, О. Кирилюка, М. Лакатош, Ю. Лісніченка, Р. Любича, Л. Нанівської, Т. Павлюк, С. Решетника, А. Турчинова, О. Хацаюка, О. Ходаня, О. Шагова, О. Шемчук, Д. Швеця, В. Ягупова й інших фахівців обраного напрямку дослідження.

У розрізі теоретичного дослідження доцільно підкреслити, що сучасна педагогічна наука під поняттям «критерій» розуміє «сукупність ознак, на основі яких складається оцінка умов, процесу й результату навчальної діяльності, що відповідає поставленій меті» [85]. У наукових працях Л. Спенсер «критерій» визначається, як система вимірювання з метою визначення ефективності виконаної роботи (завдання) – є найважливішим і першочерговим етапом дослідження.

Таким чином, критерій у структурі дисертаційного дослідження постає як системотвірний компонент, що забезпечує методологічну основу для визначення ефективності процесу професійної підготовки, його спрямованості, логіки та результативності.

У науково-педагогічній літературі існує кілька підходів до класифікації засобів педагогічної діагностики, що дозволяють систематизувати інструменти, використовувані для оцінки знань, умінь, навичок, компетентностей і розвитку особистості здобувачів освіти.

Нижче подано узагальнену класифікацію за провідними критеріями:

– за формою представлення: вербальні (анкети, тести з відкритими відповідями, бесіди, інтерв'ю, есе), невербальні (графічні завдання, схеми, діаграми, піктограми), комбіновані (інтегровані завдання з візуальними та текстовими елементами (наприклад, тестові мультимедійні системи);

- за способом отримання інформації: прямі (тести, контрольні завдання, спостереження, співбесіди, непрямі (аналіз продуктів діяльності (твори, проєкти, звіти), портфоліо, самооцінка, взаємооцінка;
- за суб'єктом оцінювання: тести, інтерв'ювання, рейтинги, шкали, опитувальники, рефлексивні щоденники, групові обговорення, рецензування тощо;
- за метою застосування: діагностичні (виявлення наявного рівня підготовки), формувальні (оцінювання прогресу під час навчання), підсумкові (оцінювання кінцевого результату), прогностичні (визначення потенціалу розвитку або ризиків);
- за ступенем структурованості: стандартизовані (психолого-педагогічні тести з надійністю, валідністю), напівструктуровані (анкети, кейси, ситуаційні завдання), неструктуровані (спостереження, есе, вільні інтерв'ю, творчі роботи);
- за технологічною основою: традиційні (класичні контрольні, залікові та тестові форми), цифрові (онлайн-опитування, цифрові кейс-завдання, платформи моніторингу (наприклад, Google Forms, Moodle), інтерактивні (VR/AR-симуляції, гейміфіковані діагностичні інструменти);
- за об'єктом діагностики: знання (когнітивний компонент), уміння та навички (практичний компонент), ціннісно-мотиваційна сфера (афективний компонент), компетентності (інтегративна оцінка діяльності в умовах професійних ситуацій).

Таким чином, класифікація засобів педагогічної діагностики дозволяє цілеспрямовано добирати інструментарій відповідно до цілей навчання, специфіки дисциплін та освітньої програми, рівня сформованості компетентностей та умов освітнього середовища (традиційного чи цифрового).

Звернемо увагу на те, що у межах нашого дослідження формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки розглядається як цілісний, поетапний процес, що передбачає наявність структурованої системи взаємопов'язаних компонентів.

У структурі цієї компетентності ми виокремили чотири взаємодоповнювальні компоненти, кожен із яких виконує визначену функцію у забезпеченні ефективності професійної підготовки, а саме:

Мотиваційно-ціннісний компонент відображає внутрішню готовність здобувача вищої освіти до професійного самовдосконалення, засвоєння інформаційно-аналітичних знань і вмінь, а також його ціннісно-світоглядні орієнтації. До його змісту належать домінуючі професійні мотиви, стійка навчально-пізнавальна мотивація, потреба в реалізації особистісного потенціалу у професійній діяльності, сформоване ціннісне ставлення до професії військового журналіста, ініціативність, відповідальність, громадянська зрілість.

Змістовно-процесуальний компонент охоплює систему професійно значущих знань, умінь і навичок, необхідних для ефективної аналітичної діяльності у сфері медіакомунікацій в умовах збройного конфлікту. До його складу входять: обізнаність із специфікою професійної діяльності військового журналіста; здатність використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології у професійному середовищі; навички прийняття зважених рішень на основі аналізу інформації; уміння визначати цілі, планувати діяльність і досягати очікуваних результатів у межах поставлених завдань.

Комунікативно-діяльнісний компонент забезпечує формування фахової мобільності, інформаційної гнучкості та здатності до ефективної професійної взаємодії у кризових і небезпечних умовах. Він передбачає опанування норм поведінки у цифровому медіасередовищі, розвиток навичок комунікації з різними цільовими аудиторіями, зокрема міжнародними структурами, правозахисними організаціями, дипломатичними представництвами тощо. Важливою складовою є знання іноземних мов (передусім англійської та мов суміжних країн), що забезпечує доступ до джерел інформації, участь у міжнародному науковому дискурсі та підвищує ефективність аналітичної діяльності.

Рефлексивно-корекційний компонент характеризується наявністю вміння здійснювати критичний аналіз власної професійної діяльності, оцінювати її результати, визначати рівень сформованості інформаційно-аналітичної компетентності та прогнозувати шляхи її вдосконалення. Цей компонент передбачає розвиток рефлексивного мислення, самосвідомості, здатності до адекватної самооцінки, застосування цифрових інструментів для моніторингу результатів діяльності, а також уміння працювати з інформацією, отриманою з різних джерел, включаючи оцінку її достовірності та релевантності.

Таким чином, представлена нами у попередньому пункту дисертації модель формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів ґрунтується на інтеграції мотиваційно-ціннісного, змістовно-процесуального, комунікативно-діяльнісного та рефлексивно-корекційного компонентів, що забезпечує цілісність, послідовність і результативність професійної підготовки в умовах сучасних інформаційних викликів.

Відповідно до вище сказаного виділимо та обґрунтуємо критерії, показники, рівні сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі їх професійної підготовки.

Вчені С. Єфіменко, С. Демченко, І. Матійків, Г. Полякова, Ю. Приходько, О. Ткачук здійснюючи оцінювання професійної компетентності майбутніх фахівців визначають такі критерії: мотиваційним, ціннісно-мотиваційним, когнітивним, комунікативним, операційно-діялісним, рефлексивним.

С. Марченков у своєму дослідженні, яке стосується формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових визначає такі критерії: мотиваційно-цільовий, організаційно-змістовий, операційно-діялісний, контрольно-результативний [92].

Отже, «критерії та показники оцінювання сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі професійної підготовки – є своєрідним «еталоном» для визначення та оцінювання фактичного стану та рівня сформованості зазначеної вище

компетентності відповідно до встановлених вимог (із урахуванням завдань та функцій покладених на військового журналіста), які визначені відомчими нормативно-правовими документами (актами, настановами, інструкціями, методичними рекомендаціями тощо).

Аналізуючи результати наукової та методичної літератури з проблеми дослідження [7, с. 30–42]; [20, с. 50–52]; [53, с. 856–857]; [92], [150] та враховуючи наукові погляди учених (практиків): О. Баніта, В. Бурхайла, О. Вернигори, Б. Кушнарьова, Н. Лобача, Л. Русин, Ю. Самсонова нами було виділено три ключові критерії, що дозволяють всебічно оцінити стан розвитку інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів:

Комунікативний, який охоплює вміння професійного спілкування, зокрема міжособистісної взаємодії, ведення діалогу у складних соціально-комунікативних умовах, а також спроможність працювати у команді та з представниками інших професійних груп. Цей критерій є відображенням соціальної компетентності військового журналіста.

Мотиваційно-ціннісний критерій – стосується особистісної мотивації до професійної діяльності, стійкого інтересу до галузі військової журналістики, прагнення до саморозвитку, наявності усвідомленої системи професійних цінностей та етичних орієнтирів.

Операційно-діяльнісний критерій – визначає здатність майбутнього військового журналіста застосовувати здобуті знання, уміння й навички в практичній діяльності, зокрема в екстремальних та бойових умовах. До цього критерію належить також вміння працювати з джерелами інформації, здійснювати критичний аналіз контенту та продукувати журналістські матеріали.

У свою чергу, кожен «критерій» має бути оціненим за відповідними «показниками».

Відповідно до вище викладеного нами було структуровано таблицю з відповідними критеріями та статистичними показниками їх вимірювання (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Критерії та показники вимірювання сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки

Критерій	Характеристика	Показник вимірювання
Комунікативний	Рівень сформованості навичок професійного та міжособистісного спілкування, здатність працювати в команді, ведення діалогу у нестандартних ситуаціях	Кількість успішних командних проєктів, оцінка ефективності взаємодії, частота участі в комунікативних вправах
Мотиваційно-ціннісний	Наявність внутрішньої мотивації до професійної діяльності, стійкий інтерес до військової журналістики, система цінностей	Індекс професійної мотивації, коефіцієнт участі у позааудиторній діяльності, частка студентів з високим рівнем рефлексії
Операційно-діяльнісний	Здатність застосовувати здобуті знання і навички в практичних умовах, критичний аналіз інформації, створення журналістських матеріалів	Оцінка виконання практичних завдань, рівень самостійності при підготовці медійних матеріалів, частка правильно інтерпретованих джерел

З таблиці 2.2 видно, що у межах кожного критерію визначено низку статистичних показників, які дозволяють конкретизувати процес діагностики. Наприклад, для мотиваційно-ціннісного критерію такими показниками визначені: рівень зацікавленості у тематиці медіа, здатність до професійної рефлексії, активність у виконанні творчих завдань. Для комунікативного критерію – ефективність міжособистісної взаємодії, участь у командних проєктах, уміння презентувати результати роботи.

Також, нами було визначено рівнів сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки, а саме:

– високий – здобувач вищої освіти демонструє стійку професійну мотивацію, володіє глибокими знаннями та активно застосовує їх у практичних умовах;

– достатній – виявляє добру підготовленість, володіє здатністю адаптувати здобуті знання до різних ситуацій, зокрема у нестандартних умовах;

– середній – базовий рівень розуміння і володіння системою знань, які необхідні для подальшої професійної діяльності, уміння вести діалог, набуті професійні навички потребують подальшого вдосконалення;

– низький – недостатнє розуміння сутності інформаційно-аналітичної компетентності, низький рівень мотивації та практичної готовності.

Наведемо повну характеристика рівнів сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів в процесі фахової підготовки компетентності майбутніх військових журналістів, яку подано у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Характеристика рівнів сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки

Рівні	Характеристика
1	2
Низький	Високий рівень сформованості інформаційно-аналітичної компетентності характеризується стійкою професійною мотивацією здобувача вищої освіти до оволодіння аналітико-інформаційною діяльністю, глибоким засвоєнням теоретичних знань, а також здатністю ефективно інтегрувати їх у вирішення складних професійних завдань в реальних і змодельованих умовах. Такий здобувач виявляє інтелектуальну ініціативу, високий рівень самостійності у пошуку, критичному аналізі, синтезі й інтерпретації інформації з різних джерел, зокрема у форматі цифрових медіа. Він впевнено використовує знання в галузі інформаційної безпеки, стратегічних комунікацій, правового регулювання журналістської діяльності в умовах воєнного конфлікту; демонструє сформовані вміння здійснювати

Продовження табл. 2.3

1	2
Низький	інформаційний моніторинг, готувати аналітичні огляди, репортажі та інтерв'ю з дотриманням професійних стандартів. Важливою ознакою цього рівня є також здатність до рефлексії, самооцінки результатів власної діяльності, вміння адаптуватися до змін середовища і відповідально приймати професійні рішення в умовах підвищеного ризику. Таким чином, високий рівень сформованості інформаційно-аналітичної компетентності відображає готовність майбутнього військового журналіста до повноцінного виконання професійних функцій в умовах інформаційної боротьби, гібридних загроз і трансформації сучасного медіапростору
Достатній	Здобувач має добру теоретичну й практичну підготовленість, володіє основними знаннями та вміннями, необхідними для здійснення аналітичної діяльності в професійному контексті. Демонструє здатність адаптувати набуті знання до типових і частково ускладнених ситуацій, у тому числі в умовах інформаційної невизначеності. Здатен використовувати базові цифрові інструменти, здійснювати елементи інформаційного аналізу, формулювати висновки та пропозиції, однак потребує періодичної зовнішньої підтримки. Проявляє зацікавленість у професійному саморозвитку, здатен до корекції власної діяльності за результатами зовнішнього оцінювання
Середній	Характеризується наявністю базових знань про сутність та зміст інформаційно-аналітичної компетентності, обізнаністю з окремими елементами аналітичної діяльності. Здобувач у цілому розуміє структуру та функції професійної діяльності військового журналіста, здатен вести конструктивний діалог у професійному середовищі, проте демонструє фрагментарність знань і вмінь. Аналітичні навички перебувають на початковому рівні розвитку та потребують подальшого цілеспрямованого формування. Здатність до самостійного узагальнення інформації, критичного осмислення подій і ситуацій є обмеженою
Високий	Здобувач демонструє недостатнє розуміння сутності й змісту інформаційно-аналітичної компетентності, має обмежені знання про механізми функціонування аналітичної діяльності в умовах професійного середовища. Мотивація до навчання та професійного розвитку є низькою, спостерігається відсутність готовності до самостійного опрацювання інформації, відсутні навички критичного аналізу, системного мислення й практичного застосування знань. Суттєвою є потреба в інтенсивному педагогічному супроводі та корекції змісту освітнього впливу

Таким чином, у результаті проведеного дослідження було розроблено науково обґрунтовану систему критеріїв та показників оцінювання рівня

сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів. Запропонована система не лише забезпечує можливість об'єктивного, цілісного та структурованого моніторингу рівня сформованості означеної компетентності в процесі професійної підготовки, а й виконує функцію зворотного зв'язку, що є необхідною умовою для вдосконалення змісту, методів і форм освітнього процесу в закладах вищої освіти.

Результати теоретико-методологічного аналізу підтверджують актуальність проблеми оцінювання інформаційно-аналітичної компетентності в системі фахової підготовки журналістів військового профілю, зважаючи на зростаючі вимоги до професійної мобільності та аналітичної спроможності фахівців у сфері військово-інформаційної діяльності.

Сформована нами система охоплює три взаємопов'язані критерії: мотиваційно-ціннісний, комунікативний та операційно-діяльнісний, кожен із яких представлено через конкретизовані показники, що відображають як особистісні характеристики здобувачів, так і рівень сформованості ключових професійних умінь, необхідних для успішного функціонування в умовах інформаційного протистояння.

Сформовані рівні інформаційно-аналітичної компетентності розглядаються як інструмент діагностики у процесі професійної підготовки майбутніх військових журналістів. Їх практичне застосування сприятиме вдосконаленню структурних компонентів освітнього процесу, модернізації змісту фахових дисциплін, а також забезпеченню адаптації підготовки фахівців до актуальних безпекових та інформаційно-комунікаційних викликів. Реалізація зазначеного діагностичного підходу буде докладно представлена в наступному розділі дисертаційного дослідження.

Висновки до другого розділу

У другому розділі дисертаційної роботи здійснено теоретичне обґрунтування та розробку методики формування інформаційно-аналітичної

компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки, що є важливою складовою удосконалення професійної освіти в умовах сучасних гібридних загроз та інформаційної війни.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів є складним і багатоетапним процесом, що включає інтеграцію теоретичних знань, практичних навичок та аналітичного мислення. Визначено, що ефективність цього процесу значною мірою залежить від створення відповідних педагогічних умов, серед яких ключову роль відіграють системність проведення занять, що моделюють реальні бойові умови, застосування індивідуально-диференційованого підходу, стимулювання самореалізації студентів та високий рівень підготовки викладачів фахових дисциплін. Доведено, що дана компетентність формується через цілеспрямований багатоетапний процес професійної підготовки з урахуванням воєнно-політичних реалій та актуальних інформаційних викликів.

Аргументовано, що військова журналістика вимагає від майбутніх фахівців не лише володіння стандартними журналістськими навичками, але й здатності аналізувати кризові ситуації, працювати в екстремальних умовах та оперативно реагувати на зміну військово-політичного середовища.

Проаналізовано різні підходи до визначення понять «інформаційно-комунікаційна компетентність» та «педагогічні умови» у науково-педагогічній літературі.

Розглянуто структуру інформаційно-аналітичної компетентності військового журналіста, яка включає мотиваційно-ціннісний, змістовно-процесуальний, комунікативно-діяльнісний та рефлексивно-корекційний компоненти.

Здійснено аналіз особливостей реалізації педагогічних умов у процесі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у ЗВО та ВВНЗ. Акцентовано увагу на актуальності підготовки фахівців даного профілю в умовах воєнного конфлікту, зважаючи на ключову

роль журналістики у забезпеченні суспільства об'єктивною та достовірною інформацією, протидії дезінформації та підтримці міжнародної солідарності.

Розроблено та теоретично обґрунтовано модель формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів. Представлена нами у дослідженні модель має чітку структуру та включає взаємопов'язані блоки: теоретико-цільовий компонент запропонованої моделі охоплює мету, науково-методологічні підходи, принципи та завдання формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі їхньої професійної підготовки, а також визначає її основні структурні компоненти (мотиваційно-ціннісний, змістовно-процесуальний, комунікативно-діяльнісний, рефлексивно-корекційний); *організаційно-змістовий блок* включає змістову складову організації освітнього процесу, який спрямований на реалізацію ОП «Журналістика» та «Військова журналістика» у вітчизняних закладах вищої освіти і вміщує педагогічні умови, які сприяють якісному формуванню інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки та зміст, форми і методи їх реалізації; *діагностично-результативний блок* відображає критерії, показники, рівні сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки.

Також, модель розкриває структуру інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів (компоненти) крізь компонентну призму, а саме ми виділяємо мотиваційно-ціннісний, змістовно-процесуальний, комунікативно-діяльнісний, рефлексивно-корекційний, кожен з цих компонентів відіграє важливу роль у формуванні необхідних знань, умінь, навичок та особистісних якостей майбутніх військових журналістів.

У дослідженні визначено та обґрунтовано педагогічні умови, які є необхідними для ефективного формування інформаційно-аналітичної компетентності у процесі фахової підготовки. До цих умов належать:

системність проведення занять максимально наближених до бойових умов; реалізація індивідуально-диференційованого підходу до здобувачів вищої освіти з урахуванням варіативного рівня засвоєння навчальної дисципліни та ступеня професійної орієнтації на виконання функціональних обов'язків в умовах збройного конфлікту; спрямування майбутніх військових журналістів на самореалізацію в навчальній діяльності; високий рівень підготовки викладачів фахових дисциплін для майбутніх військових журналістів.

На основі опрацювання науково-педагогічної та методичної літератури та емпіричних даних власного дослідження визначено критерії та відповідні показники сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів, які дозволять нам здійснити об'єктивну діагностику рівня їх професійної готовності. До складу критеріїв віднесено:

- мотиваційно-ціннісний критерій, що характеризує наявність внутрішньої мотивації до професійної самореалізації, усвідомлення значущості інформаційно-аналітичної діяльності, формування патріотичних переконань;

- операційно-діяльнісний критерій, який визначає здатність майбутнього військового журналіста застосовувати здобуті знання, уміння й навички в практичній діяльності, зокрема в екстремальних та бойових умовах. До цього критерію належить також вміння працювати з джерелами інформації, здійснювати критичний аналіз контенту та продукувати журналістські матеріали;

- комунікативний, який охоплює вміння професійного спілкування, зокрема міжособистісної взаємодії, ведення діалогу у складних соціально-комунікативних умовах, а також спроможність працювати у команді та з представниками інших професійних груп. Даний критерій є відображенням соціальної компетентності військового журналіста.

Кожен із визначених критеріїв конкретизовано через відповідні показники сформованості, що дозволяє якісно оцінити рівень сформованості

інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки на різних етапах освітнього процесу.

Відповідно до виділених критеріїв та показників, визначено чотири рівні сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки: високий, достатній, середній та низький, що в подальшому дасть нам змогу здійснити комплексну діагностику динаміки сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки під час експериментального дослідження.

Основні результати розділу відображено в наукових працях автора: [153; 154; 156; 157].

#

РОЗДІЛ 3

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ ЖУРНАЛІСТІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У третьому розділі дисертаційного дослідження представлено результати дослідно-експериментальної перевірки моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки. Описано організацію та методику проведення експериментального дослідження, яке включало визначення експериментальних і контрольних груп, розробку діагностичного інструментарію, проведення констатувального, формувального та заключного етапів експерименту. Наведено аналіз результатів впровадження моделі, що дозволив виявити позитивну динаміку формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів за визначеними критеріями та показниками. Особливу увагу приділено розробці методичних рекомендацій для науково-педагогічних працівників Вищих військових навчальних закладів щодо ефективної імплементації запропонованої моделі у зміст фахової підготовки, з урахуванням специфіки професійної діяльності військових журналістів у сучасних умовах гібридних загроз та інформаційних війн.

3.1 Організація та методика експериментального дослідження

Спираючись на праці українських та зарубіжних науковців і враховуючи специфіку нашого дослідження, нами було розроблено та представлено обґрунтування моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі їхньої фахової підготовки, що висвітлено у другому розділі дисертаційного дослідження. Запропонована модель є структурним поєднанням блоків, які в сукупності відображають

процес та особливості формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів.

У межах цієї моделі організаційно-змістовий блок охоплює змістову складову організації освітнього процесу, зорієнтованого на реалізацію освітніх програм «Журналістика» та «Військова журналістика» у закладах вищої освіти України. До його складу входять педагогічні умови, що забезпечують якісне формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі професійної підготовки, а також зміст, форми і методи їх реалізації.

Отже, зважаючи на результати вивчення й аналізу теоретичних джерел з проблеми організації педагогічного експерименту, охарактеризуємо основні його складові з урахуванням гіпотези нашого дослідження. Згідно з нею, формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі професійної підготовки буде ефективним за умови навчання відповідно до моделі, розробленої на засадах синергетичного, системного, ситуаційного, компетентнісного, особистісного та діяльнісного підходів, а також за умови створення відповідних педагогічних умов:

- системність проведення занять максимально наближених до бойових умов;
- реалізація індивідуально-диференційованого підходу до здобувачів вищої освіти з урахуванням варіативного рівня засвоєння навчальної дисципліни та ступеня професійної орієнтації на виконання функціональних обов'язків в умовах збройного конфлікту;
- спрямування майбутніх військових журналістів на самореалізацію в навчальній діяльності;
- високий рівень підготовки викладачів фахових дисциплін для майбутніх військових журналістів.

Мета проведення педагогічного експерименту, відповідно до гіпотези, передбачала експериментальну перевірку ефективності моделі інформаційно-

аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів в процесі їх фахової підготовки.

Відповідно до мети нами були виділені такі завдання педагогічного експерименту:

1. Дослідити освітній процес у ЗВО в тому числі і у військових закладах вищої освіти України з метою пошуку шляхів формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки.

2. Впровадити в освітній процес ЗВО змістову компоненту розробленої нами моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів.

3. Опрацювати результати дослідження шляхом теоретичного аналізу та методами математичної статистики.

Відповідно до мети і завдань педагогічного експерименту нами була складена програма експериментального дослідження:

1. Розробити критеріально-рівневу шкалу сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки.

2. Визначити експериментальні та контрольні групи.

3. Провести апробацію запропонованої моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів в процесі фахової підготовки.

4. Здійснювати моніторинг успішності курсантів/студентів для виявлення рівня сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів в процесі фахової підготовки.

5. Проаналізувати та узагальнити результати експерименту.

Планування педагогічного експерименту здійснювалося на основі теоретичних засад організації експериментальних досліджень у галузі педагогіки та психології, що відображені у наукових працях провідних

дослідників [193], [69, с. 87–91], [144] та інших.

Педагогічний експеримент впровадження інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів в процесі фахової підготовки проводився у три етапи, а саме: констатувальний (2022–2023 рр.), формувальний (2023–2024 рр.), заключний (2024–2025 рр.) етапи педагогічного експерименту.

Констатувальний етап експерименту (2022–2023 рр.) був спрямований на вирішення таких завдань:

- проаналізувати стан проблеми формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки;
- визначити теоретичні засади (наукові підходи, принципи, завдання) формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки;
- визначити змістові компоненти (мотиваційно-ціннісний, змістовно-процесуальний, комунікативно-діяльнісний, рефлексивно-корекційний), критерії, показники та рівні сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки;
- визначити наявний рівень сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів;
- обґрунтувати педагогічні умови та розробити модель формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки;
- проаналізувати існуюче методичне забезпечення підготовки військових журналістів у ВВНЗ та визначити особливості формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки.

Для розв’язання цих завдань використовувались такі методи дослідження: аналіз нормативних документів ВВНЗ у тому числі ОП «Журналістика», «Військова журналістика», навчальні плани, робочі

програми, силабуси ОК та вибіркових дисциплін, які відповідають заявленим вище ОП; анкетування курсантів та викладачів, з метою визначення наявного рівня сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів.

На формувальному етапі педагогічного експерименту (2023–2024 рр.) була впроваджена у практику діяльності ВВНЗ модель формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки та здійснено перевірку її ефективності. На даному етапі нами було визначено педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки, визначено та обґрунтовано критеріїв, показників та рівнів формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки. Здійснено кількісний аналіз результатів модульного та екзаменаційного контролю здобувачів освіти, з метою об'єктивного та репрезентативного оцінювання рівня сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів за такими основними параметрами:

- *рівень засвоєння теоретичних знань*, що відображає здатність здобувачів освіти орієнтуватися в основних поняттях, категоріях, методах інформаційно-аналітичної діяльності, а також володіння теоретичними основами військової журналістики;

- *здатність до критичного аналізу інформації*, що проявляється у вміннях відокремлювати факти від суджень, виявляти інформаційні маніпуляції, аналізувати достовірність джерел, визначати причинно-наслідкові зв'язки у подієвих рядах;

- *розвиненість аналітичних навичок*, зокрема: інтерпретація складних інформаційних масивів, синтез різномірних даних, формування узагальнень та висновків, підготовка аналітичних матеріалів, доповідей, звітів;

- *застосування інформаційно-аналітичних інструментів у професійній*

діяльності, включаючи володіння спеціалізованими методами збору, обробки, аналізу та верифікації інформації у військово-журналістському контексті;

– *динаміка зростання показників*, що відображає поступове підвищення рівня компетентності у процесі оволодіння навчальними модулями, а також дозволяє оцінити ефективність застосованої моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки.

Таким чином, мета формувального етапу експерименту полягала в перевірці ефективності розробленої моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки, яка включає три взаємо пов'язані між собою блоки (теоретично-цільовий, організаційно-змістовий, діагностично-результативний) і враховує визначені та обґрунтовані педагогічні умови, які є ключовою компонентою фахової підготовки майбутніх військових журналістів у ВВНЗ.

Із метою забезпечення об'єктивності теоретичних висновків дисертаційного дослідження, важливо було поєднувати якісний аналіз із кількісною обробкою одержаних даних. Кожен визначений критерій у відповідності до рівня сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів, з метою спрощення розрахунків було співвіднесено до балів, зокрема:

– бал «1» – низький (недостатнє розуміння сутності інформаційно-аналітичної компетентності, низький рівень мотивації та практичної готовності);

– бал «2» – середній (базовий рівень розуміння і володіння системою знань, які необхідні для подальшої професійної діяльності, уміння вести діалог, набуті професійні навички потребують подальшого вдосконалення);

– бал «3» – достатній (здобувач освіти виявляє добру підготовленість, володіє здатністю адаптувати здобуті знання до різних ситуацій, зокрема у нестандартних ситуаціях);

– бал «4» – високий (здобувач вищої освіти демонструє стійку професійну мотивацію, володіє глибокими знаннями та активно застосовує їх у практичних умовах).

У додатку Б наведено питання анкети, що дозволяють оцінити рівень сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки за вказаними критеріями. Максимальне значення середнього балу «4». Бали, отримані за підсумками відповідей, підсумовувалися, потім обчислювався середній бал сформованості критерію.

Загальний рівень сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки R_{IAK} розраховувався за такою формулою 3.1:

$$R_{IAK} = \frac{K1+K2+K3}{3} \quad (3.1)$$

де $K1$ – оцінка за комунікативним критерієм, $K2$ – оцінка за мотиваційно-ціннісним критерієм, $K3$ – оцінка за операційно-діяльнісним критерієм.

Виявлення кількісних меж рівнів інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки передбачав визначення мінімальних вимог для рівнів, які розраховуються за запропонованими критеріями. Нами математично було встановлено таке співвідношення: низький рівень сформованості ІАК майбутніх офіцерів прикордонників буде дорівнювати середньому балу $0 \leq 1$; при достатньому рівні $1 \leq 2$; при середньому рівні $2 \leq 3$; при високому $3 \leq 4$.

З метою визначення стану сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки було використано методи анкетування і опитування. За допомогою цих методів ми накопичили значний емпіричний матеріал. Зокрема, анкетування було проведено серед здобувачів вищої освіти і науково-педагогічного складу експериментальних військових закладів вищої освіти

(Військовий інститут Київського Національного університету імені Тараса Шевченка, Воєнна академія імені Євгена Березняка, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного) та Запорізького національного університету, в якому брали участь 20 НПП і 120 здобувачів вищої освіти 1–4 курсів ОП «Журналістика», «Військова журналістика», «Зв'язки з громадськістю у збройних силах».

Під час констатувального етапу експерименту було з'ясовано мотиви оволодіння навчальним матеріалом за освітніми компонентами ОП «Журналістика», «Військова журналістика», «Зв'язки з громадськістю у збройних силах». З цією метою, як додатковий інструментарій дослідження ми використали один із найвідоміших стандартизованих тестів за Р. Гарднером [172], який широко застосовувався, в дослідженнях мотивації до вивчення другої іноземної мови, але принципи батареї питань за тестом можуть бути адаптовані для оцінювання різних видів професійної мотивації. Нами було адаптовано даний тест до визначення рівня мотивації до оволодіння навчальним матеріалом за ОК майбутніми військовими журналістами (додаток В). Результати тестування за діагностикою мотивів розподілилися представлено у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Аналіз рівнів мотивації щодо оволодіння навчальним матеріалом за освітніми компонентами ОП «Журналістика», «Військова журналістика», «Зв'язки з громадськістю у збройних силах» здобувачів вищої освіти на констатувальному етапі експерименту

Рівень мотивації	Кількість респондентів	Частка від загальної кількості (%)
Високий	27	22,5
Достатній	30	25
Середній	50	41,66
Низький	13	10,84
Усього	120	100

Аналіз отриманих даних представлених у таблиці 3.1 свідчить про те, що високий рівень мотивації продемонстрували 27 респондентів, що становить 22,5 % від загальної кількості опитаних. Це свідчить про наявність у них стійкої позитивної внутрішньої установки на розвиток аналітичних здібностей, глибокого усвідомлення значущості інформаційно-аналітичної складової у професійній діяльності військового журналіста, а також готовності до активного саморозвитку в даному напрямі.

Достатній рівень мотивації зафіксовано також у 30 респондентів (25 %). Здобувачі даної групи демонструють позитивне ставлення до професійної підготовки в означеній сфері, однак потребують додаткового педагогічного впливу для активізації внутрішньої зацікавленості та закріплення ціннісних орієнтацій.

Середній рівень мотивації виявлено у 50 осіб, що складає 41,66 % від загальної вибірки. Результати цієї групи свідчать про часткову неусвідомленість значущості розвитку аналітичних якостей особистості, що може бути пов'язано як із недостатнім розумінням ролі аналітичної діяльності у професії військового журналіста, так і з наявністю зовнішніх бар'єрів мотиваційного характеру.

Низький рівень мотивації виявлено у 13 респондентів (10,84 %). Ця категорія характеризується обмеженим інтересом до оволодіння знаннями, уміннями, навичками, які відповідають інформаційно-аналітичній компетентності, відсутністю стійкої внутрішньої мотивації, що, в свою чергу, потребує окремого педагогічного аналізу й корекційних заходів у процесі професійної підготовки.

Таким чином, отримані результати дослідження щодо оволодіння навчальним матеріалом за освітніми компонентами ОП «Журналістика», «Військова журналістика», «Зв'язки з громадськістю у Збройних силах» здобувачами вищої освіти на констатувальному етапі експерименту свідчать про наявність у переважної більшості респондентів позитивного мотиваційного потенціалу для ефективного формування інформаційно-

аналітичної компетентності в процесі професійної підготовки.

Наступник кроком у нашому дослідженні стало визначення індивідуальних стилів мислення курсантів/студентів, що проводилося за методиками розробленими українськими вченими Олександром Ясьом [163] та їх походження та Віленом Горським [138, с. 113–121]. Вітчизняні дослідники розглядають стилі мислення як складний багаторівневий феномен, що інтегрує когнітивні, особистісні, соціокультурні та професійні чинники. Зокрема, О. Ясь розглядає стиль мислення як концептуальну метафору, яка відображає індивідуальні особливості пізнавальної діяльності суб'єкта. На думку дослідника, стиль мислення виступає як узагальнена характеристика когнітивних стратегій, що проявляються у процесі розв'язання завдань, обробки інформації та формування висновків. Він підкреслює, що стилі мислення визначають не лише особистісні, але й соціокультурні параметри інтелектуальної діяльності, які формуються під впливом освітнього середовища, професійної сфери та культурних практик.

В. Горський акцентує увагу на стилі мислення як особливій формі відображення типу наукової та культурної раціональності, розглядаючи стиль як інтегральну ознаку інтелектуальної діяльності, що визначає способи організації знань, постановку проблем та методи їх розв'язання. За В. Горським, стиль мислення є способом організації інтелектуальної практики, який відбиває як особистісну своєрідність суб'єкта, так і загальнокультурні домінанти конкретної історичної епохи.

Таким чином, українські дослідники підкреслюють багатовимірність феномену стилю мислення, вказуючи на необхідність його комплексного вивчення з урахуванням індивідуальних, професійних і культурних чинників. З огляду на специфіку професійної підготовки військових журналістів, врахування індивідуальних стилів мислення в освітньому процесі сприятиме не лише підвищенню ефективності формування інформаційно-аналітичної компетентності, а й оптимізації пізнавальної діяльності майбутніх фахівців

відповідно до їх когнітивних особливостей.

Саме тому нами відповідно до методик О. Яся та В. Горського було розроблено опитувальник щодо визначення стилів мислення курсантів / студентів, які вчаться на ОП «Журналістика», «Військова журналістика», «Зв'язки з громадськістю у Збройних силах» (Додаток Д).

Отримані результати розподілу респондентів за домінуючими стилями мислення подані у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Аналіз розподілу респондентів за домінуючими стилями мислення на констатувальному етапі експерименту

Стиль мислення	Кількість респондентів	Частка (%)
Інтуїтивний	18	15
Раціональний	30	25
Емпіричний	14	11,7
Теоретичний	20	16,7
Практичний	24	20
Креативний	14	11,7
Усього	120	100

Аналіз результатів представлених у таблиці 3.2 свідчить про домінування раціонального стилю (25 %), а саме про наявність серед значної частини здобувачів освіти орієнтації на логічну обробку інформації, послідовне аргументування та високий рівень прагнення до доказовості у прийнятті рішень.

Практичний стиль (20 %) займає другу позицію, що відображає прагнення частини курсантів/студентів орієнтуватися на досягнення конкретного результату, переносити знання у прикладні сфери, застосовувати набуту інформацію для вирішення реальних професійних ситуацій.

Теоретичний стиль (16,7 %) демонструє схильність частини респондентів до побудови концептуальних моделей, узагальнень та аналітичного осмислення системних закономірностей у професійній діяльності.

Інтуїтивний стиль (15 %) характерний для групи респондентів, що активно залучають внутрішнє передчуття, емоційні індикатори та образне мислення при прийнятті рішень.

Емпіричний та креативний стилі виявлено у 11,7 % респондентів кожний. Наявність цих стилів свідчить про орієнтацію окремих курсантів / студентів відповідно на практичний досвід, конкретні факти та приклади (емпіричний стиль), а також на творчу генерацію нових ідей і нетипових рішень (креативний стиль).

Таким чином, отримані результати підтверджують різноманітність стилів мислення здобувачів вищої освіти, що зумовлює необхідність диференційованого та індивідуалізованого підходу до організації освітнього процесу в межах формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів.

Виявлена перевага раціонального, практичного та теоретичного стилів є психологічною основою для успішного оволодіння аналітичними методами обробки інформації, що є актуальним для специфіки професії військовий журналіст.

Наявність респондентів з домінуванням інтуїтивного та креативного стилів створює потенціал для розвитку таких компетентностей, як оперативне реагування, творчий підхід до оцінки інформаційних потоків, генерування нестандартних рішень у складних інформаційних середовищах, що є основою розробленої нами моделі, які інтерпретує реалізацію відповідної педагогічної умови у практичну підготовку майбутніх військових журналістів.

Отже, отримані результати на констатувальному етапі експерименту щодо визначення стилів мислення курсантів/студентів були нами використані для розробки педагогічних умов оптимізації процесу формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки, які стали основою розробленої нами моделі.

Також, під час педагогічного експерименту на констатувальному етапі нами була запропонована карта експертної оцінки (додаток Е) для НПП та

здобувачів, які забезпечують реалізацію ОП «Журналістика», «Військова журналістика», «Зв'язки з громадськістю у Збройних силах» з метою визначення рівня сформованості інформаційно-аналітичної компетентності курсантів/студентів у процесі фахової підготовки.

Вище зазначена карта була розроблена нами з використанням опитувальника, який був розроблений у дисертаційному дослідженні Л. Карасьової. Опитувальник Л. Карасьової передбачав визначення якості іншомовної підготовки у ВВНЗ з метою формування інформаційно-аналітичної компетентності та критичного мислення у здобувачів вищої освіти та включав оцінювання за знаннєвим, діяльнісним, особистісно-мотиваційним та когнітивні компонентами [70].

У межах нашого дослідження дана методика потребувала інтерпретації і була нами адаптована для визначення рівня сформованості: інформаційно-аналітичної компетентності; критичного мислення; готовності до виконання завдань в умовах інформаційної боротьби та військово-політичних конфліктів.

Результати експертної оцінки представлено у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Результати експертної оцінки рівня сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки на констатувальному етапі експерименту

Рівень сформованості	Кількість експертних висновків	Частка (%)
Високий	4	20
Достатній	7	35
Середній	8	40
Низький	1	5
Усього	20	100

Згідно з отриманими даними таблиці 3.3, високий рівень сформованості спостерігається у 4 випадках, що становить 20 % респондентів від загальної кількості. Достатній рівень визначено у 7 респондентів (35 %), що свідчить про сформованість основних компонентів інформаційно-аналітичної

компетентності, які можуть бути закріплені та розвинуті у подальшій професійній підготовці. Середній рівень спостерігався у 8 респондентів (40 %), що вказує на наявність певних умінь і навичок, проте із потребою їх подальшого удосконалення. Лише у 1 випадку (5 %) було зафіксовано низький рівень сформованості, що може свідчити про недостатній рівень засвоєння аналітичних умінь і потребує удосконалення освітнього процесу.

Отже, узагальнені результати таблиці 3.3 свідчать про наявність у більшості здобувачів вищої освіти позитивних передумов для формування і розвитку інформаційно-аналітичної компетентності. Експертні висновки у цілому підтверджують результати самооцінювання респондентів, які представлені у таблиці 3.1.

Таким чином, проведення констатувального етапу експериментального дослідження дозволило організувати системну роботу щодо формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки. Для формування зазначеної компетентності було розроблено модель, які включала відповідні педагогічні умови, що передбачали забезпечення мотивації до інформаційно-аналітичної діяльності, використання можливостей різних методів навчання, насамперед – нетрадиційних (використання VR/AR технологій для імітації бойових умов, створення кризових центрів або симуляційних середовищ на базі закладу освіти, персоналізовані освітні траєкторії на основі ІТ-рішень (освітні платформи, адаптивні курси), менторство або тьюторство (системне індивідуальне супроводження), мотиваційні зустрічі з практиками в форматі «живої бібліотеки», інтервізійні сесії (взаємне навчання викладачів через аналіз практичних ситуацій), участь у тренінгах із цифрової та фізичної безпеки, тактичної медицини), які сприяли розвитку критичного мислення курсантів/студентів, що є необхідним для формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів.

Таким чином, аналіз результатів анкетування НПП дозволяє зробити

висновок, що проблема формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки є актуальною і може бути вирішена шляхом реалізації моделі та визначених педагогічних умов.

Перед розподілом учасників формувального етапу експерименту на контрольну (далі – КГ) та експериментальну (далі – ЕГ) групи нами було проведено дослідження, яке засвідчило, що переважна більшість майбутніх журналістів (52,5 %) має середній та низький рівень сформованості інформаційно-аналітичної компетентності 41,66 % та 10,84 % відповідно, достатній – 25 %. Лише 22,5 % здобувачів освіти мали високий рівень сформованості інформаційно-аналітичної компетентності.

Формувальний етап педагогічного експерименту передбачав впровадження моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки та відповідних педагогічних умов у діяльність ВВНЗ. Зауважимо, що основною експериментальною базою для формування ЕГ виступив Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка (далі – ВІКНУ). За кількісним показником КГ та ЕГ склали по 60 респондентів серед яких були здобувачі освіти експерименталізм ЗВО, а саме: Військового інституту Київського Національного університету імені Тараса Шевченка», Воєнної академії імені Євгена Березняка, Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, Запорізького національного університету. Зауважимо, що відповідно до представлених у першому розділі дисертаційного дослідження підготовка за ОП «Військова журналістика» здійснює на базі ВІКНУ – це єдиний заклад в Україні, який готує фахівців за даною ОП, саме тому даний ВВНЗ було нами визначено, як основний щодо впровадження моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки та відповідних педагогічних умов. У інших експериментальних закладах здійснюється

підготовка фахівців за спорідненими ОП (Журналістика, Військове управління (за видами збройних сил), «Зв'язки з громадськістю у збройних силах» та ін.), на підставі даного факту нами було впроваджено в освітній процес Воєнної академії імені Євгена Березняка, Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, Запорізького національного університету окремі складові розробленої нами моделі, а саме педагогічні умови та методичні рекомендації, які сприяли їх реалізації у межах окремих ОК за спорідненими ОП.

Звернемо увагу на те, що освітній процес ВІКНУ проводиться з метою «підготовки висококваліфікованих військових фахівців за першим (бакалаврським) та другим (магістерським) рівнями вищої освіти, рівнями військової освіти для комплектування посад офіцерського складу в Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та інших складових сил оборони, забезпечення набуття ними нових та вдосконалення раніше набутих компетентностей за програмами післядипломної освіти та в системі професійної військової освіти, а також задоволення інших освітніх потреб курсантів, слухачів, студентів, ад'юнктів та здійснювався на підставі ліцензії на провадження освітньої діяльності Київського національного університету імені Тараса Шевченка (далі – КНУТШ) та сертифікатів про акредитацію» [32].

Освітній процес у ВІКНУ організується та проводиться відповідно до нормативних та керівних документів Міністерства оборони України, Міністерства освіти і науки України, Генерального штабу Збройних Сил України, ректора КНУТШ та начальника ВІКНУ.

Освітній процес у ВІКНУ забезпечує можливість здобуття курсантами (слухачами, студентами, ад'юнктами) загальних (спеціальних, фахових) та військово-спеціальних (військово-професійних) компетентностей, в тому числі й інформаційно-аналітичної.

Інтегрована система навчання у ВІКНУ дає можливість здійснювати освітній процес з використанням всього інтелектуального, наукового,

навчально-матеріального, виховного потенціалу КНУТШ, що обумовлює високу якість освіти, її теоретичної і практичної складової, формування гармонійно розвинутої особистості, виховання справжніх патріотів України (додаток Ж). У відповідності до даних додатку Ж здобуття певних ступенів вищої освіти та рівнів військової освіти передбачає поєднання формальної та неформальної освіти.

У рамках формальної освіти ВІКНУ провадить освітній процес на підставі діючої ліцензії КНУТШ на провадження освітньої діяльності за першим (бакалаврським) і другим (магістерським) рівнями вищої освіти та видає випускникам, які опанували відповідну освітньо-професійну програму та успішно склали атестацію, документи про вищу освіту за відповідною акредитованою освітньо-професійною програмою (спеціальністю).

У рамках неформальної освіти освітній процес у ВІКНУ здійснюється за освітніми програмами курсів професійної військової освіти та передбачає видачу особам, які успішно завершили навчання відповідного свідоцтва (сертифіката).

Професійна військова освіта є спеціалізованою освітою військового спрямування, яка здобувається на курсах професійної військової освіти тактичного рівня.

При формуванні змісту професійної військової освіти додатково враховуються вимоги стандартів НАТО.

У освітньо-професійні програми підготовки офіцерів тактичного рівня за ступенем вищої освіти «бакалавр» інтегровано базовий курс тактичного рівня L-1A (40 кредитів) та фаховий курс тактичного рівня L-1B (30 кредитів). Командний курс тактичного рівня L-1C (20 кредитів) інтегровано в освітні програми підготовки офіцера тактичного рівня за ступенем вищої освіти «магістр».

Під час підготовки фахівців за програмами курсів L-1A, L-1B, L-1C вивчаються питання процедури планування TLP (Troop Leading Procedures) та MDMP (Military Decision Making Process) [32].

Одним із завдань педагогічного експерименту з упровадження моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки було визначення контрольної та експериментальної груп курсантів/студентів. Під час вибору цих груп ми дотримуватись наступних вимог:

- обидві групи повинні включати здобувачів вищої освіти одного освітнього рівня (бакалавр/магістр) та одного профілю підготовки (спеціальності: «Журналістика», «Військова журналістика», «Зв'язки з громадськістю у Збройних силах» та ін.);
- вікові, психофізіологічні та соціальні характеристики учасників груп мають бути максимально наближеними;
- кількісний склад ЕГ та КГ повинен бути співставним, що дозволяє забезпечити порівнюваність результатів;
- початковий рівень сформованості інформаційно-аналітичної компетентності та критичного мислення учасників обох груп визначається за результатами вхідної діагностики (констатувального етапу експерименту);
- різниця у показниках вхідної діагностики між групами не повинна бути статистично достовірною;
- освітнє середовище, матеріально-технічна база, кадровий потенціал, навчально-методичне забезпечення, організація занять мають бути однаковими для обох груп;
- розклад занять, обсяг аудиторного навантаження, структура освітніх програм повинні бути уніфікованими.

Також, зауважимо, що в експериментальній групі під час педагогічного експерименту реалізується модель формування інформаційно-аналітичної компетентності з урахуванням розробленої системи педагогічних умов, дидактичних методів і спеціальних технологій.

У контрольній групі освітній процес організовується відповідно до чинної типової програми без застосування авторських експериментальних

підходів (моделі та відповідних педагогічних умов).

Із метою визначення рівня сформованості формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки було застосовано комплекс методик. Так, оцінювання рівня сформованості групи компонентів (мотиваційно-ціннісний, змістовно-процесуальний, комунікативно-діяльнісний, рефлексивно-корекційний) інформаційно-аналітичної компетентності курсантів/студентів на початку експерименту проводилось на підставі методик, які вказано у табл. 3.4.

Таблиця 3.4

**Методики дослідження у відповідно до критеріїв та показників
сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх
військових журналістів у процесі фахової підготовки**

Методика дослідження	Критерії	Показники
Тест на визначення рівня мотивації щодо оволодіння навчальним матеріалом за освітніми компонентами ОП «Журналістика», «Військова журналістика», «Зв'язки з громадськістю у збройних силах» розроблений за методикою Р. Гарднера	Мотиваційно-ціннісний	Спрямованість особистості на оволодіння знаннями, уміннями та відповідними навичками, внутрішня та зовнішня мотивація до навчання
Опитувальник для визначення індивідуального стилю мислення розроблений за методикам О. Яся та В. Горського	Комунікативний	Інтуїтивний, раціональний, емпіричний, теоретичний, практичний, креативний стилі мислення
Анкета оцінювання рівня сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів (Додаток Б)	Мотиваційно-ціннісний; Операційно-діяльнісний; Комунікативний	Рівень інформаційно-аналітичних знань
Карта експертної оцінки рівня сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів (за Л. Карасьовою, адаптована автором)	Операційно-діяльнісний	Визначення якості військової підготовки у ВВНЗ з метою формування інформаційно-аналітичної компетентності та критичного мислення у курсантів/студентів
Опитування здобувачів освіти щодо їх ставлення до інформації (Додаток Ж)	Мотиваційно-ціннісний	Ціннісне ставлення до інформації

Оцінювання складових компонентів інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів наприкінці формувального етапу експерименту у відповідності до критеріїв та показників проводилось за оцінками навчальних досягнень курсантів/студентів в процесі професійної підготовки на кінці навчального року.

У процесі обробки та узагальнення результатів попередньої діагностики на констатувальному етапі експерименту з'ясовано, що в курсанта/студента з низьким рівнем сформованості за ціннісно-мотиваційного критерієм міг бути середній, достатній або навіть високий рівень сформованості за операційно-діяльнісним та комунікативним критерієм. На основі отриманих результатів, а також висновків експертних оцінок НПП, ми встановили, що складові компоненти інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів (мотиваційно-ціннісний, змістовно-процесуальний, комунікативно-діяльнісний, рефлексивно-корекційний) не достатньо сформовані на необхідному рівні.

Результати розподілу в ЕГ та КГ рівнів сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів до проведення формувального етапу експерименту подано у табл. 3.5

За даними таблиці 3.5 у контрольній групі високого рівня за комунікативним критерієм досягли 10 % респондентів, достатнього – 25 %, середнього – 51,7 %, а низького – 25 %. В експериментальній групі високий рівень сформованості за комунікативним критерієм продемонстрували 10 % респондентів, достатній – 21,66 %, середній – 46,7 %, низький – 23,33 %.

Загалом для обох груп характерним є домінування середнього рівня сформованості комунікативної складової, однак у КГ спостерігається на достатньому та середньому рівнях домінування показників у відповідності до ЕГ.

У контрольній групі високий рівень сформованості зафіксовано у 8,33 % респондентів, достатній – у 18,33 %, середній – у 46,7 %, низький – у 16,7 %. В експериментальній групі високого рівня досягли 13,33 %, достатнього –

16,7 %, середнього – 50 %, низького – 20 %.

Таблиця 3.5

**Результати вивчення стану сформованості інформаційно-аналітичної
компетентності майбутніх військових журналістів
(на констатувальному етапі експерименту)**

Критерій	КГ (n = 60)								ЕГ (n = 60)							
	Рівні								Рівні							
	Високий		Достатній		Середній		Низький		Високий		Достатній		Середній		Низький	
	кіль-ть	%	кіль-ть	%	кіль-ть	%	кіль-ть	%	кіль-ть	%	кіль-ть	%	кіль-ть	%	кіль-ть	%
Комунікативний	6	10	15	25	31	51,7	15	25	6	10	13	21,66	28	46,7	14	23,33
Мотиваційно-ціннісний	5	8,33	11	18,33	28	46,7	10	16,7	8	13,33	10	16,7	30	50	12	20
Операційно-діяльнісний	4	6,7	10	16,7	34	56,7	12	20	7	11,66	8	13,33	32	53,33	11	18,33
Середнє значення	5	8,3	12	20	31	51,7	12	20,5	7	11,63	11	11,63	30	50	12	20,56

Отримані результати свідчать про приблизно однаковий рівень сформованості мотиваційно-ціннісного компоненту у двох групах з невеликою перевагою середнього рівня в ЕГ.

У контрольній групі високого рівня за операційно-діялісним критерієм досягли 6,7 %, достатнього – 16,7 %, середнього – 56,7 %, низького – 20 %. В експериментальній групі високий рівень сформованості було

зафіксовано у 11,66 % респондентів, достатній – 13,33 %, середній – 53,33 %, низький – 18,33 %.

Загалом показники операційно-діяльнісним критерієм сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процес фахової підготовки КГ та ЕГ є подібними, однак в експериментальній групі фіксується дещо вища частка респондентів із високим рівнем сформованості.

Отже, результати розрахунку середніх значень за критеріями сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки засвідчують, що в контрольній групі середній відсоток респондентів із високим рівнем сформованості становив 8,3 %, з достатнім – 20 %, середнім – 51,7 %, низьким – 20 %. У експериментальній групі відповідні показники склали: високий – 11,63 %, достатній – 11,63 %, середній – 50 %, низький – 20,56 %.

Таким чином, отримані результати констатувального етапу педагогічного експерименту свідчать про переважання середнього рівня сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів як у контрольній, так і в експериментальній групах. Водночас у експериментальній групі спостерігається дещо вища частка респондентів із високим рівнем сформованості даної компетентності за окремими критеріями, що може свідчити про наявність резервів для подальшого розвитку компетентності в процесі навчання, яке у межах нашого дослідження буде реалізовуватися з використанням відповідних педагогічних умов, що були визначені та обґрунтовані у попередньому розділі дисертаційного дослідження.

З метою підтвердження однакового якісного складу ЕГ та КГ, нами було застосовано критерій Стюдента для співставлення двох емпіричних розподілів.

Математичні обчислення проводилися за допомогою формули 3.2 [104].

$$t_{st} = \frac{M_1 - M_2}{\sqrt{m_1^2 + m_2^2}}, \quad (3.2)$$

де M_1 та M_2 – значення порівнювальних середніх арифметичних; m_1 та m_2 – відповідні величини статистичних похибок середніх арифметичних; t_{st} – величина обчислювального емпіричного критерію.

Значення критерію Стюдента для трьох рівнів довірчої (статистичної) значущості (p) наводять у довідниках з матстатистики. Кількість ступенів свободи визначають за формулою 3.3:

$$d=v= n_1 + n_2 - 2 \quad (3.3)$$

де n_1 , n_2 – обсяги порівнюваних вибірок.

Із зменшенням обсягів вибірок ($n < 10$) критерій Стюдента стає чутливим до форми розподілу досліджуваної ознаки в генеральній сукупності. Тому в сумнівних випадках рекомендують використовувати непараметричні методи або порівнювати отримані значення з критичними для вищого рівня значущості.

Рішення про достовірність відмінностей приймають у тому разі, якщо обчислена величина t перевищує табличне значення для певної кількості ступенів свободи ($d(v)$). У наукових звітах вказують найвищий рівень значущості з трьох: $p < 0,05$; $p < 0,01$; $p < 0,001$.

Враховуючи вихідні дані таблиці 3.5 розрахуємо критерій Стюдента. При розрахунку приймаємо для орієнтовного підрахунку стандартне відхилення $S = 10$ (як у педагогічних експериментах), $n_1 = n_2 = 60$.

Знаменник формули:

$$SE = \sqrt{\frac{10^2}{60} + \frac{10^2}{60}} = \sqrt{3,33} = 1,8257$$

Розрахуємо критерій Стюдента, у відповідно до середніх значень кожного рівня, враховуючи дані табл. 3.5. за формулою 3.2.

$$t_1 = \frac{11,63 - 8,3}{1,8257} = 1,82$$

$$t_2 = \frac{20 - 11,63}{1,8257} = 4,59$$

$$t_3 = \frac{51,7 - 50}{1,8257} = 0,93$$

$$t_4 = \frac{20 - 20,56}{1,8257} = -0,31$$

Таким чином, критичне значення t при $n = 118$ для $p < 0,05$ становить приблизно 1,98. Значущими є тільки результати за достатнім рівнем сформованості у відповідності до визначених нами критеріїв ($t = 4,59 > 1,98$), тобто між КГ та ЕГ є статистично значуща різниця саме за цим показником. За іншими рівнями різниця не є статистично значущою.

Отже, отримані результати констатувального етапу експерименту свідчать, що між експериментальною та контрольною групами встановлено статистично значущу різницю на рівні достатньої сформованості інформаційно-аналітичної компетентності. За іншими рівнями сформованості достовірної різниці не виявлено, що вказує на достовірність відмінностей між двома групами даних. Саме тому зазначені групи було взято як учасників формувального етапу експерименту.

На заключному етапі педагогічного експерименту (2024–2025 рр.) здійснювалося оформлення результатів експериментальної роботи, проводився аналіз та узагальнення підсумків теоретико-експериментального дослідження. Було здійснено перевірку ефективності впровадження розробленої моделі та відповідних педагогічних умов формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі їхньої фахової підготовки шляхом порівняння результатів, отриманих на констатувальному етапі експерименту. Достовірність

отриманих результатів педагогічного експерименту перевірено та підтверджено з використанням методів математичної статистики. За результатами експериментальної роботи сформульовано практичні й теоретичні висновки.

В експериментальному дослідженні важливе значення мали концептуальні засади теорії діяльності та розвитку особистості, компетентнісної освіти, теорії особистісно орієнтованого підходу до організації освітнього процесу, дослідження з організації освітнього процесу у ЗВО та ВВНЗ, дослідження впровадження педагогічних умов навчання військовослужбовців (О. Діденко, Ю. Добровольський, Л. Карасьова, В. Ягупов, А. Єромоленко та ін.). Важливе значення також мали дослідження щодо різних аспектів формування інформаційно-аналітичної компетентності фахівців різного профілю Н. Бахмат, О. Дубініної, Т. Махині, Л. Петренко, І. Смірної та ін. Експериментальна робота була спрямована на реалізацію моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі професійної підготовки. Запропонована модель включала змістову складову організації освітнього процесу у закладах вищої освіти та вищих військових навчальних закладах, зорієнтованого на реалізацію освітньої програми «Військова журналістика» та споріднених освітніх програм, зокрема «Журналістика» у вітчизняних закладах вищої освіти.

Структура моделі охоплювала педагогічні умови, що сприяють формуванню інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі професійної підготовки, а також визначала засоби, форми та методи їх реалізації. Діагностично-результативний блок моделі містив визначені критерії, показники та рівні сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі професійної підготовки.

Отже, проведення експериментального дослідження дозволило організувати системну роботу з формування інформаційно-аналітичної

компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки. Було впроваджено педагогічні умови, які охоплювали вплив на всі складові компоненти зазначеної компетентності та передбачали: забезпечення мотивації курсантів/студентів до формування інформаційно-аналітичної компетентності, використання різноманітних методів і форм навчання, а також моніторинг рівня її сформованості у майбутніх журналістів.

3.2 Аналіз результатів експериментального дослідження впровадження моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки

Відповідно до мети та завдань дослідження, наприкінці формувального етапу педагогічного експерименту було проведено повторну діагностику рівнів сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх журналістів. Для забезпечення порівнянності результатів використовувалися ті самі методики оцінювання рівня сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів, які застосовувалися на констатувальному етапі дослідження. Зокрема, здійснювалися анкетування, опитування, експертне оцінювання; рівень сформованості інформаційно-аналітичної компетентності за операційно-діяльнісним критерієм визначався на основі аналізу результатів успішності курсантів/студентів з освітніх компонентів, що забезпечують якісну підготовку за ОП «Журналістика», «Військова журналістика» та спорідненими освітніми програмами.

Обробка та аналіз результатів, отриманих у ході експериментального дослідження, дозволили нам виявити динаміку змін у рівнях сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів за комунікативним, мотиваційно-ціннісним та операційно-діяльнісним критеріями, що, у свою чергу, стало підґрунтям для висновків щодо ефективності впровадження в освітній процес експериментальних ЗВО та

ВВНЗ моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі професійної підготовки і відповідних педагогічних умов.

Для оцінювання рівня сформованості інформаційно-аналітичної компетентності курсантів/студентів експериментальної та контрольної груп за мотиваційно-ціннісним критерієм було застосовано методи анкетування та тестування. Отримані результати дозволяють простежити позитивну динаміку рівнів сформованості інформаційно-аналітичної компетентності за мотиваційно-ціннісним критерієм в експериментальній групі порівняно з контрольною, що відображено в таблиці 3.6, рис. 3.1.

Таблиця 3.6

**Динаміка рівнів сформованості інформаційно-аналітичної
компетентності за мотиваційно-ціннісним критерієм у
курсантів/студентів ЕГ та КГ**

Етапи експерименту	Групи	Кількість респондентів	Рівні сформованості							
			високий		достатній		середній		низький	
			кіль-ть	%	кіль-ть	%	кіль-ть	%	кіль-ть	%
Констатувальний	КГ	60	5	8,33	11	18,33	28	46,7	10	16,7
	ЕГ	60	8	13,33	10	16,7	30	50	12	20
Формувальний	КГ	60	5	8,3	20	33,3	25	41,7	10	16,7
	ЕГ	60	9	15	26	43,3	18	30	6	10

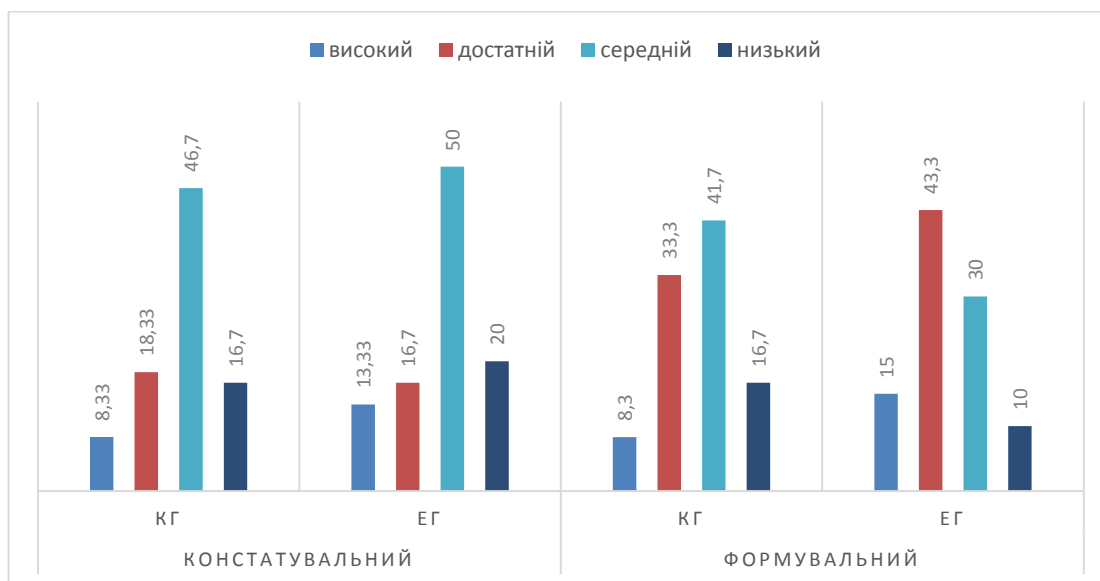

Рис. 3. 1 Динаміка показників рівнів сформованості інформаційно-аналітичної компетентності за мотиваційно-ціннісним критерієм, у %

Відповідно до таблиці 3.6 та рис. 3.1 свідчать про те, що на констатувальному етапі дослідження в контрольній групі високий рівень сформованості інформаційно-аналітичної компетентності було зафіксовано у 8,33 % респондентів достатній – у 18,33 %, середній – у 46,7 %, низький – у 16,7 %. В експериментальній групі на цьому етапі високого рівня досягли 13,33 % респондентів, достатнього – 16,7 %, середнього – 50 %, низького – 20 %.

Після реалізації моделі формування інформаційно аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів та відповідних педагогічних умов на формувальному етапі нами було зафіксовано позитивну динаміку змін рівнів сформованості у експериментальній групі. Зокрема, у ЕГ частка респондентів із високим рівнем зросла до 15 %, із достатнім – до 43,3 %, що свідчить про суттєве збільшення кількості здобувачів, які досягли високих показників за відповідними критеріями. Одночасно зменшилася частка

респондентів із середнім рівнем до 30 % та знизився відсоток респондентів із низьким рівнем до 10 %.

У контрольній групі істотних змін у динаміці рівнів сформованості не відбулося. Частка респондентів із високим рівнем залишилася практично незмінною – 8,3 %, спостерігається незначне зростання кількості осіб із достатнім рівнем до 33,3 % за рахунок зменшення частки респондентів із середнім рівнем 41,7 %, при цьому частка респондентів із низьким рівнем зберіглася на рівні 16,7 %.

Отже, отримані результати за мотиваційно-ціннісним критерієм свідчать про ефективність реалізованої моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки, що підтверджується позитивною динамікою за даним критерієм рівня сформованості в експериментальній групі порівняно з контрольною групою.

Динаміка рівні сформованості інформаційно-аналітичної компетентності за комунікативним критерієм представлена у таблиці 3.7 та на рис. 3.2.

За результатами аналізу таблиці 3.7 та рис. 3.2 видно, що на констатувальному етапі в контрольній групі високого рівня досягли 10 % респондентів, достатнього – 25 %, середнього – 51,7 %, низького – 25 %. В експериментальній групі розподіл рівнів був близьким до контрольної групи: високий рівень – у 10 % респондентів, достатній – у 21,66 %, середній – у 46,7 %, низький – у 23,33 %.

На формувальному етапі педагогічного експерименту спостерігається позитивна динаміка змін рівнів сформованості інформаційно-аналітичної компетентності в експериментальній групі. Частка респондентів із високим рівнем зросла до 13,3 %, із достатнім – до 40 %, що свідчить про суттєве підвищення якості сформованості інформаційно-аналітичної компетентності в даній групі. Одночасно зменшилася кількість респондентів із середнім рівнем до 43,3 % та із низьким – до 6,7 %.

Таблиця 3.7

**Динаміка рівнів сформованості інформаційно-аналітичної
компетентності за комунікативним критерієм
у курсантів/студентів ЕГ та КГ**

Етапи експерименту	Групи	Кількість респондентів	Рівні сформованості							
			високий		достатній		середній		низький	
			кіль-ть	%	кіль-ть	%	кіль-ть	%	кіль-ть	%
Констатувальний	КГ	60	6	10	15	25	31	51,7	15	25
	ЕГ	60	6	10	13	21,66	28	46,7	14	23,33
Формувальний	КГ	60	6	10	18	30	24	40	12	20
	ЕГ	60	8	13,3	24	40	26	43,3	4	6,7

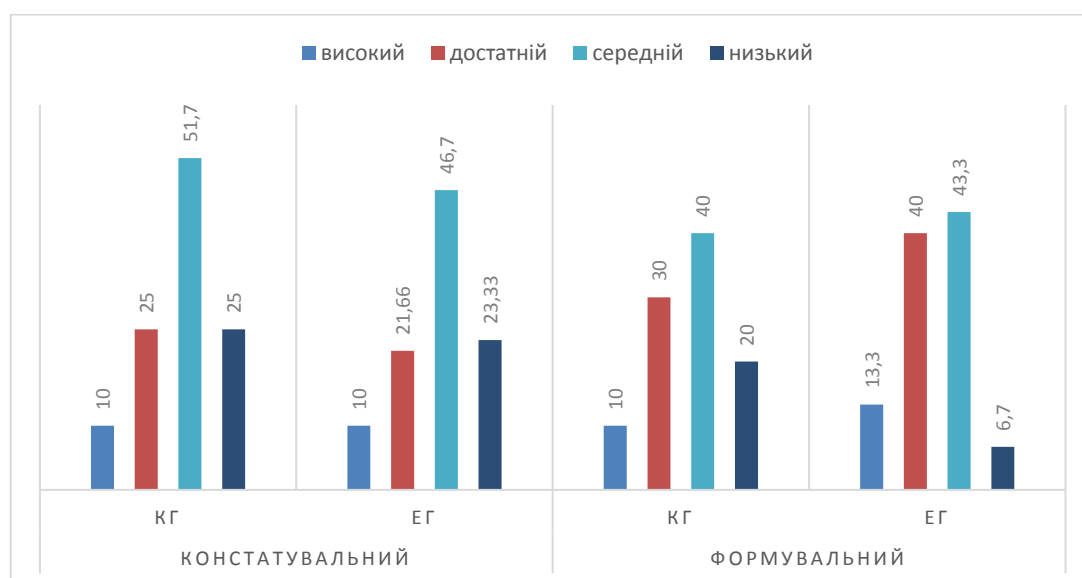

**Рис. 3.2 Динаміка рівнів сформованості інформаційно-аналітичної
компетентності за комунікативним критерієм у %**

У контрольній групі динаміка змін була менш вираженою. Кількість респондентів із високим рівнем залишилася незмінною – 10 %. Частка респондентів із достатнім рівнем зросла з 25 % до 30 %, водночас частка студентів із середнім рівнем знизилася з 51,7 % до 40 %, а із низьким рівнем – з 25 % до 20 %.

Таким чином, отримані результати свідчать про ефективність застосованої експериментальної моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів. В експериментальній групі спостерігається суттєве зростання кількості респондентів із високим та достатнім рівнем сформованості, тоді як у контрольній групі ці зміни менш виражені. Значне зниження частки респондентів із низьким рівнем в експериментальній групі (з 23,33 % до 6,7 %), що також підтверджує результативність впровадженої моделі та відповідних умов формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки.

Динаміка рівні сформованості інформаційно-аналітичної компетентності за операційно-діяльнісним критерієм наведена у таблиці 3.8. та на рис. 3.3.

Таким чином, за результатами таблиці 3.8 та рис. 3.3 було зафіксовано позитивну динаміку показників в експериментальній групі. Зокрема, частка респондентів із високим рівнем сформованості зросла до 13,3 %, із достатнім – до 41,7 %. Одночасно зменшилася кількість респондентів із середнім рівнем до 28,3 %, а також із низьким рівнем – до 13,3 %.

У контрольній групі також спостерігалася незначна позитивна динаміка: частка респондентів із високим рівнем залишилася стабільною 6,7 %, кількість осіб із достатнім рівнем зросла з 16,7 % до 26,7 %, кількість респондентів із середнім рівнем зменшилась до 46,7 %, а частка осіб із низьким рівнем залишилася незмінною 20 %.

Таблиця 3.8

**Динаміка рівнів сформованості інформаційно-аналітичної
компетентності за операційно-діяльнісним критерієм у
курсантів/студентів ЕГ та КГ**

Етапи експерименту	Групи	Кількість респондентів	Рівні сформованості							
			високий		достатній		середній		низький	
			кіль-ть	%	кіль-ть	%	кіль-ть	%	кіль-ть	%
Констатувальний	КГ	60	4	6,7	10	16,7	34	56,7	12	20
	ЕГ	60	7	11,66	8	13,33	32	53,33	11	18,33
Формувальний	КГ	60	4	6,7	16	26,7	28	46,7	12	20
	ЕГ	60	8	13,3	25	41,7	17	28,3	8	13,3

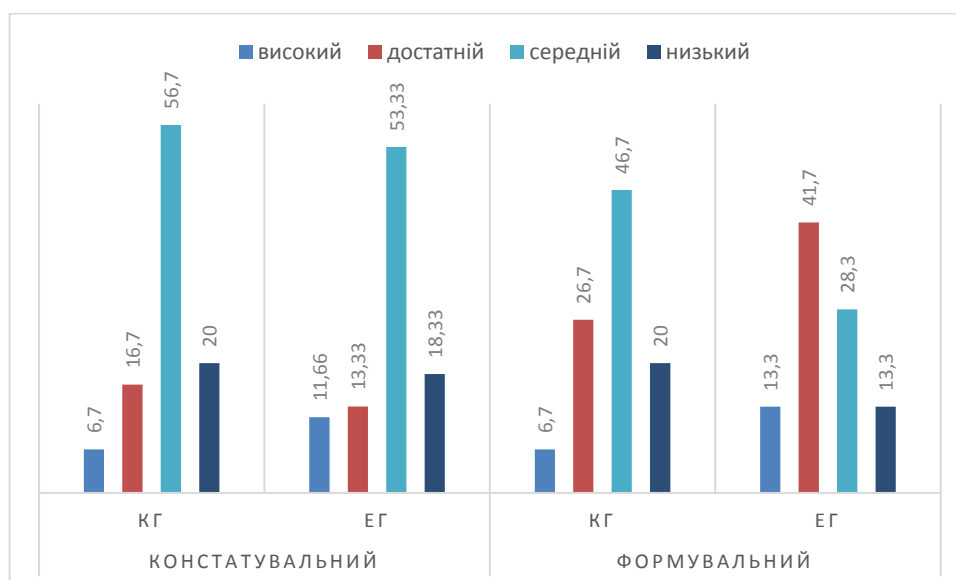

**Рис. 3.3 Динаміка рівнів сформованості інформаційно-аналітичної
компетентності за операційно-діяльнісним критерієм у %**

Отже, в експериментальній групі зафіксовано суттєве зростання частки респондентів, які досягли високого та достатнього рівнів сформованості, при одночасному зниженні кількості осіб із середнім та низьким рівнями. У контрольній групі позитивні зміни спостерігалися лише за рахунок зростання достатнього рівня сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів, що є свідченням менш вираженої динаміки змін у порівнянні з експериментальною групою.

Узагальнені числові результати рівнів сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі професійної підготовки за всіма критеріями наприкінці формувального експерименту подано у табл. 3.9.

За даними таблиці 3.9 видно, що на формувальному етапі експерименту за комунікативним критерієм у контрольній групі високого рівня досягли 10 % респондентів, достатнього – 30 %, середнього – 40 % та низького – 20 %. В експериментальній групі спостерігається дещо вищий рівень сформованості: високий рівень продемонстрували 13,3 % респондентів, достатній – 40 %, середній – 43,3 %, а низький – лише 6,7 %.

За мотиваційно-ціннісним критерієм у контрольній групі високий рівень продемонстрували 8,3 % респондентів, достатній – 33,3 %, середній – 41,7 %, низький – 16,7 %. В експериментальній групі високого рівня досягли 15 % респондентів, достатнього – 43,3 %, середнього – 30 % та низького – 10 %.

За операційно-діяльнісним критерієм у контрольній групі високого рівня досягли 6,7 % опитаних, достатнього – 26,7 %, середнього – 46,7 % та низького – 20 %. В експериментальній групі високий рівень сформованості показали 13,3 % респондентів, достатній – 41,7 %, середній – 28,3 % та низький – 13,3 %.

Узагальнені середні значення показують наступну динаміку. У контрольній групі високий рівень виявлено у 8,33 % респондентів, достатній – у 30 %, середній – у 42,8 %, низький – у 18,9 %. В експериментальній групі

ці показники склали відповідно: високий – 13,87 %, достатній – 41,7 %, середній – 33,87 % та низький – 10 %.

Таблиця 3.9

Результати вивчення стану сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів на формувальному етапі експерименту

Критерій	КГ (n = 60)								ЕГ (n = 60)							
	Рівні								Рівні							
	Високий		Достатній		Середній		Низький		Високий		Достатній		Середній		Низький	
	кіл-ть	%	кіл-ть	%	кіл-ть	%	кіл-ть	%	кіл-ть	%	кіл-ть	%	кіл-ть	%	кіл-ть	%
Комунікативний	6		18		24		12		8		24		26		4	
	10		30		40		20		13,3		40		43,3		6,7	
Мотиваційно-ціннісний	5		20		25		10		9		26		18		6	
	8,3		33,3		41,7		16,7		15		43,3		30		10	
Операційно-діяльнісний	4		16		28		12		8		25		17		8	
	6,7		26,7		46,7		20		13,3		41,7		28,3		13,3	
Середнє значення	5		30		25		12		8		25		21		6	
	8,33		42,8		18,9		13,87		41,7		33,87		10			

Таким чином, результати формувального етапу експерименту свідчать про те, що у більшості здобувачів обох груп сформованість інформаційно-аналітичної компетентності перебуває на середньому рівні. Разом з тим, в

експериментальній групі спостерігається дещо вища частка респондентів із високим та достатнім рівнем сформованості за всіма критеріями порівняно з контрольною групою. Це може вказувати на попередні відмінності у підготовці майбутніх військових журналістів та ефективність впровадження в освітній процес ЗВО і ВВНЗ розробленої нами моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки.

З метою перевірки статистичної значущості результатів впровадження моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки та відповідних педагогічних умов у ЕГ та КГ було застосовано t-критерій Стюдента. Згідно з нульовою гіпотезою різниця в показниках рівнів сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів контрольної групи є результатом природного ходу освітнього процесу. Альтернативною гіпотезою було визначено припущення, що різниця між показниками вхідного та підсумкового контролю в ЕГ зумовлена цілеспрямованим впровадженням моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки. Математичні обчислення проводилися за допомогою формули 3.2

Оскільки у нас є тільки середні значення (а не окремі дані), то для простоти попереднього аналізу, ми застосовуємо спрощений варіант обчислення – так званий «t-критерій за відсутності дисперсій» (попередня оцінка), тобто порівняння різниці середніх без врахування дисперсій, лише для демонстрації напрямку різниці.

З метою коректного аналізу ми зробимо орієнтовний розрахунок, приймаючи стандартне відхилення, наприклад, 10% (це типові значення для педагогічних експериментів, коли дисперсія невідома – при досить великій вибірці $n \geq 30$).

$$t_1 = \frac{13,87 - 8,33}{\sqrt{\frac{10^2}{60} + \frac{10^2}{60}}} = 3,03$$

$$t_2 = \frac{41,7 - 30}{\sqrt{\frac{10^2}{60} + \frac{10^2}{60}}} = 6,42$$

$$t_3 = \frac{42,8 - 33,87}{\sqrt{\frac{10^2}{60} + \frac{10^2}{60}}} = 4,89$$

$$t_4 = \frac{18,9 - 10}{\sqrt{\frac{10^2}{60} + \frac{10^2}{60}}} = 4,88$$

Для $n_1 + n_2 - 2 = 118$ ступенів свободи: при $\alpha = 0,05 \rightarrow t_{\text{критичне}} \approx 1,98$; при $\alpha = 0,01 \rightarrow t_{\text{критичне}} \approx 2,63$.

Оскільки всі отримані значення за t-критерієм Стюдента перевищують критичні значення для обох рівнів значущості – можемо зробити висновок, що різниця між контрольними і експериментальними групами за всіма рівнями статистично значуща, що в свою чергу підтверджує ефективність впровадження моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки та відповідних педагогічних умов її реалізації.

3.3 Методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам Вищих військових навчальних закладів щодо впровадження моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки

Теоретичний аналіз проблеми формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів в процесі їх фахової

підготовки та результати експериментальної роботи щодо формування цієї важливої властивості дозволили обґрунтувати низку методичних рекомендацій.

Метою напрацювання методичних рекомендацій щодо формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів було допомогти сформувати у здобувачів освіти контент про основні проблеми військової тематики, а також представити методику підготовки інформації на військову тематику та «озброїти» їх професійними стандартами діяльності військового кореспондента та методикою підготовки до поїздки в зону бойових дій й окреслити особливості взаємодії військового кореспондента і суб'єктів соціального середовища.

Проблема формування інформаційно-аналітичної компетентності є критично важливою для майбутніх військових журналістів, оскільки їхня професійна діяльність вимагає глибокого розуміння, аналізу та точної інтерпретації інформації в умовах, що часто є складними та динамічними. На основі всебічного теоретичного аналізу цього питання було розроблено концептуальні засади формування зазначеної компетентності.

Паралельно з теоретичним обґрунтуванням, була проведена експериментальна робота, спрямована на практичну апробацію та оцінку ефективності розроблених методик і підходів до формування зазначеної властивості. Результати експерименту дозволили емпірично підтвердити ефективність певних педагогічних та методичних рішень.

З урахуванням як теоретичних висновків, так і практичних результатів експериментальної роботи, було обґрунтовано та сформульовано низку методичних рекомендацій відповідно до вище окреслених педагогічних умов, які призначені для оптимізації процесу фахової підготовки майбутніх військових журналістів з метою ефективного формування у них інформаційно-аналітичної компетентності.

Ефективна підготовка майбутніх військових журналістів до професійної діяльності в умовах збройного конфлікту вимагає не лише засвоєння

теоретичних знань, але й формування стійких практичних навичок, психологічної готовності та адаптації до екстремального середовища. У цьому контексті, *системність проведення занять, максимально наближених до бойових умов*, є однією з ключових педагогічних умов, що забезпечує якісну підготовку фахівців.

Зазначена педагогічна умова базується на принципах системного підходу в освіті, який передбачає розгляд педагогічного процесу як цілісної, взаємопов'язаної та динамічної системи, де всі компоненти (цілі, зміст, методи, форми, засоби) функціонують злагоджено для досягнення кінцевого результату. Застосування даного принципу до підготовки військових журналістів означає, що імітація бойових умов має бути не епізодичною, а систематичною, послідовною та охоплювати всі етапи навчання.

Крім того, дана умова спирається на теорію діяльнісного підходу, що стверджує, що розвиток особистості відбувається в процесі активної взаємодії зі світом через діяльність. Моделювання бойових умов створює автентичне освітнє середовище, в якому здобувачі освіти можуть активно діяти, набуваючи досвіду, який буде безпосередньо релевантним їхній майбутній професійній діяльності.

Також важливим, на нашу думку, є принцип контекстного навчання, який передбачає створення у навчальному процесі умов, максимально наближених до реальних професійних ситуацій. Для військових журналістів це означає занурення в контекст бойових дій, що дозволяє їм осмислити зміст майбутньої діяльності, інтегрувати знання та навички у практичні дії та розвивати професійне мислення.

На виконання зазначеної педагогічної умови необхідно забезпечити системність та наближеність до бойових умов, де системність означає не просто епізодичне проведення тренувань на полігоні, а інтеграцію елементів бойової обстановки в усі види навчальної діяльності – від лекцій та семінарів до практичних занять та навчальних практик. Важливою складовою такої підготовки

є послідовність (поступове збільшення складності імітованих ситуацій, від простих елементів до комплексних сценаріїв); регулярність (включення елементів наближеності до бойових умов у навчальний план на постійній основі); комплексність (охоплення всіх аспектів майбутньої діяльності військового журналіста – збору, аналізу, обробки та поширення інформації, забезпечення власної безпеки, психологічної стійкості, етичних аспектів).

Під час реалізації вище зазначеної педагогічної умови важливим є врахування фактору максимальної наближеності занять до бойових умов передбачає, яка включає: фізичну імітацію в використання спеціально обладнаних полігонів, тактичних полів, навчальних центрів, де відтворюється ландшафт, звуки, візуальні ефекти, що імітують бойову обстановку [86, с. 76–81], а також включає використання піротехніки, імітації обстрілів, пересування у бронежилетах та касках, умови обмеженого простору та видимості; психологічне занурення – створення ситуацій, що вимагають прийняття рішень в умовах стресу, обмеженого часу, невизначеності, емоційного навантаження [84, с. 39–45] та розвиває стресостійкість, навички саморегуляції, вміння працювати під тиском; професійні завдання – моделювання реальних завдань військового журналіста – оперативний збір інформації на місці подій, інтерв'ювання учасників конфлікту, фіксація руйнувань, передача матеріалів в умовах відсутності зв'язку, дотримання інформаційної гігієни та етичних норм [160, с. 125–130]; технічне забезпечення – використання обладнання, що відповідає умовам польової роботи (портативні камери, засоби зв'язку, навігаційні прилади), та навчання роботі з ними в нестандартних умовах.

Застосування даної педагогічної умови дозволяє сформувати практичні навички (здобувачі освіти не просто знають, а вміють діяти в умовах, максимально наближених до реальних); розвинути психологічну стійкість (багаторазове перебування в імітованих стресових ситуаціях сприяє адаптації психіки, зменшує ймовірність розвитку посттравматичних стресових розладів

у майбутньому); підвищити рівень безпеки (навчання правилам поведінки, самозахисту, наданню першої допомоги в умовах, близьких до бойових, рятує життя); напрацювати професійну інтуїцію (досвід, набутий у змодельованих умовах, дозволяє швидше та точніше оцінювати ситуацію та приймати оптимальні рішення); сформувати командну взаємодію (навчання в умовах, що імітують бойові дії, вимагає злагодженої роботи в команді, що є критично важливим для військового журналіста).

Таким чином, системність проведення занять, максимально наближених до бойових умов, є невід'ємною складовою сучасної підготовки військових журналістів, що дозволяє їм отримати не лише теоретичні знання, а й життєво важливий досвід та навички для ефективної та безпечної професійної діяльності.

У рамках реалізації зазначеної педумови нами було розроблено авторський навчальний тренінг: «Головне завдання журналіста в умовах війни – вижити!» Цей тренінг розроблено для тих, хто готується працювати військовим журналістом або висвітлювати події в зоні бойових дій. Його головна мета – навчити майбутніх військових офіцерів ключовим навичкам виживання, а також забезпечити психологічну стійкість та ефективність роботи у небезпечних умовах.

Мета тренінгу – надати практичні знання та навички для підвищення особистої безпеки журналіста в зоні збройного конфлікту, сформувати психологічну готовність до роботи в екстремальних умовах та навчити керувати стресом, ознайомити з міжнародними нормами та правилами, що регулюють діяльність журналістів у воєнний час, розвинути навички прийняття швидких та ефективних рішень у небезпечних ситуаціях. Тривалість навчального тренінгу – 2 дні (16 годин).

Для проведення тренінгу потрібно забезпечити: просторе приміщення для лекцій та практичних занять; мультимедійне обладнання (проектор, екран); манекени для відпрацювання навичок першої допомоги; навчальні макети зброї (за наявності та дозволу); польові аптечки, турнікети, бинти для

практичних занять; карти місцевості, навігаційні прилади (GPS); засоби зв'язку (рації, супутникові телефони – для демонстрації), а також радимо запросити спікерів: кваліфікованого психолога/психотерапевта та досвідчених військових журналістів або ветеранів.

Представляємо Програму навчального тренінгу

День 1: Фізична безпека та перша допомога (8 годин)

Блок 1: Вступ та загальна безпека (2 години)

Лекція-дискусія: «Роль журналіста в умовах війни: ризики та відповідальність». Висвітлення основних загроз: обстріли, міни, снайпери, викрадення, полон.

Практикум: «Що робити, якщо...?» Опис дій під час обстрілу, на мінному полі, при зустрічі з озброєними людьми. Огляд спорядження: рекомендований одяг, захисне спорядження (бронежилет, каска), вміст «тривожної валізи». Основи міжнародного гуманітарного права: статус журналіста в умовах збройного конфлікту.

Блок 2: Перша домедична допомога (4 години)

Лекція-практикум: «Основи тактичної медицини». Відпрацювання навичок на манекенах: ефективна зупинка кровотечі (застосування турнікетів, тампонування рани); надання допомоги при пораненнях грудної клітки та живота; іммобілізація переломів; правила транспортування поранених; дії при контузії, шоку; надання допомоги «пораненому» в умовах обмеженого часу та стресу, імітуючи реальну ситуацію.

Блок 3: Навігація та зв'язок (2 години)

Лекція-практикум: «Орієнтування на місцевості без GPS». Робота з топографічними картами та компасом. Визначення сторін світу. Огляд засобів зв'язку: Різні види зв'язку в умовах конфлікту (супутниковий телефон, рації, месенджери) та правила їх безпечного використання. Основи криптографії: Безпечний обмін інформацією.

День 2: Психологічна стійкість та професійна етика (8 годин)

Блок 4: Психологічна підготовка (3 години)

Лекція-дискусія з психологом: «Вплив війни на психіку журналіста: травматичний стрес, вигорання». Обговоримо симптоми ПТСР (посттравматичний синдром) та методи їх запобігання.

Практикум: Ефективні дихальні вправи, техніки релаксації, основи медитації для управління стресом. Рольова гра: «Як впоратися з емоціями під час небезпеки?».

Блок 5: Інформаційна гігієна та етика (3 години)

Лекція-кейс-стаді: «Як не стати зброєю в інформаційній війні». Навики перевірки інформації: верифікація джерел, фактчекінг. Кейс, як працювати з фейками та дезінформацією. Відповідальність за поширення інформації.

Дискусія: «Етичні дилеми журналіста на війні» (публікація фотографій жертв, розголошення конфіденційної інформації, робота з родичами загиблих).

Розбір реальних кейсів: Аналіз реальних ситуацій та прийняття етичних рішень.

Блок 6: Спілкування та адаптація (2 години)

Тренінг: «Ефективна комунікація в кризових ситуаціях». Правила спілкування з військовими, цивільним населенням, представниками сторін конфлікту. Основи ведення переговорів (що робити, якщо потрапив у полон/заручники). Підготовка до виїзду (збір інформації про зону конфлікту, оцінка ризиків, планування логістики, контакти для екстрених ситуацій).

Підсумкова дискусія: «Головне завдання журналіста в умовах війни – вижити!» – обговорення, як зберегти життя, здоров'я та професійну гідність.

Зворотний зв'язок: Обговорення вражень від тренінгу, відповіді на запитання.

Під час роботи з майбутніми військовими журналістами радимо використовувати наступні методи, серед яких:

Інтерактивні лекції: з використанням презентацій, відеоматеріалів та реальних прикладів.

Практичні заняття: відпрацювання життєво важливих навичок першої

допомоги, навігації та зв'язку.

Кейс-стаді: детальний розбір реальних ситуацій з практики військових журналістів.

Рольові ігри та симуляції: моделювання небезпечних ситуацій для занурення в реальність.

Групові дискусії: активний обмін думками, досвідом та ідеями.

Після проходження тренінгу майбутні військові журналісти зможуть: оцінювати ризики та планувати свої дії в зоні конфлікту, надавати першу домедичну допомогу собі та іншим, орієнтуватися на місцевості та ефективно використовувати засоби зв'язку, усвідомлювати та керувати своїм психологічним станом у стресових ситуаціях, дотримуватися етичних норм та принципів інформаційної гігієни, ефективно комунікувати з різними категоріями людей у зоні конфлікту.

Отже, вважаємо, що представлений вище навчальний тренінг є критично важливою складовою підготовки майбутніх військових журналістів. Він допоможе вам усвідомити пріоритет власної безпеки, зберігаючи при цьому здатність виконувати свою професійну місію.

В умовах збройного конфлікту, коли здобувачі вищої освіти мають різний рівень навченості дисципліни та відрізняються за психологічною готовністю до професійної діяльності, здійснення індивідуально-диференційованого підходу до здобувачів вищої освіти із різним рівнем навченості дисципліни і з різним налаштуванням на ведення професійної діяльності в умовах збройного конфлікту є не просто бажаним, а необхідним, що дозволяє максимально ефективно використовувати навчальний час, підвищити якість підготовки та забезпечити психологічну стійкість майбутніх фахівців.

Під час реалізації зазначеної педагогічної умови рекомендовано провести діагностику та групування здобувачів вищої освіти за наступними компонентами:

Початкова діагностика. На початку вивчення дисципліни проведіть

ретельну діагностику рівня попередньої навченості здобувача освіти за допомогою тестів, вхідного контролю знань, співбесіди та аналізу попередніх академічних досягнень.

Оцінка психологічної готовності. Визначення рівня психологічної стійкості, мотивації та налаштування на діяльність в умовах збройного конфлікту, що може включати анонімні опитування, психологічне тестування (за участю психолога) та спостереження за поведінкою в змодельованих ситуаціях.

Диференційоване групування. На основі отриманих даних формуються умовні групи здобувачів. Наприклад: група А (високий рівень): здобувачі освіти з високим рівнем підготовки та значною психологічною готовністю; група В (середній рівень): здобувачі освіти з достатньою базовою підготовкою та потенціалом для розвитку психологічної стійкості; група С (низький рівень/потребує підтримки): здобувачі освіти, які мають значні прогалини у знаннях або виявляють підвищену тривожність/неготовність до діяльності в екстремальних умовах.

Ми пропонуємо наступну адаптацію змісту та методів навчання, які передбачають, на нашу думку гнучкість програми – для здобувачів освіти з високим рівнем підготовки поглиблене вивчення матеріалу, виконання дослідницьких завдань, участь у проєктах та практичних тренінгах, що імітують реальні бойові ситуації; додаткову підтримку – здобувачі освіти з недостатнім рівнем навченості надайте індивідуальні консультації, додаткові матеріали, роз'яснення складних тем та можливість повторного виконання завдань. Залучайте більш успішних студентів до взаємодопомоги; варіативність завдань - завдання різного рівня складності та типу; симуляції та рольові ігри – симуляції бойових дій, рольові ігри та тактичні навчання для відпрацювання професійних навичок, що, в свою чергу забезпечує розвиток стресостійкості та навичок прийняття рішень у критичних ситуаціях.

Психологічну підтримку та адаптацію до конфлікту майбутніх військових журналістів можуть забезпечити: індивідуальні бесіди; психологічні тренінги;

використання досвіду ветеранів; зміцнення командного духу тощо.

Застосування цих рекомендацій допоможе забезпечити ефективне навчання та всебічний розвиток здобувачів вищої освіти, готуючи їх до успішного виконання професійних обов'язків навіть у найскладніших умовах збройного конфлікту.

У контексті підготовки майбутніх військових журналістів, де професійна діяльність вимагає не лише високого рівня фахових знань та навичок, а й значної психологічної стійкості, ініціативності та відповідальності, *спрямування майбутніх військових журналістів на самореалізацію в навчальній діяльності* є однією з ключових педагогічних умов. Зазначена педумова передбачає створення такого освітнього середовища, яке спонукає здобувачів вищої освіти до активного, свідомого та творчого пошуку, розвитку власних здібностей, формування унікального професійного стилю та особистісних якостей, що є критично важливими для роботи в умовах збройного конфлікту.

Дана педагогічна умова ґрунтується на концепціях гуманістичної психології та педагогіки [180], які розглядають самореалізацію як природну потребу людини в розвитку та розкритті свого потенціалу. Згідно з А. Маслоу, самореалізація є найвищою потребою в ієрархії потреб, що включає прагнення до самоактуалізації, самовдосконалення та повного розкриття особистості. У контексті професійної освіти це означає створення умов для того, щоб здобувачі вищої освіти усвідомлювали свої сильні сторони, інтереси та прагнення, і мали можливість їх реалізовувати через навчальну діяльність.

Представлена педагогічна умова також спирається на принципи особистісно-орієнтованого підходу, який акцентує увагу на суб'єктності учня, його індивідуальній освітній траєкторії, саморозвитку та самопроєктуванні. Навчальний процес розглядається як простір для самопізнання, самовизначення та самотворення майбутнього фахівця.

Крім того, важливим є рефлексивно-діяльнісний підхід, який підкреслює

значення рефлексії як механізму самопізнання та саморозвитку. Здобувачі вищої освіти, аналізуючи власні навчальні досягнення, помилки, успіхи, формують адекватну самооцінку та корегують свою діяльність, спрямовуючи її на більш ефективну самореалізацію.

Спрямовання майбутніх військових журналістів на самореалізацію в навчальній діяльності може бути досягнуто через такі механізми:

Створення мотиваційного поля. Формування стійкої внутрішньої мотивації до навчання та професійної діяльності шляхом демонстрації значимості професії військового журналіста, її суспільної ролі, можливостей для саморозвитку та впливу. Важливим є постійне підкреслення не лише ризиків, а й можливостей для особистісного зростання та внеску в інформування суспільства в критичні моменти.

Диференціація та індивідуалізація навчання. Надання майбутнім військовим журналістам можливості вибору завдань різного рівня складності, тем для досліджень, форм представлення результатів. Забезпечення індивідуальних консультацій, розробка індивідуальних освітніх траєкторій, що враховують попередній досвід, рівень підготовки та особистісні інтереси кожного здобувача, що дозволяє кожному реалізувати себе у тому напрямі, де він почувається найбільш впевнено та ефективно [74, с. 45–51].

Стимулювання дослідницької та проєктної діяльності. Залучення здобувачів вищої освіти до самостійних досліджень, розробки власних проєктів (наприклад, створення мультимедійних репортажів, документальних фільмів, аналітичних матеріалів на військову тематику), що сприяє розвитку креативності, критичного мислення, навичок самоорганізації та відповідальності за кінцевий результат.

Забезпечення зворотного зв'язку та рефлексії. Систематичний, конструктивний та своєчасний зворотний зв'язок від викладачів, колег-студентів, а також заохочення до самооцінки та самоаналізу. Рефлексивні практики (наприклад, ведення щоденників успіхів, аналіз власної діяльності

після виконання практичних завдань) допомагають майбутнім офіцерам усвідомити свої сильні сторони та зони зростання.

Створення ситуацій успіху. Проектування навчальних завдань таким чином, щоб кожен здобувач вищої освіти мав можливість досягти успіху, навіть у складних умовах, а це, на нашу думку, підвищує самооцінку, формує позитивне ставлення до навчання та професії.

Залучення до реальної професійної діяльності. Організація практик, стажувань у медіацентрах, військових підрозділах, що дозволяє здобувачам вищої освіти спробувати себе в реальних умовах, отримати зворотний зв'язок від професіоналів та усвідомити власні можливості та обмеження.

Спрямування на самореалізацію має особливе значення для майбутніх військових журналістів, тому що дозволяє підвищити професійну стійкість та різельєнтність. На думку О. Заболотного журналісти, які усвідомлюють свою цінність та значимість, мають вищу мотивацію до роботи та легше долають стресові ситуації. Самореалізація формує внутрішній стрижень, необхідний для роботи в екстремальних умовах [57, с. 82–87].

Хочемо зазначити, що у військовій журналістиці часто виникають нестандартні ситуації, що вимагають швидких, неординарних рішень, а самореалізовані особистості здатні пропонувати власні ідеї та знаходити ефективні шляхи їх втілення. Усвідомлення власного внеску та прагнення до досконалості спонукає журналіста до більш відповідального ставлення до збору, аналізу та поширення інформації, що є критично важливим в умовах війни.

Вважаємо, що самореалізація передбачає постійний розвиток та готовність до нового, що дозволяє майбутнім фахівцям швидко адаптуватися до мінливих умов збройного конфлікту та інформаційного простору.

Ефективність підготовки майбутніх військових журналістів, які мають працювати в екстремальних і динамічних умовах збройного конфлікту, значною мірою залежить від якості викладацького складу. Отже, високий рівень підготовки викладачів фахових дисциплін для майбутніх військових

журналістів. є однією з фундаментальних педагогічних умов, що забезпечує формування професійно компетентних, психологічно стійких та відповідальних фахівців та передбачає не лише глибокі знання предмету, але й розуміння специфіки військової журналістики, володіння сучасними педагогічними технологіями та наявність власного релевантного досвіду.

Реалізація даної педагогічної умови базується на низці ключових педагогічних та психологічних концепцій, зокрема концепція професійної компетентності педагога (сучасна педагогіка розглядає компетентність викладача як інтегральну характеристику, що включає не тільки предметні знання, а й методичні, психолого-педагогічні, комунікативні, інформаційні та рефлексивні компетенції [126]. Викладач, який володіє високим рівнем професійної компетентності, здатний ефективно організувати навчальний процес, мотивувати здобувачів освіти та забезпечити якісне засвоєння матеріалу. Для військових журналістів це означає, що викладач має бути компетентним не тільки в журналістиці, а й у військовій справі, безпеці, кризових комунікаціях.

Ефективна підготовка до складних професій вимагає, щоб викладач не лише передавав інформацію, а й моделював професійну діяльність. Для цього потрібно, щоб сам викладач мав відповідний досвід або глибоко занурений у специфіку майбутньої професії студентів. У контексті військової журналістики, це означає, що викладач має бути здатним відтворювати умови та виклики роботи в зоні бойових дій.

Ми впевнені, що особистість викладача, його професіоналізм, ерудиція, моральні якості, здатність бути авторитетом і ментором відіграють ключову роль у формуванні світогляду, цінностей та професійної ідентичності здобувачів освіти [128]. Для військових журналістів, які працюватимуть в умовах високого ризику, авторитет викладача, заснований на його знаннях та досвіді, є особливо цінним.

При підготовці дорослих людей (а студенти вищих навчальних закладів,

особливо ті, хто готується до таких складних професій, вже є дорослими), важливо враховувати їхній попередній досвід, прагнення до самостійності та практичної спрямованості навчання [178]. Викладач з високим рівнем підготовки здатен застосовувати інтерактивні методи, залучати студентів до активного обговорення та аналізу реальних кейсів, що є характерним для андрагогіки.

Вважаємо, що викладач. Який готує майбутніх військових журналістів має досконало володіти теорією та практикою журналістики, включаючи основи конвергентної журналістики, медіаправа, етики, фактчекінгу, роботи з джерелами інформації. Крім того, він повинен мати ґрунтовні знання у сфері військової справи, міжнародної безпеки, тактики, стратегії, військової психології, конфліктології, що забезпечує адекватність та релевантність навчального матеріалу.

Великого значення набуває наявність власного досвіду роботи в умовах збройного конфлікту або тісна взаємодія з фахівцями, які мають такий досвід (військові, ветерани, військові журналісти-практики). На нашу думку, це дозволяє викладачеві не лише теоретично викладати матеріал, а й ділитися власними кейсами, ілюструвати матеріал прикладами з реального життя, формувати у студентів реалістичне уявлення про майбутню професію.

Під час реалізації зазначеної вище педагогічної умови підкреслюємо необхідність володіння сучасними педагогічними технологіями, орієнтованими на формування практичних навичок та критичного мислення – інтерактивні методи: кейс-стаді, ділові та рольові ігри, дискусії, мозкові штурми, симуляції бойових дій та кризових ситуацій; проєктне навчання: організація індивідуальних та групових проєктів, спрямованих на вирішення реальних професійних завдань; використання симуляційних технологій: залучення до навчального процесу тренажерів, віртуальної реальності, що імітують умови роботи в зоні конфлікту.

Розуміння вікових та індивідуальних особливостей студентів, вміння працювати з їхніми психологічними станами (стрес, тривога, мотивація),

здатність надавати психологічну підтримку та сприяти розвитку стресостійкості у майбутніх фахівців [16, с. 112–118]. Готовність викладача до неперервного навчання, оновлення знань та навичок відповідно до змін у сфері журналістики, військової справи та інформаційних технологій (участь у семінарах, тренінгах, конференціях, стажуваннях, вивчення нового досвіду).

Високий рівень підготовки викладачів має безпосередній вплив на якість підготовки майбутніх військових журналістів та забезпечує на нашу думку достовірність та актуальність знань, формування реалістичних уявлень про професію, методична компетентність викладача дозволяє ефективно організувати відпрацювання практичних навичок – від збору інформації під вогнем до надання першої домедичної допомоги, формує професійну ідентичність та цінність, підвищує мотивацію до навчання

Таким чином, інвестиції в підвищення кваліфікації та професійний розвиток викладачів фахових дисциплін є стратегічно важливим для забезпечення високої якості підготовки майбутніх військових журналістів, здатних ефективно та безпечно виконувати свою місію в умовах збройного конфлікту.

Висновки до третього розділу

Дослідження процесу формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки включає комплекс теоретичних, дослідницьких та емпіричних методів. З метою з'ясування стану сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів нами було визначено такі методи: теоретичний аналіз наукової літератури, опитування, аналіз результатів освітньої діяльності здобувачів освіти (курсантів/студентів), метод моделювання, метод експертної оцінки та методи математичної статистики з метою обробки результатів дослідження.

Теоретичний аналіз проблеми формування в майбутніх військових

журналістів інформаційно-аналітичної компетентності та практика їх фахової підготовки підтвердили необхідність педагогічного експерименту. На формувальному етапі експерименту було впроваджено модель формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки та відповідних педагогічних умов її реалізації. У цей час було здійснено вибір методів і форм, що забезпечують формування інформаційно-аналітичної компетентності, зокрема: *традиційні* (ситуаційне моделювання (case-study), імітаційні ігри, польові заняття на спеціальних майданчиках, робота в малих групах, діагностичне оцінювання знань, персоналізовані консультації викладача, проєктне навчання (створення власних журналістських матеріалів), науково-практичні семінари та конференції); *нетрадиційні* (використання VR/AR технологій для імітації бойових умов, створення кризових центрів або симуляційних середовищ на базі закладу освіти, персоналізовані освітні траєкторії на основі ІТ-рішень (освітні платформи, адаптивні курси), менторство або тьюторство (системне індивідуальне супроводження), мотиваційні зустрічі з практиками в форматі «живої бібліотеки», інтерв'язійні сесії (взаємне навчання викладачів через аналіз практичних ситуацій), участь у тренінгах із цифрової та фізичної безпеки, тактичної медицини).

Результати експериментальної перевірки впровадження моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки та відповідних педагогічних умов її реалізації засвідчили, що за комунікативним критерієм у контрольній групі високий та достатній рівні сформованості виявлено у 10 % та 30 % респондентів відповідно, тоді як в експериментальній – у 13,3 % та 40 %. За мотиваційно-ціннісним критерієм у контрольній групі високого рівня досягли 8,3 % опитаних, достатнього – 33,3 %, тоді як в експериментальній групі ці показники становили відповідно вищий відсоток у порівнянні з КГ 15 % та 43,3 % відповідно. За операційно-діяльнісним критерієм у контрольній групі

високий рівень зафіксовано у 6,7 % респондентів, достатній – у 26,7 %, а в ЕГ –13,3 % та 41,7 % відповідно.

Узагальнені середні значення свідчать, що в експериментальній групі частка респондентів із високим рівнем становить 13,87 %, а з достатнім 41,7 %, що переважає порівняно показники з контрольною групою (8,33 % та 30 % відповідно) та вказує на ефективність впровадженої моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки.

Статистичну значущість виявлених у результаті аналізу змін у рівнях сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів експериментальної та контрольної груп підтверджено математичною обробкою отриманих даних за допомогою t-критерію Стюдента. Відмінності у розподілах курсантів/студентів експериментальної і контрольної груп за рівнями сформованості інформаційно-аналітичної компетентності підтверджені на рівні значущості $n_1+n_2-2 = 118$ ступенів свободи: при $\alpha = 0,05 \rightarrow t_{\text{критичне}} \approx 1,98$; при $\alpha = 0,01 \rightarrow t_{\text{критичне}} \approx 2,63$. Оскільки всі отримані значення за t-критерієм Стюдента перевищують критичні значення для обох рівнів значущості – можемо зробити висновок, що різниця між КГ і ЕГ за всіма рівнями статистично значуща, що в свою чергу підтверджує ефективність впровадження моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки та відповідних педагогічних умов її реалізації.

Основні результати розділу відображено в наукових працях автора: [154; 155].

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Результати проведеного нами дослідження щодо формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста, засвідчили ефективність вирішення поставлених завдань і дозволили зробити такі висновки:

1. Визначено стан розробленості проблеми формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста у педагогічній теорії і практиці. Встановлено, що існує розмежування понять військовий журналіст, військовий кореспондент, військовий репортер, військовий блогер та подано їх сутність. Окреслено, що особливого значення набуває виокремлення періодизації української військової журналістики, яка дозволяє дослідити взаємозв'язок між процесами національного державотворення та становленням вітчизняних військових інформаційних ресурсів. Обґрунтовано, що інформаційно-аналітична компетентність дає змогу військовому журналісту стати більш гнучким у парадигмі власних професійних обов'язків, допомагає бути більш успішним у подальшому професійному житті, що й визначає значимість її формування. За результатами аналізу наукової літератури аргументовано, що важливою детермінантою ефективності цієї діяльності є рівень професійної компетентності військового журналіста та навички роботи в бойових умовах.

Сформульовано сутність дефініцій «інформаційно-аналітична компетентність» та «формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста». Доведено, що змістовий діапазон дефініції «інформаційно-аналітична компетентність» вказує на міждисциплінарну природу компетентності.

Під поняттям інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста ми розуміємо визначення як здатність ефективно виконувати професійну діяльність у сфері журналістики в умовах воєнного

стану. Вона базується на глибоких знаннях, сформованих уміннях, навичках та особистісних якостях, необхідних для об'єктивного та результативного висвітлення подій під час збройних конфліктів.

Аналіз основних дефініцій дослідження в контексті визначеної проблеми дав змогу визначити, що формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста, як складової професійної компетентності – це багатоетапний і динамічний процес, що включає цілеспрямоване оволодіння знаннями, уміннями та навичками, необхідними для аналітичної діяльності в умовах воєнного стану. Він охоплює ціннісно-мотиваційний, змістовно-процесуальний та рефлексійно-корекційний етапи, результатом яких є інтеграція професійних знань, практичних навичок аналізу інформації та прийняття рішень у складних і нестабільних умовах військових конфліктів.

Зазначено, що інформаційно-аналітична компетентність майбутнього офіцера під час фахової підготовки як складова професійної компетентності відображає готовність і здатність майбутніх офіцерів (військових журналістів) застосовувати інформаційно-аналітичні знання, вміння, навички у сукупності з їх особистісними якостями під час роботи з інформацією різних видів, знання норм інформаційної культури, вміння відібрати та опрацювати інформацію, класифікувати та систематизувати інформацію різними мовами (англійська, польська, німецька та ін.), вміння використовувати та презентувати отриману інформацію в подальшій професійній діяльності, а також здатність до самостійного удосконалення професійно-аналітичних здібностей.

Серед особливостей формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста у процесі професійної підготовки ми виділяємо принципи, які є необхідними компонентами науково-дослідної діяльності військового журналіста, а саме: принципи безпеки та виживання; принципи професійної майстерності в екстремальних умовах; принципи співпраці та координації.

До особливостей професійної підготовки майбутніх військових журналістів відносимо: інтеграція сучасних технологій, що сприятиме використанню новітніх технічних засобів та програмного забезпечення в освітньому процесі ВВНЗ; ефективне використання сучасних освітніх програм і методик, які функціонують на засадах інноваційності; надзвичайна інтенсивність та всебічність професійної діяльності військового журналіста, що часто призводить до їхнього сприйняття насамперед як військовослужбовців, а вже потім – як журналістів; організація польових навчань у співпраці з військовими підрозділами, що дозволить здобувачам освіти зануритися в реальні умови роботи; заняття з психологічної стійкості, управління стресом та методів саморегуляції; організація та проведення спеціалізованих тренінгів, що охоплюють навички надання першої медичної допомоги, орієнтування на місцевості та поведінку під час обстрілів.

Представлено порівняльний аналіз підготовки військових журналістів у США, Польщі та України за наступними критеріями: назва профільної установи, назва освітньої програми / курсу, рівень освіти, мова навчання, тривалість навчання, основні дисципліни, практична підготовка, специфіка, додаткові можливості, що дозволило зробити висновок, що системи підготовки військових журналістів у трьох країнах мають значні відмінності, що відображають їхні історичні традиції, поточні військові доктрини та геополітичні реалії.

2. Теоретичне обґрунтовано та розроблено педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки, що є важливою складовою удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців в умовах євроінтеграції, сучасних гібридних загроз та інформаційної війни. До педагогічних умов ми віднесли: системність проведення занять максимально наближених до бойових умов; реалізація індивідуально-диференційованого підходу до здобувачів вищої освіти з урахуванням варіативного рівня

засвоєння навчальної дисципліни та ступеня професійної орієнтації на виконання функціональних обов'язків в умовах збройного конфлікту; спрямування майбутніх військових журналістів на самореалізацію в навчальній діяльності; високий рівень підготовки викладачів фахових дисциплін для майбутніх військових журналістів.

На основі опрацювання науково-педагогічної, методичної літератури та емпіричних даних власного дослідження визначено критерії та відповідні показники сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів, які дозволять нам здійснити об'єктивну діагностику рівня їх професійної готовності. До складу критеріїв віднесено: мотиваційно-ціннісний критерій; операційно-діяльнісний критерій; комунікативний. Кожен із визначених критеріїв конкретизовано через відповідні показники сформованості, що дозволяє якісно оцінити рівень сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки на різних етапах освітнього процесу.

Визначено чотири рівні сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки: високий, достатній, середній та низький.

3. Розроблено та здійснено експериментальну перевірку ефективності впровадження моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки. Досліджено процес формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки включає комплекс теоретичних, дослідницьких та емпіричних методів. Визначено методи окреслення сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів серед яких: теоретичний аналіз наукової літератури, опитування, аналіз результатів освітньої діяльності здобувачів освіти (курсантів/студентів), метод моделювання, метод експертної оцінки та

методи математичної статистики з метою обробки результатів дослідження.

Здійснено вибір методів і форм, що забезпечують формування інформаційно-аналітичної компетентності, зокрема: традиційні (ситуаційне моделювання (case-study), імітаційні ігри, польові заняття на спеціальних майданчиках, робота в малих групах, діагностичне оцінювання знань, персоналізовані консультації викладача, проєктне навчання (створення власних журналістських матеріалів), науково-практичні семінари та конференції); нетрадиційні (використання VR/AR технологій для імітації бойових умов, створення кризових центрів або симуляційних середовищ на базі закладу освіти, персоналізовані освітні траєкторії на основі ІТ-рішень (освітні платформи, адаптивні курси), менторство або тьюторство (системне індивідуальне супроводження), мотиваційні зустрічі з практиками в форматі «живої бібліотеки», інтервізійні сесії (взаємне навчання викладачів через аналіз практичних ситуацій), участь у тренінгах із цифрової та фізичної безпеки, тактичної медицини).

Під час експериментальної перевірки впровадження моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки та відповідних педагогічних умов її реалізації засвідчено, що за комунікативним критерієм у контрольній групі високий та достатній рівні сформованості виявлено у 10 % та 30 % респондентів відповідно, тоді як в експериментальній – у 13,3 % та 40 %. За мотиваційно-ціннісним критерієм у контрольній групі високого рівня досягли 8,3 % опитаних, достатнього – 33,3 %, тоді як в експериментальній групі ці показники становили відповідно вищий відсоток у порівнянні з КГ 15 % та 43,3 % відповідно. За операційно-діяльнісним критерієм у контрольній групі високий рівень зафіксовано у 6,7 % респондентів, достатній – у 26,7 %, а в ЕГ – 13,3 % та 41,7 % відповідно.

Узагальнені середні значення засвідчили, що в експериментальній групі частка респондентів із високим рівнем становить 13,87 %, а з достатнім 41,7 %, а в ЕГ – 13,3 % та 41,7 % відповідно.

що переважає порівняно показники з контрольною групою (8,33 % та 30 % відповідно) та вказує на ефективність впровадженої моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки.

Статистичну значущість виявлених у результаті аналізу змін у рівнях сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів експериментальної та контрольної груп підтверджено математичною обробкою отриманих даних за допомогою t-критерію Стюдента. Відмінності у розподілах курсантів/студентів експериментальної і контрольної груп за рівнями сформованості інформаційно-аналітичної компетентності підтверджені на рівні значущості $n_1 + n_2 - 2 = 118$ ступенів свободи: *при $\alpha = 0,05 \rightarrow t$ критичне $\approx 1,98$; при $\alpha = 0,01 \rightarrow t$ критичне $\approx 2,63$* . Оскільки всі отримані значення за t-критерієм Стюдента перевищують критичні значення для обох рівнів значущості – можемо зробити висновок, що різниця між КГ і ЕГ за всіма рівнями статистично значуща, що в свою чергу підтверджує ефективність впровадження моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки та відповідних педагогічних умов її реалізації.

4. Розроблено та впроваджено в практику вищих військових навчальних закладів, закладів вищої освіти та громадських організацій навчальний тренінг «Головне завдання журналіста в умовах війни – вижити!». Розроблений та впроваджений у практику ВВНЗ, ЗВО навчально-дидактичний інструментарій забезпечив реалізацію організаційно-змістовного та діагностично-результативного блоків розробленої і впровадженої нами моделі формування дослідницької компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абашкіна Л. С., Бєлєвцова С. В., Заболотна О. А., Пащенко В. В. *Професійний розвиток педагогічних працівників: інтервізія та супервізія*. Київ : Пед. думка. 2020.
2. Академічний тлумачний словник. URL: <https://sum.in.ua/s/umova> (дата звернення: 25.05.2024).
3. Алексюк А. М. *Педагогіка вищої школи* : курс лекцій. Київ : Либідь, 2009. С. 54. С. 145.
4. Ануфрієва О. Л. Формування економічної компетентності особистості як вимога часу. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. 2008. № 16. С. 160–170.
5. Бабенко О. Засади підготовки військових тележурналістів України в умовах гібридної війни. *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*. 2017. Вип. 42. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/article/view/7651> (дата звернення: 25.05.2024).
6. Бахмат, Н. В., Сторчова Т. В., Моцик Р. В., Мєлєкєсцева Н. В., Братиця Г. Г. Сучасні тенденції розвитку цифрової компетентності майбутніх учителів: європейський досвід. *Академічні візії*. 2023. № 15. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/122> (дата звернення: 25.05.2024).
7. Башманівська Л., Башманівський В., Шевцова Л. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності як компонент підготовки майбутніх журналістів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2020. Т. 76. № 2. С. 30-42. <https://doi.org/10.33407/itlt.v76i2.2539>
8. Безпалько О. В. *Етика військової журналістики в умовах конфлікту*. Київ : Видав. дім «Києво-Могилянська академія», 2020.

9. Безсмертний В. *Українська журналістика та її воєнний сегмент учора, сьогодні, завтра*. Київ : Ліра, 2020. 200 с. С. 101.
10. Березюк О. С. Системний підхід до формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців в сучасному освітньому просторі. *Професійна педагогічна освіта: системні дослідження* : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2015. С. 193-209.
11. Бех І. Д. *Особистісно зорієнтоване виховання* : наук.-метод. посібник. Київ : СПД Богдана, 2015.
12. *БЗВП у закладах вищої освіти: що потрібно знати*. Міністерство оборони України. 2025. URL: <https://mod.gov.ua/news/bzvp-u-zakladah-vishhoyi-osviti-shho-potribno-znati> (дата звернення: 25.02.2024).
13. Билина Ю. Формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців видавничої справи та редагування за допомогою інтерактивного методу навчання Case-study. *Інженерні та освітні технології в електротехнічних і комп'ютерних системах*. 2013. № 4(4). С. 40–46. URL: https://eetecs.kdu.edu.ua/2013_04/EETECs2013_0405.pdf (дата звернення: 25.05.2024).
14. Бондар С. П. Зарубіжний досвід підготовки військових медіафахівців та можливості його імплементації в Україні. *Наукові записки НаУКМА. Серія: Журналістика*. 2022. № 10. С. 98–105. С. 101.
15. Бондаренко І. В. *Цифрова безпека журналістів в умовах інформаційної війни*. Київ : Видав. дім «Ким». 2023.
16. Борисюк Т. М. Психолого-педагогічні аспекти підготовки майбутніх військових фахівців. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2019. № 3. С. 112-118.
17. Боровик А. Модель формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії у процесі фахової підготовки. *Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць. Серія «Педагогічні науки»*. 2023. Вип. 26(55). С. 63–75. [https://doi.org/10.58442/2218-7650-2023-26\(55\)-63-75](https://doi.org/10.58442/2218-7650-2023-26(55)-63-75)

18. Бородай М. І. Особливості підготовки військових журналістів в Україні. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Журналістика. 2017. № 22. С. 55-62. С. 59.

19. Бурлаєнко Т. І. Game forms of learning in formation of economic competence of the future managers of education. *ScienceRise. Pedagogical Education*. 2016. Vol. 2. № 5(19). С. 15-20. <https://doi.org/10.15587/2313-8416.2016.60477>

20. Бурлаєнко Т. І., Дубініна О. В. та ін. *Відновлення освіти на постконфліктних територіях: зарубіжний досвід та ініціативи України : аналітичні матеріали*. Київ : ІОД НАПН України, 2024. С. 50-52.

21. Буроменський М., Штурхецький С., Білз Е., Бетц М., Шюпп К., Казанжи З. *Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації* : посіб. рек. для працівників ЗМІ. Київ : «Компанія ВАІТЕ», 2016. 118 с. ISBN 978-966-2310-52-8

22. Буткевич О. В. Війни ведення заборонені методи. *Українська дипломатична енциклопедія* : у 2-х т. / редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. Київ : Знання України, 2004. Т. 1. 760 с. ISBN 966-316-039-X.

23. Варенко В. М. *Інформаційно-аналітична діяльність* : навч. посібник. Київ : УН-Т «Україна», 2014. 417 с. URL: <https://kjourn.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/54/2018/04/%D0%86%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE-%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0-%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C.pdf> (дата звернення: 25.02.2024).

24. Верховна Рада України. *IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі від 18.10.1907*. Дата набрання чинності для України: 24.08.1991, Гаага, 18

жовтня 1907 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_222 (дата звернення: 25.02.2024).

25. Верховна Рада України. *Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року.* URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_199 (дата звернення: 25.02.2024).

26. Вищі військові навчальні заклади України. URL: <https://www.prl.if.ua/%D0%B2%D0%B2%D0%BD%D0%B7/> (дата звернення: 25.02.2024).

27. *Відновлення освіти на постконфліктних територіях: зарубіжний досвід та ініціативи України* : аналітичні матеріали / Т. І. Бурлаєнко та ін. Київ : ІОД НАПН України, 2024. 70 с.

28. Відомості про самооцінювання освітньої програми кафедри військової журналістики Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. *НАЗЯВО.* URL: <https://knu.ua/pdfs/official/accreditation/061/2023-2024/56450-military-journalism-and-social-communications.pdf> (дата звернення: 25.02.2024).

29. *Військова журналістика, український аспект: становлення української військової журналістики; місце військової журналістики у медіапросторі в період воєнного стану; правові підстави діяльності військових журналістів під час воєнних дій* / уклад.: І. М. Копотун, І. М. Коропатнік, М. А. Микитюк, О. О. Павлюк, С. П. Пасіка, С. В. Петков. Київ : ВД «Професіонал», 2023. 676 с.

30. *Військова журналістика.* Національний університет «Одеська політехніка». URL: <https://op.edu.ua/education/programs/components/9713> (дата звернення: 25.02.2024).

31. Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Кафедра військової журналістики.

URL: <https://mil.knu.ua/ua/75-kafedra-viyskovoï-zhurnalistiki> (дата звернення: 25.02.2024).

32. Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Навчальна робота. URL: <https://mil.knu.ua/ua/15-navchalna-robota> (дата звернення: 25.02.2024).

33. Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Офіційний сайт. URL: <https://mil.knu.ua/> (дата звернення: 25.02.2024).

34. Возняк А. Б. Педагогічні умови формування ціннісних орієнтацій особистості. *Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2013. Вип. 39. С. 284–287.

35. Галета Я. Дослідницька компетентність майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін: структурні компоненти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журн.* Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2024. № 1-2(135-136). С. 118–125. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1a49d5df-d29f-4032-b58a-5204e8d5591b/content> (дата звернення: 25.02.2024).

36. Голобородько Д. Д. *Психологічна підготовка військовослужбовців до дій в екстремальних умовах*. Київ: Науковий світ, 2020. С. 45.

37. Гончаренко С. У. (1997). *Український педагогічний словник*. Київ: Либідь, 1997.

38. Горевалов С. І. *Військова журналістика України: історія і сучасність*. Львів: Вид-во Військового ін-ту при ДУ «Львівська політехніка», 1998. С. 11.

39. Горевалов С., Зикун Н. Військові ЗМК в інформаційному просторі України: завдання й перспективи розвитку. *Львівський Вісник*. 2013. С. 250.

40. Городенко І. В. Професійна ідентичність військового журналіста в умовах гібридної війни. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Журналістика*. 2018. № 1(36). С. 92-97. С. 95.

41. Гривінський Р. Як відродити військову журналістику? *День*. 2014. № 234. URL: <https://day.kyiv.ua/article/media/yak-vidrodyty-viyskovu-zhurnalistyku> (дата звернення: 25.02.2024).
42. Гриценко О., Кривошея Г., Шкляр В. *Основи теорії журналістської діяльності*. Київ, 2000. 108 с.
43. Грушевський М. 250 літ. *Літературно-науковий вісник*. 1904. Т. XXV. Кн. 1. С. 5-6; URL: <http://hrushevsky.history.org.ua/item/0014256> (дата звернення: 25.02.2024).
44. Гунчак Т. *Україна: перша половина ХХ ст.* Київ : Либідь, 1993. 288 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Hunchak_Taras/Ukraine_persha_polovyna_X_X_stolittia/ (дата звернення: 25.02.2024).
45. Дасюк Ж. М. Психологічний аналіз проблеми комунікативної компетентності у вітчизняній та зарубіжній науковій думці. *Проблеми загальної та педагогічної психології*. 2007. Т. IX. Ч. 4. С. 137–142. С. 140.
46. Десятніков В. М. *Ділові та імітаційні ігри у професійній підготовці фахівців*. Київ : Науковий світ, 2018. С. 98.
47. Бадьора С. М., Буток О. В., Лаврентьев О. М. та ін. *Основи тактичної медицини : навч. посіб.; Ун-т ДФС України – Ірпінь, 2019. 299 с. (Серія «На допомогу студенту УДФСУ»; т. 35).* URL: <https://ir.dpu.edu.ua/entities/publication/9803be08-d0c4-49cd-9bc3-fc2ab119aa7d> (дата звернення: 25.02.2024).
48. Дубас О. С. *Безперервна освіта військових фахівців у контексті сучасних викликів*. Львів : Астролябія, 2021. С. 42.
49. Дубасенюк О. А. Концептуальні моделі педагогічної освіти: наукові пошуки та здобутки. *Професійно-педагогічна освіта: сучасні концептуальні моделі та тенденції розвитку*: монографія / авт. кол. : О. А. Дубасенюк, О. Є. Антонова, С. С. Вітвицька, Н. Г. Сидорчук, О. М. Спірін, Н. В. Якса та ін. / за заг. ред. проф. О. А. Дубасенюк. Вид. 2-е, доп. Житомир : Видво ЖДУ ім. І. Франка, 2008. С. 8-29.

URL: <http://eprints.zu.edu.ua/13339/1/%D0%94%D1%83%D0%B1%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BD%D1%8E%D0%BA%20%D0%9E.pdf> (дата звернення: 25.02.2024).

50. Дубініна О. *Формування професійної компетентності майбутніх автослюсарів у центрах професійно-технічної освіти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04; ДВНЗ «Переяслав-Хмельниц. держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди»*. Переяслав-Хмельницький, 2013. 20 с.

51. *Екстремальна журналістика*. Львівська політехніка. URL: <https://old.lpnu.ua/education/majors/subject/IJPS/8.061.00.01/19/2019/ua/full/1/1/1043> (дата звернення: 25.02.2024).

52. *Енциклопедія Українознавства: словникова частина* / за ред. В. Кубійовича. Львів, 1996. Т. 5: Перевидання в Україні. С. 1641.

53. *Енциклопедія освіти*. Київ : Юрінком Інтер, 2008. С. 856-857.

54. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими. Набрання чинності для України 03.01.1955. *Офіційний вісник України*. 2010. № 62. С. 132. Ст. 2179. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text (дата звернення: 25.02.2024).

55. Журналістика і суспільна комунікація – Навчання в Польщі. URL: <https://slavic-center.com.ua/uk/field-of-study/navchannya-na-zhurnalista-v-polshhi/> (дата звернення: 25.02.2024).

56. Журналістика та засоби масової інформації. *Master's degrees in Польща*. URL: <https://www.mba-magistratura.com/master/%D0%B6%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0-%D1%82%D0%B0-%D0%B7%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8-%D0%BC%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97-%D1%96%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%>

[D1%96%D1%97/%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%89%D0%B0](#)

(дата звернення: 25.02.2024).

57. Заболотний О. В. Психологічна підготовка майбутніх військових журналістів до діяльності в екстремальних умовах. *Військова освіта*. 2018. № 1. С. 82-87.

58. Заремба Н. М. Психологічна підготовка військових комунікаторів в умовах гібридної війни. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Соціальні комунікації*. 2021. № 7. С. 85-92.

59. Захаров В. М. *Професійна підготовка військових кадрів: теорія і практика*. Київ : Видав. дім «Слово», 2020. С. 65.

60. Злобіна О. В. Практична підготовка військових кадрів у рамках програми DEEP з вдосконалення освіти у військових закладах вищої освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2023. № 34. С. 277–290. <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2023-34-277-290>

61. Звичаєве міжнародне гуманітарне право. Норми. *Український часопис міжнародного права*. 2006. № 2. С. 7-16. URL: https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/ukr-irrc_857_henckaerts.pdf

(дата звернення: 25.02.2024).

62. Здоровега В. *Теорія і методика журналістської творчості* : підручник. Львів, 2000. 220 с.

63. Земляна І. *Журналіст і (НЕ) безпека* : посіб. для журналістів, які працюють в небезпечних умовах. 2016. URL: <https://imi.org.ua/wp-content/uploads/2017/06/Zhurnalist-i-nebezpeka.pdf> (дата звернення: 25.02.2024).

64. Зернецька О. В. *Інформаційна війна: виклики для сучасної журналістики*. Київ : Центр вільної преси, 2018. С. 45.

65. Зязюн І. А. *Філософія педагогічної дії*. Черкаси : Вид-во ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. С. 79-102.

66. Зязюн І. А. *Педагогічна майстерність учителя* : навч. посібник. Київ : Вища школа, 2001.

67. Іващенко М. В. *Безпека журналіста в гарячих точках* : метод. посібник. Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 2019. С. 67.

68. Калінін В. О. «Жива бібліотека» як форма профорієнтаційної роботи у старших класах. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/34098/1/2815-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-5360-1-10-20220603.pdf> (дата звернення: 25.02.2024).

69. Карасьова Л. А. Експериментальна перевірка ефективності моделі та педагогічних умов формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі іншомовної підготовки. *Молодий вчений*. 2018. № 12. С. 87–91.

70. Карасьова Л. А. Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі іншомовної підготовки: дис. ... канд. пед. наук. 13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти; Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія. Хмельницький, 2019. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0419U004592> (дата звернення: 25.02.2024).

71. Кашаєва Т. В. *Розвиток творчих здібностей студентів у процесі професійної підготовки*. Київ : Видав. дім «Слово», 2019. С. 56.

72. Курліщук І. І. Медіаосвіта студентства у сучасних соціально-педагогічних тенденціях і проблемах. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2013. № 3(262). С. 113-120.

73. Кейс-технології у навчанні. *КМДШ*. URL: <https://www.creativeschool.com.ua/blog/kejs-tehnologiyi-u-navchanni/> (дата звернення: 25.02.2024).

74. Когут О. В. Індивідуалізація навчання як засіб формування професійних компетентностей студентів. *Педагогіка і психологія*. 2017. № 3. С. 45-51.

75. Койчева Т. І., Ван Сяоган. Аналітична компетентність як феномен сучасного науково-педагогічного дискурсу. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2023. Вип. 91. С. 127-130.

URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/41512/Koycheva-127-130.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 25.02.2024).

76. Козловська І. М.. *Теорія і методика професійної освіти*. Львів : Видав. Львів. ун-ту, 2016. С. 72.

77. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті* : кол. монографія / за заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : «К.І.С.», 2004. С. 112.

78. Кононенко О. В. *Індивідуалізація навчання як педагогічна умова формування професійної компетентності*. Харків : ФОП Мезина В. В., 2017. С. 110.

79. Корсак К. О., Скотна О. В. *Педагогічні умови формування компетентностей майбутніх фахівців*. Київ : Ун-т «Україна», 2018. С. 76.

80. Кость С., Тимчишин О., Федірко К. *Нариси історії української військової преси*. Львів : Світ, 1998. 355 с.

81. Кривошея Г. П. Українська військова преса: з історії становлення. *Українська періодика: Історія і сучасність*. Львів, 1993. 75 с. С. 10.

82. Кузнєцов О. Д. *Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів*. Харків : Нац. ун-т цивільного захисту України. 2019. С. 87.

83. Кульчицький О. В. Практична підготовка військових журналістів: досвід та перспективи. *Військово-науковий вісник*. 2019. № 32. С. 110-117. С. 115.

84. Кульчицький О. М. Психологічна підготовка військовослужбовців в умовах збройного конфлікту. *Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2017. № 57. С. 39–45.

85. Лаврик О. В., Гнатенко С. А. «Військова» / «воєнна» журналістика: особливості потрактування понять у сучасному медіапросторі. URL: https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/2_2024/part_2/31.pdf (дата звернення: 25.02.2024).

86. Лазаренко В. Л. Особливості підготовки фахівців в умовах, максимально наближених до бойових. *Військова освіта*. 2018. № 1. С. 76–81.

87. Ларіна Д., Нестеряк Ю. *Мар'ян Кушнір: «Я не обираю тему, вона обирає мене»*. Київ: Київ. Нац. ун-т імені Тараса Шевченка. URL: <https://knu.ua/news/13090> (дата звернення: 25.02.2024).

88. Лобач Н. В. Педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх лікарів у освітньому середовищі вищого медичного навчального закладу. *Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка*. 2015. Вип. 141(1). С. 124-128.

89. Лузай О. Є. Педагогічні умови формування професійно-творчої компетентності. *Гуманітарний форум НТУ: часопис студентських наукових праць*. 2015. Вип. 2. С. 8–10.

90. Марціхів Х. Р. Методи та форми організації навчального процесу журналістів в університетах США. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2018. Вип. 60. С. 17-21. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/23732/Martsikhiv%20Kh.%20R..pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 25.02.2024).

91. Марченков С. *Основні підходи формування інформаційно-аналітичної компетентності особистості*. Житомир: Житомир. ін-т імені С. П. Корольова. С. 304-308. URL: <https://www.ff.upol.cz/fileadmin/userdata/FF/>

katedry/sla/dokumenty/ukrajinistika/Marchenkov_Sergii_OSNOVNI_PIDKHODI_FORMUVANNJA_INFORMACIINO-ANALITICHNOI.pdf (дата звернення: 25.02.2024).

92. Марченков С. М. *Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів у процесі фахової підготовки: неопуб. автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04.* Житомир, 2021. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/32576/> (дата звернення: 25.02.2024).

93. Маслов В. І. *Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами* : навч. посібник. Тернопіль : Астон, 2007. 150 с.

94. Мелехов А. В. *Безпека журналіста в зоні конфлікту: теоретичні та практичні аспекти.* Харків : Право. 2018.

95. *Методичні рекомендації для підвищення кваліфікації керівників і педагогічних працівників з питань ефективних механізмів виявлення та подолання освітніх втрат* / НАПН України ДЗВО «Ун-т менедж. освіти»; за заг. ред. Т. М. Сорочан. Київ : ДЗВО «УМО», 2024. 44 с.

96. *Міжнародне гуманітарне право.* URL: <https://redcross.org.ua/ihl/> (дата звернення: 25.02.2024).

97. 5 моделей освітнього дизайну або як вчитися ефективно. *EdEra.* March 27, 2024. URL: <https://ed-era.com/blog/5-modeley-osvitniogo-dyzaynu/> (дата звернення: 25.02.2022).

98. Нагаєвський І. *Історія української держави двадцятого століття.* Київ, 1993. С. 49-50.

99. Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського. Офіційний сайт. URL: <https://nuou.org.ua/> (дата звернення: 25.02.2024).

100. Ничкало Н. Г. *Професійна освіта* : словник. Київ : Експерт, 2011. С. 45.

101. Олійник В. В. *Наукові основи управління підвищенням кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти* : монографія. Київ : Міленіум, 2003. 594 с.

102. Осадчий І. Г. Педагогічне моделювання: що важливо знати педагогу? *Народна освіта*. 2016. Вип. 1. С. 60-68.
URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=3969 (дата звернення: 25.02.2024).

103. Освітній курс «Журналістика висвітлення воєнних дій». *Фільтр. Національний проект з медіаграмотності*.
URL: <https://filter.mkip.gov.ua/osvitnij-kurs-zhurnalistyka-vysvitlennya-voyennyh-dij-ta-mini-serial-yak-zahystytysya-vid-fejkiv-i-mediagramotnosti/> (дата звернення: 25.02.2024).

104. Оцінювання достовірності значень за t-критерієм Стюдента. *Pidru4niki*.
URL: https://pidru4niki.com/10611207/psihologiya/otsinyuvannya_dostovirnosti_znachen_kriteriyem_styudenta (дата звернення: 25.02.2024).

105. Паливода А. В. *Женевські конвенції про захист жертв війни та додаткові протоколи до них*. Київ, 2023. 252 с.

106. Петренко Л. М. *Теорія і практика розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів*: монографія. Дніпропетровськ: МА-прес, 2013. 456 с.
URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/5793/1/%D0%9C%D0%9E%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%A4%D0%86%D0%AF_%D0%86%D0%90%D0%9A_%D0%BA%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D1%96%D0%B2.pdf (дата звернення: 25.02.2024).

107. Пехота О. М., Кіктенко А. З., Любарська О. М. та ін. *Освітні технології*: навч.-метод. посібник; за заг. ред. О. М. Пехоти. Київ: А.С.К., 2001. С. 256.

108. Позняков О. П. *Історія української військової журналістики (XIX-го – початку XX століття)*: навч. посібник. Київ, 2023. 160 с.

109. Пометун О. І., Пироженко Л. В. *Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання*. Київ: А.С.К., 2004. С. 87.

110. *Права, акредитація і стандарти в журналістиці воєнного часу*. Верховна Рада України. Освітній процес. URL: <https://internews.ua/rang/materiale/wartime-journalism> (дата звернення: 25.02.2024).

111. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. URL: <https://pnu.edu.ua/> (дата звернення: 25.02.2024).

112. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Кафедра журналістики ПНУ ім. Василя Стефаника. URL: <https://kjourn.pnu.edu.ua/> (дата звернення: 25.02.2024).

113. Приходькіна Н. О. Медіаосвіта здобувачів середньої освіти у розвинених англomовних країнах. *Інноваційна педагогічна діяльність як чинник формування життєтворчої компетентності здобувача освіти*: монографія / Л. І. Нічуговська, Л. М. Ніколенко та ін. Дніпро: Видав. Біла К. О., 2022. С. 276-329. <https://surl.li/dowgde> (дата звернення: 25.02.2024).

114. Про вищу освіту: *Закон України № 1556-VII від 01.07.2014*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 25.02.2024).

115. Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста: *Закон України № 540/97-ВР від 23.09.1997*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25.02.2024).

116. Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України: *Наказ Міністерства оборони України № 164 від 23.03.2017*. URL: <https://web.archive.org/web/20171214173138/http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17> (дата звернення: 25.02.2024).

117. Про Збройні Сили України: *Закон № 1934-XII від 06.12.1991*. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/154375_597066 (дата звернення: 25.02.2024).

118. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України»: *Указ Президента України № 121/2021 від 25 березня 2021*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661> (дата звернення: 25.02.2024).

119. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: *Указ Президента України № 392/2020 від 14 вересня 2020*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення: 25.02.2024).

120. Ріпецький С. *Українське Січове стрілецтво*. Львів, 1995. 89 с. С. 6.

121. *Розвиток інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ: теорія і практика* : монографія / В. В. Ягупов, Н. О. Величко, І. В. Гириловська, А. Г. Гуралюк, Д. О. Закатнов, Л. А. Майборода, В. В. Паржницький / за. наук. ред. В. В. Ягупова. Київ : ТОВ «НВП Поліграфсервіс», 2014. 176 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/7932/1/%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BA%20%D1%96%D0%BD%D1%84.-%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%82._%D0%92%D0%86%D0%90%D0%A6.pdf (дата звернення: 25.02.2024).

122. Самойленко Н. І., Семко Л. П. Формування інформаційних компетенцій на уроках інформатики в основній школі. *Компетентнісні засади змісту освіти в 11-річній школі* : матеріали Всеукр. наук-практ. конф., 28-29 берез. 2013 р. / ред. кол. : О. А. Федоренко, І. Г. Єрмаков. Київ : Оберіг, 2013. С. 435-439.

123. Саяук В. І. Розвиток економічної компетентності педагогічних працівників у системі підвищення кваліфікації. *Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*. Київ, 2006. Т. 3. Дод. 3. С. 511–520.

124. Семенова О. В. Педагогічне моделювання: функції та складові. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки : зб. наук. праць*. 2015. Вип. 3. С. 299-304. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/10400/1/Pedagogichne_modelyvana_funkchii_ta_skladovi.pdf (дата звернення: 25.02.2024).

125. Семиченко В., Артющина К. The uncertainty problem in theory and practice higher school. *Proceedings of the National Aviation University. Series: Pedagogy, Psychology*. 2019. № 15. <https://doi.org/10.18372/2411-264x.15.14409>

126. Семиченко В. А. *Психологія педагогічної діяльності* : навч. посіб. для студ. вищих пед. навч. закладів. Київ : Вища шк., 2004. 336 с.

127. Серія стандартів Міжнародної організації зі стандартизації (ISO 9000). *Вікіпедія*. 2023. URL https://uk.wikipedia.org/wiki/ISO_9000 (дата звернення: 25.02.2024).

128. Сисоєва С. О. *Особистісно орієнтована освіта: сутність, технології, досвід*. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2006.

129. Скуратівський В. І. Військова журналістика як складова інформаційної війни: теоретичні аспекти. *Держава і право. Серія: Юридичні науки*. 2018. № 80. С. 72-78.

130. Сліпущко В. В. *Самореалізація особистості у професійній діяльності*. Київ : Академпрес, 2018. С. 88.

131. Сорочан Т. Професіоналізм та компетентності вчителів у контексті післядипломної освіти. *Освіта на Луганщині*. 2010. № 1. С. 7–12.

132. *Соціально-гуманітарний вісник : зб. наук. праць*. Харків : СГ НТМ «Новий курс», 2018. Вип. 24. 162 с. URL: <https://newroute.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/%D0%92%D0%B8%D0%BF%D1%83%D1%81%D0%BA-24.pdf> (дата звернення: 25.02.2024).

133. Спірін О. Інформаційно-комунікаційні та інформатичні компетентності як компоненти системи професійно-спеціалізованих компетентностей вчителя

інформатики. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2009. № 5(13).
URL: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html> (дата звернення: 25.02.2024).

134. *Сучасні технології початкової освіти: реалії та перспективи: зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, педагогічний факультет, кафедра теорії та методик початкової освіти*; редкол. : Н. В. Бахмат, Н. В. Гудима, О. В. Ковальчук. Київ : Міленіум, 2020. Вип. 3. С. 10-15.

135. Теплицька А. О. Модель і моделювання в професійній освіті майбутніх учителів. *Appsychology.org.ua*. (n.d.). С. 424-433. С. 426.
URL: <http://www.appsychology.org.ua/data/jrn/v10/i28/40.pdf> (дата звернення: 25.02.2024).

136. Терещук Н. С. Інтерв'язія як інструмент професійного зростання педагога. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Педагогічні науки*. 2020. № 4. С. 146-150. С. 147.

137. Ткаченко А. В. Патріотичне виховання у системі підготовки військових журналістів. *Збірник наукових праць Військової академії*. 2020. № 1. С. 42-48. С. 45.

138. Ткачук М. Інститут філософії в інтелектуальній біографії Вілена Горського. *Філософська думка*. 2016. № 6. С. 113–121.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Philos_2016_6_20 (дата звернення: 25.02.2024).

139. Торічний О. В. *Теорія і практика формування військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання* : монографія. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ ім. Б. Хмельницького, 2012. 536 с.

140. Тютюнник М. Теоретичні аспекти моделювання як методу наукового дослідження. *Вісник ЧНПУ ім. Т. Г. Шевченка. Серія «Педагогічні науки»*. 2012. Вип. 96. 270 с.

141. *Українська журналістика у світовому інформаційно-комунікаційному контексті: здобутки і перспективи: зб. наук. праць за*

матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф. / упоряд. Н. Желіховська, А. Волобуєва, І. Євдокименко, Н. Сидоренко. Київ, 2023. 355 с.

142. *Українська правнича енциклопедія* / за заг. ред. В. М. Тertiшника, Л. Р. Наливайко, А. Є. Фоменко, В. В. Ченцова. Київ : Алерта, 2023. С. 168. ISBN 978-617-566-754-5

143. Приходькіна Н., Дяченко М., Дяченко І. Формування медіаграмотності майбутніх магістрів-педагогів та андрагогів у контексті самоменеджменту як засобу професійно-творчого розвитку. *Витоки педагогічної майстерності*. 2024. Вип. 34. С. 190-195. URL: <https://sources.pnpu.edu.ua/article/view/318112/308611> (дата звернення: 25.02.2024).

144. Філіпенко А. С. *Основи наукових досліджень* : конспект лекцій. Київ : Академвидав, 2005. 208 с.

145. *Формування інформаційно-комунікаційних компетентностей у контексті євроінтеграційних процесів створення інформаційного освітнього простору* : посібник / за заг. ред. В. Ю. Бикова, О. В. Овчарук; НАПН України, Ін-т інформ. технол. і засобів навч. Київ : Атіка, 2014. 212 с.

146. Фруктова Я. Професійна компетентність фахівців з журналістики та інформації: акмеологічний аспект. Акмеологія — наука XXI століття : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., 30 трав. 2014 р., м. Київ. Київ, 2014. С. 423-433. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/4921/> (дата звернення: 25.02.2024).

147. Цегельський Л. *Русь-Україна і Московщина*. Львів, 1901. 92 с. С. 87.

148. Цифрові навички: чому важливо їх розвивати. *Полтавський центр зайнятості*. 2022. URL: <https://pol.dcz.gov.ua/novyna/cyfrovi-navychky-chomu-vazhlyvo-yih-rozvyvaty> (дата звернення: 25.02.2024).

149. Шаповал Ю. *Феномен журналістики: проблеми теорії* : монографія. Рівне : РВП «Роса», 2005. 248 с.

150. Швець Д. В. *Підготовка майбутніх офіцерів МВС України до охорони і забезпечення громадського порядку в процесі фахової підготовки: неопубл. автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04; Національний авіаційний університет. Київ, 2016.*

151. Шевченко О. Особливості фахової підготовки майбутніх військових журналістів в системі ВВНЗ. *Вісник післядипломної освіти : зб. наук. праць. Серія «Педагогічні науки».* 2025. Вип. 31(60). С. 219-234. [https://doi.org/10.58442/3041-1831-2025-31\(60\)-219-234](https://doi.org/10.58442/3041-1831-2025-31(60)-219-234)

152. Шевченко О. Особливості реалізації педагогічних умов при формуванні Інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх Військових журналістів у процесі фахової підготовки. *Освіта та розвиток обдарованої особистості.* 2025. Вип. 1(96). С. 83-90. [https://doi.org/10.63437/2309-3935-2025-1\(96\)-12](https://doi.org/10.63437/2309-3935-2025-1(96)-12)

153. Шевченко О. Модель формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів в процесі фахової підготовки. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія «Педагогіка».* 2025. Вип. 20(39). С. 1-19. URL: <https://amtp.org.ua/index.php/journal/article/view/754/639> (дата звернення: 30.04.2025).

154. Шевченко О. Критерії та показники оцінювання сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів в процесі їх фахової підготовки. *Суспільство та національні інтереси.* 2025. № 6(14). С. 464-476. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sni/index> (дата звернення: 30.04.2025).

155. Шевченко О. Формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів, як педагогічна проблема. *Наука і молодь – 2023: пріоритетні напрями глобалізаційних змін : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., тех. ред. Т. Махиня: Київ : ННІМП ДЗВО «Ун-т менедж. освіти», 2023 С. 556–560.*

156. Шевченко О. В. Модель формуванні інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів в процесі фахової підготовки. *Modern global trends in the development of science, education, technology, and society: Proceedings International scientific-practical conference (Aarhus, Denmark, May 21, 2025)*. Aarhus, Denmark : Scholarly Publisher ICSSH, 2025. Рр. 28–34.

157. Шевченко О. В. Педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів як педагогічна проблема. *Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції* : зб. тез доп. VII Міжнар. наук.-практ. конф., 26-27 жовт. 2023 р., м. Мукачево; Ред. кол.: Т. Д. Щербан (голов. ред.) та ін. Мукачево : Вид-во МДУ, 2023. С. 435-438.

158. Шевчук С. Умови формування професійних компетенцій майбутніх журналістів у галузі електронних медіа. 2013. С. 18–21. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5869/Shevchuk%20S.pdf?sequence=1> (дата звернення: 30.04.2025).

159. Шкарлет С. М. Побудова моделей структурного типу з метою ідентифікації вимірів інформаційного потенціалу. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2015. № 3. С. 45-52. С. 45. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=ppeu_2015_3_7 (дата звернення: 30.04.2025).

160. Шкляр Л. В. Етичні та правові аспекти діяльності військового журналіста. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2019. № 77. С. 125–130.

161. Штика Ю. М. Особливості формування аналітичної компетентності у студентів економічних спеціальностей. *Фізико-математична освіта*. 2019. Вип. 1(19). С. 210–214. С. 213.

162. Ян О. Польща започатковує курси військової підготовки для цивільних. *ГО "МІЛІТАРНИЙ"*. 2023. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/polshha-zapochatkovuye-kursy-vijskovoyi-pidgotovky-dlya-tsyvilnyh/> (дата звернення: 30.04.2025).

163. Ясь О. Теорії «стилів мислення». *Мислене древо. Ми робимо Україну – українською!*

URL: <https://www.myslendrevo.com.ua/uk/Sci/History/HistorianAndStyle/1/1.html>]

164. Air Force. Official website. URL: <https://www.airforce.com/> (date of application: 30.04.2025).

165. Akademia Sztuki Wojennej. Keystone Academic. <https://www.mba-magistratura.com/institutions/akademia-sztuki-wojennej> (date of application: 30.04.2025).

166. Casey S. War Correspondents. *Oxford Bibliographies*. <https://doi.org/10.1093/OBO/9780199791279-0088>

167. Center for Media Literacy. URL: <https://centermil.org/> (date of application: 30.04.2025).

168. Communication communicant journaliste. *Site du recrutement de L'armée de l'air et de L'espace*. URL: <https://devenir-aviateur.fr/rejoindre-la-communaute-des-aviateurs/communicant-journaliste-1> (date of application: 30.04.2025).

169. Defense Information School. Oficjalna strona internetowa. URL: <https://www.dinfos.dma.mil/> (date of application: 30.04.2025).

170. Education in Ukraine defies the war. *European Journal of Education*. Vol. 58. Is. 4. Pp. 538-641. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/ejed.12581> (date of application: 30.04.2025).

171. Gagné R. M. *The Conditions of Learning and Theory of Instruction* (4th ed.). New York : Holt, Rinehart and Winston, 1985. P. 28.

172. Gardner R. C. *The Attitude/Motivation Test Battery: International AMBT Research Project*. Technical Report. University of Western Ontario, 1985. 26 p.

<http://publish.uwo.ca/~gardner/docs/englishamtb.pdf> (date of application: 30.04.2025).

173. Guillemin J. Scientists and the history of biological weapons: A brief historical overview of the development of biological weapons in the twentieth century. *EMBO Reports*. 2006. T. 7. № (S1): S. 45-49. <https://doi.org/10.1038/sj.embor.7400689> ISSN 1469-221X. PMC 1490304. PMID 16819450.

174. Hank E. D. *Handbook of Chemical and Biological Warfare Agents* (2nd ed.). CRC Press. 2007. Pp. 567–570. ISBN 978-0-8493-1434-6.

175. How is the Term «Armed Conflict" Defined in International Humanitarian Law?». *International Committee of the Red Cross*. March, 2008. Archived from the original on 1 November 2018. Retrieved 7 December 2020.

176. How To Become a Military Journalist in 4 Steps. *Indeed*. URL: <https://www.indeed.com/career-advice/finding-a-job/how-to-become-military-journalist> (date of application: 30.04.2025).

177. Information Literacy Competency Standards for Higher Education. URL: <https://alair.ala.org/server/api/core/bitstreams/ce62c38e-971a-4a98-a424-7c0d1fe94d34/content> (date of application: 30.04.2025).

178. Knowles M. S. *The Modern Practice of Adult Education: From Pedagogy to Andragogy*. Prentice Hall Regents. Englewood Cliffs: Prentice Hall/Cambridge. 1980.

179. Lewis B. C. *Information Warfare*. *Federation of American Scientist*. Archived from the original on 17 June 1997.

180. Makhynia T., .Kartashova L., Prykhodkina N., Tymoshko H., Sholokh O., and Zhuravlev F. Social Media as a Strategic Tool in School Management: Experience of Ukraine and USA. In *Proceedings of the 1st Symposium on Advances in Educational Technology*. 2022. Vol. 1: AET. Pp. 196-210. ISBN 978-989-758-558-6.

URL: <https://www.scitepress.org/PublicationsDetail.aspx?ID=3XaxoehbbBQ=&t=1>

181. *Media and Information Literacy Curriculum for Teachers*. Paris : UNESCO. 2011. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000192971> (date of application: 30.04.2025).

182. *Military Academy of Technology in Warsaw Bachelor of Media*. URL: <https://free-apply.com/en/university/1061600389/programs/ca5b6007-f6ea-4982-bb71-e44a72d09745> (date of application: 30.04.2025).

183. *Military Veterans in Journalism. Institute for Nonprofit News*. URL: <https://www.mvj.network/> (date of application: 30.04.2025).

184. Nagao Yu. *Unconventional Warfare: A Historical Perspective. National Institute for Defense Studies. Ministry of Defense*. 2001. Archived from the original on 16 August 2022.

185. Newhouse School at Syracuse University. URL: <https://www.syracuse.edu/> (date of application: 30.04.2025).

186. Okoń W. The influence of educational research on education in Poland. *International Review of Education*. 1981. № 27(2). Pp. 163–177. <https://doi.org/10.1007/bf00598134>

187. *Online Etymology Dictionary*. 2010. Archived from the original on 11 January 2012.

188. *Opening of Hostilities (Hague III); October 18, 1907. Laws of War: III Convention relative to the opening of hostilities*. Lillian Goldman Law Library. URL: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/hague03.asp (date of application: 30.04.2025).

189. Patti S. Caravello, Borah E. G., Herschman J., Mitchell E. *Information Competence at UCLA: Report of a Survey Project. UCLA Library* URL: <https://escholarship.org/uc/item/4v06j4z5> (date of application: 30.04.2025).

190. Polish training centre prepares journalists for war: audio report. *Polskie Radio*. URL: <https://www.polskieradio.pl/395/7991/artykul/3164241.polish-training-centre-prepares-journalists-for-war-audio-report> (date of application: 30.04.2025).

191. Potter W.J. Argument for the need for a cognitive theory of media literacy. *American Behavioral Scientist*. 2004. № 48(2). Pp. 266-272.
<https://doi.org/10.1177/0002764204267274>
192. *Presidential Committee on Information Literacy: Final Report*. Chicago : American Library Association, 1989.
URL: https://www.ala.org/membership?gad_source=1&gad_campaignid=8925527035&gbraid=0AAAAAD_ERHaYEJBxxvx8OXFKuiFQnfn6U&gclid=Cj0KCQjw_iqbBBhCAARIsAJSfZkasXCZuxhoQg1MP4bVYDTjPFfTN5Ca2LXu6apVH1EBRtZgFZ4PIQ5UaAs-ZEALw_wcB (date of application: 30.04.2025).
193. Reporter wojenny. *Wikipedia wolna encyklopedia*.
URL: https://pl.wikipedia.org/wiki/Reporter_wojenny (date of application: 30.04.2025).
194. ROTC Public Affairs Internship.
URL: <https://www.afrotc.com/career/public-affairs-officer/> (date of application: 30.04.2025).
195. Shinkman P. *Practicum in Writing War: National Security Journalism*.
URL: <https://www.bates.edu/purposeful-work/practitioner-taught-courses/writing-war/> (date of application: 30.04.2025).
196. Smith H. *The Military and the Media: A British Perspective*. Bloomsbury Publishing, 2013. P. 87.
197. Stillman L. B. *The effectiveness of educational programs: An analysis of factors contributing to student success*. Routledge, 2011. P. 115.
198. Study abroad degrees, one perfect for you. *Educations.com*.
URL: <https://www.educations.com/> (date of application: 30.04.2025).
199. Syracuse University. Official website. URL: <https://www.syracuse.edu/> (date of application: 30.04.2025).
200. Taylor P. M. *War and the Media: Reporting Conflict 24/7*. Manchester University. 2003.

201. The Human Library. *Wikipedia*.
URL: https://en.wikipedia.org/wiki/The_Human_Library (date of application: 30.04.2025).
202. The Human Library Organization. URL: <https://humanlibrary.org/> (date of application: 30.04.2025).
203. Uniwersytet Civitas. Official website. URL: <https://civitas.edu.pl/pl/> (date of application: 30.04.2025).
204. Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach. Oficjalna strona internetowa. URL: <https://ue.katowice.pl> (date of application: 30.04.2025).
205. Uniwersytet Wrocławski. Oficjalna strona internetowa. URL: <https://uwr.edu.pl/> (date of application: 30.04.2025).
206. Wheelis M. Biological Warfare at the 1346 Siege of Caffa. *Emerging Infectious Diseases journal*. 2002. Vol. 8. Is. 9. Pp. 971–975.
<https://doi.org/10.3201/eid0809.010536> ISSN 1080-6040.
207. *Wojsko Polskie*. URL: <https://www.wojsko-polskie.pl/aszwoj/> (date of application: 30.04.2025).
208. *Wojsko Polskie*. Akademia Sztuki Wojennej. URL: <https://www.wojsko-polskie.pl/aszwoj/> (date of application: 30.04.2025).
209. Wood D., Bruner J. S., & Ross G. The role of tutoring in problem solving. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 1976. Vol. 17(2). Pp. 89–100. 90.
210. Zawód – korespondent wojenny. *Polskie Radio 24*.
URL: <https://polskieradio24.pl/artukul/934685,zawod-korespondent-wojenny> (date of application: 30.04.2025).

ДОДАТКИ**Додаток А**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»

Факультет філології

Кафедра журналістики

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**ВІЙСЬКОВА ЖУРНАЛІСТИКА**

Перший (бакалаврський) рівень

Освітня програма Журналістика

Спеціальність 061 Журналістика

Галузь знань 06 Журналістика

Затверджено на засіданні кафедри

Протокол № 1 від «26» серпня 2021 р.

м. Івано-Франківськ – 2021

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Військова журналістика
Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський) рівень
Викладач (-і)	Пристаї Галина Іванівна, кандидат наук з соціальних комунікацій, старша викладачка кафедри журналістики
Контактний телефон викладача	+380966220786
Е-mail викладача	galina.prystai@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	варіативний
Обсяг дисципліни	3 кредити ЄКТС (90 годин)
Посилання на сайт дистанційного навчання	http://www.d-learn.pu.if.ua/
Консультації	Пт. 13.30-15.00
2. Анотація до навчальної дисципліни	
<i>Предметом вивчення дисципліни «Військова журналістика» є отримання розуміння суті військової журналістики; недискримінаційного підходу в медіа; бачення загальних тенденцій і перспектив розвитку українських засобів масової інформації; отримання знань про розвиток військової журналістики в новітній період історії України.</i> <i>Завдання вивчення дисципліни передбачають ознайомлення студентів із суттю та принципами військової журналістики, здобути системні знання про демократичні, ціннісно-етичні орієнтири, етичні вимоги, закріплені в міжнародних, національних, корпоративних нормативних документах із журналістської етики; сформувати моральну свідомість журналістів, виробити навички дотримання професійних етичних вимог; проаналізувати джерела вивчення правових засад; усвідомити площину застосування здобутих знань у журналістській практиці. А також, викладання дисципліни полягає в тому, щоб дати основні теоретичні знання про проблеми військової журналістики та її взаємозв'язки з комунікацією з точки зору прав громадян на отримання інформації. Навчити студентів умінню аналітично осмислювати проблеми, процеси, тенденції, що супроводжують роботу медіа ЗСУ та роботу цивільних медіа при висвітленні військової тематики</i>	
3. Мета та цілі навчальної дисципліни	
<i>Метою викладання навчальної дисципліни «Військова журналістика» є познайомити студентів із системою засобів масової комунікації, що спеціалізуються на висвітленні військової тематики, а також з системою підпорядкування медіа у структурі збройних сил України.</i>	

Серед головних установчих вимог – орієнтування майбутніх журналістів у військовій періодиці, радіо- і телевізійному продукуванні, знання провідних журналістів у галузі, розуміння системи спеціалізованих медіа.

Об'єктом вивчення дисципліни є військова інформація, ключові закони України у галузі мас-медіа. Цілями є формування військової правової демократичної культури майбутнього журналіста, який має свідомо реалізовувати права, свободи ЗМІ та дотримуватися правових норм чинних в Україні; формування професійної моральної культури журналіста, формування основ критичного мислення та соціальної толерантності

4. Загальні та фахові компетентності

Загальні та фахові компетентності, якими повинен оволодіти чи які може удосконалити студент у результаті вивчення дисципліни:

- обізнаність із теоретичними основами курсу, її методами, формами, засобами;
- військовою інформацією;
- уміння трансформувати набуті теоретичні знання у засоби розв'язання важливих професійних завдань журналістики;
- аналізувати діяльність ЗСУ;
- готовність до відбору, оцінки і застосування у майбутній професійній діяльності нових ідей і методик;
- здатність до інноваційної діяльності як умова формування професіоналізму майбутнього фахівця;
- готовність до саморозвитку та самовдосконалення;
- комунікативність, етична компетентність, толерантність; вміння бути результативним та ефективним у галузі військової журналістики

5. Програмні результати навчання

Знати:

- суть та принципи військової журналістики;
- спеціалізовану систему медіа (військові медіа);
- принципи роботи військових журналістів та фотокореспондентів «у гарячих точках»;
- права та обов'язки журналістів;
- види військової інформації;
- канали поширення військової інформації;
- етичні норми і професійні стандарти роботи журналістів при висвітленні військової тематики.

Вміти:

- практично використовувати засвоєні теоретичні знання;
- аналізувати діяльність військових медіа щодо здійснення державотворчої діяльності;
- вміти використовувати ознаки (типові, особливі; тематичні та рольові) військової журналістики при підготовці журналістських текстів;
- відстежувати основні медійні наголоси в офіційних військових медіа;
- виконувати військову місію;
- моніторити інформаційний військовий і політичний простір;
- створювати інформаційну базу з військової проблематики;
- працювати із журналістами та медіа;
- систематизувати види і форми, жанри інформаційних приводів у військових медіа;
- критично аналізувати і порівнювати інформацію з офіційних джерел та із загальнодоступних медіа;
- - пропонувати шляхи покращення роботи спеціалізованих військових медіа

6. Організація навчання

Обсяг курсу 90 год.

Вид заняття		Загальна кількість годин		
лекції		12 год.		
семінарські заняття / практичні / лабораторні		18 год.		
самостійна робота		60год.		
Ознаки курсу				
Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий	
2-й семестр	061 Журналістика	3 рік	вибірковий	
Тематика навчальної дисципліни				
Тема	Кількість годин			
	лекції	заняття	самост. роб.	
Тема 1. Система офіційної періодики Міністерства оборони України.		2	3	10
Тема 2. Медіаландшафт української військової періодики. Жанрові тематичні домінанти висвітлення військової тематики у загальнонаціональних медіа.		2	3	10
Тема 3. Військова журналістика та її взаємозв'язок із політичною комунікацією. Поняття військової комунікації та військової журналістики.		2	3	10
Тема 4. Розвиток військової		2	3	10

журналістики в новітній період історії України.				
Тема 5. Військова журналістика в інформаційному суспільстві: тенденції розвитку та основні ризики.		2	3	10
Тема 6. Українські журналісти: життя під кулями. Український та світовий досвід.		2	3	10
Загальна		12	18	60
7. Система оцінювання навчальної дисципліни				
Загальна система оцінювання курсу	Поточне тестування та самостійна робота – 55 балів. Контрольна робота – 10 балів. КСР – 5 балів. Підсумкова письмова робота (залік) – 30 балів			
Вимоги до письмової роботи	Письмовий контроль у вигляді модульної контрольної роботи, виконання індивідуальних завдань, поточного тестування			
Практичні заняття	Робота на практичному занятті оцінюється за 5-бальною шкалою в залежності від повноти відповіді студента			
Умови допуску до підсумкового контролю	Для отримання допуску до підсумкового контролю студенту необхідно отримати мінімум 25 балів за семінарські заняття чи завдання самостійної роботи			
8. Політика курсу				
Політика курсу базується на гуманістичній освітній парадигмі, суть якої полягає у повазі до особистості студента, у праві й можливості майбутнього фахівця самостійно обирати спосіб засвоєння навчального матеріалу, використовувати нові методи, прийоми і засоби педагогічної діяльності; на навчанні у співробітництві, тобто спільній із викладачем діяльності; на плюралізмі як важливій основі розвитку інтелектуальних здібностей студентів, розвитку їхнього критичного мислення. Будь-які форми порушення академічної доброчесності не толеруються				
9. Рекомендована література				
Базова				
1. Арон Рейман. Мир і війна між націями. Київ : МП «Юніверс», 2002. 688 с.				
2. Бандера С. Перспективи української революції. Київ : Ін-т нац. державознав., 1999. 624 с.				
3. Бочковський О. І., Сірополко С. Українська журналістика на тлі доби (Історія, демократичний досвід, нові завданняМюнхен : б.м.в., 1993. 204 с.				
4. Донцов Д. Вбрані твори у десяти томах. Дрогобич – Львів : Видав. фірма «Відродження». Т. 2 : Культурологічна та історіософська есеїстка (1911–1939), 2012. 364 с.; Т. 3 : Ідеологічна есеїстка (1922–1932), 2012. 352 с.; Т. 4 : Ідеологічна есеїстика (1933–1939), 2013. 340 с.; Т. 5 : Політична аналітика (1921–1932), 2013. 328 с.				

5. Гаврилів І. Західна Україна у 1921–1941 роках: нарис історії боротьби за державність : монографія. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2012. 472 с.
6. Галайко В. Часопис «Сурма» – пресовий орган Української Військової Організації. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2008. № 612. С. 114–119.
7. Гавард М. Війна в європейській історії. Київ : Мегатайм, 2000. 168 с.
8. Горевалов С. І. Військова журналістика України: історія та сучасність. Львів : б.м.в., 1998. 388 с.
9. Грушевський М. Твори: у 50 т. Львів : Вид-во «Світ», 2005. Т. 2: Серія: суспільно-політичні твори (1907–1914). 678 с.; Т. 3 : Серія: суспільно-політичні твори (1907– березень 1917). 792 с.
10. Гуржій О. І., Реєнт О. П. Славетні битви на теренах України. Київ : Арій, 2012. 336 с.

Допоміжна

1. Медіаетика. Практичні випадки та моральні міркування. Львів : Вид-во Укр. катол. ун-ту, 2014. 592 с.
2. Приступенко Т. Теорія журналістики: етичні та правові засади діяльності засобів масової інформації. URL: <http://textbooks.net.ua/content/category/46/89/52/>
3. Редакційні настанови Бі-Бі-Сі. URL: http://journlib.univ.kiev.ua/BBC_Guidelines_Ukr.pdf
4. Федорова А. Основні принципи свободи слова та преси у світлі Європейської конвенції з прав людини. URL: <http://www.viche.info/journal/3152/>
5. Міжнародні стандарти забезпечення свободи вираження поглядів. Артикуль 19. URL: <http://www.medialaw.kiev.ua/publishing/books/1/>
6. Стисло про дифамацію. Посібник Артикуль 19. URL: <http://www.medialaw.kiev.ua/publishing/books/11/>
7. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод // http://medialaw.kiev.ua/laws/laws_international/25/

Викладач: Пристай Галина Іванівна

Додаток Б

Анкета

**оцінювання рівня сформованості інформаційно-аналітичної
компетентності майбутніх військових журналістів**

Анкетне опитування проводиться анонімно. Результати використовуються виключно в межах наукового дослідження.

Просимо Вас здійснити самооцінку рівня сформованості своєї інформаційно-аналітичної компетентності за параметрами, вказаними в анкеті. Оцінка надається в балах. Якщо Ви вважаєте, що параметр не реалізований, то поставте знак «+» в стовпчику з позначкою «1» балів; Якщо Ви вважаєте, що параметр частково реалізований, то поставте знак «+» в стовпчику з позначкою «2» або «3» бали, якщо Ви вважаєте, що параметр реалізований, то поставте знак «+» в стовпчику з позначкою «4» бали.

Частина I. Комунікативний критерій (К1)

Параметр	4	3	2	1
1. Наскільки впевнено Ви можете чітко, логічно та доступно викладати результати аналітичного дослідження під час публічних виступів чи підготовки журналістських матеріалів?				
2. Чи вмієте Ви адаптувати аналітичні дані до особливостей цільової аудиторії (військовослужбовці, цивільне населення, міжнародна аудиторія тощо)?				
3. Наскільки впевнено Ви використовуєте спеціалізовану військову та аналітичну термінологію у своїх матеріалах?				
4. Як Ви оцінюєте свої навички ведення інтерв'ю для отримання достовірної інформації у військових умовах?				

Частина II. Мотиваційно-ціннісний критерій (К2)

Параметр	4	3	2	1
1. Наскільки важливим Ви вважаєте розвиток аналітичних навичок для професійної діяльності військового журналіста?				
2. Чи відчуваєте Ви внутрішню потребу удосконалювати свої інформаційно-аналітичні навички?				
3. Чи розділяєте Ви професійні цінності об'єктивності, достовірності та неупередженості під час роботи з інформацією у військовій сфері?				
4. Яку роль для Вас відіграє почуття відповідальності за якість аналітичних матеріалів у військовій журналістиці?				

Частина III. Операційно-діяльнісний критерій (К3)

Параметр	4	3	2	1
1. Чи володієте Ви методиками збору, класифікації та аналізу інформації з відкритих і закритих джерел?				
2. Чи вмієте Ви застосовувати методи контент-аналізу, фактчекінгу, моніторингу ЗМІ, аналізу статистичних даних у своїй роботі?				
3. Наскільки швидко Ви можете здійснювати обробку та синтез великих обсягів інформації під час підготовки аналітичних матеріалів?				
4. Чи здатні Ви самостійно розробляти аналітичні доповіді, інфографіку, інформаційні зведення для командування, ЗМІ чи міжнародних структур?				

2. Шкала оцінювання результатів

Кожна відповідь оцінюється за чотирьох бальною шкалою:

Високий рівень (завжди, повністю, дуже впевнено тощо) – 4 балів

Достатній (часто, переважно, впевнено тощо) – 3 бали

Середній рівень (іноді, частково, помірно тощо) – 2 бали

Низький рівень (рідко, з труднощами, незначно тощо) – 1 бали

3. Інтерпретація результатів

Загальний рівень (максимум 48 балів):

Високий рівень: 41–48 балів

Достатній рівень: 33–40 балів

Середній рівень: 25–32 бали

Низький рівень: 12–24 бали

Додаток В

Тест

на визначення рівня мотивації щодо оволодіння навчальним матеріалом за освітніми компонентами ОП «Журналістика», «Військова журналістика», «Зв'язки з громадськістю у збройних силах» розроблений за методикою Р. Гарднера

Інструкція: оберіть оцінку для кожного твердження, яка відповідає Вашому стану на даний момент за шкалою від 1 до 5 (1 – повністю не підтримую, 2 – скоріше за все не підтримую, 3 – відчуваю труднощі для надання відповіді, 4 – частково підтримую, 5 – підтримую).

Твердження	1	2	3	4	5
1. Я прагну стати висококваліфікованим аналітиком у військовій журналістиці					
2. Для мене важливо бути обізнаним у складних інформаційних процесах безпеки					
3. Аналітичні знання є необхідною складовою професії військового журналіста					
4. Я зацікавлений у глибшому розумінні інформаційної сфери військових конфліктів					
5. Розвиток моїх аналітичних якостей сприятиме кар'єрі					
6. Аналітичні навички підвищать мою конкурентоспроможність на ринку праці					
7. Аналітичне мислення цінується роботодавцями					
8. Інформаційно-аналітичні навички допомагають у службових завданнях					
9. Мені подобається вивчати методи аналізу інформації					
10. Заняття за ОП цікаві та корисні					
11. Я позитивно ставлюсь до професії військового журналіста					
12. Отримую задоволення від роботи з інформаційними даними					
13. Я докладаю максимум зусиль для розвитку своїх аналітичних навичок					
14. Шукаю додаткові джерела для самонавчання і саморозвитку					
15. Планую вдосконалювати власні аналітичні навички в майбутньому					

Інтерпретація результатів тесту:

Високий рівень мотивації: 61–75 балів

Достатній рівень мотивації: 46–60 балів

Середній рівень мотивації: 31–45 балів

Низький рівень мотивації: 15–30 балів

Додаток Д

**Опитувальник для визначення індивідуального стилю мислення
розроблений за методиками О. Яся та В. Горського**

Просимо Вас оцінити кожне твердження, обравши один із варіантів, що найточніше відображає Вашу звичну поведінку при аналізі інформації та прийнятті рішень:

- 1 – зовсім не характерно для мене
- 2 – скоріше не характерно
- 3 – частково характерно
- 4 – скоріше характерно
- 5 – повністю характерно.

Інтуїтивний стиль

Твердження	1	2	3	4	5
1. Я часто покладаюся на інтуїцію при прийнятті рішень					
2. Мені легше орієнтуватися на відчуття, ніж на факти					
3. Я можу швидко сформулювати гіпотезу без повного набору даних					
4. Іноді у складних ситуаціях мені допомагає внутрішнє передчуття					

Раціональний стиль

Твердження	1	2	3	4	5
1. Я завжди намагаюся логічно обґрунтовувати свої висновки					
2. Перед прийняттям рішення я ретельно зважую всі «за» і «проти»					
3. Мені важливо мати обґрунтовану доказову базу для дій					
4. Я звик діяти послідовно та системно					

Емпіричний стиль

Твердження	1	2	3	4	5
1. Я покладаюся на свій практичний досвід при розв'язанні завдань					
2. У першу чергу звертаю увагу на конкретні факти й деталі					
3. Теоретичні узагальнення цікавлять мене менше, ніж практичні приклади					
4. Мені важливо бачити конкретний приклад перед застосуванням нової інформації					

Теоретичний стиль

Твердження	1	2	3	4	5
1. Мені цікаво виявляти закономірності між явищами					
2. Я прагну будувати концептуальні моделі та схеми					
3. Мене приваблює узагальнення великої кількості фактів					
4. Я люблю аналізувати складні теоретичні проблеми					

Практичний стиль

Твердження	1	2	3	4	5
1. Я завжди шукаю способи застосування знань на практиці					
2. Для мене головне — досягнення конкретного результату					
3. Вирішення практичних завдань дає мені задоволення					
4. Мені легко переносити знання в реальні ситуації					

Креативний стиль

Твердження	1	2	3	4	5
1. Мені подобається генерувати нові ідеї					
2. Я часто пропоную нестандартні рішення					
3. Я відкритий до експериментів у процесі роботи					
4. Мене приваблює пошук нетипових шляхів розв'язання завдань					

Бланк обробки результатів

Заповнюється після проходження тесту.

Стиль мислення	Сума балів	Рівень вираженості
Інтуїтивний		
Раціональний		
Емпіричний		
Теоретичний		
Практичний		
Креативний		

Алгоритм інтерпретації:

Максимальна кількість балів за кожен стиль — 20 балів (4 питання × 5 балів).

Стиль із найбільшою кількістю балів вважається домінуючим.

Додаток Е

Карта експертної оцінки
рівня сформованості інформаційно-аналітичної компетентності
майбутніх військових журналістів
(за Л. Карасьовою, адаптована автором)

Прізвище, ім'я здобувача освіти: _____

Дата оцінювання: _____

Експерт: _____

Інструкція для експерта

Оцініть кожен показник за 4-бальною шкалою:

4 — високий;

3 — достатній;

2 — середній;

1 — низький.

Занесіть оцінку у відповідну графу.

1. Знаннявий компонент

№	Показник	Оцінка (1–4)
1	Знання основ військової журналістики та інформаційно-аналітичної діяльності	
2	Орієнтація в джерелах інформації та інформаційних потоках	
3	Усвідомлення правових та етичних основ роботи з інформацією	

2. Аналітико-операційний компонент

№	Показник	Оцінка (1–4)
1	Збір і систематизація інформації з різних джерел	
2	Застосування методів аналізу інформації (контент-аналіз, фактчекінг тощо)	
3	Уміння формулювати висновки, узагальнення, аналітичні висновки	

3. Критичне мислення

№	Показник	Оцінка (1–4)
1	Здатність до логічної аргументації, виявлення логічних помилок	
2	Виявлення суперечливості та перевірка достовірності інформації	
3	Уміння аналізувати альтернативні точки зору та оцінювати їх	

4. Мотиваційно-ціннісний компонент

№	Показник	Оцінка (1–4)
1	Усвідомлення важливості аналітичної роботи у військовій журналістиці	
2	Професійна відповідальність за точність та обґрунтованість аналітичних матеріалів	
3	Орієнтація на професійний саморозвиток та підвищення рівня аналітичної компетентності	

Таблиця розрахунків балів за компонентами

Компонент	Максимум балів	Набрано балів
Знаннєвий компонент	12	
Аналітико-операційний компонент	12	
Критичне мислення	12	
Мотиваційно-ціннісний компонент	12	

Інтерпретація загальних результатів

Загальна кількість балів: 12–48

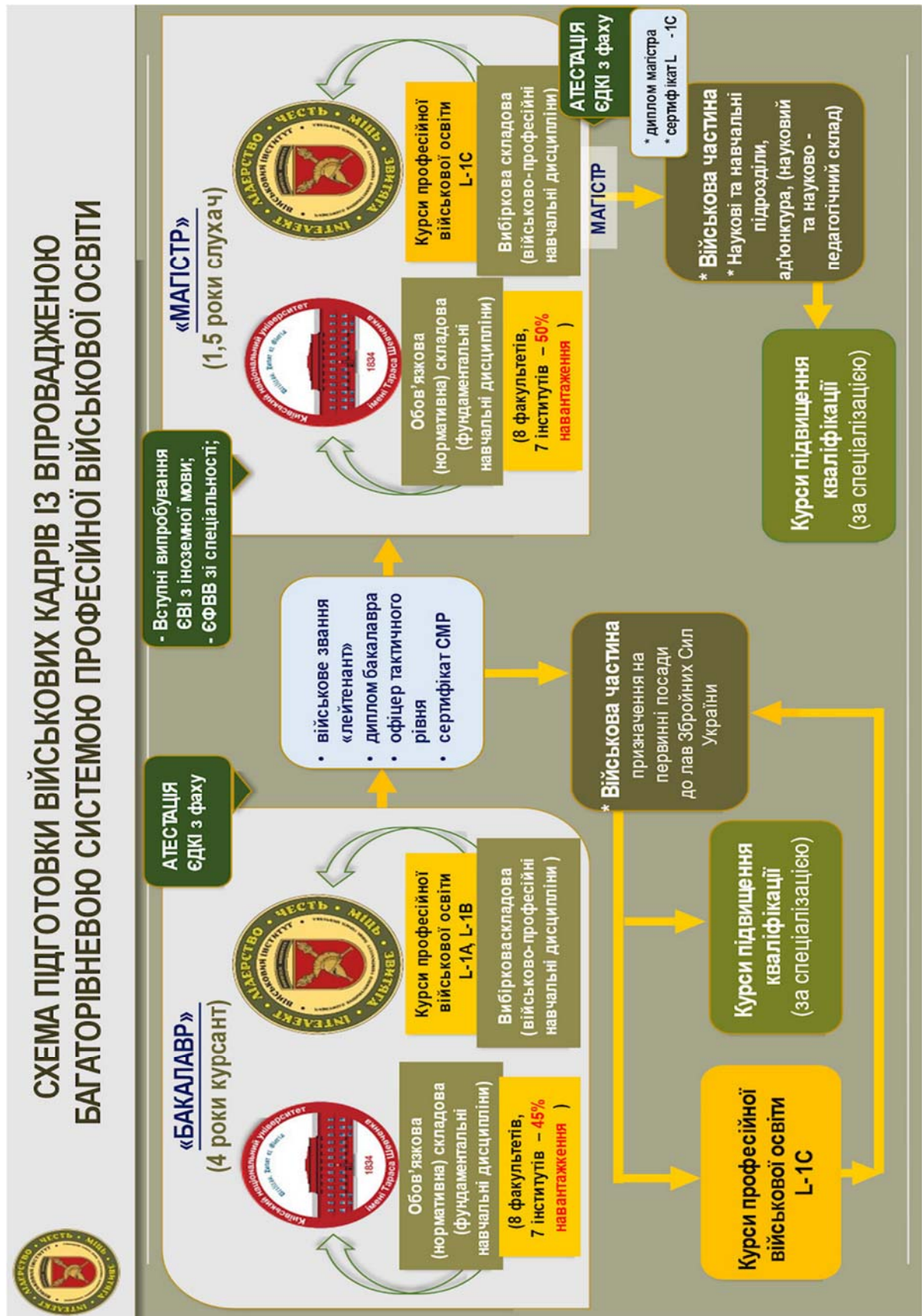
41–48 — високий рівень сформованості;

33–40 — достатній рівень сформованості;

25–32 — середній рівень сформованості;

12–24 — низький рівень сформованості.

Додаток Ж

Скани:

III Міжнародна науково-практична конференція «Наука і молодь – 2023:
Пріоритетні напрями глобалізаційних змін» (м. Київ, 14.04.2023 р.)

**Науково-педагогічне стажування «Психолого-педагогічні аспекти європейських інтеграційних процесів: досвід України та Польщі»
(з 20 по 26 жовтня 2023 року в місті Люблін (Польща))**

CERTYFIKAT *IR0010023*

uczestnictwa

Antonina Danko

w międzynarodowym stażu naukowo-pedagogicznym

**PSYCHOLOGICZNE I PEDAGOGICZNE ASPEKTY PROCESÓW INTEGRACJI
EUROPEJSKIEJ: DOŚWIADCZENIA UKRAINY I POLSKI**

20-26 października 2023 r

Lublin (Polska)

PROGRAM MIĘDZYNARODOWEGO STAŻU NAUKOWO-PEDAGOGICZNEGO:

Edukacja międzykulturowa – od teorii do praktyki – 25 god.
Cechy realizacji kształcenia specjalistycznego, modele kształcenia naukowego według profilu fizyko-matematycznego: doświadczenie Ukrainy i Polski – 25 god.
Edukacja religijna uchodźców z Ukrainy w świetle nauki Kościoła prawosławnego – 25 god.
Doświadczenia w stosowaniu innowacji edukacyjnych w szkołach podstawowych – 18 god.
AR BOOK: nowoczesny system edukacji - 20 god.
System wsparcia psychospołecznego dzieci w warunkach integracji w europejskiej przestrzeni edukacyjnej – 25 god.
Doświadczenia w organizacji procesu edukacyjnego na przykładzie Akademii Nauk Stosowanych Wincentego Pola w Lublinie- 15 god.
Indywidualna praca konsultacyjna – 15 god.
Udział w seminarium i praca nad naukowymi materiałami metodycznymi – 12 god.

Razem: 180 godzin/6 punktów ECTS

Ks. dr Andrzej Konachowicz
Ks. dr Andrzej Konachowicz,
Lubelski Instytut Kultury
Prawosławnej

**LUBELSKI INSTYTUT
KULTURY PRAWOSŁAWNEJ**

ul. Rуска 15, 20-126 Lublin
tel./fax 61 747 74 38, lublin.ikp@gmail.com

mgr Jelenys Miroshnik
**PEŁNOMOCNIK REKTORA
ds. partnerstwa wschodniego**

**AKADEMIA NAUK STOSOWANYCH
WINCENTEGO POŁA W LUBLINIE**
20-816 Lublin, ul. Chotny 2
tel./fax (81) 740-72-40, (81) 740-23-20
REG. 431269750, NIP 712-26-05-303

**Всеукраїнський науково-практичний онлайн-семінар «Інноваційні освітні технології та методики навчання: актуальні питання, досвід упровадження» в рамках Шістнадцятої міжнародної виставки «Інноватика в сучасній освіті»
(м. Київ, 24.10.2024 р.).**

ДЕРЖАВНА НАУКОВА УСТАНОВА ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ	СЕРТИФІКАТ ПК-2024/10418 засвідчує, що Шевченко Олександр Вікторович пройшов (пройшла) навчання за програмою Всеукраїнського науково-практичного семінару «Інноваційні освітні технології та методики навчання: актуальні питання, досвід упровадження» в рамках Шістнадцятої міжнародної виставки «Інноватика в сучасній освіті» Навчання відбулося за онлайн-формою 24 жовтня 2024 року.	Опис досягнутих результатів: – набуто теоретико-методичні знання, практичні навички з професійного розвитку педагогічних та науково-педагогічних працівників щодо реалізації інноваційних освітніх технологій; – удосконалено професійні компетентності: науково-методичну, комунікативну, інформаційно-цифрову, проєктувальну, організаційну, інноваційну, оцінювально-аналітичну, побудови професійного розвитку, навчання впродовж життя. ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ ГОДИН 3 години / 0,1 ЕКТС	Директор Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» Євген БАЖЕНКОВ
---	---	---	---

ДОВІДКА

**Про впровадження результатів дисертаційного дослідження
«Формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх
військових журналістів в процесі їх фахової підготовки»
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
Шевченко Олександра Вікторовича**

Матеріали та висновки дисертаційної роботи Шевченка Олександра Вікторовича «Формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів в процесі їх фахової підготовки» впроваджувалися в освітній процес на кафедрі військової журналістики Військового інституту Київського Національного університету імені Тараса Шевченка в навчально професійних планах та в системі професійних курсів перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрових військових фахівців впродовж 2023-2025 років, зокрема було здійснено експериментальну перевірку ефективності реалізації моделі формування інформаційно-аналітичної компетенції у майбутніх військових журналістів та фахівців зв'язків з громадськістю.

Для формування відповідних сучасному рівню розвитку суспільства інформаційно-аналітичних компетентностей, спрямованих на активну практичну діяльність, потрібне ефективне застосування набутих знань і вмінь у професійній військовій сфері, володіння перспективними розробленими та впровадженими в навчання фахівців у галузі військової справи нових освітніх технологій, які спонукатимуть майбутнього офіцера до постійного самовдосконалення.

Широке використання сучасних педагогічних та інформаційно-аналітичних комунікаційних засобів в освітньому процесі робить можливим підвищення навчально-пізнавальної активності майбутніх офіцерів; забезпечення якості навчання на рівні вимог сучасного інформаційного

суспільства; створення умов для інтелектуального розвитку майбутніх військових, розкриття їхнього творчого потенціалу; підвищення рівня фахової підготовки майбутніх офіцерів та їх конкурентоспроможності на міжнародному ринку інтелектуальної праці; підвищення рівня їх інформаційно-аналітичної культури, тощо.

Розроблена модель позитивно зарекомендувала себе під час експериментальної перевірки, успішно пройшла адаптацію у навчальному процесі.

Результати впровадження були обговорені на засіданні кафедри військової журналістики Військового інституту Київського Національного університету імені Тараса Шевченка (протокол №10 від 05.05.2025 р.)

ТВО начальника кафедри військової журналістики
Військового інституту Київського Національного
університету імені Тараса Шевченка
полковник

Сергій КАРНАУХ

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження ШЕВЧЕНКА
Олександра Вікторовича на тему «Формування інформаційно-аналітичної
компетентності у майбутніх військових журналістів в процесі їх фахової
підготовки» в освітній процес Національної академії сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного**

Комісією у складі: голови – начальника кафедри поведінкових наук та військового лідерства, доктора педагогічних наук, професора, полковника КАПНУСА О. С., членів комісії – професора кафедри поведінкових наук та військового лідерства, доктора педагогічних наук, професора, працівника ЗС України БОЙКА О. В., доцента кафедри поведінкових наук та військового лідерства, кандидата психологічних наук, старшого наукового співробітника, підполковника МАЦЕВКА Т. М., розглянуто дисертаційне дослідження ШЕВЧЕНКА Олександра Вікторовича на тему «Формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів в процесі їх фахової підготовки».

За результатами розгляду в освітній процес Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного протягом 2022-2025 років впроваджено основні наукові положення дисертаційної праці ШЕВЧЕНКА О. В., а саме:

модель формування інформаційно-аналітичної компетентності у курсантів в процесі їх фахової підготовки, яка являє собою сукупність взаємопов'язаних змістовних блоків: теоретико-цільового, організаційно-змістового та діагностично-результативного, які розкривають сутність досліджуваного явища та взаємозв'язки між його складовими;

педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів в процесі їх фахової підготовки;

критерії, показники і рівні сформованості інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх офіцерів в процесі їх фахової підготовки.

Результати дослідження ШЕВЧЕНКА О. В. були використані під час проведення практичних занять з дисциплін «Основи інформації та комунікації», «Внутрішньо-комунікаційна робота в Збройних Силах України» та «Військове лідерство».

На основі рішення засідання кафедри поведінкових наук та військового лідерства (протокол № 28 від 07.05.2025 року) наукові результати дисертаційного дослідження ШЕВЧЕНКА Олександра Вікторовича на тему

«Формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів в процесі їх фахової підготовки» проаналізовані, оцінені та впроваджені у систему освітнього процесу Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного впродовж 2022-2025 років.

Голова комісії:

начальник кафедри поведінкових наук
та військового лідерства
доктор педагогічних наук, професор
полковник

Олександр КАПІНУС

Члени комісії:

професор кафедри поведінкових наук
та військового лідерства
доктор педагогічних наук, професор
працівник ЗС України

Олег БОЙКО

доцент кафедри поведінкових наук та
військового лідерства
кандидат психологічних наук, старший
науковий співробітник
підполковник

Тарас МАЦЕВКО

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
**«Формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх
військових журналістів в процесі їх фахової підготовки»**
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Шевченко Олександра Вікторовича

Матеріали та висновки дисертаційної роботи Шевченко Олександра Вікторовича «Формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів в процесі їх фахової підготовки» впроваджувалися в освітній процес Воєнної академії імені Євгенія Березняка впродовж 2022-2025 років, зокрема, автором було здійснено експериментальну перевірку ефективності реалізації моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів в процесі їх фахової підготовки.

Розроблена дисертантом модель формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів в процесі їх фахової підготовки являє собою сукупність таких взаємопов'язаних змістовних блоків: теоретико-цільовий блок, організаційно-змістовий блок та діагностично-результативний блок. Виділені у дослідженні змістові блоки повністю розкривають сутність та взаємозв'язки, що забезпечують реалізацію педагогічних умов розробленої О. В. Шевченко моделі та визначають критерії, показники і рівні сформованості інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів в процесі їх фахової підготовки.

У ході експериментальної перевірки педагогічних умов та моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів у процесі їхньої фахової підготовки О. В. Шевченко було обґрунтовано та емпірично підтверджено ефективність впровадження зазначеної моделі в освітній процес Воєнної академії імені Євгенія Березняка.

Ураховуючи наукову якість методичних рекомендацій щодо впровадження моделі інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів в процесі їх фахової підготовки, розроблених О. В. Шевченко, та позитивну оцінку отриманих результатів, зроблено висновок про доцільність їх використання у практиці військових закладів вищої освіти.

Результати дослідження були обговорені на засіданні кафедри «Інформаційно-аналітичної діяльності» (протокол № 8 від 25 травня 2025 р.).

Тимчасово виконуючий обов'язки
начальника Воєнної академії імені Євгенія Березняка
полковник

Вячеслав КОЛОТОВ

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

вул. Університетська, 66, м. Запоріжжя, 69011, Україна
 тел.: (061) 764-45-46, факс: (061) 228-75-08, e-mail: znu@znu.edu.ua, Код ЄДРПОУ 02125243

11.06.2025 № 01/01-23/945

На №

від

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
 «Формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів
 в процесі їх фахової підготовки»
 на здобуття наукового ступеня доктора філософії
 в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
 зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
Шевченка Олександра Вікторовича

Матеріали та висновки дисертаційної роботи Шевченка Олександра Вікторовича «Формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів в процесі їх фахової підготовки» впроваджено в освітній процес Запорізького національного університету впродовж 2022-2025 років. Зокрема, автором було впроваджено наступні результати: модель формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів як окремого компонента професійної підготовки майбутніх журналістів у ЗНУ; педагогічні умови, що сприяють ефективному формуванню інформаційно-аналітичної компетентності в освітньому середовищі закладу освіти при підготовці майбутніх журналістів; методичні рекомендації, розроблені на основі результатів дослідження, що використовуються у викладанні фахових дисциплін при підготовці майбутніх журналістів; критерії та показники оцінювання рівня сформованості інформаційно-аналітичної компетентності, які застосовуються для моніторингу професійного розвитку майбутніх журналістів.

Форма впровадження: включення положень дослідження до навчально-методичного забезпечення дисциплін фахової підготовки майбутніх журналістів, організація семінарських і практичних занять, науково-методична робота викладачів.

Результати дослідження довели свою ефективність під час експериментальної перевірки і сприяють підвищенню рівня професійної компетентності майбутніх журналістів.

Результати впровадження були обговорені та схвалені на засіданні кафедри педагогіки та психології освітньої діяльності Запорізького національного університету (протокол № 11 від 13 травня 2025 р.).

Проректор з наукової роботи

Геннадій ВАСИЛЬЧУК

Іваницький 228 75 92

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні результати дисертації

Статті у наукових фахових виданнях України:

(які входять до переліку МОН)

1. Шевченко О. Особливості фахової підготовки майбутніх військових журналістів в системі ВВНЗ. *Вісник післядипломної освіти : зб. наук. праць. Серія «Педагогічні науки»*. 2025. Вип. 31(60). С. 219-234. [https://doi.org/10.58442/3041-1831-2025-31\(60\)-219-234](https://doi.org/10.58442/3041-1831-2025-31(60)-219-234)

2. Шевченко О. Особливості реалізації педагогічних умов при формуванні Інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх Військових журналістів у процесі фахової підготовки. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2025. Вип. 1(96). С. 83-90. [https://doi.org/10.63437/2309-3935-2025-1\(96\)-12](https://doi.org/10.63437/2309-3935-2025-1(96)-12)

3. Шевченко О. Модель формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів в процесі фахової підготовки. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія «Педагогіка»*. 2025. Вип. 20(39). С. 1-19. URL: <https://amtp.org.ua/index.php/journal/article/view/754/639> (дата звернення: 30.04.2025).

4. Шевченко О. Критерії та показники оцінювання сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів в процесі їх фахової підготовки. “Суспільство та національні інтереси”. № 6(14) 2025. С.464-476. <http://perspectives.pp.ua/index.php/sni/index>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

Публікації в інших наукових виданнях та матеріалах

науково-практичних конференцій

5. Шевченко О. Формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів, як педагогічна проблема. *Наука і молодь – 2023: пріоритетні напрями глобалізаційних змін: матеріали III Міжнар.*

наук.-практ. конф., тех. ред. Т. Махиня: Київ : ННІМП ДЗВО «Ун-т менедж. освіти», 2023 С. 556–560.

6. Шевченко О. В. Модель формуванні інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів в процесі фахової підготовки. *Modern global trends in the development of science, education, technology, and society: Proceedings International scientific-practical conference* (Aarhus, Denmark, May 21, 2025). Aarhus, Denmark : Scholarly Publisher ICSSH, 2025. Рр. 28–34.

7. Шевченко О. В. Педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх військових журналістів як педагогічна проблема. *Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції* : зб. тез доп. VII Міжнар. наук.-практ. конф., 26-27 жовт. 2023 р., м. Мукачево; Ред. кол.: Т. Д. Щербан (голов. ред.) та ін. Мукачево : Вид-во МДУ, 2023. С. 435-438.